

سَمْعَصْر نَوْرِن اَوْن اِيكِي نَسِي
آذربايجان دموقراست فرقه سنين پرتخي ايل دونومي
۱۳۲۴ ۱۳۲۵
مناسبتيله

مرکزی تبلیغات شعبة نئین نئیر نئیر
۱۳۲۵-۱۳۲۶
لیمنی ییر له م

آذربايجان میلی حؤکومتی نین ایلدؤنومو مناسبتيله

صحیفه کیتابیب دیزی

5	اون ایکی شهر یور نجه تشکیل اولوندو
8	بیزیم شو عار لاریمیز بونلار دیر
10	تشکیلات نجه وجودا گلدی؟
11	بیرینجی کونقره
11	تهران مور تجعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیر لادیلار
12	تهران بارماغی
13	دموکرات دؤولت لری نین دیپلوماسی مامور لارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گوندهردیگی آچیق مکتوب
14	بیرینجی کونقره نین تاثیر
15	تهران تیتره دی، صدر بیخیلدی
15	میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا
16	فیضولی موقوف
17	ایکینجی دؤور نین شو عار لاری
17	قرار لار
18	بؤیوک خلق بیغینجاقلاری
21	آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرار لاری
23	هئیات میلی
26	مجلس میلی میز
۲۱۰	آذر
31	آذربایجان میلی حؤکومتی
32	آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی
34	میلی حؤکومت
35	آذربایجان میلی حؤکومتی نین اعلامیه سی
36	بؤیوک مسولیت قار شیسیندا
37	تاریخی بیر سند
38	آذربایجانین داخلی دؤولت ریسی ایله تبریز پادیگانی فرماندهی آراسینداکی قرار دادین متنی

39	تبریز پادگانى اۆز اسلحهسىنى بئره قويدو
39	-اوجونجو لشگر سربازلارى نين قاچماغى و موتواری اولماغى
40	دونن گنجهكى آتیشمالار
40	میلی حؤكومتين موفقیتلری نین تاثیرى
40	تاریخی موفقییت!
41	میلی دؤولتین قرارلاری
41	تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونى
42	دیل حقینده آذربایجان میلی حؤكومتى نین قرارى
43	یئتیم و صاحبسيز اوشاقلارین تربیهسى حقینده (آذربایجان میلی حؤكومتى نین قرارى)
44	آزادلیغین مودافیعهسى اوغروندا «فدایی تشکیلاتى»
45	خلق قوشونلاری
46	میثلی گورونمه میش بیر گون
48	فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! (آقای پیشهورى نین میلی نیظام ایدار هسینده، میلی نیظام خیدمتی حقینده سؤیله دیگی نیطقین خولاصهسى)
52	ماعاریف ساحه سینه
53	اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور
55	نهضتیمیز و دنیا سیاستى
57	توپراق مسالهسى
57	ایران آذربایجانى میلی حؤكومتى نین کند تصرفاتى سیاستى و تدبیرلری
61	مجلس میلی نین فعالیتى
62	فیرقه نین تشکیلات ایشلری
63	فیرقه میز و کارگر طبقهسى
64	میلی حؤكومت خلقه حساب وئریرکن
65	میلی مجلسین عومومى ایجلاسیندا آقای پیشهورى نین آ.م.ح. - نین ایندییه قدر گؤردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش
73	مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری
74	اونودولماز تاریخی بیر گون
75	مؤحترم هموطنلر

76	سۆز یوخ عمل گؤستر مک لازیمدیر
77	مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری
77	آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایران ایشیقلا ندیر اچاقدیر
79	آذربایجان نوماینده لرینین تهران حؤکومتی ایله آپار دیقلاری موذاکیر ملر باره سینده
	اعلامیه
80	دؤولتین آذربایجان باره سینده اییلا غیه سی
84	آذربایجان نوماینده لر ی هئیاتی نین پیشناهادی
86	لایحه نین متنی
88	آقای پیشه وری نین آذربایجان خلقی نین صلاحیتدار شخصیتلری نین کونفرانسیندا
	انتدیگی بیانات
92	قطعنامه
93	دؤولت و آذربایجان نوماینده لر ی آراسیندا مووافقیت اولونموش قرار دادین متنی
	آقای پیشه وری نین رادیو موقابلینده سؤیله دیگی تاریخی نیطقی
99	آقای پیشه وری نین آذربایجان مجلس میلسی نین آخیرینجی ایجلاسیندا کی نیطقین
	خولاصه سی
102	بیر قدر ده ایرانین عومومی وضعیتی نین دانیشماق لازیمدیر
104	بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقینده دئمک لازیمدیر
105	یئنی دؤور، یئنی شو عار لا

اون ایکی شهر یور نجه تشکیل اولوندو

آقای پیشه‌وری و آقای شبستری آراسیندا آپاریلان اوزون موذاکیره و موکاتیبه‌دن سونرا نهایت آقای پیشه‌وری آژیر روزنامه‌سینی مووقتین یولداشلارینین ایختیارینا قویوب، شهر یورین اوللرینده تبریزه گلمکله فیرقه‌میزین تشکیلی اوچون بیرینجی قدم گؤتورولموش اولدو.

بو گون فیرقه‌نین ارکانینی تشکیل ائدن بو ایکی سیما مملکتین وضعیتینی جیدی صورتده موذاکیره ائتدیکدن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، او وقت حیزب توده تشکیلاتی‌نین صدری اولان آقای بادکانی دا جلب ایتسینلر.

آقای بادکان اوزون مودت آپاردیغی سیاسی مباریزه‌لرده آلدیغی تجربه‌لری نظرده توتوب آقای پیشه‌وری و آقای شبستری‌نین میلی شوعارلارینی تصدیق، اونلار ایله بو شوعارلار اوزه رینده فداکارلیق گؤسترملگه حاضر اولدوغونو گؤستردی.

او وقت آذربایجاندا حیزب توده و جیبه‌هی آزادی‌دن باشقا سیاسی بیر تشکیلات یوخ ایدی. کارگرلر ایتیحاده‌سی ایسه کامیلان حیزب توده‌نین تحت تاثیرینده ایدی.

جیبه‌هی آزادی ایسه آقای پیشه‌وری و آقای شبستری واسیطه‌سیله تشکیل اولدوغونا گؤره اونلارین نظرینه شریک اولاجاغی احتمالی چوخ قوونلی ایدی. او وقته دک حیزب توده تشکیلاتی اطرافیندا توپلانان عوضولرین بؤیوک فداکارلیقلارینا و ایرتیجایی عنصرلر ایله آپاردیقلاری شدید مبارزه‌یه باخمایارق عملی بیر قدم گؤتوره بیللمه میشلردی. بوندان علاوه حیزب طبقاتی شوعارلار آلتیندا چالیشدیغی اوچون عموم اهالینی اطرافینا توپلاماغا قادیر اولمامیشدی.

حالبوکی فیرقه‌میزین موسیسلری میلی نهضتیمیزی ویجودا گتیرمک اوچون عموم طبقاتین موعین میلی شوعارلار واسیطه‌سیله جلب ائتمک لوزومونو جیدی بیر صورتده درک ائتمیشدیلر، اونا گؤره اوچلر یعنی آقای پیشه‌وری، آقای شبستری و آقای بادکان اوچ گونلوک موذاکیره‌دن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، آقای پیشه‌وری و آقای شبستری اول دموکرات فیرقه‌سی نامیله میلی بیر تشکیلات ویجودا گتیرسینلر. آقای بادکان ایسه توده تشکیلاتلارینین باشچیلاری ایله موذاکیره ائدیپ ایکی فیرقه‌نین بیرلشمه‌سی‌نین وسایلینی فراهم ائتسین. بو تصمیمدن سونرا آقای پیشه‌وری ایله، آقای شبستری دموکرات فیرقه‌سی‌نین تشکیلینه باشلادیلار. اولجه آزادبخاه شخصلردن موسیسلر تاپماق لازیم ایدی.

بو ایسه موشکول بیر مساله حساب اولونوردو، چونکی خلق سیاسی تشکیلاتلاردان نتیجه آلماییب سؤزدن و تظاهوردن باشقا عمل گؤرمه دیکلرینه گؤره چوخ چتینلیک ایله ایشلمگه حاضر اولوردولار، مخصوصن فیرقه رهبرلری‌نین تعقیب ائدیگی اوچون میلی شوعارلار داها بؤیوک فداکارلیق طلب ائدیردی. او وقته دک فارس متعصبلی‌نین آپاردیقلاری تبلیغات سایه‌سینده، آذربایجانلی اوزونون میلی خصوصیاتینی ایظهار ائتمگه جورات نیشان وئر بیللمدیگی اوچون مساله فؤوق العاده جیدی بیر مساله ایدی خلق عمومیتله ایسته دیگینی آشکار صورتده دیله گنیره بیللمیردی. اونا گؤره ساده بیر صورتده خلقه یاناشیب، فیرقه تشکیلینه دعوت ائتمک نتیجه وئر بیللمیردی. بونو نظره آلدیقدان سونرا آقای پیشه‌وری فیرقه‌میزین بیرینجی کتبی مدرکی، فعالیت‌میزین بونؤره داشی اولان معروف ۱۲- ماده لی «اون ایکی شهر یور موراجیعتنامه» سینی آذربایجان و فارس دیلرینده قلمه آلدی کی، بو موراجیعتنامه بیر عیده آزادبخاهلارین ایضاسینا یئتیشدیکدن سونرا شهر یورین ۱۲- سینده موننتشر اولسون.

ایمضا توپلاماق اوزو موشکول بیر ایش ایدی. بونولا بئله فیرقه یاراتماق ایسته‌ین رهبرلر مایوس اولماییب، تانی‌یب- بیلدیکلری آزادبخاهلارا موراجیعت ائده‌رک موراجیعتنامه‌نی اونلار اوچون اوخویوب، اوز مقصدلرینی بیان ائدیلر.

ایش اولده دندیگیمیز تکین آغیر و قدم خطرناک ایدی، اونا گؤره هنوز اعلامیه موننتشر اولمادان اول بعضیلری موتوحیش اولوب، اوز ایضالارینی گئری گؤتورمک ایسته‌دیلر، باشچیلارین تصمیمی ایسه قطعی ایدی، اونا گؤره قیرخ سکیز نفرین ایضاسیله ۱۲- شهر یورده موراجیعتنامه‌میز اینتیشار تاپدی.

موراجیعتنامه‌نین اینتیشاری آذربایجان بؤیوک حادیته ایدی، شهر یوردن اول اونون اوزو اطرافا گونده ریلدیگی اوچون آذربایجانین هر طرفیندن تفرافلار سنل کیمی آماغا باشلادی. ایلر بویو آزادلیق عشقینده یانیب یاخیلان خلق کوتله‌ری تفرافلار واسیطه‌سیله اوزلری‌نین دمورات فیرقه‌سینه ایلحاقلارینی اعلام ائتدیلر. بو تفرافلار فؤوق العاده ماراقلی سندلردیر. اونلارین بعضی‌سینده، یوزدن زیاده ایضا واردیر. بوتون شهر، قصبه حتا کندلریمیزده بنله همان شهر یور گونلرینده بؤیوک حرکت وجودا گلدی. موراجیعتنامه‌نین اینتیشاریندان ایکی گون سونرا موننتشیر اولان آذربایجان روزنامه‌سی‌نین صحیفه‌لری تبریک تفرافلاری ایله د و لماغا باشلادی، مثلن بو روزنامه‌نین بیرینجی شوماره سینده اهر، جولفا، مرنددن گلن تفرافلاردا ۸۷- ایضا وارایدی. هاما روزنامه‌نین ایکینجی شوماره سینده گلن تفرافلارین ایضاسی ۲۰۱ - دانا یا، روزنامه‌نین اوچونجو شوماره‌سینده ایسه بو ایضالار ۷۵۰ - یه چیخدی. بو نحو ایله تفرافلارین گونلوک ایضالاری مینلره بالیغ اولدو.

بیلدیگیمیز کیمین ایکی گون موراجیعتنامه‌دن سونرا آذربایجان روزنامه‌سی اینتیشار تاپدی، بو روزنامه سابق، آذربایجان جمعیتی‌نین اورقانی اولوب آقای شبسترینین مودرولوگو ایله موننتشیر ائدلمیشدی، اونا گوره هاما آد، هاما مودیریت ایله ایشه باشلاندی. آذربایجان روزنامه‌سینی بو دؤوره ده آقای پیشه‌وری شخص یازیب اونا مستقیم رهبرلیک ائتدیگی اوچون فیرقه‌نین گونده‌لیک ایشلری‌نین آیناسی اولایلمیشدی. خلق هامی بو واسیطه ایله فیرقه‌نین ایشلریندن ایطیلاع تاپیر، فیرقه عوضولری ایسه اونون مقاله‌لرینی اوزلری‌نین تبلیغات ایشلرینده مؤوضوع قرار وئریدیلر.

مخصوصن مقاله‌لرده اعلامیه‌نین موادی تشریح ائدیلمیر، اونلار ان ماهیرانه بیر صورتده سیاسی و تبلیغاتی نتیجه‌لر آلینیر، بو واسیطه ایله خلقین افکاریندا بؤیوک اینقیلاب یارادیلیردی. مثلن بیرینجی نومرین باش مقاله‌سینده آقای پیشه‌وری «فیرقه‌میز ایشه باشلادی» سرلوحه‌سی ائتیندا بنله یازیر:

دوشنبه گونو فیرقه‌میزین موراجیعتنامه‌سی اینتیشار تاپدی. بو موراجیعتنامه خلقیمیز طرفیندن گنیش توجه و بؤیوک رغبتله قارشیلاندی. مینلرجه آذربایجانلی آذربایجان شهرلرینده، موراجیعتنامه یاپیشدیرلمیش دیوارلارین قاباغیندا توپلانیب اورک دؤیونتوسو ایله اونو اوخودو، دوشوندو، آلفیشلادی، بو واسیطه ایله سعادت و آزادلیگی اوچون یول آچیلدیغینی حیس ائتدی.

موراجیعتنامه‌میزین دلی اولدوقجا آیدین و صریح ایدی. بورادا خلقین ایستکلری- آرزولاری، احتیاجلاری چوخ آیدین بیر صورتده گؤسترلمیشدی.

بیز ایرانین ایستیقلا لینا علاقهدار اولدوغوموز ایله برابر آذربایجان خلقی‌نین فرهنگی ایختیاراتی و اوز موقدراتی‌نین اوز گوجو ایله تعیین ائتمه‌سینی آرزو ائدیریک.

بیز اوز دیلیمیزده فرهنگ، بهداشت و دؤولت، ایدارسی طلب ائدیریک. اوز دیلیمیزده کیتابیمیز و ادبیاتیمیز آزاد بیر صورتده وجودا کلمه‌سینه خلقیمیزین موترقی ببر خلق اولماسینا ایمکان وئرلمه‌لیدیر.

بیز بیرینجی نؤوبده اوز ائومیز اولان آذربایجاندا باشلابب بورانین ترقی‌سینی تامین ائتمگه چالیشیریق. بونون اوچون چوخ ساده وطبیعی بیر تشکیلاتی وجودا کئیرمگی جیدن طلب ائدیریک، بو تشکیلات ایران قانون اساسی پایه‌سینی تشکیل ائدن ایالت و ویلایت انجمنلری دیر. ایالت و ویلایت انجمنلری تازا بیر تشکیلات دگیلدیر، اونون بؤیوک و تاریخی گنجمیشی واردیر، ایران خلقلری مشروطه و آزادلیق آلماق ایشینده آذربایجان خلقی‌نین ایالت انجمنی‌نین فعالیتینه و فداکارلیغینا بورجلودور، اونا گوره ده مستبیدلر و آزادلیق دوشمنلری بیرینجی نؤوبده بو تشکیلاتی اورتادان چیخارماغا موفق اولموشدور.

فیرقه‌میز میلی بیر فیرقه اولدوغو اوچون صنیف و طبقه نظرده توتمایبب عموم جماعتی اوز بایداغی ائتیندا چاغیریر، بو واسیطه ایله مرکزی حؤکومت و بئرلی مامورلارین لیاقتسزلیگی نتیجه سینده منیدانا چیخان نیفاق و بعضی یاراماز عونصورلرین ناروا حرکتلری سایه سینده تورهنن هر ج و مرج و شولوقلواغا خاتیمه وئرجهکدیر.

بنه هاما شومارده آقای پیشه‌وری «ایکی یول آیریجیندا بیزیم آخیر سوزوموز» عنوانی ائتیندا ایرانین عمومی وضعیتینی تشریح ائدرکن فیرقه‌نین یولونو تعیین ائدرک یازیر:

بیز دموکراسی و آزادلیغی وار قوه میز ایله سا خلاماغا آند ایچمیشیک، تازا بیر هیئتله مؤیدانا چیخسا دا اونون آذربایجانا یولو اولایلمز. تازا رضاخانلیق فیکیرینه دوشن خابنلرین آذربایجانا حاکمیت سورمک آرزو سو اورکلرینده قالاچاق» آذربایجان اوزو اوز ایشلرینی ایداره ائتمگه قادیردیر. اگر تهران حوقابازلاری لندندن آلد یقلاری ایلهام اوزره آزادلیغی محو ائتمکده دوام اندرسه، بیز بیر قدم ایرلی قویوب تامامیله اورادان قطع رابیطه ائتمگه مجبور اولاجاییز.

تهران حؤکومتی گرک بیلسین کی، او ایکی یول آیریحیندا دایانمیشدیر، آذربایجان اوز یولونو اینتیخاب ائتمیشدیر، او آزادلیق و دموکراسی اوصولونا دوغرو گندهجکدیر. اگر تهران ایرتیجاج یولونو اینتیخاب اندرسه خوداحافیظلیق بو یوروب آذربایجانسیز یولونا دوام ائتسین.

«بو دوربیزیم آخیر سؤزوموز!»

بئله لیکله آذربایجان روزنامهسی فیرقهنین کسگین دیلی و قودرتلی تبلیغات و اسیطهسی اولوب خلقی. و فیرقهنی هدفه دوغرو سووق ائتمگه باشلاپیر.

آذربایجان روزنامهسی نین مقالهلری خلق ایچریسینده بؤیوک تاثیر بوراخیر و اونون قوی منطیقی اوخوجولاری دوشونمگه و ادار اندیر. عئین حالدا روزنامه ۱۲- شهر یور اعلامیهسینی بیر آن بئله نظر دن اوزاق سالمیر. مثلن ایکنجی نومره سینده ایالت انجومی باره سینده یازیلان قیسا، معنالی مقالهلرده آشاغیداکی صریح جوملهلره تصادوف اند یریک:

«کومیتهمیز. چوخ تنز بیر صورتده بؤیومگه باشلامیشدیر. بو بیزیم آزادلیغیمیزین ضامینی اولو بیلر. لاکین بو کافی دگیلدر. فیرقه سیاسی و ایجتیماعی بیر تشکیلاتدیر، او خلقی هیدایت و تشکیل انده بیلیر، لاکین اونا حؤکومت انده بیلمز، خلقه حؤکومت انده بیلن تشکیلات ایالت انجومی اولاجادیر. بو انجومن گرک دموکراتیک اوصول ایله عموم خلق طرفیندن اینتیخاب اندیلسین، بوتون دؤولت ایدارملری و اونلارین باشیندا دورانلار اوز ایشلرینده بو میلی تشکیلاتا تابع اولوب اونون دستورلارینی ایجرا ائتمگه مجبور دولار. آذربایجان ایالت انجومی نین بؤیوک سیاسی معناسی واردیر. بو انجومن تهران و ایرانین آیری شهرلرینده باش قالدیرمیش ایرتیجاج و ضید دموکراسی جریانینا مؤحکم بیر یومورق و دیش سیندیران بیر جواب اولاجادیر.»

«تهران ایرتیجاجی بیزیم انجومن آدینی ائشیتدیکده تیترهیب ال آیاغینی ایتیرمگه مجبور اولاجادیر.»

همان بو مقالهده فیرقه صدری نین بو گونکو شوعارلاریمیزی پیشبین لیک ائتمهسی آیدین صورتده مؤیدانا چیخیر. آقای پیشهوری نین یازدیغی او مقالهده آشاغیداکی جوملهنی مخصوصن اوخوجولاریمیزین رهبرلری بوگونکو مووفقیتلری چوخ آیدین صورتده گؤرورموشلر: «آذربایجان ایالت انجومی تک آذربایجان مسالهسی نین حلی دگیل بلکه بوتون آزادلیق مسالهسی نین حلی دئمکدیر.»

۱۲- شهر یور موراجیعتنامهسی چوخ حرارتلی بیر قلم ایله یازیلیب اورادا آذربایجانین وضعیتینی آچیق بیر صورتده تشریح اند یلمیشدیر. موراجیعتنامهده آذربایجان خلقی نین دوچار اولدوغو اسارت و فلاکتلرین سببلرینی تشریح اندرکن اونلارین اورتادان قالدیریلماسی عملی یوللار دا گؤستر یلمیشدی.

موراجیعتنامهده آذربایجان موختاریتی نین لوزومی متین و مؤحکم دیلر ایله ایثبات اندیلمیش، بو موختاریتین انجومن ایالتی و اسیطهسیله تامین اندیلمهسی اورتالیغا سورولموشدور.

بو موراجیعتنامهنی دیقتله اوخودوقدا آشکار صورتده گؤروروک کی، فیرقه ایشه باشلادیغی وقت وضعیتینی جیدی بیر صورتده موطالیعه ائتمیش، اوز شوعارلارینی اونون اوزرینده قرار وئرمیشدیر. بوگونکو مووفقیتلریمیزین اله اندیلمه سینده هامان موراجیعتنامه نین بؤیوک تاثیرلی اولمیشدور. کئچن ۱۲- شهر یورده قبول ائندیکیمیز هدفه تامامیله یئتیشدیگیمیزی ایثبات اوچون موراجیعتنامه نین ۱۲- بند دن عیبارت اولان شوعارینی بوردا تکرار اندیریک:

بیزیم شو عار لاریمیز بونلار دیر

۱- ایرانین ایستقلال و تمامیتینی ساخلاماقلا برابر آذربایجان خلقینه داخلی آزادلیق و مدنی موختاریت وئرلمه لیدیر کی، انده بیلسین اوزونون فرهنگی یولوندا و آذربایجانین آبادلاشماسی و ترقی سی اوچون عموم مملکتین عادیلانه قانونلارینی گوزلمه کله برابر اوز سرنوشتینی تعیین ائتسین.

۲- بو منظوری حیاتا کئچیرمک اوچون چوخ تنزلیکله ایالت و ویلایت انجومنلرینی اینتیخاب اندیب ایشه باشلامالیدیر. بو انجومنلر فرهنگی، بهداشتی و ایقتیصاد ساحه سینده فعالیت گؤسترمکله برابر قانون اساسی موجبینجه تمام دؤولت ایشچیلرینی نین عملیاتی تفتیش اندیب اونلارین تغییر و تبدیلینده ایظهار نظر انده کدیر.

۳- آذربایجانین اینتیدایی مکتبلرینده اوچ کیلاسا قدر درس لر فقط آذربایجان دیلینده آپاریلمالیدیر و اوچ کیلاسدان بوخاری دؤولت دیلی اولماق اوزره فارس دیلی ده آذربایجان دیلی ایله یاناشی تدریس اندیلمالیدیر. آذربایجاندا میلی دارو الفونون تشکیلی دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیری دیر •

۴- آذربایجان دموکرات فیرقه سی صنایع و فابریکالارین گنیشلنمه سینه جیدی چالیشاجاق و سعی انده کج کی، موجود فابریکالاری تکمیل اتمکله برابر ایشسیرلیگی رفع اتمک اوچون، ال و ماشین صنایعینی گنیشلندیرمک اوچون وسیله لر یارادیب تازا فابریکالار وجودا کتیرسین.

۵- تیجارتین گنیشلنمه سینی، آذربایجان دموکرات فیرقه سی چوخ لازیم و جیدی مساله لر دن حساب اندیر. بو گونه قدر تیجارت یوللارینی باغلی قالماسی چوخلو کندیلرین، مخصوصن باغدارلارین و خیردا مالیکلرین ثروتلرینی اللریندن چیخماسینا و اونلارین دینچی حالینا دوشمه سینه سبب اولموشدور. بونون قاباغینی آماق مقصدی ایله دموکرات فیرقه سی بازار تاماق و آذربایجان امتیعلرینی نین خارجه چیخاریلماسی اوچون ترانزیت یوللاری آختارماق ایشینه جیدی ایقدام اتمگی و بو وسیله ایله عمومی ثروتین نوقصانی نین قاباغینی آلماسینی نظرده توتموشدور •

۶ - دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیری ده آذربایجان شهرلرینی نین آبادلاشماسیدیر. بو مقصودا چاتماق اوچون فیرقه سعی انده کج کی، چوخ تنزلیکله شهر انجومنلرینی نین قانونو تغییر تاپیب شهر اهالیسینه مستقیل بیر صورتده شهرین آبادلیغینا چالیشیب اونلاری آپیرومند و موعاصیر حالا سالماغا ایمکان وئرلیسین. مخصوصن تیریز شهرینی نین سو ایله تامین اندیلمه سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین چوخ فوری جاری مساله لریندن دیر •

۷ - آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین موسیسلری گوزل بیلرلر کی، مملکتین ثروت تولید انده نی و ایقتیصادی قوه سی کندیلرین قوتلی قولودور. اونا گوره بو فیرقه انده بیلمز کی، کندچیلر آراسیندا وجودا گلن حرکتی نظرده آلماسین. بونا گوره ده فیرقه سعی انده کج کی، کندیلرین احتیاجلارینی تامین اتمک اوچون اساسلی قدملر گوتورولسون. مخصوصن کندلی ایله اربابلارین آراسیندا موعین بیر حدود تعیین اتمک و بعضی اربابلار طرفیندن ایختیراع اندلمیش غیر قانونی وئرگیلرین قاباغین آماق دموکرات فیرقه سی نین فوری وظیفه لریندن دیر. فیرقه سعی انده کج بو مساله انله بیر صورتده حل اندیلسین کی، هم کندیلر راضی قالسین و همده مالیکلر اوزلرینی گله جگیندن ایطمینان حاصل اندیب، رغبتله کندلرینی نین و اوز مملکتلرینی نین آبادلیغینا چالیشسینلار. خالیسه یئرلری و آذربایجان ترک اندیب قاچان و آذربایجان خلقی نین زحمتلرینی نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری، اگر تنزلیک ایله آذربایجانا موراجیعت اتمه سهرلر، دموکرات فیرقه سی نین اساسنامه سینه موافیق اولاراق کندیلرین ایختیارینا وئرلمه لیدیر. بیز اوزلرینی نین عیش و نوشیدان اوتری آذربایجانین ثروتینی خارجه آپارانلاری آذربایجانلی حساب اتمیریک. اگر اونلار آذربایجانا قایتماقدان ایمتیناع ائتسهرلر، اونلار اوچون آذربایجاندا بیر حاق قائل دگیلیک. بوندان علاوه فیرقه چالیشاجاق کی، چوخ سهل و ساده بیر صورتده آذربایجان کندیلرینی نین اکثریتی تورپاق و اکین آلتری جهندن تامین ائتسین •

۸ - دموکرات فیرقه سی نین موهوم وظیفه لریندن بیری ده ایشسیرلیکله مباریزه اتمکدیر. ایندیدن بو خطر چوخ جیدی بیر صورتده اوزونو گؤسترمکده دیر.

گلهجکده بو سئل گوندن - گونه قوونلنهجکدیر. مرکزی دؤولت و محلی مامورلار طرفیندن بو خصوصدا هئج بیر ایش گورولمه میشدیر. اگر ایش بو مینوال ايله داوام ائدرسه، آذربایجان خلقی نین اکثریتی فنا بیر حالا دوشمگه محکومدور. فیرقه چالیشیر بو خطرین قاباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گورولسون. هله لیک فابریکلارین تاسیسی، تیجارتین گنیشلنمه سی، اکیچی تشکیلاتلاری نین تاسیس ائدیلمه سی، دمیر و شوسه یوللارین چکیلمه سی کیمی تدبیرلر، مومکوندور بیر قدر فایدالی اولسون *

۹- اینتیخابات قانوندا آذربایجانین حقینده بویوک ظولم ائدیلمیشدیر. دقیق ایطیلاعاتا گوره بو اولکده دؤرت میلیون یوخاری آذربایجانلی یاشاماقدادیر. بو غنیر عادیلانه قانون موجیبینجه آذربایجانا مجلس شورای ملی ده، ۲۰- وکیل ینری وئرلمیشدیر. بو قطعین متناسب بیر بؤلگو دگیلدیر. آذربایجان دموکرات فیرقه سی سعی ائدهجک آذربایجان نوفوسونا نیسبت وکیل اینتیخابات ائتمه حق اولسون. بو تقریبین مجلس نوماینده لری نین اوچده بیرینی تشکیل ائده بیلر.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی مجلس اینتیخاباتی نین مطلقن آزاد اولماسی طرفداریدیر. او، دؤولت ایشچیلری نین داخلی و خارجی، همچنین پولولارین قورخوتماق و آداتماق یولو ایله اینتیخابات ایشینه قاریشمالارینا جیدن موخالیفت ائدهجکدیر. اینتیخابات گرک تمام ایراندا آن واحیدده باشلانیب، چوخ سریع بیر صورتده قورتارسین *

۱۰- آذربایجان دموکرات فیرقه سی فاسید، موختلیس و روشوه آلان شخصلر ایله کی دؤولت ایدارلرینه سوخولموشلار، جیدی مباریزه ائدهجک و دؤولت مامورلاری آراسیندا صالح و دوروستکار شخصلردن قئبردانلیق ائدهجک. مخصوصن فیرقه چالیشاجاق اولارین ماعاشلاری و زیندگانلیق شراییطلری ائله ایصلاح اولسون کی، اولار اوچون اوغورلوق و خیانت ائتمگه باهانا قالماسین. اولار ائلییه بیلسینلر کی، اؤزلری اوچون آبیرو حیات و یجودا گنیر سینلر *

۱۱- دموکرات فیرقه سی سعی ائدهجک آذربایجاندا آلیان وئرگیلرین یاریسیندان یوخاریسی آذربایجانین اؤز احتیاجلارینا صرف ائدلسین و غنیر مستقیم وئرگیلر جیدی صورتده آلسین *

۱۲- آذربایجان دموکرات فیرقه سی بوتون دموکراتیک دؤولتلر، مخصوصن موتفیقلرله دوستلوق ساخلاماق طرفداریدیر و بو دوستلوق داوام ائتدیرمک اوچون چالیشاجاق مرکزده و شهرلرده ایران ایله موتفیق دموکراتیک دؤولتلر آراسیندا دوستلوق پوزماق ایستهمین خاین عونصرلرین اللرینی ایجتیماعی، سیاسی و دؤولتی ایشلردن کنار ائتسین *

بودور دموکرات فیرقه سینی یارادانلارین اصل مقصدلری •
بیز اومیدواریق کی، هر بیر وطن پرست آذربایجانلی ایستر آذربایجانین داخلینده و یا آذربایجاندا خاریجه بو موقدس مقصد چاتماق اوچون بیزیلمه همصدا و ال بیر اولاجاقدیر. طبیعی دیر کی، اینسان اول اگر اؤز ائوینی ایصلاح ائتمه سه محله، شهر و یا مملکت اوچون ایشله یه بیلمز.
بیز اول اؤز ائویمیز اولان آذربایجاندا باشلابیرق و اینانیریق کی، آذربایجانین ایصلاح و ترقی سی ایرانین ترقی سینه سبب اولاجاقدیر و وطنیمیز بو واسیطه ایله قولدورلارین و مورتجیلرین چنگالیندن نجات تاپاجاقدیر •

یاشاسین دموکرات آذربایجان!

یاشاسین مستقیل و آزاد ایران!

یاشاسین ایران و آذربایجان آزادلیغی نین حقیقی مشعلداری اولان آذربایجان دموکرات فیرقه سی!

تشکیلات نجه ویجودا گلدی؟

موراجیعتنامه دن سونرا آذربایجاندا بؤیوک تشکیلاتی فعالیت باشلاندی. شهرلر و کندلرده جماعت دسته دسته بیغلیب فیرقه نین شوعه سینی تشکیل وئردیلر. موسیسلر سیرا سینا داخل اولان عوضولر بو تشکیلاتا سر و صورت وئرمک اوچون موقتی موسیسلر هنیاتی طرفیندن اطرافا گونده بیلدی. بوتون اولکهمیزی شدید فعالیت بورودو. هر یئرده موسیسلر کومیتهلری تشکیل اولونماقلا تشکیلاتین پایه سی قورولماغا باشلادی.

بؤیوک حرارت و یورولماقسیزین جیدیتله ایشه باشلایان فیرقه رهبرلری تنها تبلیغات ایله ایکتیفا ایتمه ییب تشکیلاتی مرکز یلشدیرمکله قازانیلان گنجیش تبلیغات نتیجه لریندن عملی ایستیفاده ائتمگه باشلادیلار.

بو مقصد ایله موراجیعتنامه اینتیشار بیدان سونرا ۲۲- شهر یورده موسیسلرین عمومی ایجلاسی دعوت اولونوب اون بیر نفر دن عیبارت بیر موسیسلر کومیته سی تشکیل وئرمگه موفق اولدولار. بو کومیته یه اکثریت آرا ایله آقای پیشه وری صدر، آقای شبستری موعاوین اینتیخاب اولوندولار. همان گون آقای بیریا شورای متحیده ی کارگرانین صدری، کارگرلر ایتحادیه سی نین دموکرات فیرقه سی نین رهبر لیگینی رسمن قبول ائتدیگینی کتب ن کومیته یه خبر وئردی. یئنه هاما ن گونون آخشامی آقای بادکان و آقای قیامی توده تشکیلاتی نین عمومی گنجیش کونفرانسی نین تصمیمینی خبر وئردیلر. بو تصمیم واسیطه سیله حیزب توده نین آذربایجان دموکرات فیرقه سی نه مولحق اولماسی قرارا آلینمیشدی. شورای متحیده وتوده تشکیلاتی نین بیرلیک تمایولو دموکرات فیرقه سی نی حثرت آور بیر طرزده قوتلندیردی و قرار اولو کی، توده، تشکیلاتی نین کومیته عوضولریندن بیر نچه نفر فیرقه نین موسیسلر کومیته سی نه داخل اولسونلار، بو تدبیرین نتیجه سینده سیرالاریمیز اینانیمیش و موجب کادرلارلا مؤحکملمگه باشلادی.

موراجیعتنامه میز موننشیر اولان کیمی تهران روزنامه لری علنیه میزه شدید بیر صورتده حمله یه گنجیب توه مت و ایفتیرا قالمادی کی، بیزیم اوستوموزه آتاسینلار. درین ایمان و قطعی تصمیم اوزره فعالیتله باشلایان فیرقه رهبرلریمیز اونلارا جواب وئرمک عوضینده اوز ایشلرینه ایدامه وئردیلر.

موعین نقشه اوزره اولدوغو اوچون ایش چوخ سریع صورتده پیشرفت ائتمکده ایدی.

فیرقه گیزلتمه و اورت باسدیر سیاستینه موخالیف اولدوغو اوچون اوز مقصدلرینی ساده صورتده آچیب خله بیان ائتدی، ایشیمیزین باشلانغیجی قیزیل اوردونون اولکهمیزده اولدوغونا تصادوف ائتدیگی اوچون دوشمنلریمیز خلق آراسیندا سو تفاهوم ائتمک اوچون نهضتیمیزی تجزیه و یا آیری بیر اولکهمیه ایلحاق عونوانیله لکه لندیرمک ایستیردیلر.

بو سو تفاهومی رفع ائتمک اوچون شهریمیزین عموم طبقاتی نین باش بیئلریندن گنجیش بیر ایجلاس دعوت ائدیلدی. بو ایجلاسا آقای پیشه وری بیر ساعات یاریم سورن نیطقینده فیرقه نین شو عارلارینی شرح وئرنکن ایله هاو ادا ایران نقشه سینی ترسیم ائتدی. بو جمله ایسه بوتون نهضت دؤوره سی فعالیت میزین مشعلی اولدو: سول و ساغ جریانلارین هر ایکسی ایله مباریزه اندرکن آقای پیشه وری نین، ۱۹- شهر یورده سویله دیگی بو تاریخی جمله نظرده توتولماقلا فیرقه ایچری سیندن چیخابیلن عموم سهو جریانلارین قارشسی سینی مسد و ائتدی. تیریز شهر تشکیلاتی نین اساسی ایسه چوخ تنز بیر زاماندا یعنی مهر آیینی بنشینده ویجودا گلدی. ایگیزی اوچ گونلوک فعالیت نتیجه سینده دموکرات فیرقه سی نه یازیلانلارین سای (حیزب توده تشکیلاتیندان علاوه) مینلری تجاوز ائتمیشدی. مهر آیین ۹- دا تشکیل تاپان کونفرانسیدا بیرینجی فیرقه کونفره سی نه ۵۹ نفر نوماینده اینتیخاب ائدیلدی. بویله لیک ایله شهر تشکیلاتیمیزین اساسی قویولوب، مونظم صورتده ایشه باشلاندی.

بو دؤوره ده آذربایجان روزنامه سی بؤیوک رول اویناماقدا ایدی. خلق اونو سئوینج ایله اوخور و فیرقه نین سیاستینی درک ائدیردی. آقای پیشه وری اوزون مودت سورن یازچیلیق تجروبه سینی و سیاسی معلوماتینی تمامیه اونا مونحصیر ائتمیش ایدی. مقاله لر چوخ قیسا، آتشین و حرارتلی ایدیلر. ایستر روزنامه ایستر ایسه شیفاهی تبلیغات اثرینده خلق ایچری سینده بؤیوک فیکری نهضت باشلاییب گوندن گونه یوکسلمکده ایدی. شاعیرلریمیز میلی نهضتدن ایلهام آلیب چوخ درین معالی و اولو شعرلر یازماغا باشلادیلار.

«آذربایجان» روزنامه‌سی‌نین شهر یور و مهر آیلا ریندا چیخان نومرلرینه دیقت اندیلیرسه تقریبین بوتون شاعیرلریمیزین قیمتلی شعرلرین او دؤورده یازیلماش اولدوغو چوخ آیدین گؤرونر. آقای اعتماد، آقای علی فطرت، آقای آذر اوغلی، مدینه خانیم علی اکبرزاده، مظفر درفشی و عاشیق حسین جوان او گونلرده وطنی شعرلر یازماقدا بؤیوک شووق و هوس گؤستریردیلهر.

فداییلریمیزین نؤوق و شووقیله قولاقلا ریمیزی، نوازش ائدن: «همیشه لیک یاشا آذربایجان» سورودونو دا آقای نجم تبریزی هامان: شهر یور آییندا یازیب، آذربایجان روزنامه‌سی ایدارمه‌سینه گؤنرمیش و مه‌رده چاپ اندیلیمیشدی.

دئمک خلّقه درین احساسات و یجودا گنیریلیمیش ایدی. فیرقه‌نین صحیح رهبرلیگی بو احساساتی ایسته‌نیلن مقصده دوغرو سوروب اوندان تشکیلات و سیاسی نتیجه آماغی تامین ائتدی.

فیرقه‌میزین فعالیتی بیزه بو جه‌دن یاخشی نتیجه وئریمیشدی کی، باشچیلار اؤز ایشلرینی تصادوفه واگوزار ائتمه‌یب، موعین نقشه اوزره حرکت ائتمگه چا لیشمیشلار.

بیرینجی کونقره

قاباقدان موعین اندیلیمیش پروگرام اوزره، مهر آیین ۱۰- دا فیرقه‌میزین بیرینجی کونقره‌سی تشکیل تاپدی. بو کونقره‌ده آذربایجانین بوتون شهر، قصبه، و کندلریندن نوماینده‌لر اینتیخاب اولونموش ایدیلر. کونقره فیرقه‌نین تشکیله رسمیت وئرملکه (حیزب توده ایران) تشکیلاتی ایله دموکرات تشکیلاتی‌نین بیرلشمه‌سینی عملن ایجرا ائتدی. بو اوچ گون دوام ائدن کونقره چوخ بؤیوک و اساسلی مسالهلرین حلینه موفق اولدو. بونلاردان ان موهمی فیرقه‌نین مرام و نیظامنامه‌سی‌نین تصویبی ایدی.

شهر یور آیین ۱۳- ده اینتیشار تاپان مرامنامه دوز بیر آیدان سونرا یعنی مهر آیین ۱۲- سینده قبول ائدیلن فیرقه مرامنامه‌سی تشکیلینده داها موکمل بیر صورتده رسمیته کئچدی. کونقره موختاریت، بئر بؤلگوسو و میلی دیلیمیزین رسمیتی کیمی بؤیوک شوعارلاریمیزی اساس اولاراق مرکزی کومیتیه تاپشیریب قطعی اومید و جیدی تصمیم ایله خاتیمه تاپدی.

بو کونقره‌ده قیرخ بیر نفرلیک بئر «مرکزی کومیتیه» سئچیلیب، آقای پیشه‌وری فیرقه صدرلیگینه، آقای شبستری ایله آقای بادکان صدر موعاونلیگینه اینتیخاب اولوندولار.

تهران مورتلعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیرلادیلار

بیزیم میلی نهضتیمیز یوخاریدا یازدیغیمیز سورعتله گنیشلندیکجه تهران اوزونون ایرتیجعی رفتاریندا جیدیلاشمگه باشلاپیر.

ایران مشروطه‌سینده جلالیق وظیفه‌سیله مشغول اولان «صدر الاشراف» نهضتیمیزی بوغماق اوچون «سید مهدی فرخ»- ی فؤوق‌العاده ایختیارات ایله آذربایجانا والی تعیین ائدرکن فیرقه ده بونا جواب اولاراق بؤیوک بیغینجاق چاغیریر و اورادا فرخی قبول ائتمک اوچون قطعنامه صادر اولونور.

مجلس شورای ملی ایسه تاممیله اؤز ماسقاسینی بیرتیب، ایرتیجای سیاستینی بیروزا وئریر. ملک مدنی لر و امیر تیمور کلالی لر کیمی موستبید و فاشیست عنصورلری ریاست هیئاتینه اینتیخاب ائدیر. بو واسیطه ایله آذربایجان نهضتی نین داها دا ووسعتلنمهی اؤچون موساعید زمینه وجودا گلیر.

همین بو دؤوره ده تهراندا آزادیخاهلارین تعقیب و توقیفینه ایقدام اولونور. مخصوصن کارگرلر ایتیجادیهی باشچیلاریندا «روستا، و شمیده» توقیف اولونور. تهراندا تعقیبه واقع اولان افسرلر ایسه تهرانی ترک ائدیپ خوراسانا و اورادان دا صحرا یا قاقماقلا جانلارینی خیلاص ائتمگه چالیشیرلار.

تهران رادیوسو آذربایجان سورودونو چالماقلا عموم ایران خلقینی علنیهیمیزه تحریک ائتمگه چالیشیر. بونلار ایسه ایرتیجای سیاستمدارلارا عکس نتیجه لر وئریر و اونلاری اؤز باشلارینی ایتیرمگه وادار ائدیر.

تهران بارماغی

آذربایجان روزنامهسی نین ۲۰- مهر تاریخی شماره سینده «تهران بارماغی» عنوانلی مقاله آذربایجاندا اولان تهران مامورلاری نین او گونکی خابینه سیاستلری نین اوستونو آچیر، مقاله نین بو جومله لر ی شایان دیقئتیر:

«تهران ایرتیجای نین قارا بارماغی آذربایجان کندلرینده گورنمگه باشلانیر، بو ایسه کندلرده سایسیز- حسابسیز ژاندارملاردان عیارتدیر.

کندلیلری گوج ایله چکیب فیتنه و فسادا سؤوق ائدیرلر. اربابلارین املاکینی حیفظ ائتمک و بهره آلماق باهانا سیله کندلیلری دؤیور، ازیر، اینجیدیر و ناراحات ائدیرلر. بیز چوخ گؤزل بیلیریک کی، آذربایجان مالیکلری نین بؤیوک بیر قیسمتی صلوح و آرامیش طرفداریدیرلار. ولی موقتینلر اونلارین آدیندان خلقی ناراحات ائدیر و جور به جور باهانالار ایله کندلرده حوقوقی ایشلره قاریشیرلار.

فیرقه میز وار قوه سیله سوکوتو ساخلا ماغا چالیشیر ولی فیتنه کارلار اؤز منحوس سیاستلریندن ال گؤتورمک ایسته میرلر.

گورورسوز کی، میلت و مملکتین موقدراتی کیملرین الینده دیر؟ او دئییر: بیز حوقوقی ایشلره قاریشا بیلیمیک، کیم گوجلی ایسه اؤز ایشینی قاباقدان آپارمالیدیر.

ژاندارم و امنیه تشکیلاتی نین باشیندا دورانلارین لیقوان حادیشه سینده بؤیوک جینایتکارلیقلاری اولموشدور.

اگر اوگون بونلار مسولیته جلب ائدیلسه ایدی، بو کیمی حرکتلر اولونمازدی و بو گون عدلیه ریسی و مودعی العموم کندلرده باش وئرن جینایتلری اؤز بویونلاریندان آتماقلا تازا بیر شوریشین منیدانا چیخماغینا یول وئرمزدیلر.

بیز بونیه خلقیمیزی تحمله، صبره و متانته دعوت ائدیریک و عئین زماندا فیتنه و فساد تولید ائدنلرین سیمالارین گؤسترمک اؤچون اونلارین نه کیمی ایشلر گوردوکلرینی مداریک و اسناد اوزره یازیب تشکیلاتیمیزا وئریمه سی تؤوصیه اولونور. پ.»

بو گونلردن سونرا ژاندارملارین وحشیلیکلری آرتیر. نهایت ایش او بئره گتیریر کی، فیرقه بو خصوصدا بو جینایتلری ایفشا ائدن بیر موراجیعتنامه نشری ایله ایرانین صلاحیتدار ایدارملرینه و ها بنله خارجی کونسولخانالارینا جینایتلرین تفصیلاتینی اونلارین نجه بیلاتعقیب قالماسینی گؤستریر.

بیز آبان آیین ۲۵- ده یازیلان او سندی بورادا ایکینجی دفعه تکرار ائدیریک:

دۆلت مامورلارینین کندلرده یاراتدیقلاری فجایعی ایفشا ائتمک اوچون آذربایجان دموکرات فیرقهسینین آذربایجاندا دموکرات دؤولتلیرینین دیپلوماسی مامورلارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گوندهردیگی آچیق مکتوب

دۆلت مامورلارینین آذربایجاندا گوندن- گونه آرتماقدا اولان وحشیانه فاجیعهلره و بئچارلارین شیکایتلرینه صلاحیتلی مقاماتین توجه ائتمهسی، آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مرکزی کومیتهسینی، آذربایجاندا اولان دموکرات دؤولتلیرینین سیاسی نومایندهلرینی خلقیمیزین فجیع و اورک یاندیرجی وضعیتیندن مطلع ائتمگه، بو وسیله ایله خلقین دیلسوز فریاد و نالهسینی موتمدین دونیانین قولاغینا، هانسی کی، ظولم و وحشیلیگی کؤوندن قازماق اوچون فداکارلیق و جانبازلیقلار ائتمیشلر، یئتیرمگه وادار ائتدی.

بؤیوک دؤولتلیرین باش کونسول و ویس کونسوللارینی مملکتیمیزده یاندیریلان اود و آلودان موستحضر ائتمک اوچون دموکرات فیرقهسی الینده اولان بیر چوخ اسناد و مداریک اوزوندن بیر نئچه سینی گؤستریمک ایستیر.

آذربایجان دموکرات فیرقهسی چارسیز اولراق بو تاسوفآور ایقدامی ائدیر، اوندان اؤترو کی، حؤکومت هنج اوز موتجاویز مامورلارینین احجافاتیدان جیلوگورلیق ائتمگه حاضر اولمور، برعکس هر گون اونون شیدتینی آرتیریر. ایندی باش وئرن فجایع گؤستریر کی، اولار بو وسیله ایله آذربایجان خلقینی آرادان آپارماق یا اونو اورتا عصیرلرده اولان قوللار کیمی ساخلماق ایستیرلر. دوداق کسمک، داغ قویماق، قارین بیرتماق و بو فجایع ایله قتل و غارت ائتمگین اورتا عصیرلرده بئله آز سابقهسی واردیر.

آقارلار! سیز موتمدین دونیانین نومایندهلری و دموکرات خلقلرینین گوندهرمه لری بو قضایانین شاهیدی اولون و اینتیظاریمیز بودور کی، آذربایجانین مظلوم میلیتینین سسینی دموکراسی دونیاسینی آزاد مطبوعاتیندا اینتیشار وئرسیز.

اگر بیر نفر بو مظلوم و سیتمدیلرین بیر نئچه نفریله صؤحبت ائدیب و بونلارین حقیقده عملگن فاجیعهلرین یوزده بیریندن مطلع اولورسا حتمن موتاثر اولوب شکسیز اوز دموکرات میلیتینه یئتیره جکدیر کی، هله ده دونیادا انله بیر دؤولت واردیر کی، اونون مامورلاری مملکتین قانونلارینی آیق آلتینا آلیب و اوز میلیتینه دونیادا اولان بوتون اینسانیت قانونلارینین خیلافینا اولراق رفتار ائدیر و اورادا قانون، محکمه- مودعی العمومی بیر اوج موسئید خودسر و ایستیفادهچی اشخاصین الینده ائدیر. ایرانین ایندیکی وضعیتینی دونیا دموکراسی سینا عاریدیر. قوی دونیا بیلسین کی، بیر عیده مظلوملار کی، چاره سیزلیکدن اولارا اوز مظلومیلرین ایظهار ائدیرلر جواب وئرسین.

بودور بیر قیسمت دؤولت مامورلارینین کندلرده یاراتدیغی فجایع و اولارین قانونسوزلوقلاری و ظولوملری حقیقده عدلیه و ساییر صلاحیتدار ایدارهلره یازیلان شیکایتلردن کی، حقیقته خارواردان بیر اووودور و ایندییه قدر ده بونلار ترتیب اثر وئریمهیبیدیر.

«۱- ۹، ۷، ۲۴- ده «هشترود» ماحالینین «عجمی» کندینده مالیک محمد صادق مجتهدی و موباشیر عبدالحسین ساسانی بیر عیده موسلح ژاندارملا کندیلره حمله ائدیر، ژاندارملاردان بیری نولفعلی آدیندا بیر کندلینی قولوندان یارالیر و حسن آقا، غلام، فتحعلی و مشهدی عبدالله آدی دورد کندلینی گوناھسیز یئره گوله ایله وورور و بنش نفر کندلینی آغیر صورته یارالایرلار، بئله کی، ایندی ده یاتاقدا دیرلار. بونولا برابر قاتیلر هله ده تعقیب اولونمامیشلاردیر. لاکین گوناھسیز کندیلردن بیر نئچه نفر توتولوب و حبس ائدیلمیشلردی.»

۲- «کاغذ کنان» ماحالیندا «قوشا بولاق» و «یام بولاق» کندلرینده ۷، ۷، ۲۴- ده محرم و قنبر آدی ایکی نفر کندلی اصلان همایون و استوار ابراهیمی نین الیه آزادیخاهلیق جورمیله قتله یئتیشیلر و ژاندارملارین موسلحانه حملهسی نتیجهسینده کندیلر اوز عایلهلری ایله چؤلره قاچیرلار.

۳- «سراب»- بِن «شربیان» کندینده بئر عیده ژاندارم گوروهیان مقدسین باشچیلیغینا کندیلیرین ائوینی و اموالینی غارت و اؤزلرینی دؤیوب حبس ائدیرلر، بئر کندلی اؤلور و نچه آرواد، اوشاق سیقت ائدیر.

۴- «تیکمه داش»- دا ژاندارملار آزادیخاھلارین ائولرینی غارت ائدیرلر و ایکی نفره قدر کندیلیر اؤز آرواد و اوشاقلاری ایله چؤلره قاچیرلار.

۵- «اممند» کندینده ایگیرمی نفر ژاندارم سروان دیباین باشچیلیغی ایله کنلیرین مال و جانلارینا تجاوز ائدیرلر کی، یوز اللی نفر کندلی اونلارین ظولموندن دلی کیمی قاچاراق اؤز جانلاری اوچون تبریزه آذربایجان دموکرات فیرقهسینه پناهنده اولورلار.

۶- «سلطان آباد» کندینده حسن ژاندارم و علی آدلی بیرسی بئر نفر آروادی توفنگ قونداغی ایله او قدر دؤیورلر کی، اونو اؤلوم حالینا سالیرلار و هامان آروادین ایکی یاشلی اوشاغی توفنگ قونداغی ضربهسی آلتیندا اؤلور.

۷- «گول تپه» کندینده سروان عابدینی بئر بؤیوک عیده ژاندارملارلا آزادیخاھلاری آغا باغلابیب و اونلارین قاباغا گلنلرینی حبس ائدیب و «مردانقیم» کندینده مورتجع خانلار ژاندارملارلا بئرلیکده بوتون آزادیخاھلارین ائولرینه حمله ائدیرلر. اونلارین ماللارینی و اثاثیلرینی غارت ائدیکدن سونرا اونلارین باشینا او قدر ایشکنجهلر گتیریرلر کی، بئر عیده بؤیوک کندیلردن چؤل و منشلره قاچماغا مجبور اولورلار. ژاندارملارین و بعضی محلی مورتجعلرین یاراتدیقلاری فجایعدن عدلیه وساییره قانونی مرجعله اولونان شیکایت و اعلام جورملرین سایبی بو گونه قدر یوزی کئچمیشدیر.

بوتون او کیمی مؤوقعلرده خلقین مسول مقاملاردان مورتکیبلری قانون اساسی حودودوندا و جزایی محکمهلرین اوصولیلا تعقیب ائتمک، ژاندارم مامورلارینین غنیر قانونی اولاراق حقوقی ایشلره موداخیله ائتمکدن جیلو و گیرلیق اولونماسی تقاضا اولونموشدور. (قضایی قوهنین اجرایی قوهدن آیری اولدوغونو عدلیهنین ۳۵۳۶- نومره و ۱۱، ۵، ۲۴- تاریخی ژاندارم ایدارهسینه یازدیغی بخشنامه موجیبینجه، ژاندارم ایدارهسینین حقوقی ایشلره موداخیله ائتمهسی تقاضا اولونموشدور. چونکی او ایدارهنین مامورلاری خلقین آسایشینی تامین عوضینده خلقین قتل و غارت ائدیلیمهسینین و آسایشینین پوزولماسینین سببی اولموشلار.)

(آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مرکزی کومیتهسینین ایجتیماعی ایشلر شؤعبهسی)
(«آذربایجان» شوماره ۵۶، آبان ۲۵، نوایر ۱۶)

بو جینایتلری یارادان تهران بارماغی ایسه خلقی، مخصوصن کندلینی تنگه گنیریر و اونو قانلی و شدید مباریزه و ادار ائدیر. یئری گلمیشکن بونو دا قنید ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه ۳۰- مهردن ۲۰- آذره قدر همیشه کندیلیری سوکوتا دعوت ائدهرک آزادلیغین صلوح یولیه الده ائدیلیمهسینی لازیم گورموشدور. تهران بارماغی اؤز جینایتینده او قدر ایصرار و سماجت گؤستریش کی، بیلاخره فیرقه کندیلره اوزونوزو دیفاع ائدین فرمانینی وئرمگه مجبور اولموش، بو فرمانین نتیجه سینده فدایی دستملری مؤیدانا چیمیشدیر.

بیرینجی کونقرهنین تاثیری

بیرینجی کونقرهنین تاثیری خلقین ایچریسینده چوخ بؤیوک اولدو. بو واسیطه ایله میلتمیز اؤزونه بئر مرکز ثقیل، بئر ملجا، داها دوغروسو حقیقی رهبرلیک ائدیجی قوهه تاپدیغینی درک ائتمگه باشلادی. اونا گوره بو موناسیبت ایله بننه ده فیرقهسینین ایلک تشکیلی گونلرینده اولدوغو کیمی آذربایجانین هر طرفیندن یوزلرجه تبریک تلقرافلاری آخیب گلگه باشلادی.

كونقره نين قرارلاريني واورادا تصويب اولان مرانامه میزی نظره آساق گؤره ریک کی، بو ساده بیر بیغینجاق دگیل ایمیش. بو گون دوست و دشمنلریمیزی تصدیقی ایله بوتون دونیادا سس سالان بؤیوک نهضتیمیزی نقشه و تدبیرلرینی تهیه ائتمک، واقیع حربی و اینقیلابی بیر ارکان حرب ایشینی گؤرموش اولدو.

بو جهته دئییه بیلریم کی، کونقره نین خاتیمه سیله میلی نهضتیمیز باشلانیب، مونظم بیر صورتده خلقی تشکیلات آلتینا آماغا موفق اولدو.

تهران تیتره دی، صدر بیخیلدی

«فرخ»- ون تبریزه گلکدن مایوس اولماسی فیرقه میزی گونده لیک ایشلرینده پیشرفت ائتمه سی، تهران موحیطینده شدید بیر صورتده قورخو تولید ائندی. نتیجه ال- آیغینی ایتیرمیش مجلسی مورجعلری «صدر»- ی ایش باشیندان کنار ائتدیلر. ایرتیجای هنیات حاکیمه آراسیندا ایکی شدید موباریزه باشلادی. بیر دسته ایسته بیردی نهضتیمیزی سیلاح و پولیس تشکیلاتینی تقویت ائدرک، بو واسیطه ایله بیر طرفدن خلقی مرعوب ائتمک، او بیر طرفدن فورصت اله گتیریب فیرقه باشچیلارینی اورتادان آپارماغا چالیشیردیلار. ایکینجی دسته ایسه حیل و نیرنگه موتوسیل اولوب، خلقیمیزی ایغفال ائتمگی لازیم گؤردوکلری اوچون بیزه یاخشی بیر والی گؤندرمک و دادلی و عدلر وئرمگی ایرلی سورموشدولر. اینتیفاقن هر ایکی گوروه دولت تشکیلاتیندا درین نوفوذا مالیک اولدوقلاری اوچون اوز فیکرلرینی موعین مامورلار واسیطه سیله انجام وئرمگه موفق اولدولار. بو ایسه آذربایجاندا فارسار دئمیشکن «کوسه و ریش پهن» شکیلده ظاهر اولدو. مثلن بیر طرفدن سرهنگ «ورهرام»- لار، «پرویزی»- لر و «زنکنه»- لر واسیطه سیله کند و شهر اهالیسینی ازیر، دؤیور، آقاندان سالیردلار، او بیر طرفدن مولایمتلی لیک ایله معروف اولان «حسام السلطان بیات»- ی والی تعیین ائدیپ اونا تاپشیریردیلار کی، نهظت باشچیلاری ایله سازیش ائتسین. خلقین گوزونون قاباغیندا پرده آسماق اوچون بؤیوک ایصلاحات و عدلریله ایشه باشلا سین. بو «کوسه و ریش پهن» سیاست ایسه خلقه گیزی قالمادیگی اوچون فیرقه میزی تبلیغاتی و تشکیلاتی فعالیتینی داها دا قوتلندیرمگه باعیث اولوب و موحیطیمیزده شدید بیر تشنوج و وجودا گتیردی.

میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا

ایش ساده بیر چارچووادا دایانا بیلمزدی. میلی و دموکراتیک شوعارلار ایله خلقی آغا قالدیران فیرقه سوزه قناعت ائدیپ دورا بیلمزدی. تهران ایسه عملده گؤذشت ائتمک ایسته میردی. «صدر الاشراف» کابینه سی نین یئرینی «حکیمی» کابینه سی تیریزدن قاچان مورجعلر ایله ال بیر اولان تهران ایرتیجای قوه لرینی نین تحت تاثیرینده قالان، بو سؤزلریمیزی ائشیتیمک بئله ایسته میردی. حتا قانون اساسیده صریح بیر صورتده قنید ائدیلمیش ساده انجومن ایالتی قانونو بئله سفسطه ایله آرادان آپارماغا چالشیردی.

بو وضعیتی نظرده توتوب تهران هنیات حاکیمه سی نین ایشلرینی دقیق صورتده تعقیب ائدن مرکزی کومیتة، فیرقه مرامی نین ایجراسی اوچون سؤزدن عمله گنچدی.

بیر طرفدن ژاندارملارین فشار و تضییقیندن جانا دویموش کندیلرین آراسیندا فدایی دستلری تشکیل ائتمک، او بیر طرفدن خلقین آرزولارینی یئرینه یئتیرمک اوچون میلی دولت تشکیلاتی یاراتماق لوزومو مئیدانا چیخدی و بو فیکرین تاخیر ائدیلمدن ایجراسی آقای پیشهوری نین مستقیم مسولیتی ایله آغاز اولوندو و بوتون فیرقه باشچیلاری بو هدفه یئتیشمک اوچون شدید بیر صورتده فعالیتیه باشلادیلار. بو فعالیتین نتیجه سینده آذربایجاندا اولان دولت تشکیلاتی موتزلزیل اولوب گوندن گونه ضعیفلمگه باشلادی. نهایت عملده ایکی حؤکومت مئیدانا چیخدی کی، اونلاردان بیر

گوندن گونه نوفوذ و قودرت كسب ائدن دموكرات تشكيلائي، او بيري سي اوز سنگرلريني بيري بيري نين داليسينجا ترك ائتمك مجبوريتينده قالان چوروموش دؤولت تشكيلائي ايدي.

آخيره ايش او يئره گلدي كي، فيرقه عوضولريني صبيره، متانته و عاقيلانه رفتار ا عادت وئرمك اوچون فيرقه صدري آشاغيداكى مقاله نى يازيب، آذربايجان روزنامه سينده اينتيشار وئردى:

فيضولى موقوف

ائشيتديگيميزه گوره چاغريلماميش قوناقلاردان شهردارى رييسي بويوك قانونسوزلوقلارا باشلاميش. قانونى صورتده خلق طرفيندن سئچيلميش شهر انجومنى عوضينده سلكيز آي بوندان اول وقتى قورتارميش كوهنه انجومن اعضاسى نين اليه بعضى ايشلر گورمگه اقدام ائتميشدير.

بو كيمي فيضوللوقلارين وقتى گنچميشدير. رييس شهردارى اولماسين اوندان داها يئكسى اولسون، ديكتاتورلوق و قانونسوزلوغا آذربايجان خلقى يول وئره بيلمز.

آقاي شهردار بير دفعه آنلاسين كي، بورا آذربايجاندير، ديكتاتورلوغو بورادان يعنى آذربايجانين مركزيندن باشلاماق اولماز. وقتى گنچميش انجومنلرين و يا مجلس شورانين واسيطه سيله ميلت ماليدان بير دينار خرج ائتمك قانون اساسيميزي آياقلاماق دنمكدير.

بو ايشي گورنلر كيم اولورسا اولسون خاين و موجروم تانينماقلا محكمه يه جلب اولماليديرلار. بيز دادستان و قانون موجيبينجه صلاحيتدار مقاملارين نظريني بو جيدي و بويوك اوغورلوق و خيانتته جلب ائديرىك. ويزارت كيشورين باباسى دا شهر انجومنلرين اينستيقلاييني پوزا بيلمز. اگر صلاحيتدار مقامات بو قولدور موستيب عونسورو محكمه يه جلب ائتمگه فؤوريتله تشبوث ائتمزسه اوندان داها صلاحيتلى اولان خلق اوز حوقوقوندا مودافيعه ائدر. فيضولباشيلار آنلاسينلار كي، بو آسانلىق ايله بويوك بير شهرين حوقوقونو پايمال ائتمك اوچون باشا گلمز. «فرخ»- ون نقشه سيني اجرا ائتمك بو ساده ليك ايله باش توتماز. شهر يميز اوز ايشلريني ايداره ائتمك اوچون انجومن اينتخاب ائتميش، نزاكت ماييل ليغى دن وئرمه ييب بو گونه ك اونون ايشه باشلاماسينا موننتظير اولموشدور. موستيبدر، مورتعيلر و خاينيلر و خاينيلر الينده اولان ويزارت كيشور ايسه كجدار مريض واسطيه لار ايله ايتلاف وقت ائديب، آخيره گوندمرديگي توحفه، قانونى پوزماق و خلقين حقيني پايمال ائتمك دن عيبارت اولموشدور. بونو نظره آليب مركزى كوميتهميزين فعاليتده دوام ائدن عومومى ايجلاسيندان جيدي صورتده قانونى شهر انجومنى نين تشكيليني تقاضا ائديرىك. قوى تهران بير دفعه اوز تكليفيني دوشونوب بو كيمي فيضوللوقلارين آذربايجاندا باش توتماياغيني يقين ائتسين «پ»

بو مقاله آبان آينين ۱۸- ده يازيلميشدير. مقاله نين لحنى ايثبات ائدير كي، فيرقه سون درجه قودرت و ايقتيدارا ماليك اولدوغو حالدا حؤكومت مامورلارى فؤوق العاده بير صورتده ضعيف و بئچار اولموشلاردير. اون سلكيز آبان ايله ايگيرىمى بير آذر آراسيندا بويوك بير فاصيله اولماديغيني نظره آلساق آيدين صورتده احساس ائديرىك كي، فيرقه ميز نه ميقاسدا اوزونو داها بويوك قدملر گؤتورمگه آماده ائديب و گؤتورمك ايستهديگي قدملرين موفقيتيني ده يوزده يوز تامين ائتميش ايميش. بو مقاله دن ايكي گون سونرا يعنى آبان آينين ۲۰- ده همان روزنامه ده بنله بير مقاله يه بننه ده تصادوف ائديلير.

ایکینجی دؤورهنین شو عارلاری

بو عنوان آلتیندا قلمه آلینان مقالهنین نهایتینده بئله یازیلیر:

((بو گونکو شو عارلاریمیز انجومنلرین تشکیلی و اون بئشینجی مجلس سئچگیلرینین سیرع بیر صورتده باشلانماسیدیر. بو ایش بؤیوک سیاسی بیر ایشدیر. او، فیرقهنی خلق ایله یاخینلاشدیریب، اونون حقیقی رهبری مقامینا یئتیرمبیلن بیر ایشدیر. هنج بیر سیاسی فیرقه تک اوز عوضولرینین ایله ایستهدیگینه نایل اولابیلیمز. داها آرتیق خلق ایشلرینه قاریشیب خلقین آرزولارینی داها دا گئنیش داییره ده آنلابیلر اونلارین عملی اولماسینا چالیشارسا، او فیرقه خلقه داها یاخینلاشیب، اونون بیتمز- توکنمز قودرتیندن ایستیفاده ائدهبیلر.))

«ایکینجی دؤورده فیرقه ایشچیلریمیزدن بونو طلب ائدیریک.»

« بؤیوک میتینقلر و گئنیش کونفرانسلار واسیطهسیله انجومنلر و مجلس اینتیخاباتینین معناسینی آنلادیب و اونلاری بو یولدا موباریزه حاضیرلاماقدان عیبارتدیر.»

«بیر سؤزله قورولوش دؤورهسی خاتیمه تاپیب و تبلیغات و عمل دؤورهسی باشلانمیشدیر. بو گوندن اعتبارن فیرقه سیاسی قودرت کسب ائتمک یولوندا موباریزه ائدیر. سیاسی قودرت انجومنلر و مجلس نومایندهلرینین آزادیخاه و دموکرات شخصلردن اینتیخاب اولونماسی سایه سینده کسب ائدیله بیلر. بونو هنج بیر فیرقه عوضو اونودا بیلیمز.»

«پ.»

بئلمیکله فیرقه حاضیرلیقلاری حملیه گنجیر، فیرقه دیلی اولان آذربایجان روزنامهسی اوز لحنینی تاممیه دیشدیریب خلقی قیاما و عملی موباریزه چاغیریر:

«آذربایجان ثروتی آذربایجاندا قالمایدیر» و «کارلار انشیتسین، کورلار دا گورسون» عنوانلی مقالهلردن تمام معناسیله بؤیوک نهضتین عملن باشلاندیغی آشکارا چیخیر. مخصوصن آخیرینجی مقالهده آقای پیشهوری یازیر کی، ایش تبلیغات و مقالهده دگیلدیر، مقالهلر فقط فیرقه فعالیتینی مطبوعاتدا اولان اینعیکاسی حساب اولونا بیلر.

بو دؤوره یعنی آبان آخیر گونلرینده فیرقه آرتیق مو عین نقشه اوزره حرکت ائتمگه باشلیر.

آبان آیینین ۱۷- ده تشکیل تاپان کومیتهمیزین عومومی ایجلاسی آرتیق سوزدن عمله گنجمگی قرارا آلیر. بیر طرفدن فدایی دستهلرینین حملهسی او بیر طرفدن دولت تشکیلاتی یاراتماق وسیلهلری تامین اولونور. نهایت ۲۱- آذر قیامی قطعی اولاراق تعیین ائدیلیر. عومومی ایجلاسین قطعنامه سینده ایسه صریح بیر صورتده تهراندا مونظیر اولمادان انجومن ایالتی و محلی اینتیخاباتینین باشلانماسی قرارا آلینیر.

قرارلار

۱- فیرقهنین مشهور بیاننامهسی و بیرینجی کونفرهسینین اعلان ائدیگی شو عارلاری عومومیتله ایراندا خصوصیه آذربایجاندا درین تاثیر باغیشلابیلر و دموکراتلیق جریانینی قوتلندیرمیشدیر. بونو عومومی ایجلاس چوخ شادلیقلا قنید ائدیپ، شو عارلارین عملی صورتده باشلانماسینی قرارا آلیر. بو شو عارلار آذربایجان خلقینین میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون ایالت و ویلایت انجومنلرینین تشکیل و مجلس شورا اینتیخاباتینی تاخیره سالینماز صورتده باشلانماسی واسیطهسیله اولابیلر.

۲- فیرقه قورولوش دؤورەسینه خاتیمه وئردیگی اوچون ایندی گنیش تبلیغاتی ایشلره باشلابیب خلقی فیرقەنین اطرافینا توپلاماق اوچون بۆیوک بیغینجاقلار و میتینقلر تشکیل وئرهیلیر و بو میتینقلری ایداره ائتمک اوچون حاضیرلانان فیرقه فعاللارینین فعالیتە گیریشمەلرینی تامین ائدەیلیر.

۳- ایالت و یلایت انجومنلرینین ایتیخاباتینی خلقین اۆز گوجیلە باشلاماسی لوزومونو قنید ائدیپ، کومیتە یاخین بیر زاماندا بوتون آذربایجان خلقی آراسیندا اینتیخاب اولونان خلق نوایندهلریندن بۆیوک بیر کونفرانس تشکیل ائتمەلیدیر.

۴- فیرقەیه یازیلانلاری تامیلە تشکیلاتا باغلاماق اوچون عوضویت ورقەلری چوخ تنز بیر صورتدە پایلانمالی و مرکزی کومیتە طرفیندن تھیە ائدیلمە تمبر اسیطەسیلە حق عوضویتلری بیغماغا ایقدام ائتمەلیدیر.

۵- جوانلار آراسیندا ایشلری مؤحکمەلندیرمک اوچون بعضی مسول شخصلر تعیین ائتمک تا جوانلار آراسیندا جیدی ایش آپاریب اونلاری گلەجک ایشلر اوچون حاضیر ائتسینلر.

۶- کندلردە قانونسوز اولاراق کندلیلره هوجوم ائدن ژاندارملارین، عوموم جماعتینین قوروسیلە قاباغی آلینسین.

همین بو تاریخده آذربایجان روزنامەسینده بو مقالهیه ده تصادوف ائدیریک:

بۆیوک خلق بیغینجاقلاری

شهرلریمیزده ایالت و ویلایت انجومنلری تشکیلی و مجلس سنجگیلرینین باشلانماسی خصوصوندا بحث ائتمک اوچون بۆیوک خلق بیغینجاقلاری دعوت ائدلمیشدیر. بو بیغینجاقلاردا خلقیمیزین دوغما رهبری اولان فیرقه تشکیلاتی نظارت ائدیر. آدیغیمیز معلوماتا گۆره قصبه و کندیستانلاردا بو بیغینجاقلار نظره چارماقدادیر.

بونولا آذربایجان خلقی اۆزونون دیری بیر میلّت اولدوغونو ثبوت ائتمکده دیر. تهران حؤکومتینین جاهیل و نادان مامورلاری فیرقه تشکیلیندن سونرا اونون کندلرده قول-بوداغینی کسمک اوچون اینسانلیغی تحقیر ائدن وحشیانا تدبیرلره ال آندیلار. خوشبختانا اونلارین تشیوئو فیرقەمیزین خئیرینه تمام اولوب، کند جماعتینی بیزه یاخینلاشدیریر و بو واسیطه ایله فیرقەمیز داها سریع بیر صورتدە کندلرده کۆک سالماغا دوام ائدیر.

دوغرودور کی، یوزلر ایله کند زحمتکشلری ژاندارم ظولموندن داغلاردا یاشاماغا مجبور اولموشلار. یئنه ده دوغرودور کی، اهل و عیالینی گۆتوروب فیرقەمیزین قاپیلارینا پناه گنیرن کندلیلره بۆیوک کۆمکلرک ائده بیلیمه میشیک. لاکین کندلی دوشونوب آنلامیش کی، اونون فلاکت و بدبختلیگی موقتیدیر. ایالت و ویلایت انجومنی وجودا گلیرسه بو کیمی جینایتلره چوخ تنز بیر زماندا خاتیمه وئریلەیلیر. اونا گۆره ده کندلی ده وار قوروسیلە بو ایشین چوخ تنز بیر زماندا باشلانماسینی طلب ائدیر.

بیز بیلیریک کی، خلقیمیزی اسارتده ساخلایان مورتجع قوملر وار گوجلری ایله اونون بیر میلی تشکیلات اطرافینا توپلانماسینی قارشى سینی آماغا چالیشماقدان صرفنظر ائتمییه جکلر. لاکین فیرقەمیزین گۆتوردوگو دوزگون و متین خط حرکتی سایهسینده اونلارین آرزولاری اورەکلرینده قالیب اومیدلری یاسه موبدل اولاجاقدیر.

ایندی بوتون آذربایجاندا ایکى جریان وجودا گلەمیشدیر: بیرى خلقی اوزوب، بوغوب، مال- مکنّت کسب ائتمک ایستهمین دؤولت مامورلاری، دیگرى ایسه آزادلیق، دموکراسی اوصولونی عملی صورتدە دیریلتمگه چالیشان میلی قوملر، بیرینجی جریان ظولم و بیدادگرلیگه دایاندیغی اوچون گوندن گونه ضعیفلشیب منیداندان چیخیر. ایکینجی ایسه اینسانلارین سعادت و خوشبختلیگینی تامین ائتمک یولوندا آپاردیغی قهرمانانه مباریزه نتیجەسینده قوت و قدرت کسب ائدیپ، ایرلی گنّدر و خلقی اۆزونون اطرافیندا تولاماقلا گلەجک میلی قودرتین بیناسینی مؤحکمەلندیریر.

بؤیوک میلی حرکت آرتیق باشلانمیش آزادلیغی تامین ائتمک یولوندا مؤیدانا قویولان شوعلارلارین ایجراسی وقتلی گلیب چاتمیشدیر. ایندی آرتیق تۆهمت و ایفتیرالارا قولاق آسان یوخدور، ایکی آی یاریملیق جیدی فعالیت بۆهتان دئیلرین سیماسینی آشکارا چخاریب فیرقه‌میزین گۆتوردویو یولون دوغرو بیر یول اولدوغونو ایثبات ائتمیشدیر.

ایندی هامی بیلیر کی، دموکرات فیرقه‌سی دوشمنلرین دئیکلرینین خیلافینا اولاراق ایران ایستقلال و تمامیتی‌نین نفعینه چالیشان بیر فیرقه دیر. ایندی دوست و دوشمن آنلامیشدیر کی، میلی موختاریت تجزیه دگیلدیر. کیمسه آذربایجانلی ایراندان آیرماق ایسته‌مز. اونو بو، یا باشقا بیگانه‌یه ساتان یوخدور. بو سؤزلرین هامیسی آزادلیغی بوغماق اوچون مورتجعلر طرفیندن مؤیدانا آتیلان خایانه تۆهملردیر.

آذربایجان خلقی چوخ ساده و طبیعی صورتده اؤزونون سیاسی، ایقتیصادی و ایجتیماعی ایشلرینی ایداره ائتمک ایسته‌ییر. اؤز قولونون گوجیله اؤز میلیتی‌نین اؤزونه ترقی و تکامل یوللارینی آچماغا چالیشیر.

بوتون آذربایجانلی بوروموش میتینقلر، بیغینجاقلار و ایجتیماعلارین هدفی ایسه بودور. بو وقتله قدر آزادلیق، بیرلیک و دموکراتلیق باره سینده دادلی سؤز چوخ دانیشیلیب و شیرین وعدهلر چوخ وئرلمیشدیر. خلق ایندی سؤزه اینانا بیلمیر. او، چوخ حقلی اولاراق عمل ایسته‌ییر. بوگونه قدر جور بهجور آدلار ایله اورتایا چیخان فیرقه‌لر ایسه خلقه عمل نیشان وئره بیلمه‌میشلر. فیرقه‌میز ایسه بؤیوک شوعلارلاری عملی ائتمک ایسته‌ییر، میتینقلردن مقصد بودور.

خلق چوخ آچیق بیر صورتده ایالت و ویلایت انجمنلرینین تشکیلینی طلب ائدیر. قانون اساسیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌مک اوچون ۱۵- جی مجلس سئچگیلرینین باشلانماسینی تقاضا ائدیر. بو ایشه رهبرلیک ائتمگی فیرقه‌میزدن گۆزله‌ییر.

ایندی آذربایجاندا دوام ائدن میتیق و نوماییشلرین معناسی بودور. «پ»

بنله‌لیکله بوتون آذربایجان خلقی آیاغا قالخیر، کندلر، قصبه‌لر و شهرلرده ۱۰- مین، ۲۰- مین و ۵۰- مین نفرلیک میتینقلر تشکیل اولونوب کتبی صورتده قرارلار چخاریلیب و بو قرارلاردا دموکرات فیرقه‌سیندن فؤوری صورتده ایالت انجمنی‌نین تشکیلی و میلی موختاریتیمیزین تامینی طلب ائدیلیب. خلقین اکثریتی تشکیل ائدن بو بیغینجاقلار اؤز ایشلرینی قطعنامه ایله محدود ائتمه‌ییب عمله گنجیریر و حقلرینی آلماق و دئیکلرینی حیاتا گنجیرمک اوچون نوماینده‌لر اینتیخاب ائدیپ تبریزه تشکیل اولونان کونقرمه‌یه گۆنده‌ریلر.

بو واسیطه ایله آذربایجاندا بؤیوک خلق کونقره‌سی تشکیل تاپیر. کونقره آبان آیینین ۲۹- دا سحر ساعات ۱۰- دا تبریز شهری‌نین شیر خورشید صحنه‌سینده سردار میلی ستارخان قارداشی‌نین سینی ریاستی ایله ایفتیتاح اولونور.

ان قدیم موجهیلردن آقای «سعید دیوان» آذربایجان آزادیخواه‌لاری نامیندن کونقره‌نی تبریك ائدیر.

سونرا آذربایجانین آیری شهرلریندن آخیب گلن نوماینده‌لر حرارتلی و آتشین سؤزلرله کونقره‌نی سلاملا دیقدان سونرا بیرینجی جلسه تبریكلره و اعتبارنامه کومیسسیونون گوزاریشینه حصر ائدیلیب. گون اورتادان سونرا آقای پیشهوری عمومی وضعیتی‌میز و کونقره‌نین وظیفه‌سی حقیقده موفصل بیر نیطق ائدیر. اونون نیطقی سککیز یوز نفردن تشکیل تاپمیش خلق نوماینده‌لری طرفیندن دفعه‌لر ایله آقیشلانیر، بنله‌لیکله نوماینده‌لر فیرقه‌میزین سیاستینه اینانیدقارینی ایثبات ائدیرلر.

آقای پیشهوری‌نین نیطقی ایسه بو جومله‌لرله قورتاریب:

«بیز آرتیق اؤزوموزو ایداره ائتمک ایسته‌ییریک. بیز آذربایجانلی ایراندان آیرما ییب فقط آذربایجانین داخلی موختاریتینی ایسته‌ییریک.»

آذربایجان هیندوستان دگیل، بورا آذربایجاندیر. اونون موشتع تاریخی واردیر، بو میلّت دیریدیر. آذربایجان میلی تاریخه ستارخان، باقیر خان و شیخ محمد خیابانلی وئرلمیشدیر. اونون ایفتیخارلی تاریخی واردیر. بیز میلی موختاریت صؤحبتی ائدیریک، تيجار تیمیزی، بهداشت تیمیزی، معارف تیمیزی، پوست و تلفرافیمیزی و بوتون ایشلریمیزی

خلقیمیز ایداره ائتمه لیدیر. آزادلیغی آلالار، اونو وئرمز لر. اگر بیزیم خلقیمیزین قاباغینا سیلاح ایله چیخسالار، قوی بو میلی کونقره اؤز میلی هئیاتینی دیفاع ائتمک اوچون جوانلاریمیزین سیلاحلی میلی قوملرینی یاراتسینلار.»

(بوتون سالون آباغا قالدیر، آراسی کسيلمهين گورولتولو شورانگيز اوورا سسلری نچه دقیقه دوام اندیر.)

بو اوورا سسلری، بو آباغا قالدیر ایسه، قیام و نهضتیمیزده خلقین حقیقی صورتده ایشترراکی و حقیقت حالدا بو نهضتین باشلانماسی دئمک ایدی. میلی قیامین معناسی دا انله بودور.

بو کونقره اؤزونون تاریخی موراجیعتنامه سیله ایرانین صلاحیتدار مقاماتینا و آذربایجاندا اولان خارجی دؤولترین نومایندهلرینه موراجیعت اندیر. اگر بو موراجیعتنامه یه دیقت اولونار سا بیزیم بوگونکو سیاستیمیزین اساسینی تشکیل ائدیگی آشکارا چیخار.

موراجیعتنامه نین عئینی بودور: عونانلار.....

بو ایل آبان آیین ۲۹ - ۳۰ - جو گونلرینده تبریز شهری نین شیر خورشید سالونوندا ۱۵۰ - مین نفرین ایضا سیله عموم آذربایجان شهر و حومه لریندن توپلانان عمومی میتینقلر طرفیندن سئچیلیمیش یئددی یوز نوماینده لرین شیرکتی ایله تشکیل تاپان بؤیوک خلق کونقره سی اؤزونون دوردونجو ایجلاسیندا ایتفاق آرا ایله اؤز طلباتی نین اساسی مسالهلرینی آشاغیداکي ماده لرده قئید اولونان اعلامیه و اسیطه سیله ایران مرکزی حؤکومتینه بیلدیرمگی قرار آلدی:

«- آذربایجان خلقی بوردا یازیلما سینا یئر اولمایان ساییز تاریخی سببلره و حادثه لره گؤره اؤزونه مخصوص ملیت، دیل، آداب- روسوم و سایر خصوصیاتا مالیکدیر. بو خصوصیات اونا حق وئیر کی، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی موراعات ائتمکله برابر بوتون دنیا میلترلی کیمی آتلانتیک اعلامیه سی موجبینجه اؤز موقدراتینی تعیین ائتمک اوچون آزاد و موختار اولسون.

۲- کونقره آذربایجان خلقی نین ایرانین باشقا ایالت و ویلایتلریله اولان مدنی، ایتصادی و سیاسی رابیطه سینی نظره آماقلا برابر، بو خلقین ایندیکی ایران دؤولتی نین تاسیسی حقیقده گؤستردیگی فداکارلیقلاری (واقیعن ایندیکی ایران دؤولتی آذربایجانلیلار و اسیطه سیله تاسیس اولونموشدور) نظره آلیب هنجوجه ایله راضی دگیل اونون مشروع و قانونی تقاضالارینی کی، میلی موختاریتدن عیبارتدیر، ایرانین سرحدلرینه خلل گئیریب، اونون تجزیه سی اوزهرینده قرار وئرسین.

۳- آذربایجان خلقی وار قوه سیله ایراندا مشروطه شکلی آلمیش دموکراسی اوصولونون طرفداری دیر. آذربایجان میلی ایرانین تمام ایالت و ویلایتلری کیمی ایرانین مجلس شورای میلی سینه نوماینده گونده رمک و عایدانه مالیات وئرمکده شیرکت ائده جکدیر.

۴- آذربایجان خلقی رسمن و علنن اعلان اندیر کی، بوتون دونیانین دیری میلترلی کیمی (ایرانین تمامیت و ایستقلالینی گؤزله مکله برابر) اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره ائتمکدن اؤترو میلی حؤکومت یاراتماغا حقلیدیر. و او باجاریغی قدر ایرانین تمامیت و ایستقلالینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجانی دموکراسی و حاکمیت میلی اوصولی ایله ایداره ائده ییلر.

۵- آذربایجان خلقی آزادلیق و دموکراتلیق یولوندا بؤیوک زحمتلر چکیب چوخلو قوربانلار وئردیگینه گؤره ایستیر اؤزونون موختار حؤکومتینی حقیقی دموکراتلیق اساسی اوستونده قورسون. بونا گؤره ده کونقره طرفیندن تصویب اولونموش داخلی نیتظامنامه اوستونده اؤزونون مجلس میلی سینی اینتیخاب اندیب و لازیم گؤرور کی، آذربایجانین میلی و داخلی حؤکومتی بو مجلسین نوماینده لرینی نین آراسیندان اینتیخاب اولونوب اونون قاباغیندا مسول اولسون.

۶- آذربایجان خلقی نین اؤز میلی و آنا دیلینه مخصوص علاقہسی واردیر. اؤزگه دیلین تحمیلی، اونو ترقی و تمدون کروانیندان دالی سالمیش و اونون میلی فرهنگ و ماعاریفی نین یولونو باغلامیشدیر. بو ناروا تحمیلین قاباغینی آلماق و آذربایجان ترقی سینه لازیم گلن بوتون وسیلهلری وجودا گتیرمک اوچون آذربایجان خلقی نین میلی کونقرهسی هنیات میلییه دستور وئریر: چوخ تئز بیر زماندا آذربایجان دیلی نین بوتون دؤولت ایدارملرینده مرسوم و اونون تدریسی نی تمام مدرسهلرده (ایستر دؤولتی ایسترسه میلی) عملی ائتسین.

۷- یوز الی مین نفرین ایضاسی و یئددی یوز نفر نو ماینده نین ایشتیراکیله تشکیل تاپان میلی کونقره آذربایجان میلی نین ایراده سیله اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان اندیب، آذربایجانین داخلی ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون ۳۹- نفرین عیبارت بیر میلی هنیات اینتیخاب ائدمک اونلارا ایختیار وئریر کی، میلی نین میلی ایستکلرینی عملی ائتمک اوچون لازیمی تدبیرلر گؤروب، صلاحیتدار مقامات ایله موذاکیره یه گیریشسینلر، عین زماندا آذربایجان مجلس میلی سی نین و هابئله مجلس شورای ملی اینتیخاباتینی ایجرا ائله سینلر.

آخیرده کونقره ایران دؤولتی نین و دونیانین بؤیوک دموکراتیک دؤولتلری نین نظری نی یوخاریدا یازیلانلارا جلب اندیب ایظهار اندیر کی، بو مطالبین ایجراسی اوچون فقط تبلیغ و تشکیل واسیطه سیله ایقدام اندیب نیزاع داخلی و قارداش قانی تۆکمگه ایجازه وئرمیه جک، ولی اگر مرکزی دؤولت ایسترسه اونون و قانونی طبیعی حقیقی سیلاح گوجو و قهر- غلبه ایله اورتادان آپارسین او وقت ناچار هر قیمته اولورسا اولسون، اؤز حقوقوندا مودافیعه ائدمک و تا بیر نفر آذربایجانلی قالانداک اؤز میلی موختاریتی اوغروندا مباریزه آپاراجاقدیر.

مجلس موسیسان (میلی کونقره) میلی هنیاته ایختیار وئریر کی، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون صلاحیتدار مقامات ایله علاقیه گیریشسین. مسالهنی صلوح و موسالیمت یولیه حل ائتسین، ولی میلی هنیات هنجوجه ایله آذربایجانین موختاریتی و میلی حؤکومتی حقیقده صرف نظر ائتمک و ایرانین تمامیت و ایستقلالینی پوزماق ایختیارینا مالیک دگیلیر.

بیز آرزو اندیریک کی، بوتون دموکراسی عالم بیلسین کی، دونیادا بیر میلّت واردیر کی، حاضر اولوب اؤزونون وار قوه سیله اؤز حقوقوندا مودافیعه اندیب، آسیانین بیر گوشه سینده آزادلیق و دموکراتلیق بایداغینی قالدیریب ایستیمیر فقط اؤز کؤمگیله اؤزونون آزادلیغینی تامین ائتسین.

اومید اندیریک ایرانین صلاحیتدار مقاماتی و بؤیوک دموکراتیک دؤولتلر بیزیم میلی منظوروموزون ایجراسی اوچون نؤوعیروانه کؤمکلیکلردن کی، منشور اتلانتیک اونون اساسی اوزرینده قویولموشدور، موضاییقه ائتمیه جکدیر. احتیارات فایقه ایله.

«(میلی کونقره) مجلس موسیسانین ریاست هنیاتی»

موراجیعنا مهن داها جالیب- توجه، کونقره نین قرار لاریدیر کی، بیز تبلیغاتچیلاریمیزین ایستیفادهسی اوچون بورادا درج اندیریک:

آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرار لاری

سه شنبه گونو، آبان آیین ۲۹- دا آذربایجان خلقی نین بؤیوک میلی کونقرهسی، آقای پیشهوری نین عمومی اؤوضاع حقیقده وئریدیگی معلوماتی موذاکیره ائندیکدن سونرا اشاغیداکی قرار لاری ایتفاق آراء ایله قبول اندیر.

۱- بؤیوک دموکراتیک میلنلرین فداکارلیغی نتیجه سینده دیکتاتورلوق، زورگولوق و نژاد اوستونلویو تبلیغ اندن قوه لرین ابدی اولاراق بیخیلدیغی و بوتون میلنلره اؤزونو ایداره ائتمک، اؤز موقدراتینا حاکیم اولماق ایمکانی وجودا

گلدیگی حالدا، آذربایجان خلقی تمام معناسی ایله بیر میلّت کیمی آیاغا قالخیب اؤز طبیعی و قانونی حقیقه، اؤز گوجو ایله مالیک اولماق ایستهیر .

۲- خلقیمیز سوء تفاهم و توهمنلره یول وئرمهک اوچون اوز موقدراتینی اله آلدیگی حالدا، اولکه میزین ایراندان ایریلماغینی اعلان ائدیر و بوتون ایران خلقلی ایله قارداشلیغینی حفظ ائتمگی اؤزونه وظیفه بیلیر .

۳- میلی کونقره آزادلیق دشمنلرینین ایفتیرا و توهمنلرینین ایندین قاباغینی آلماق اوچون آچیق و آیدین صورتده آذربایجانین ایراندان ایریلماسی و یا اونون آیری مملکته ایلحاق انتیشاراتینی جیدی صورتده تکذیب ائدیر .

۴- آذربایجان خلقی مشروطه اصولونا صادیق قالیب، قانون اساسینین دموکراتیک اصللرینی ایجرا ائتمگه چالیشاجاقدیر .

۵- عمومی مشروطه قانونلارینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان خلقی اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره و میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون قانون اساسیدان ایستیفاده ائدیپ، انجمن ایالتی تشکیلاتینی بیر قدر گئنیشلندیریب، اونا مجلس میلی آدی وئیریر. ایران داخلینده ایرانین تمامیت و ایستقلالینی هنجوجهله خللدار ائتمدن، اؤزونون میلی حؤکومتینی وجودا کتیریر .

۶- بؤیوک خلق میتینقلرینین قرارینا گؤره خلق کونقرهسی آذربایجان دموکرات فیرقهسینین رهبرلیگی ایله، مجلس میلی و ویلایت انجمنلری و مجلس- شورای میلی انتخاباتینی فوریتله باشلانماسینی قرارا آلیر .

۷- هر بیر میلّت اوز موقدراتینا حاکیم اولماسی او وقت ایمکانپذیر اولای بیلر کی، او میلّت یاشادیگی اولکهنی ایداره ائتمک اوچون اساسی قانونلارا مالیک اولایلسین. بیز چوخ یاخشی بیلیریک کی، تهراندا تمرکز تاپمیش مورتجملر خلقیمیزه بو ایختیاری وئرمیهچکلر. بلکه اؤزلرینین خاین ایرادملرینی خلقه و مملکته تحمیل ائتمک اوچون بیزیم قاباغیمیزا انگلر ده چیخارتماقدان گوز یومماق ایسته مییهچکلر. اونا گؤره بؤیوک کونقره خلقیمیزین آرزو و طلباتینی عملی ائتمک اوچون جیدی قدم گؤتوروب، اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان ائدیر. میلی موختاریتیمیزی مؤحکم پایه اوستونده قورماق اوچون مجلس میلی وجودا کتیریر .

۸- طبیعی دیرکی سیاسی، میلی، ایقتیصادی و مدنی موختاریته مالیک اولمادان میلی موختاریت بوش سؤزدن عیبارت اولوب، قالار. بو نوقطه نظرده مجلس- موسیسان، میلی بیر حؤکومت یارانماسینی و مستقیم داخلی ایشلریمیزین بو حؤکومت واسیطهسی ایله ایداره ائدیلمهسینی تاخیرسیز بیر صورتده لازیم گؤرور .

۹- مجلس میلی انتخاباتی قورتاریب، میلی حؤکومت رسمیت تاپان گوندهک، کونقره اؤز نمایندهلریندن ۳۹ نفرلیک هئیات- میلی نامی ایله بیر هئیات اینتیخاب ائدیر و قبول ائدیگی قرارلارین ایجراسینی بو موقتی هئیاته تاپشیریر .

۱۰- بو هئیات، مجلس میلی تشکیل تاپان گونه قدر آذربایجان خلقینین میلی ایشلرینی ایداره ائدهچک، مجلس میلی تشکیل اولان کیمی اونون وظیفهسی خاتیمه تاپمیش اولاجاقدیر .

۱۱- مرکزده و شهرستانلاردا باشلانان اینتیخاباتی تامین ائتمک و هئیات- میلینین امنیتی حیفظ ائتمک اوچون میلی کونقرهیه هر نؤوع تدبیر گؤرمگه گئنیش ایختیار وئریلیر .

۱۲- میلی کونقره، دؤولت ایدارملرینین باشیندا دوران مامورلاردان میلی هئیاته تابع اولوب، اونون گؤستریشلرینه و نظارتینه ایطاعت ائتمگی طلب ائدیر و بونون خیلافینا رفتار ائدیپ، اؤزونو حاکیم مطلق گؤستریمک ایستهینلرین تنزلیکله دؤولت ایدارملریندن ایخراجینی لازیم گؤرور .

۱۳- میلی کونقره بوتون دؤولتی مدرسهلرده آذربایجان دیلین، مجبوری صورتده تدریس ائدیلمهسینی میلی هئیاته تاپشیریر و بو میلی وظیفهنی انجام وئرمگه مانع اولانلاری آذربایجان خلقینین دشمنی حساب ائدیپ، اولارین ایرتیجاعی فیکیر و خایانه حرکتلرینه مانع اولماق اوچون، جیدی تدبیرلر گؤرسون .

۱۴- کونقره پلیس، ژاندارم و ارتش تشکیلاتی‌نین ترکیبینی پوزماق فیکیرینده دگیلدیر. اونلار اؤز رسمی لیباس و درجه‌لرینی حیفظ و وظیفه‌لرینی انجام وئرمکده داوام اندیرلر. لاکین اگر اونلاری ایداره ائندلردن، بیزیم میلی موختاریتیمیزین علنیهینه بیر ایش باش وئرسه، میلی هئیاته ایختیار وئرلییر کی، اونلارین خیانتلری‌نین قباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر کؤرسون.

هئیات میلی

بوتون خلق طرفیندن گننیش ایختیارات ایله اینتیخاب اولونان ۸- یوز نفرلیک بؤیوک کونقره، فؤوق العاده مونظم ولی گورولتولو گنچدی، دردلری دئشیلیمیش خلق نوماینده‌لری شدید احساسات ایله ایسته دیکلرینی دئمکده بیر- بیرینه سبیقت اندیردیلر.

کونقره ده منیدانا آتیلان شوعلار خلق حاکیمیتینی یاراتماق اوزرینده ایدی. جوشا گلن احساسات بعضن کونقره‌نی اساسی شوعلارلاریمیزین چارچوواسیندان کنارا چکمک تمایولو ایجاد اندیردیسه، فیرقه رهبرلری فیرقه‌نین تاکتیکی اوزره یانلیش افکار و احساساتین قباغینی آلیب ایشی دوزگون مجرایا چکمگه موفق اولوردولار.

مثلن قیرمیزی اینقیلابدان دانیشان بیر نوماینده‌نین یانلیش فیکیرینه آقای پیشه‌وری بئله جواب وئردی کی: «من گنچ گونکو شوعلاری و ایسته دیکلریمیزی تکرار اندیرم. بیز اؤزوموزو ایراندان موجزا بیلیمیریک. بیز مشروطه‌نی دیریلتمک ایسته‌ییریک. بیزیم دانیشان یولداشلاریمیزین بو موضوعی موراعات ائتمگی لازیمدیر. بیزه دوشمنلریمیز جور بجور تهمتله آتیرلار. مثلن تورکیه رادیوسو دئییر کی: تبریزده عوصیانچیلار ایداره‌لری ایشغال ائدیلر.»

«بیزیم رادیو ایستگاهیمیز یوخدور کی، دونیایا بیلدیرک کی، بونلار هامیسی موزخرف و ایفتیرادیر. بیز ایران ایستقلالینا علاقمندیک، بیز فقط آذربایجان میلی موختاریتینی آلمقدان اؤترو ایقدام اندیریک و بو باره ده بیر نفریمیز قالینجایا قدر موباریزه دن یورولمایاجایق، ایندی دانیشانلاریمیز بو موضوعی کامیلن موراعات ائتمه‌لیدیلر.»

کونقره‌نین فعالیتیندن بیر نمونه اولماق اوزره اونون اوچونجو جلسه‌سی‌نین موداکیراتیندان بیر قیسمتی بورادا درج ائدیلر:

«آقای الهامی- مشروطه مملکتی مجلس و انجمنلردن تشکیل تاپار و بونلاری اساسلاندیران موسیسان مجلسی دیر.»

((بیزیم بو کونقره میزین اینتیخاب اولوب و تشکیل تاپمسی کی، عوموم ذربایجان میلیتین طرفیندن مجلس موسیسانین وظیفه سینی داشیماق دئمک اولور. بیزیم بورادا حاضر اولان مؤخترم نوماینده‌لریمیز اؤز موهوم و آغیر وظیفه‌لرینه واقیف اولمالیدیلر. نئجه کی، بیزیم مؤخترم رهبریمیز آقای پیشه‌وری اؤز نیطقینده دئدیلر: هر بیر فرد آذربایجانلی آیری بیر ایراندیلان آرتیق ایران ایستقلالینا و بایراغینا علاقمنددیر. من سؤزومو خولاصه ائدیب دئییرم کی، بو کونقره‌ده بیز ائله تصمیملر توتمالی‌بیق کی، گله‌جک نسلیمیز بیزه نیفرت ائتمه‌سینلر و بیزه رحمت اوخوسونلار. یاشاسین ایرانین ایستقلاللی! یاشاسین آذربایجانین حق موطالباتی! (القیشار))

«سونرا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین مرکزی کومیته‌سی‌نین عضوو و قوجامان رهبرلریمیزدن آقای شبستری‌یه سؤز وئرلیدی.»

((آقای شبستری- ایران کیمی ساحه‌سی و یئری بؤیوک اولان بیر مملکتده ۲۰۰- میلیون قدر نفوس یاشایا بیلر. ایراندان عدالتسزلیگین نتیجه‌سینده ۱۰ و یا ۱۵ میلیون آرتیق نفوس یوخدور، قیرخ ایل قاباق ایراندان آذربایجان میلیتین قیام ائدیب و ایران میلیتین اوچون آزادلیق آلدی. او مؤوقعه‌ده آزادلیق مرکزی آذربایجان ایدی، اوندان آیینان آزادلیق و مشروطیت بیر اندازه دیری اولوب، خلقیمیز اوندان بیر اندازه ایستیفاده ائتمگی بیلیردیلر. اوندان سونرا کی، مشروطه و آزادلیغین البته رنگی دیشیلدی کی، ایستیب‌داد دؤورمه‌سیندن داها آرتیق خلقه ظولم و فیشار وارید اولدی. شهر یوره قدر میلتمیز په‌لوی کیمیلرین و اونون دؤورمه‌سینده ییغیلان جوجه دیکتاتورلارین نهایت فیشاری ائتیندا یاشاییردیلر. شهر یوردن بو طرفه په‌لوی طرفدارلاری مملکتی وئران و میلیت اسارته چئویریب امنیتیمییزی گؤرورسوز کی، نه فلاکت حالینا سالدیلار.»

«دموکرات و آزادیخواه خلقیمیز دورد ایل شهريوردن سونرا اینتیظار حالیندا یاشاییب و بیر نتیجه آلمادیکلارینا گوره اول بیرینجی دموکرات فیرقهسینین بیانیهسینی وئردیلر، بوگونکو گون ده اوز حقلرینی طلب انتمکدن اوترو خلق کونفرمی تشکیل اولوب و خلقیمیزین آرزولارینی عملی ائدهجکدیر.» (آلقیشلار)

«آقای افتخاری - سردرود نومایندهسی: مؤحترم آقالار، ۴۸- کندی ۳۶- مین طرفیندن سیزه سلام یئتیریب و خلق کونفرمسین تبریک اندیرم. ایران اینتیخاباتینی اولی غلط اولموشدو. میلت مجلیسینده قند، شکر، یومورتا، یئرآلما، لاستینق آلئوری اولماز. مجلیسده میلت قایغوسو چکن اشخاص لازیمدیر. بونلار اوزلری ده بیلیرلر کی، غلط ایشلهینلر همان نومایندهلرین ده عملیاتی نتیجه سینده دیر کی، ژاندارملارین توفنگ قونداقلاری بیزیم باشلاریمیزدان یاغیر. بیز ایرتیجاعین بو طولومکار حوکومتینی جینایتلرینه سون قویوب اوز ایالت و ویلایت انجومنلریمیزی وجودا کتیرمهجهیک.»

«خلیل آذر- ملک کندی طرفیندن: ملک کندی و اونون حؤومهسی طرفیندن بو کونفرمیه آتشین سلام عرض اندیرم. بیز قانون اساسینین ایجرا اولونماسینی ایستیهیریک. ایرتیجاعی دؤولت آذربایجان میلتینین یخهسیندن الینی چکسین. بو فجایع و طولوملرین رفعینی بو خلق کونفرمیسینی چیخاردیغی قرارلاریندان گؤزلهیریک. ملک کندیده نئچه گون قاباق اولدورولن ۲۰- یاشیندا بیر جوانین اینتیقامین و اونون قاتیللرینین میلی محکمیه وئرلمهسینی بیز بو کونفرمدن ایستیهیریک.»

«یاشاسین ایران ایستیقلاللی! یاشاسین آذربایجان میلتینین گلهجک سعادت و خوشبختلیگی!»

«آقای یزدانی- خوی نومایندهسی، قوجا آروادین آقای پیشهوریه گؤندردیگی بیر جوت جوراب بارهسینده صؤحبت ائدیپ او قوجا آروادین تاپشیریقلا رینی ایظهار ائتدی.»

«او قوجا آرواد دئدی کی، سیزین رهبریزدن خاهیش اندیریک او ژاندارملارین طولومندن بیزی و بیزیم بالالاریمیزی خیلاص ائتسین. خاتیمده علاوه ائتدی: یاشاسین آذربایجان خلقینین میلی موختاریتی.»

«آقای پیشهوری، قوجا آروادین جوراب گؤندرمهسینی تذکور وئریب دئدی: من ایفتیخاراندیرم بو جورابی آذربایجانین گلهجک موزهسینه گؤندریب و آذربایجان آنا- باجیلاریمیزین احساساتینی دیریلدک، قوی گلهجک قیزلاریمیز، میهندیس و دوکتور قادینلاریمیز ساوادسیز خوی باجیلاریمیزین توحفهسینی گوروب و اونون احساساتیندان سرمشق آلینلار.»

اردیبل نومایندهلریندن آقای جودت صؤحبت ائتدیلر.

«صفویلرین امانگاهی بارهسینده کی، کدوکده ۳۰۰- ایلدن قاباق دوزهلبیدیر و ایرانین بدبخت و وئران حالدا قالماسینا ایشاره ائدهرک اوچ گون کدوکدا قالمالارینی دئدیلر. آذربایجان میلتی تمام اوز دردلرینی بیلیرلر و بو کونفرمدن فقط عمل گؤزلهیرلر. من آخیره دئییرم یاشاسین ایران و آذربایجان!»

«آقای فتاحی- مشگین نمایندهسی دئدیلر، صمیم قلبه بو کونفرمی تبریک اندیرم. بیزیم آذربایجانین ناموسلو اوغلو مرحوم دوکتور ارانی دئییر: بیر میلت یاشاماغینا گوره اوز ایجتیماعی محیطینی ایطلاح انتمگه مجبور دور. بیزه ماعاریف، بهداشت لازیمدیر، بیزه فیرقه لازیمدیر کی، میلتیمیزین احتیاجاتینی تامین ائتسین. من بئله خیال اندیرم کی، آذربایجان میلتینه ایندی مجلس میلی، انجمن ایالتی و ویلایتیلردن افضل و لازیمراقدیر. من دئییرم یاشاسین آذربایجانین ایگیت جوانلاری کی، اوز میلتینی ایستیهیر فلاکتدن نیجات وئرسین.» (آلقیشلار)

«آقای اسحق- ماکو نومایندهسی: سلام یولداشلار (آلقیشلار) خوشوقتیم آذربایجان آزادیخواهلا ایله بیر جلسه شیرکت اندیرم. بئقولی سعدی:

سر که نه در راه عزیزان بود بار گرانیست کشیدن بدوش

باش گرک میلت یولوندا کنتسین. میلی حوکومت بارهسینده دانیشدیلا، حضرت علینین کلاملاریندان دئییب و نتیجه آلدیلر کی، آدم اوز پنجهسی سایهسینده اوجالا بیلر. وقت قورتارماسینا گوره آقای اسحقین سؤزونه خاتیمه وئریلدی.

آقای خرمدل- کبریت‌سازی نواینده‌سی: انجمن ایالتی و ویلایتی مرکز دین آیریلماق دگیل. بیز مجلس شورایا دا نواینده گۆندهرجه‌ییگ و قطع رابیطه ده مجلسدن انتمیریگ. ولی منیم نظریمه انجمن ایالتی و ویلایتی بیزیم دردلریمیزه چاره انده بیلیمز. آخیره دنیریم: یاشاسین آذربایجانین میلی مجلسی! بیز اوز میلی مجلسیمیزی آجمالی‌بیق.

آقای خورشیدی- منیم سۆزوم دوشمنلریمیزه خیطابدیر. بیز ایراندان آیریلیمیه‌جاییق. ایران بیزیمدیر و بیز ده ایرانین. ولی انجمنلر قانون اساسیده یازیلان ماده‌لردندیر. دؤولتین میلته تکیه‌سی اولماسی لازیمدیر، بیزیم دؤولتیمیزین ابدن میلت تکیه‌سی یوخدور. یاشاسین ایران ایستقلاللی و آذربایجانین دموکرات فیرقه‌سی!

آقای پیشه‌سوری: بو جلسه میلت کونقره‌سیدیر. بو کونقره ده فقط قرار و تصمیم آلینمایدیر بو کونقره ده ژاندارم سرنئیزه‌سیندن مظلوم اولانلار ایشتیراک اندیرلر. تورکیه رادیولارینین تۆهمتلرینه باخماییب بو کونقره آذربایجان میلیتی‌نین آزادلیغینی آلماق ایسته‌ییر. بیز گۆرک بیزیم شوکارلاریمیز دوزدور یا یوخ، گۆرک بیزه موختاریت لازیمدیر یا یوخ، بورادا کارگر و کندلی اوز سۆزلرینی دنیه بیلیرلر ولی مجلسیده بیزیم وکیللریمیز قویون کیمیدیرلر، بیزیم کادریمیز وار و بو جلسه اونو ایثبات اندیر، گونون جریانی رهبرینی یارادار.

آقای زمانی - هشتروند ماحالی طرفیندن تبریک عرض اندیریم. انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلی لازیمدیر. یاشاسین ایران و آذربایجان. (آلقیشلار)

آقای پنه- حسن علی خیراللهی شمس تبریزی‌نین شعرینی اوخودو و پیشنهاد ائله‌دی کی، بو ایستیداد موجسمه‌سینی گولستان باغیندان گۆتورسونلر. بیزه موختاریت لازیمدیر. بیز اونو آلا بیلیریک و بیزه مانع تۆره تمک اولماز.

آقای سعیدی اورومیه نواینده‌سی تبریک و سلام عرض ائله‌دی، موختاریته راجع دانیشدیلار و دندیلر: بیز انومیزی اوزگهن یاخشی ایداره انده بیلیریک. بیزه تۆهمت و ایفترا دئییلرین نظری فقط آذربایجان میلیتی بو غماقدیر. من اوزوم افشار طایفاسیندانام، آذربایجان دیلینه راجع صؤحبت ائله‌دیلر، من بو عقیده‌ده‌یم کی، آذربایجان اوزونو ایصلاح اندندن سونرا ایرانی دا ایصلاح ائله‌سین و ایرانی بیر آبرومند مملکت ائله‌سین. آذربایجان ایرانین باشیدیر، یاشاسین آذربایجان و موختاریتیمیز!

آقای بیریا - مؤحترم نواینده‌لر و کارگرلر ارسباران طرفیندن منه سفاریش ائدیبلر کی، بو کونقره‌نی تبریک اندم. صفوی کیمی فرماندارلار و دوکتور قاسم خان کیمی کثیف عونصورلرین ظالیم پنجه‌لری آلتیندا آرادان گندن ارسباران زحمتکشلری طرفیندن بو عظمتلی کونقره‌نی تبریک اندیریم. سونرا آقای بیریا پنه‌یی‌نین پیشنهادینا گۆره ده قدیم بیر شعر اولان (شاه قاجیر ها) شعرینی اوخودو: «وزدور اولو دالینجا دانیشمازلار آما او مرحوم باشیمیزا ائله بیر اویون گتیریب کی، قیامته تک یادیمیزدان چیخمایاجاق.»

هلال ناصری - مجلس موسیسان بیزیم اساس- مشروطه‌میز دیر. سیز اونا اهمیت وئرین. بودا مجلس موسیسان کیمی جلسه دیر و سیز ۵- میلیون نوفوسون نواینده‌سی‌سینیز، سیزه من پیشنهاد اندیریم بو مجلس موسیسان، انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلینی تشکیل وئرسین، بیزه آزادلیق وئرمه‌ییلر، اونا گۆره [کی]، اوندا موختاریت ده وار. بیز بورادا گرک قطعی تصمیم آلاق و کندلیله بزازین مساله‌سینی دندیکده جماعات گولدولر. یاشاسین کونقره‌میز! موسلح قونشولاریمیز کوردلردن بیزه نواینده وارید اولوب ولی موتاسیفانه قاردا - سو یوقدا مریض اولوب مریضخانادا یاتیبلار و او نواینده آقای داوودی دیر کی، نوبری‌نین وسیله‌سیله تبریک دئییرلر.

آقای نوبری - آقای حاجی مصطفی داوودی کوردلر طرفیندن بیزه نواینده گلوب و بیزه سۆز وئریرلر کی، تمام قول و شرافتله هر دقیقه آذربایجانا هر پی‌آمد اوز وئریرسه بیزلرده اونا کۆمک ائتمگه حاضریریق. (اوزون آلقیشلار)

چشم آذر- ۳۹ ایل اول انجمن ایالتی و ویلایتی ایراندان تشکیل اولوبدور. بیز بو مجلسی، میلی مجلس آدلاندیراق، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون آذربایجانین میلی سیلاحلی قوه‌سی اولسون. (آلقیشلار)

آقای داوودی اوز میلی دیلینده یعنی کورد دیلینده دانیشماق ایسترکن آقای پیشه‌سوری دندیلر: چوخ خوشحالیق بو یورون دانیشین. آقای داوودی دانیشماغا باشلادیلار. (اوزون آلقیشلار)

آقای نوبری: آقای داوودی‌نن فرمایشاتینی ترجمه اندیرم- دئیهرک ترجمه‌یه باشلادیلار: اوزونو و یولداشی میرزا مناف کریمخانی موعریفلیک ائتدیلر. «بیز ایرانلی‌بیق و ایران تجزیه‌سینه ده راضی دگیلیک. بیز دؤولت مامورلاری‌نین طولموندن و فیشاریندان مجبور اولوب میلیمیزی آزاد ائتمک اوچون، کوردوستان دموکرات فیرقه‌سی آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی ایله برابر تشریک مساعی ائتمک اوچون همیشه همفیکر اولاجاقدیر.»

آقای پیشه‌وری: تهران حؤکومتی ایشی بیر وضعیت سالیب کی، کونقره‌میز گرک جیدی قدملر گؤتورسون. تهران حؤکومتی عوض-اینکی آذربایجان میلینه رجوع ائله‌سین خارجی مقاملارا موتوسیل اولور. آذربایجان مساله‌سی تیززده حل اولونمالیدیر، بیر میل اوز حقیقی دیریلتمگه گرک قادیر اولسون.

لندنده، تورکیه ده آذربایجان موقدراتی حل اولماز. فقط بیزیم ایشیمیز آذربایجاندا و بو کونقره‌ده حل اولایبیلر. بیز موافیق دؤولتلر ایله دوستوق ولی نجه کی اولار اوز ایشلرینه داییر هچکسه دخالت ایختیاری و نرملر بیزده هچکسه ایختیار و نرملریک کی. بیزیم ایشلریمیزه دخالت ائله‌سینلر. بیزیم احتیاجیمیز تک دیل دگیل. بیز ایقتیصادیات، ماعاریف و صنایع و باشقا جهتلردن ده احتیاجاتیمیز واردیر. بیز آذربایجان آدی داشییان میلتن موختاریتینی کی، زجان و همدان اطرافی دا اونا شامیلدیر، ایستهبیریک. بیز قاشقایی و مشهده یاشایان آذربایجان دیلی دانشانلارا عایید صؤحبت ائتمیریک. منیم اوز ائومه علاقم وار و بو ائوین ده ایداره اولونماسی، قیزدیریلماسی، آغاریلماسی و پنجره‌سی‌نین دوزلمه‌سی اوز عؤده‌مه دیر. بیز ایستهبیریک بیزیم آتالاریمیزین قیبرلری اوستونده خاربیچیلر گزیب و بیزه حاکمیت ائتسینلر. سیز هر آد قویوسوز قویون، بیز ائله مجلس دوزلمه‌لی‌بیکی کی، آذربایجانلیدان اولسون. مورتجعلرین تانک-توپلاری گرک بیزیم جنازملریمیزین اوستوندن گنجیب و بیزیم آزادلیغیمیزی اوندان سونرا پوزسون.

ایندی پیشناهاد وارکی، ۵- نفرلیک بیر کومیسین اینتیخاب اولوب قرار چیخارتسین و گون اورتادان سونرا قرارلاری کونقره‌یه وئرسینلر. منیم فیکریمجه ۳- قرار اولمالیدیر:

- ۱- مجلس اینتیخاباتینا موراقیبت ائتمک،
- ۲- دنیا دؤولتلرینه و ایران خلقینه مخصوص آذربایجان خلقینه ایستهبیگیمیزی خبر وئرمک،
- ۳- گله‌جک مجلسین یا انجمنین نیظامنامه‌سی و نجه اینتیخاب اولاجای و وکیللرین حسابی و محلی گرک بورادا تعیین اولسون. مستقیم بیر میلیون یاریم خلق بو کونقره‌ده شیرکت ائدیبلر. بو کونقره آذربایجان میلتنین ایراده‌سیدیر. بورانین چیخاردیغی قرارلار آذربایجان میلتنین قرارلاریدیر. گرک نهایت دیقت اولونسون کی، بیزیم گرک بیر میلی کومیته یا هیات اولسون، هر بیریندن مودافیه ائتمگه و ایشکالاتی رفع ائتمک لازیمدیر. سونرا مجلسره گندن نوماینده‌لریمیز خلقیمیزه خبر وئرسین، بیز ددیکلریمیزی مؤوقع عمله قویمالی‌بیق. آیری ایش لازیم دگیل. بیز ده اینتیخابات مساله سیدیر.

قرارلاری یازماق اوچون بئش نفرلیک بیر کومیسین اینتیخاب ائیلدی. سونرا کورد نوماینده‌لری‌نین تبریک جوابینی آقای پیشه‌وری وئریب دئدیلرکی، کوردلر آذربایجانیمیزین بیر عایله‌سیدیر. بیزله اولنلرین آراسینا نیفاق سالماسینلار. آقای قاضی محمده و کورد میلتنه بیزیم سلامیمیزی یئیرین.

بنله‌لیکله خلق کونقره‌سی مجلس موسیسانا چئوریلیب گله‌جک نهضتیمیزین پایاسینی قویوش اولدوق.

مجلس میلی‌میز

بؤیوک خلق کونقره‌سی خاتمه تاپان کیمی، بیلافصیله آذربایجان مجلس میلی‌سی اینتیخاباتینا حاضرلیق باشلاندی. هیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولونان نوظار هیاتی، آقای قیامی‌نین ریاستی آلتیندا موعین پروگرام اوزره ایشی اله آلدی.

آذربایجانین هر بیر یئرینده بئش گونون مودتینده ایش باشلانیب خاتمه تاپمالی ایدی.

فیرقه ساده بیر صورتده بو اینتیخابات موباریزه‌سینی تشکیل ائتدی. هر یئرده کومیتهلر و اشخاص طرفیندن نوماینده‌لیگه کاندیدلر گؤستریلدی. فیرقمنین تبلیغات و تشکیلات قودرتی او اندازه ایدی کی، کیمی ایستسه ایدی اینتیخاب انده بیلردی.

بونونلا بئله اینتیخابات آزادلیغینی نظرده توتاراق فیرقه عوضو اولمایان اشخاصا دا ایجازه وئردی کی، اؤزلرینی کاندید گؤسترسینلر. حتا فیرقه عوضولرینه ده دستور وئریلدی کی، ایناندیقلاری بیطرف کاندیدلره ده رای وئرسینلر.

مجلس میلیمیزین اینتیخاباتی بؤیوک سیاسی بیر اقدام ایدی. بیز ایلر بویو آپاریلان چوروموش اوصولو بیر دفعه‌لیک کنار آتیب یینی نظامنامه اوزره دموکراتیک بیر سئچگی ایجرا ائتدیک.

بو سئچگیده عموم خلقین ایستر قادین، ایستر کیشی اولسون شیرکت ائتمه‌سینی همان نظامنامه موجیبینجه تامین ائتدیک.

خلق حق و ایختیاردان محروم ائتمک اوچون او وقته قدر مرسوم اولان پول، تهید و تطمیع ایمکانینی اورتادان قالدیردیق.

دؤولت مامورلاری نین الینی اینتیخاباتا قاتماغا ایمکان وئرمه‌شیدیک. بو سئچگیلرین آزاد، مستقیم، مساوی و موتناسیب اولماسی اوچون بوتون اینتیخابات حؤزملرینده تجدید نظر ائتدیک.

هر بیر شهر، هر بؤلوک، هر قصبه حتا هر محلهده یاشایان اهالییه ایمکان وئردیک کی، مستقیم و آزاد صورتده اؤز رای‌لرینی وئرسینلر.

خلق فیرقهمیزین چاغیریشینی بؤیوک شووق- شغف ایله ایستقبال ائتدی. او گونه قدر هنج بیر اینتیخاباتا شیرکت اتمه‌ین آدمالار دا دسته- دسته گلیب رای وئرمکله، اؤزلرینی میلی فیکیریمیزه شریک اولماقلا، نجه میلی شعورا مالیک اولدوقلارینی ایثبات ائتدیلر. مخصوصن خانیملارین هوسی داها دا آرتیق ایدی. جوان، قوجا، فقیر و دؤولتلی هامی اؤز سعادتینی دوزگون یول ایله آپاریلما‌سیندا گوروب رای وئرمک اوچون بیر- بیرینه سیبقت ائدیردیلر. ائلمیز رای حؤزملرینه سنل کیمی آخیب گلکده ایدی.

او شانلی گونلردن بیر نمونه اولماق اوچون، آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان روزنامه سینده ۱۲- آزرده یازدیغی بیر مقاله‌سینی بورادا درج ائدیریک:

فیرقهمیزین تزلزلوناپذیر عزم و ایراده‌سی سایه‌سینده ائل ترپندی. خلقین هر بیر ایشه تردید و سوظن ایله باخان طبقه‌سی، یعنی بازار و ایداره خیدمتچیلری ده میلی مجلسیمیزین سئچگیلرینده شیرکت اوچون نظامنامه موجیبینجه و میلی هنیاتیمیزین رسمی اعلانی ایله تعیین اولونان مودتین آخیر گونلرینده اینتیخابات صاندیقلا‌رینا هجوم ائدیب رای‌لرینی وئرمگه باشلادی.

اگر بو مودتی ایکی گون تمدید ائتمک مومکون اولسایدی، فقط تبریز شهرینده یوزمیندن زیاده رای وئریله‌جک ایدی.

ظرافات دگیل فقط شنبه گونو خلق سککیز مینه بالیغ رای سالمیشدی. بو ایرانین مشروطه تاریخینده گورولمه‌میش بیر ایشدیر.

شنبه گونو صاندیقلا‌رین قباغینا توپلانانلاری گوردوکده ایسلامین فتح و ظفر گونلری خاطریره گلیر (اذا جا نصراله) آیه شریفه‌سینی حقیقی معناسی نظرده موجسم اولوردو. خلق غلبه‌میزه ایناندیغی اوچون آخین- آخین، دسته- دسته گلیب رای سالیر و آدیغی تعریفه‌نی بیرینجی مجلسیمیزدن یادیکار اولماق اوزره بؤیوک خوشحالیق ایله موراجیعت ائدیردی.

بو موفقیته ایکی بؤیوک سبب گؤستره بیلریک. اولن فیرقه عوضولرینده وجودا گلن درین ایمان و اونون نتیجه سینده ایبراز اندیلن قهرمانلیق، ایکینجیسی خلقین ایچریسینده تولید اولان اعتماد و اینامدان عیبارتدیر. بو ایش هنوز تشکیل تاپیب گوندن گونه مؤحکملمکده اولان جوان فیرقه تشکیلاتی اوچون بؤیوک بیر ایمتاحان ایدی. فیرقه بو ایمتاحاندان فخر و موباهات ایله چیخماغا موفق اولدو.

تهراندا بؤیوک ایشیمیزی اوزاقدان تاماشا اندیب موخالیف روزنامه لرین های- کوی سالماسیله موتاثر اولان آزادیخواه دوستلاریمیز بعضن بیزه کؤمک یئتیرمک فیکیرینه دوشوب بو یا بیر آیری آزادیخواهی تشویق اندیب تبریزه یولا سالیب و ائله فیکیر اندیرلر کی اونلارین رهبرلیگینه فیرقه میزین احتیاجی واردیر. بونيله شهریمیزه وارید اولان آزادیخواه لار ایشیمیزی باخیندان گوردوکده اوزلری نین ضعف رینه اعتراف اندیرلر. بو اوچ آی مودتینده فیرقه نین موباریز و آتش ایچینده یارادیب تربیت انتدیگی فعال قوه نی (کادری) آلقیشلاماق، اونلاردان ایش اویره نمگه اوزلرینی مؤحتاج گؤرورلر.

فیرقه میزین وجودا گتیردیگی فعال (کادر) سنجگی ایشینده اوز قودرت و ایستعدادینی بوروزا وئردی. دونن مرکزی صاندیق محلینده یاشلی بیر دموکراتین ۴۸- ساعات تمام اوز پوستوندا دوام انتدیگی آشکارا چیخدی. بو آدم پوستی تحویل وئردیکده گولومسونوب، اوز وظیفه می اینجام وئردیگیم اوچون خوشبختم، دئییب ایستیراحت اوچون ائوینه گتدی.

بیزده ایندی هامیمیز چالیشیر، هامی فعالیت گؤستریر، هامی اوزونون عورضه، لیاقت و غنیرتینی بوروزا وئرمگه چالیشیر. قوجا، جوان، اوغلان، قیز، یاشلی خانیم، بنلی بوکولوب قوجالمیش کؤهنه مواهید، بیلاخره هرکس اوز وارلیغی ایله عوموم خلق ایشینی آخیرا یئتیرمک ایستیر.

فیرقه میزین ایچینده عظیم بیر قودرت - اینسانی، حئیره سالان بیر اینتیظام وجودا گلیمشیدیر. عوضولر آرتیق تردید و تزلزوله ایمکان وئرمه ییب فیرقه نین رهبرلیگینی جان و دیل ایله بنیمسه ییب، ایمان و عقیده اوزره مرکزی کومیته نین تصمیم لرینی ایجرا اندیر. ایسلامیتین اول گونلرینده گورولموش تعصوب اوزره وظیفه لرینی انجام وئریرلر. فیرقه دن فقط ساده بیر تبسوم آدیقلارینا ایفتیخار اندیرلر.

ایندی بیزده اولومه گنتمک امری آماغا ایفتیخار ائدن جوانلار تاپیلماغا باشلامیشدیر. حقیقی فداییلر، ایجتیماعی حیاتی میزین هر بیر قسم تینده اوز لیاقت و فداکارلیقلارینی ایثبات اندیرلر.

فیرقه آرتیر، ووسعئلیر، مؤحکم لیشیر، بوتون خلقی اوز رهبرلیگی آلتینا آماغا قودرت تاپیر.

بو قودرتی، بو لیاقت و بو ایستعدای گورن مغرور باشلار دا اگیلیب خلقین عزم و ایراده سینه تسلیم اولور. میلن یولوندا اولمگه حاضر اولان فداییلرین اللرینی سیخیر. گنجه گوندوز فیرقه اوچون چالیشماق و اونون بؤیوک هدف و مقصدلرینی اده ائتمگه حاضر لاشیرلار.

ایشیمیز خلق ایشی اولدوغو اوچون خلقین گؤستریدیگی حوسن توجه بیزیم اوچون بؤیوک فتح و موظفیت حساب اولمالیدیر.

آهنین قلعه لر و بیخیلماز سنگرلرین هامیسیندان مؤحکم، خلقین اوره گیدیر. اورکلری فتح ائدن قوه نین موقابیلینده هنج بیر قلعه موقاویمت ائده بیلمز. فیرقه میز خلقین اوره گینی فتح ائتمیشدیر.

بونو مجلس میلی اینتیخاباتیمیز ایثبات ائدی اونو، یعنی او جلب ائدیلمیش اوره گی، ساخلاماق اونون ایسته دیکلرینی وئرمک زمانی گلیب چاتمیشدیر.

بو جهتن فیرقه میزین یولو موشکول و وظیفه سی آغیردیر، عشقی قازانماق آسان اونو ساخلاماق موشکولدور. بیز ایندی خلقین عشقینی قازانمیشیق، اونو ساخلاماق اوچون داها بؤیوک زحمنلره تحمل ائتمه لی بیک. «پ»

این‌تیخابات تبریز شهرینده داخی بؤیوک موفقیتله خاتیمه تاپدی. کئچن دؤوره بورادا اون گونون عرضینده فقط زوراکي اون‌بیر مین رای آنجاق توپلانمیشدی. حالیو کی، ۶- آزدن ۱۰- آذره قدر فقط ۵- گونون عرضینده بیزیم میلی سئچگیمیزده رای وئرلرین سایي ۲۳۹۵۱- نفره یئتیشدی.

دئمک کئچن دؤوره‌ده، گونده میندن داها آز رای وئرلیدیگی حالدا بیزیم میلی این‌تیخابات جریانیندا ایسه همان خلق بعضی گونلرده سکیز مین رای وئرملکه اوز میلی علاقہ‌سینی گؤستریم، درین بیر مفکوره ایله تکان یئدیگی بوروزا وئریدی. او گؤستریدی کی، پول، طاماح و قورخو واسیطه‌سیله گؤرونمہسی ایمکانپذیر اولمایان بیر ایشی، خلقین ایمان و اعتقادینی جلب ائتمک سایه سینده آسانلیقلا وجودا گتیرمک اولارمیش.

فیرقه‌میزین خلق ایچریسینده کؤک سالمیش حورمت، علاقہ و احتیرامینی ایثبات ائتمک اوچون تبریز نوماینده‌لری‌نین آدیقلاری رایلرین سایي شایان دیقتدیر. تبریز شهرینی وئریدیگی ۲۳۹۵۱- رای دن ۲۳۵۵۰- سی آقای پیشه‌ری‌نین آدینا چیمیشدی. بو ایسه نظیری گؤرونمہ‌میش بیر اعتیاددیر. ان آخیریجی رای آلان تبریز وکیلریندن آقای محمد عظیم‌نین آدینا ایسه ۲۱۲۷۳- اوخونموشدو.

دانیش‌یق‌لردان سونرا چیخاریلان قراری یوخاریدا قئید ائتمک، بو قرار ایله حؤکومت میلی‌میزین پایاسی قورولموش اولدو.

فیرقه‌میز اولکه‌میزی ایداره ائتمک اوچون قانونی بیر موسیسه وجودا گتیریدی. بو موسیسه ایسه آقای شبستری‌نین تحت ریاستینده تشکیل تاپان هئیات میلی‌دن عیبارت ایدی.

فیرقه بو هئیات واسیطه‌سیله کونفرمین قرارلارینی حیاتا گنجیرمگه باشلادی، هئیات میلی واقعه حؤکومت میلی ایشینی گؤرمگه موزطف ایدی.

آبان‌آی‌نین ۳۰- دا کونفره طرفیندن این‌تیخاب اولونان ۳۹- نفرلیک هئیات میلی همان گون ایشه باشلادی. اونون قاباغیندا دوران موهم وظیفه آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین این‌تیخاباتی ایدی.

هئیات میلی همان گون ایشه باشلابب نظارت هئیاتی این‌تیخاب ائدرک مجلس میلی این‌تیخاباتین فرمانینی صادر ائتدی. میلی کونفرمین تاپشیریگی، هئیات میلی‌نین جیدیتی و فیرقه‌نین مودبیرانه رهبرلیگی نتیجه سینده چوخ سریع بیر صورتده ایجرا ائیلدی. کونفره هئیاتینه مجلس میلی تشکیلی اوچون بیر آی وقت وئرلیدیگی حالدا این‌تیخابات ۲۱- گونده خاتیمه تاپیب، میلی قورولوشوموزون باشلانغیجی اولان بؤیوک تاریخی گونده، یعنی ۲۱- آذره، مجلس میلی‌میز تاریخی ایفتیخار و شرفه مالیک اولماقلا خلقین درین سئوینجی و احساساتی ایله تشکیل تاپدی.

بو موسیسلر مجلسی‌نین تنظیم ائدیگی تاریخی سندلردن بیرسی ده آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین این‌تیخابات قانوندور. همین بو این‌تیخابات قانونو واسیطه‌سیله دیر کی، خلقیمیز بوتون ایراندا دموکراتیک نهضتی‌نین علمداری اولماغا موفق اولدو. همین قانون واسیطه‌سیله دیر کی، بوتون ایران خلقی بیزی حقیقی دموکرات تانییب باشلادیغیمیز بؤیوک ایشه اعتیاد گوزو ایله باخماغا باشلادی.

این‌تیخابات قانونو، فیرقه‌میزین مرانمہ‌سی‌نین اساسی اوزره قلمه آلینمیشدیر. بو قانونون اوچ سطرین عیبارت اولان ۸- جی ماده‌سی واسیطه‌سیله فیرقه موتہویرانه و قهرمانلارا یاراشان بؤیوک بیر قدم گؤتورموش اولدو.

۸- جی ماده بو ایدی:

«۸- ایگرمی یاشینا چاتمیش بوتون آذربایجانلی آرواد و کیشیلرین این‌تیخاب ائتمه حقی واردیر.»
بو ماده قادینلارا و جوانلارا این‌تیخاب حقی وئرملکه خلقین بو گونه قدر فلج حالدا یاشایان گنجیش کوتله‌سینی سیاسی حیاتا جلب ائدیر و دموکراسی اساسی‌نین مؤحکملنمہ‌سینه ایمکان یارادیر.

مجلس میلی این‌تیخاباتلاریندان علاوه هئیات میلی‌نین گوردوگو تاریخی ایشلردن بیرسی ده معروف «دکلاراسیون»- ون ایران صلاحیتدار مقاملارینا و خارجی نوماینده‌لره گؤندهریلیمہ‌سی و ایکینجیسی ایسه آذربایجان والیسی حسام السلطان ایله آپاریلان موداکیره‌لردیر. بو موداکیره آقای پیشه‌ری، آقای شبستری و آقای بیریا توسطیله عمله گلدی. آقای بیات، تهران حؤکومتی‌نین اونا فقط دانیشماق ایختیارینی وئریدیگی قئید ائدرک دندی کی: من فقط جاری موقررات اوزرینده ائده بیلرم آذربایجانلیلارلا دانیشام. بو دانیش‌یق‌دان معلوم اولدو کی، او فقط بیزه اندرز وئریمک

و نصیحت انتمکله ایشه خاتیمه وئرمک ایستهبیر، بو ایسه گولونج بیر ایش اولدوغوندان بیر نتیجهیه مونجر اولای بیلمزدی. اونا گوره ظاهرده بویوک ایختیارات ایله گلن والی مجلس میلی‌میزین تشکیله بیر نجه گون قالمیش آذربایجانلی ترک اندیب. طیاره ایله تهران موراجیعت ائتدی. اوردا وئردیگی گوزاریشن بیزیم ائله دقیق معلوماتیمیز یوخدور. لاکین شایعاتنا گوره نهضتیمیزین وجودونو اینکار انتمگه موفق اولمامیشدیر.

هئیات میلی دؤورهسی فیرقه‌نین ان شدید فعالیت دؤورهسی اولموشدور. هئیات میلی اینتیخاباتی دیگر طرفدن ده فدایی تشکیلاتی یارتماغا مشغول ایدی.

۲۱ آذر

۲۱- آذر فیرقه و نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر یئر توتور، بو گونده فیرقه‌نین تشکیل ائتدیگی ایکی بویوک سوتون بیر- بیرینه یئنیشمکله نهضت قطع بیلر شکیل آدی.

بو سوتونلاردان بیریسی فدایی تشکیلاتی ایدی. فیرقه‌میز کندلرده طبیعی صورتده باشلانان فدایی نهضتینی تشکیل انتمگی بیر ای اولدن قرارا آلمیشدی. بو تشکیلاتا مستقیم صورتده فیرقه‌نین صدری آقای پیشهوری اوزو شخص رهبرلیک ائدی. بعضی یئرلرده فیرقه‌نین ان فعال، ان جیدی و ان شهامتلی کادرلاری بو ایشی تشکیل انتمگه موظف اولموشدولار. ایش فؤوق العاده سریع اولدوغونا باخمایاراق، سریع بیر صورتده ایرلی گئتمگه ایدی. مرکزی کومیته‌نین بو ایشده فداکارلیغی چوخ بویوکدور. بو کومیته ساده رهبرلیگه قناعت انتمه‌یب اوزونون ان گورکملی عوضولرینی فدایی دستلری باشچیلیغینا تعیین ائتمیشدی. مثلاً تبریز فدایلرینی آقای ژنرال کاویان، مراغا فدایلرینی آقای ژنرال کبیری، میانا و سراب فدایلرینی آقای ژنرال غلام دانشیان، میاندا فدایلرینی آقای سرهنگ قولی صبحی، اوسکو فدایلرینی آقای سرگرد کلانتری و اورمیه فدایلرینی آقای آزاد وطن تشکیل انتمگه مامور اولموشلاردی کی، بونلارین هامیسی فیرقه‌میزین مرکزی کومیته‌سی‌نین عوضولریدیرلر.

بنله لیکله دئمک اولار کی، مرکزی کومیته‌میز فدایی نهضت‌نین ارکان حربی وظیفه‌سینی انجام وئرمیشدیر.

بونلاردان علاوه فیرقه آکتیولریندن سرهنگ آرام، سرهنگ غلامرضا جاویدان، فرضی دهقان، میر کاظم، میر خلیل، پیشنامازی، میر ابوالفضل هاشمی، تیزفهم و خلیل آذر و باشقالاری‌نین فدایی رهبرلیگینده بوروزا وئردیکلری شهامت و فداکارلیق شایان دیقندیر. بو اینکار اندیلمه‌ین حقیقت ایثبات ائدیر کی، فیرقه‌میز فدایی تشکیلی و اونون رهبرلیگینده مستقیم صورتده چالیشیب و حیرت آور بیر صورتده لیاقت بوروزا وئرمیشدیر. اگرچی الهه صحیح بیر صورت یوخدور ولی بیرینجی گورونوشه ایستینادن دئییه بیلیریک کی، ایله سیلاح آلیب اولوم- دیریم موبارزه‌سینه حاضر اولان قهرمان فدایلرین یوزده دوخساندان یوخاریسی فیرقه عوضولری اولموشدور.

ایران خلقینی ایللر بویو ازیب اسارت آلتیندا ساخلایان تهران ایرتیجائی‌نین باغرینا قورخو سالان بو بویوک تشکیلات ۲۱- آذرده بیر آیدان یوخاری سایبیه‌سی یوخ ایدی. اونون عملیاتی ایسه مجلس اینتیخاباتی باشلادیقان سونرا ظاهره چیخمیشدی، سراب، میانا و مراغا فدایلرینه مخصوصن امر وئریلمیشدی کی، اینتیخابات قورتاران سونرا عملیاتا گیریشسینلر.

بونلا بنله مجلس میلی‌میزین آچیلیش گونو، اونون امنیتی‌نین تامین انتمک و تصمیماتینی مؤوقع ایجرا یا قویماق اوچون اطرافدا اولان فدایی دستلری مونظم صورتده حرکت ائده‌رک شهری مواصیره‌یه آلمیش و شهر فدایلری ایسه اوز وظیفه‌لرینی انجام وئرمک اوچون حاضر باش حالینا گلمیشلردی.

ایکینجی سوتون ایسه یئنه مرکزی کومیته‌نین ایکینجی دسته‌سی و اسیطه‌سیله ایشه باشلایب مؤوقیتله ایجتیماعی و سیاسی سنگرلری بیر- بیرینه دالینجا ایشغال اندیب ایرلی گلمیشلردی.

بو سوتوندا فیرقه صدری و اونون موعاونلری آقای شبستری و آقای بادکان باشدا اولماق اوزره، یئنه ده مرکزی کومیته عوضولری بیرینجی صفده موبارزه اندیب، بویوک و حیرت آور ایشلر گورمگه ایدیلر.

بو سیاسی و ایجتیماعی موباریزه صفینده داها آرتیق فعالیت گؤسترن مرکزی کومپته عوضولری آقای بیریا، آقای قیامی، آقای ولایی، آقای خلیل آذربادکان، آقای جودت، آقای شاهین، آقای چشم آذر، آقای رفیعی، آقای زفیری، آقای پیشنامازی و آقای هاشمنیا و ساییرلرینی گؤستریمک اولار کی، گنجه- گوندوز یاتماییب خلقی تشکیل و افکار عومومونو حاضرلاماقلا مقصد و هدفی یاخینلاشدیرماغا موقوف اولموشلار.

نهایت هر ایکی سوتون ۲۱- آزرده تبریز شهرینده، مجلس میلی تشکیلی گونو تعیین اندیلن هدف و محلهه بیر- بیرینه یئتیشمیش، بو واسیطه ایله دونیایا سس سالان میلی حؤکومتیمیز وجودا گلیمیش و نهضتیمیزین ایکی ارکانین بیرلشمهسیله بؤیوک بیر تاریخی حادثهه مئیدانا چیخمیشدیر.

مجلس میلی تشکیلی، ۲۱- آذر شراییطینده آغیر و بؤیوک بیر ایش ایدی. او گون هنوز سرتیب درخشانی نین نظامی قوهسی خلع سیلاح اندیلمهه میش، پولیس و ژاندارم تشکیلاتی تامایله بیزیم الیمیزه کئچمهه میشدی. شهرین اوزونده هر ساعات تصادم گوزله نیلیر و بعضی فدایی باشچیلاری نین ناشیلیغی جهتیندن توفنگ و موسلسل آتیشمالاری دا بعضن ایتفاق دوشوردو.

بونولا بئله فیرقه رهبرلری قبلن تهییبه اندیلن نقشه اوزره ایله ایشلرینه دوام اندیب، گنجه- گوندوز چالیشاراق مجلسین نظامنامه و تشکیلاتینی وجودا کتیرمکن چکینمهه ییردیلر.

مجلسیمیزی، ۲۱- آزرده نومایندهلرین ان یاشلیسی حساب اولونان آقای رفیعی، سینی رییس سیمتیه ایتتیاح ائندی. سونرا ایسه تشکیلاتی ایستهنیلن کیمی قوروب نظامنامه نی کئچیریمک اوچون آقای پیشهوری ریاسته ایتتیخاب اولدو.

اوگون مجلس فؤوق العاده عظمتلی ایدی. بعضی خارجی دؤولتلر نومایندهلری و شهر اهالیسی نین موختلیف طبقه لری نین گؤرکملی باشچیلاری نین بیر چوخو تاماشاچی صفتیه حاضر اولموشلاردی.

آقای پیشهوری تاریخی جلسهنی ایداره ائدهرک نظامنامه نی مشروح بیر صورتده تؤولوضیح ائدهرک مجلسین تصویبینه یئتیردی. موسلسل و توفنگ سسلری نین شدید بیر صورتده دوامینا باخمایاراق مجلس کمال سوکوت و آرامیش ایله فعالیتینه ایدامه وئریب، اوزونون ریاست هئیاتینی ایتتیخاب ائندی.

هئیات ریاست ایتتیخاب اولوندوقدان سونرا آقای پیشهوری ریاست کورسوسوندن آشاغی ائنیب آقای شبسترینی ایتتیخاب اولدوغو ریاست وظیفه سینی انجام وئرمگه دعوت ائندی. ایش باریک بیر یئره چاتدیغی اوچون جیدی بیر قدم داها گؤتورمک لازیم ایدی. آقای شبستری نین ریاست وظیفه سینه ایتتیخابی میلی حؤکومت تشکیلی پیشناهادی ایله باشلاندى. موختصر موذاکیره دن سونرا بوتون دموکراتیک اولکلرده اولدوغو کیمین مجلسده اکثریت قازانان فیرقه لیدری نین حؤکومت تشکیل انتمه سی قرارا آلیندی. بو طریق ایله آقای پیشهوری باش وزیر ایتتیخاب اولوندولار.

ایشی بیر آن تاخیره سالماق مقصدی ایله آقای پیشهوری مرکزی کومپته نین تصمیمی اوزرینه گون اورتادان سونرا مجلسده حاضر اولوب آشاغیداکی تفصیل و ترتیب ایله میلی حؤکومت اعضاسینی و اونون پروقرامینی مجلسه تقدیم ائله دی.

آذربایجان میلی حؤکومتی

آذربایجان مجلس میلی سینی نین دونن گون اورتادان قاباقکی جلسه سینده آذربایجان دموکرات فیرقه سینی ریسی آقای پیشهورینی آذربایجان میلی دؤولتینی تشکیل وئرمگه نامزد و مامور ائندی.

آقای پیشهوری گون اورتادان سونراکی جلسه ده اوز کابینه سین آشاغیدا قئید اولونان ترتیب اوزره مجلس میلییه مو عریفلیک ائندیلر:

- ۱- باش وزیر
- ۲- داخله وزیر
- ۳- خلق قوشونلاری وزیر
- ۴- فلاحت وزیر
- ۵- معاریف وزیر
- ۶- صحیه وزیر
- ۷- مالیه وزیر
- ۸- عدلیه وزیر
- ۹- یول و پوست و تلفراف و تلفون وزیر
- ۱۰- تیجارت و ایقتیصاد وزیر
- ۱۱- ایش و زحمت وزیر تعیین اولونانا کیمی او ویزارتخانایا مربوط اولان ایشلره باش وزیر لیک نظارت اندهجکدیر.

کابینه معرفیلک اولدوقدان سونرا ایتفاق آرا ایله تصویب اولوب، سونرا مجلس طرفیندن آقای زین العابدین قیامی دیوان- تمیز ریاستینه و آقای فریدون ابراهیمی آذربایجان مودعی العموملو غونا اینتیخاب اولدولار.

آقای پیشهوری اوز دؤولتی نین برنامه سینی گنیش صورتده تشریح اندیب و آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامینی (برنامه سینی) آشاغیدا قئید اولان تفصیل اوزره قیرانت اندیلر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی برنامه سی

آذربایجان میلی کابینه سی، آذربایجان خلقی نین ایلر بویو آرزو انتدیگی میلی موختاریتینی عملن و بچودا گنیرمک و بو واسیطه ایله آذربایجان خلقی نین میلی احتیاجلارینی رفع اندیب، اونو ترقی و تکامله سؤوق ائتمک اوچون آشاغیداکی وظایفی اوزنون یاخین هدفی و برنامه سی قرار وئریر؛

۱- میلی موختاریتیمیزی دونیایا تانیتماق، اونون داوام و بقاسینی تامین ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گوروب، صلاحیتدار مقامات ایله موداکیرهیه گیریشمک، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی خللدار ائتمدن میلی دؤولتیمیزی دموکراتیک اساسلار اوزره قورماق و بو یولدا قاباغا چیخاییلن موشکولاتی رفع ائتمک.

۲- میلی موختاریتیمیزی مؤحکم اساسلار اوزره قوروب، اونو خلقه یاخینلاشدیرماق مقصدی ایله چوخ تئز بیر صورتده ویلایت انجومنلری نین اینتیخاباتینا باشلاماق و یئرلی ایدارلرین نظارتینی اونلارین ایختیارینا قویماق.

۳- شهرلریمیزین عومران و آبادلیغی اوچون بیلاتاخیر شهر انجومنلرینی، دموکراتیک اساسلار اوزره اینتیخاب اندیب، اونلارین ایشلرینی دوزگون و صحیح بیر صورتده جریان سالماق.

۴- یئرلرده موعتدید آزادیخه آداملاردان، فرماندار و بخشدارلار اینتیخاب اندیب، اونلارین واسیطه سی ایله کنچمیش ظالیمانه حرکتلر و خلقی تحقیر اندیجی عمللرین قاباغینی آلیب، بوتون اولکده امنیت و آسایشی تامین ائتمک.

۵- ژاندارم و پولیس ایدارلرینی خایین و خلقی ازیب فلاکته سؤوق ائدن اشخاصین الیندن چیخاریب، آزادیخه و میهن پرست اشخاصا تاپشیرماق و اونلارین ایشلرینی خلقین آرزو و احتیاجاتینا موتناسیب بیر حالا سالماق.

۶- مالیات قانونلارینی نظردن کنچیرمک و مالیه ایداره سی نین دخل و خرجینی تفتیش انتدیکن سونرا، چوخ تئز بیر صورتده میلی بودجه لایحه سینی مجلس میلییه تقدیم ائتمک. عومومیتله مالی سیاستین گلیر و مخاریج اساسینی مملکتین ترقی و تکاملی اوزرینده قرارلاشدیرماق.

۷- موختار بېتىمىزى، مجلس مىلىمىزى و مىلى دۆلتىمىزى قورماق و اونون گلهجگىنى تامين ائتمك اوچون كندلرده و شهرلرده ويجودا گلن فدائى دستهلىرىنى بير مركز اطرافيندا تمرکز وئرمك، مىلى خلق قوشونو ويجودا گنيرمك و بو قوشونون تسليحات و تنظيماتىنى موعاصير حالا سالماق مقصدى ايله جىدى تدبيرلر گورمك.

۸- فرهنگ و ماعاريف ساحهسىنده دۆلتىمىزىن قاباغيندا ايكى بؤيوك مساله دورور. بيرىنجىسى اوز مىلى دىلىمىزى بوتون مدرسهلرده رسمى اولاراق قبول و اجرا ائتمك، ايكىنجىسى ايسه عوموميتله ساوادسىزلىغا قارشى موباريزه آپارماق، مجانى و ايجبارى تحصيلى عملى يولونا قويماق. بونلار ين هاميسىندان زياده، مىلى حوكومتىمىز عالى تحصيل مسالهسىنه اهميت وئريب، مىلى دارالفنونو موزون اساسىنى قورماغا چاليشماليدير.

۹- تىجارت و اىقتىصاد ساحهسىنده مىلى حوكومتىمىز بيرىنجى نوبهده مىلى صنايعىمىزه اهميت وئريب، موجود كارخانالارى دوزگون يولونا قويماق. ايكىنجى نوبهده ينى كارخانالار اچماقلا، مملكتين صنايعينه اولان احتياجاتىنى تامين ائدهجكدير. تىجارت ساحهسىنده دۆلتىمىز آذربايجانين تىجارت مركزى اولايلىمىسى اوچون تدبيرلر گوره جك و يوللار آرايماقلادير.

۱۰- يوللار ين تعمير و احداثى، پوست و تلفراف و تلفون كىمى ايرتباط و سايطى نين گنئيشلنديريب، موعاصير حالا سالىنمىسى حوكومتىمىز ين اساسى وظيفه لر يندن دير.

۱۱- كندلى ايله اربابلار آراسيندا توليد اولان ايختىلافتى رفع ائتمك اوچون موتقابل رياضيت شرطى ايله، جىدى قانون لايىحهسى تنظيم ائديب، بو يول ايله كندلى و ارباب مسالهسىنى حل و تصويب ائلمك.

۱۲- كندلرده و شهرلرده گوندن - گونه آرتماقدا اولان ايشسىزلىگين قارشىسىنى آماق اوچون خالصه تورپاقلارنى فؤوريتله زارعلر آراسيندا تقسيم ائتمك. همچنين آذربايجانى ترك ائديب اونون خاريجينده مىلى موختار بېتىمىز علئيهنه تبليغات آپارانلار ين دا يئرلر ينى ضبط ائديب كندلر ين ايختيارىنا قويماق ايله يئرسىز كندلر ين آياقلانديربىماليدير. بوندان علاوه خلقىمىز ين اكثر يتىنى تشكيل ائدن كندلر اولدوغو اوچون گلهجكده باتك كشاورزىنى ائله بير صورتده قوولنديرمك لازىمدير كى، انلييه بىلسين كندلديه اعتيبار وئرمكله يئر مسالهسىنى حل ائتسين و اربابلار اوز مئيل و رغبتلى ايله يئرلى كندلر عاديانه قيمته ساتا بىلسنلر.

۱۳- بئكارلىقلا جىدى موباريزه ائتمك اوچون جىدى تدبيرلر گورمك، ال صنايعى، يول ايشلىرى، كارخانالار تاسيسى، فلاحت و تىجارت ين آرتماسى وسيله لر يندن جىدى صورتده اىستيفاده ائتمگى لازىم گورور.

۱۴- كارگر و زحمتكشلىرىن معيشتىنى دوزگون يولا قويماق اوچون ايش و زحمت قانونون لايىحهسىنى تهيه ائديب مجلسه تقديم ائتملى و عين زاماندا ايشچىلر ين بيمه ائدىلمهسىنى ايجبارى ائتمك اوچون تدبيرلر گورمليدير.

۱۵- صحبىه ايشينه توجه ائديب بيرىنجى نوبهده عومومى و موسرى خستلىكلر ين قاباغى نين آلىنمىسى و مخصوصن كندلرده و آشاغى طبقهه حكيم و داوا يئتىرمكله خلقين بهداشتىنى تامين ائتمليدير.

۱۶- مجلس شورايى مىلى طرفيندن بو آنا قدر وضع اولونموش قانونلارى، آذربايجان خلقى نين حياتىنا و مىلى موختار يتىنه موناسيب بير صورتده اىصلاح ائديب تازا موفيد لايىهه لر پيشناهاد ائتمك.

۱۷- خصوصى مالكيت حاقيندا آذربايجان مىلى حوكومتى، مملكتين بوتون ساحه لرى اوچون خصوصى مالكيتى قبول ائديب، مملكتين و خلق اىقتىصادياتى نين ترقى سینه و خلقين ريفاه حالينا سبب اولان هر جور خصوصى ايقداماتا كؤمك ائدهجكدير.

۱۸- آذربايجان مىلى حوكومتى، اولكه ده ياشايان عوموم اهالى نين ويجدان و عقیده آزادلىغينا احتيرام ائدهجكدير.

۱۹- آذربايجان مىلى حوكومتى، آذربايجانلار لايىهه آذربايجاندا ياشايان بوتون هموطنلىرى خصوصى ايله كوردلى، انرمنلىرى، آسورولارى و باشقالار ينى حقوق و قانون موقابلينده موسوى حساب ائدير.

۲۰- آذربایجان میلی حۆكومتی، مرکزی ایران حۆكومتینی تانیماقلا برابر بو حۆكومتین آذربایجانین موختاریتینه موخالیف گلمهین، آذربایجان خلقی نین مجلس موسیسان و آذربایجان مجلسی نین موراجیعتنامه و قرارلاریندا قئید اولونان میلی حقوق و طلبلرینه ضید اولمایان تدبیرلرین حیاتا کئچیرمکدیر .

برنامه نین اطرافیندا موفصل صورتده بحث ائتدیکن سونرا رای آلینیب، آذربایجان میلی حۆكومتی نین برنامه سی ایتفاق آراء ایله تصویب اولدو .

ایگیری می بیر آذر، دنمک اولار فیرقه میزین شدید فعالیت گونلری نین ان بیرنجیسی حساب اولونمالیدیر. بو بیر گونون عرضینده گورولن ایشلری اگر شرح وئرسک اوزو بیر تاریخ کیتابی اولا بیلر. فداییلرین شهره ووردو، مجلسین یئنی آچیلیشی، اونون هئیات ریاستی نین اینتیخایی، نیظامنامه سی نین تصویبی، میلی دؤولتین تشکیلی و اونون یوخاریداکی تفصیل اوزریله تقدیم ائتدیگی برنامه نهایت تبریز ده اولان دؤولت موسلح قوملری نین باشچیلاری ایله و اولارین تسلیمی حقینده آپاریلان ۸- ساعاتلیق دانیشیق، انله ایشلردیر کی، عادی بیر زماندا اولارین ایجرا سی اوچون گونلر بلکه ایلار صرف ائتمک لازیم گلیردی.

مخصوصن میلی حۆكومتین وضعیته حاکیم اولوب بو بویوک تحولات نتیجه سینده مئیدانا چیخا بیلن بوتون حادثه لردن برق آسا حرکت ایله جیلو و گیرلیق ائتمه سی، بیرنجی درجه ده قئید ائدیلمه لیدیر.

اوگون تبریز شهری موسلح فدایی قوملری ایله خینجا- خینج دولمشودو. ایستر شهرده اولان، ایستره اطرافدان گلن بعضی ماجراجو عونصورلر ساده بیر سو حادثه یه مونظیر ایدیلر کی، تۆکولوب خلقین ائولرینی و بازاری غارت ائتسینلر. فیرقه میزین جیدی گؤستریشی و یئنی قورولموش میلی حۆكومتیمیزین شدید تدبیرلری سایه سینده بو قورخولو ایشین قاباغی آلیندی.

نهایت تبریز آزاد بیر صورتده نفس چکیب، اوز دوغما دؤولت تشکیلاتینی محبتله باغرینا باسماغا موفق اولدو. فیرقه میزین دؤولت قورولوشوندا گؤستریدیگی لیاقت و امنیتی برقرار ائتمک بولوندا بوروزا وئردیگی قودرت، عموم طرفیندن سئوینج ایله قارشیلانیب خلقین گله جگه اومید و ایطمینانی آرتماغا باشلادی.

آذر آیینین سون گونلرینده دوغرودان دوغرویا بوتون آذربایجان خلقی بویوک جشن و بایرام گونلری گئچیرمکده ایدی. بو نهضتین موفقیته قورتارماسی خلقی مسرته گئیردی. ایللر بویو اسارت بویوندوروغو آلتیندا سوروکله من جماعتین، نهضتیمیزین ایجاد ائتدیگی اومید نورو اثرینده اوزلری گولمگه و اولارین ۲۵- ایلیک دیکتاتورلوق دؤورسینده سیخیلیب، ازیلیب، یاس و بئچارالیغا محکوم اولان اورکلری آچیلیب فرح و شادلیقلا دولماغا باشلادی. ۲۱- آذر مستقیم خلق گونو، خلق بایرامی یئرینی توتدو، بوتون کندلر و شهرلریمیز بو بایرامدا اورکن شیرکت ائتدی.

میلی حۆكومت

فیرقه میزین گؤستریشی و فیرقه صدری نین مستقیم رهبرلیگی ایله تشکیل تاپان میلی حۆكومت همان گون ایشه باشلادی. اگر چه حۆكومتی تشکیل ائدن وزیرلرین هامیسی دؤولتی ایشلرده ناشی و سابقه سیز آدمالار ایدیلر، بونولا بئله اولاردا اولان صمیمیت و فداکارلیق نتیجه سینده قارشیدا دوران موشکولاتا باخمادان، دؤولت ریسیسی سیاسی معلوماتی و اوزون مودت آپاردیگی سیاسی و ایجتیماعی مباریزلردن آدیغی تجروبه لرینه ایستینادن عؤده لرینه موحو ائدیلهن وظیفه نی لیاقت و شرافتله انجام وئرمگه باشلادیلار.

میلی دؤولت بیرنجی قدمدن اوزونو فیرقه، مجلس و بلکه عموم خلق قارشى سیندا مسول حساب ائتدیگی اوچون مجلسه تقدیم ائتدیگی پروقرامی اوزونه سرمشق قرار وئریب اونون ماده لرینین ایجرا سینا هیمت صرف ائتمگه باشلادی .

بیرینجی نۆبەدە دۆولت تشکیلاتینی موزیر و فاسید عونصورلردن تمیزلەمک و بو تشکیلاتی خلقین آرزولارینی بئیرنە بئیرمک وظیفەسینە او یغون بئیر حالا سالماق لازیم گلیردی. بو موشگول وظیفەنی بئیر یا نۆچە گوندە ایجرا ائتمک اولمازدی. اونا گۆرە ایتمام حوجت اولماق شرطیلە اونلارا خیطابن آشاغیداکی اعلامینین اینتیشارینا لوزوم گۆرۆندۆ:

آذربایجان میلی حۆکۆمتی نین اعلامیەسی

آذربایجان مجلس میلی سەنن اینتیخاب ائتدیگی آذربایجان ملی دۆولتی ایرانین ایستقلال و تمامیتینی حیفظ ائتمکە برابر ایشە شورۆع ائتدیگینی بو واسیطە ایله بوتون خلقە اعلام ائدیر.

بو اعلامیە مونتشیر اولان گۆندن اعتیبارن مالکیت خصوصی محفوظ اولماق شرطیلە بوتون آذربایجاندا اولان دۆولت ایدارلری تازا حۆکۆمتین تحت ایختیارینا گۆچدیگیندن عموم دۆولت مامورلارینا اۆز وظیفەلرینی دوزگونلۆک و صداقت ایله انجام وئرمەلری تاپشیریلیر. و تازا دۆولتین امرلرینە ایطاعت ائدیب اونون دستوری ایله رفتار ائدن کارمەندلر اوچون مونسایب ایش شرایطی وجودا کتیریلەجک. ایشلەمکدن ایمتیناع ائندلر ایسە کمال احتیرام ایله ایستەدیکلری بئره گۆندەر یلەجکلر.

آذربایجان میلی حۆکۆمتی خلقین سعادت و خوشبختلیگیندن اۆترو قورولدوغو اوچون عموم خلقی فعالیتە، دوزلۆگە، آسایش و امنیت حیط ائتمگە بئیر- بئریلە قارداشوار یاشاماغا دعوت ائدیر.

امنیتی ایخلال ائدن و خلقین مال و جان، ناموس و حیاتینا تجاوز ائلەینلر همچینین دۆولت مالینا خیانت الی اوزادیب دۆولت ایدارلریندن سو ایستیفاده ائندلر و یا دۆولت ایدارلریندە خرابکارلیق، موسامیحە و اۆز وظیفەسیندە کوتاهلیق ائتمک کیمی خابنانه تشبۆتلر بوروزا وئرنلر ایسە خلقین دوشمنی حساب اولونوب و میلّت و دۆولت یانیندا نیفرت و اینزجار قازانماقدان علاوه قانونی محکمە و واسیطەسیلە موزازات ائدیلهجکلر.

هامیدان خلقە و اۆلکەیه و آذربایجانین گلەجگی یولوندا جیدیت گۆزلەنیر، دۆولت ایسە اونون شرایطینی وجودا کتیرمگە چالیشاجاقدیر.

آذربایجان میلی وزیرلر هئیاتی عئین زماندا آذربایجاندا ماموریتلری اولان خارجی دۆولتلرین دیپلوماسی نوامبندەلرینە ایطیلاع وئیر کی، کمافی السابیق اونلارین بین المیلل قانونلار شرایطیندە اولان حق و ایختیارلاری کمال دیقت و احتیرام اولوناجاقدیر. همچینین دموکراتیک دۆولتلرین اتباعی نین آسایش و امنیتینی حیفظ ائتمک یولوندا میلی دۆولت هنج بئیر فداکارلیقدان خوددارلیق ائتمییهجکدیر.

بوگۆندن اعتیبارن دۆولتە موتعلیق اولان منقول و غنیر منقول اموال و همچینین نقد و جینس و اعتیبار میلی، دۆولت ایختیارینا گۆچدیگدن اونلارین ساخلا ماغینا موزوظ اولان دۆولت مامورلاری گۆچمیشدە وئردیکلری تعهود و قبول ائتدیکلری مسولیت اوزره اونلاری حیفظ و حراست ائتمگە مجبور دورلار. بو اموالی حئیف و مئیل ائندلر آغیر جزالار ایله موزازات گۆرچکلر.

آرتیق آذربایجان میلی حۆکۆمتی تحقوق تاپمیش، خلقین ایرادەسیلە داخیلی میلی دۆولتیمیز وجودا گلیم رسمی صورتدە خلقیمیزین آرزو و آمالینی ایجرا ائتمگە باشلامیشدیر. خلق ایسە اۆز میلی حۆکۆمتینە وار قووه سیلە موساعیدت گۆستریب اونون فعالیتی اوچون مونسایب شرایط وجودا کتیرمەلیدیر.

بوخاریدا قئید ائدیلمیگی کیمی دۆولت وار قووه سیلە امنیت حیط ائتمگە چالیشیر. اونا گۆرە خلق اوچون نیگارن اولماغا هنج بئیر دلیل بوخودور. هر کس اۆز ایشینە مشغول اولمالی، اۆز ایستەدیگی کیمی یاشامالیدیر. بازار ی باغلاماق، مدرسەلری تعطیل ائدیب وحشت و ایظطیراب یاراتماغین معناسی بوخودور، حۆکۆمت اۆز برنامەسینی خلقین احتیاجاتی اوزریندە قورموشدور. اونا گۆرە خلقی ناراحات ائدن حادیثلرە یول وئریلمەیهجکدیر.

تصادوفی حادثه‌طره ایسه چوخ تئز بیر زاماندا خاتیمه وئریلهجک. ماجراجولار، آسایشی ایختیلال ائندلر عالی محکمهلر طرفیندن موحاکیمه و شدید بیر صورتده موجازات اولوناجاقلار.

هئج بیر پیس اینتیفاق دوشمهیهجک، هئج کسین حوقوقونا تعرض اولمایاجاقدیر. میلی حؤکومت نظمیهدار هسینی تازا قوولر، وسیع ایختیارات ایله گوجلندیرمیشدیر. هرچ و مرج و نامنلیگه آرتیق مئیدان وئریلمهیهجکدیر. مخصوصن مدرسهلریمیز همان سابق پروقراملارینی تعقیب ائتمهلی، موحصیلریمیز وار قوولریله ایمتاحانلارا حاضرلاشمالیدیرلار.

کندلرده و شهرستانلاردا ایسه جیدی صورتده ایشه باشلانیب عادی حال و یجودا گلهجک و دؤولت مامورلاری فداییلرین غنرمسول اشخاصین دخالتی اولمادان اوز وظیفهلرینی انجام وئرمگه قادیر اولاجاقلار. فدایی دستهلری اینتیظام آلتینا آلینب موعن مرکزه تابع اولاجاق و بو واسیطه ایله هر بیر سو حادثه احتمالی نین قاباغی آلیناجاقدیر.

گئدین چالیشین آسوده اولون، میلتمیزین گلهجگی و سعادتینی تامین ائتمک اوچون قبول ائندیگینیز وظیفه‌نی صداقت و ایمان ایله انجام وئرین. دؤولت عوموم هموطنلردن بونو طلب ائدر.

او گونلرده آذربایجان خلقی نین گلهجگی باره سینده هر کس بیر جور دوشونوردو. حتی فیرقه‌میزین رهبرلیگی سایه سینده و یجودا گلن میلی حؤکومه ایکی اؤرکللیکله ده باخانلار وار ایدی. آشاغیداکی مقاله او وقت فیرقه سیرالاریندا چالیشان بعضی مورد روشنکیکلرین نظریندن بیر نومونه اولماق اوچون بورادا درج ائدیلمیر. بو مقاله آذربایجانین ۷۹- جو نومره سینده «نوروز» ایسم موستعاری آلتیندا یازلمیشدیر.

بؤیوک مسولیت قارشی سیندا

دوننه کیمی میلتمیزین ضلالتینه دؤولت ایشلرینی مسول تائیردیق. دونن گنچدی، داها دوننکی ایش باشیندا اولان عونصورلرین عملیاتینی تقبیح ائتمکدن خوددارلیق ائدیلمه‌لیدیر، اولارین نا جوانمردانا ظولملری، احجاقلاری خلقیمیزین کاساسینی لیریز ائدیپ نتیجه سینده فداییلریمیز دسته‌سینی و یجودا گتیردی و آز مودتد ظرفینده حؤکومتی اله آلیب میلتن دنمز ایراده‌سینی ایثبات ائدیلمیر.

بونا گؤره ده دوننکی شخصیتلری تحقیر، اینتیقاد ائتمکله مملکتیمیزین اوموراتی حل اولمایاجاقدیر.

بوگوندن اعتیبارن آذربایجان اوز هنیات دؤولتینی و خلقیمیزه رهبرلیک ائدن فیرقه ایشچیلرینی میلتن سعادتینه و اونو دوزگون یولا آپارماغا مسول تائیرلار.

آذربایجان دؤولتی نین قارشی سیندا مؤحترم صدریمیز آقای پیشهوری نین دئدیگی کیمی بؤیوک مسولیت دورور!

آذربایجان بی مؤوقع دؤولته تاپشیریرلار کی، اوندا ابدن آثار تمدون و تکامل یوخدور!

شهرلریمیز خرابا، کندلریمیز وئرانا، خلقیمیزین یوزده یوزو عصریمیزده اولان عولوم و صنایعدن بی بهره دیرلر!

بتله بیر مؤوقعه آذربایجان میلتن نین حیاتی نی هنیات دؤولته تاپشیریرلار. بونا گؤره دؤولت چوخ بؤیوک مسولیت آلتینا گئدیر، آیدیدیر کی، خلقیمیزین اومید و آرزوسو تازا دؤولته باغلیدیر.

آذربایجان خلقینی ایلر بو بو تهرانین یاراماز عونصورلری سویوب، چاپیب، ناموسونا، مالینا تجاوز ائدیپ. نتیجه‌ده بنش میلیونلوق بیر میلتنی بیخبر از همه چیز ساخلا میشدیرلار.

اونلار اوز نقشهلرینده ناپلئون و اترلودا یاغیشی اونودموش کیمی میلتن ایستعمار ایدار هسینی اونودوب نتیجه‌ده بو گونکو شیکسته معروض قالدیلار.

آذربایجان بیر یارالی آدام کیمی موستبید جلالدارین الیندن قورتولوب صدیق، موشفیق بیر طبییه مؤحتاجدیر. اونون یارالارینین ساغالماسینا چوخ بویوک فداکارلیق ایستهییر. بو ایشه عۆدهدار اولان فداکار شخصلر گنججه گوندوز یورولمادان ایشلهمهلیدیرلر.

میلت بویوک وظیفهنی آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مؤحترم صدری آقی پیشهورینین عۆدهسینه قویوبدور.

آقای پیشهوریده اولان فعالیت، جیدیت، فداکارلیق بیزی بو بویوک امرین انجامینا اومیدوار ائتمکله برابر خلقیمیزه سعادتلی بیر گلهجک ایندیندین پیشبین لیک اولور.

آقای پیشهوری، سینین چوخلوغونا و وجودون ضعیف اولماسینا باخمایاراق زواللی میلتنی مودهیش اوچورومدان نیجات وئرمک وظیفهسینی بوینونا آلمیشدیر.

بیز بو فداکارلیغی صمیم قلبدن آقای پیشهورییه و خلقیمیزه کی، بئله بیر ایگید اوغول جامعیهه تقدیم اندیدیر تبریک ائتمکله برابر اونون مووفقیتنی آرزو اندیریک.

بوندان سونرا آقای پیشهوری آذربایجان مجلس میلیسینین قارشی سیندا آذربایجان دؤولتینده وجودا گلن غلط ایشلر باره سینده مسول اولاجاقدیر.

مجلس خلقیمیزین سعادتینی آقای پیشهوریدن گۆزله مکله برابر اونون هر جور ایشتیهااتا، میلتمیزین علنیهه انجام تاپان ایشلرده مسول تانییاجاقدیر.

بونا گۆره رییس دؤولت ایکی بویوک مسولیت قارشی سیندا واقع اولوب کی، هر ایکسی ده حایز اهمیتدیر، بیرنجی دفعه دؤولت و وطن خاینلری ایله جیدی مباریزه آپارماقدیر. بو پارازیتلری گرک تمام ایدارانندان توتوب محکمه میلی نین الینه تاپشیر سینلار. ایکینجی ایسه میلت قارشی سیندا خلقیمیزین سعادتینه مسول واقع اولوب ایللر بویو اسارت آلتیندا قالان میلتمیزی دوزگون یولا سؤوق ائتمهلیدیر. فعلن بو ایکی بویوک وظیفه هنیات دؤولتین قاباغیندادیر، لیکن هیمت و ایراده هر بویوک مسولیتدن یوکسک دبر، کیمسهده ایراده و وطن محبتی اولسا بویوک موشگولاتی حل ائده بیلیر. هنیات دؤولتده اولان ایراده و جیدیت و صداقت بیزی مووفقیته اومیدوار اندیر. بوندان سونرا بیز قاباقدکی اولان خاینلرین عملیاتینی اونودوب، حال حاضریدا اولان دؤولتمیزین عملیاتینی قدم بقدم تعقیب ائدهجهیک. «نوروز»

تاریخی بیر سند

۲۱- آزرده تشکیل تاپان میلی حؤکومت ایگیمی ایکی آزرده شهرده اولان نیظامی. پولیس و ژاندارم قورولمارینین تکلیفینی مو عین ائتمک و بو ایشی صولح یولو ایله انجام وئرمک اوچون، ۲۱- آزرده باشلانان موذاکیرهه ایدامه وئردی.

اول پولیس اونون دالینجا ژاندارم قورولری قئید- شرطسیز تسلیم اولدولار. شهربانی مامورلاری میلی دؤولت طرفیندن تعیین اولونموش یئنی مامورلارین کؤمگی ایله شهرین امنیت و اینتیظامینی حیفظ ائتمگه مامور اولدولار. ژاندارملار ایسه تمامیهه خلع سیلاح اولونوب ایدارلرینی تحویل وئرمگه مجبور ایدیلر.

قوشون فرماندهی ایسه تهراندان آلدیغی خایانه امر اوزرینه اوزون مودت موقاویمت گؤستریب مساله نین قانسیز بیر صورتده حل اولونماسینا ریضایت وئرمیددی. بو ایسه هم اوزونون همده نیظامی افرادینین محو و ایظمیحلالی دئمک ایدی. چونکی اگر ایش آتیشما و جنگه مونجر اولسایدی نیظامیهه محصور حالدا قالان مین ایکی یوز نفر سربازدان بیر نفر ده اولسون دیری قالما یاجاق ایدی. او زمان اوچونجو لشکرین فرماندهلیق وظیفه سینی داشیبیان سرتیب درخشانی هر ساعات تهراندان جواب گۆزله بییردی. نهایت اونون گۆزله دیگی جواب پنجشنبه گونو آخشام ساعات سککیزده ویصول اولدو. بو جوابدا دئییلیردی کی، افسرلر ایله مشورت اندیب پادگانین تکلیفینی اونلارین نظری ایله مو عین ائتمک لازیمدیر.

بو جوايبن ويصولو ايله آرتيق سرتيب درخشاني آغير نيظامي مسوليندن خيلاص اولوندو. بوندان سونرا اگر قان توكولموش اولسايدى گوناھى اونون اوز بوينونا اولاجاق ايدى، بو تلفرافين ويصولوندان بيخير اولمايان فيرقه و حوكومت ريبيسى ايشين نئز بير صورتده انجام تاپماسيني جيدي و قطعى بير لحن ايله طلب انديردى.

دوغروداندا اگر ايش تاخيره دوشسه ايدى ناگوار حاديلر اوز وئره بيلردى. آزادليق دوشمنلرى مخصوصن «ارفع»-ين بارماغي ايله اوينايب، آذربايجانى قان درياسينا دؤندهرمك ايستهين سرهنگ «ورهرام» كيمي خاين عونصورلر بؤيوك وطنداش موحاربيھسى ياراتماغا ايمكان تاپا بيلردى.

اونا گوره آقاي پيشهوى آقاي شبيسترينين ايشتيراكى ايله مسالھنى بير آن اول قورتارماغا چاليشيردیلار، بونونلا بئله دانيشيق ۱۵- ساعات دوام ائتدى. قطعى تصميم توتماغا جسارت اندهيلمهين سرتيب درخشاني بيلاخره اوز تحت فرمانيندا اولان افسرلردن بير نئچه سيني ايستهيب مسالھنى اولار ايله اورتالغا قويدو.

سونرا آقاي پيشهوى افسرلرين اكثر يتيني دعوت انديب اولار قضيھنين حقيقتيني ائلاتدى.

نھايت ساعات سككيز ياريم گون اورتادان سونرا معروف «آلاقاو» بيناسيندا طرفينين ريشايى ايله آشاغيديكى قرارداد تنظيم و امضا ائيدى.

آذربايجانين داخيلي دؤولت ريبيسى ايله تبريز پادگانى فرماندهى آراسينداكى قراردادين متنى

چون آذربايجان داخيلي دؤولتى آذربايجان ميلي مجليسى طرفيندن آذربايجاندا امنيتى حيفظ ائتمگه مامور اولموشدور، آراميشى حيفظ ائتمك نوقطه نظريندن هئچگونه سورتاهوم تؤوليد ائتمهك و قارداش قانى توكمهك اوچون اوچونو لشگر فرماندهى ايله دفعات ايله موداكيرات و موشاويرلر اولموشدو.

بير نئچه گون تبادل افكاردان سونرا ۱ بيلاخره تاريخ ۲۲- آرمه سنه ۱۳۲۴- ده پنجشنبه گونو ساعات سككيز ياريم گون اورتادان سونرا تيمسار سرتيب درخشاني اسلھنى يئره قويماق اوچون مووافيقت و تبريز پادگانى ايله همكارليق ائتمگه داپر، آذربايجان دؤولت هئياتى ايله حؤومه ده اعلام انديب آشاغيديكى قرارين عقدينه مووافيق اولدوغونو ايظهار ائيديلر:

۱- تبريز پادگانى طرفيندن آقاي تيمسار سرتيب درخشاني و هئيات دؤولت داخيلي جانيبيندان آقاي سيد جعفر پيشهوى تعيين اولوب و شوروط مشروحنى امضا ائيديلر.

۲- تبريز پادگانى افراديندان هئچكس دستور ثانوى صادير اولمايىنجا سربازخانا موحوطه سيندن خارج اولمايىب و داخيلي دؤولت اولارين وسايل زندگانى سيني و اولارين ماعاشيني فراهم كئيرسين.

۳- سيلاحلارين كوليهسى انبارلاردا جمع اورليك اولونوب آذربايجان داخيلي دؤولت طرفيندن تعيين اولونموش اشخاصين موحافيطه سينده اولمايدير.

۴- آقايلان افسراندا هر هانكيسى اوز مسقط اولر اسلرينه و يا ديگر نوقطه لره گئتمك مئيللرى اولسا موسافيرت انده بيلرلر و دؤولت ميلي حاضيردير كى، ايمكان و وسايل حودودوندا اولارين موسافيرتيني فراهم كئيرسين.

۵- همكارليغا مابيل اولان و آذربايجانين ارتش ميلي سينده خيدمت ائتمك ايستهين افسرلر، تحليف و مراسيم سؤگند انجاميندان سونرا دؤولت اولارنى خيدمته قبول انديب و اولارين زيندگانليق وسيله لريني تامين انده كئير.

۶- اوسوارلار و گوروه بانلار و ساير افراد پادگان مراسم تحليف و سؤگند وفادارليق انجاميندان سونرا، اسلھلر اولار قايئار يلاجاق و اوز سربازليق خيدمتلرينى ايداميه مشغول اولاجاقلار.

۷- بو قرارداد ایکی نوسخده تهیه اولونوب آقای تیمسار سرتیب درخشانین فرمانده لشکر ۳- آذربایجان و دیگر طرفدن آقای سید جعفر پیشه‌وری رییس دولت داخلی آذربایجان طرفیندن ایضا اندیلیب، موبادیله اولونموشدور.

اوچونجو آذربایجان لشگرینین فرماندهی - سرتیب درخشان (ایضا)
آذربایجان داخلی دولت هنیاتینین ریسی - سید جعفر پیشه‌وری (ایضا)

همان ساعات آشاغیداکي اعلانی آقای سرتیب درخشان تبری پادگانینا خیطابین ایضا اندیب اونون اینتیشارینی میلی حکومتدن خواهیش ائتدی. اعلان صوبح ساعات ۱۰- دا اینتیشار تاپدی.

تبری پادگان اوز اسلحه‌سینی یئره قویدو

تبری پادگان افسر ارشدلریندن موتشکیل کومیسوندا اخذ اولونموش تصمیملر نظر قان تۆکمک و قارداش قیرقینی اولماماق اوچون، ایئتلاف نوفوس دولت، توجار و سایر شخصلرین امالی داغیلماماق مقصدینه موافیق دستور وئیریم کی، کولیهی تبریز پادگان اوز اسلحه‌سینی یئره قویسون و صادیر اولموش اعلامیه موافیق رفتار ائتسینلر.

اوچومینجی آذربایجان لشگرینین فرماندهی - سرتیب درخشان (ایضا)

بونا باخمایاراق باشدا سرهنگ و رهبر اولماق اوزره افسرلردن بیر نچه‌سی شهرده اینتیظامسزلیق تورهتمک مقصدیه بویوک بیر خیانتیه موتشکیل اولوب قرارداد ایجرا ائتمک عوضینده میلی حکومت نوامیندهلرینین باشلارینی قاتیب نظمیه‌نین قاپیلارینی آچاراق سربازلار ائولرینه گئتمک فرمانی وئردیلر. بو واسیطه ایله گنجه ساعات ۱۲- ده مین ایکی یوز نفر سرباز و ایکی یوزدن زیاده افسر سربازخانانی غارت اندیب شهره داغیلدیلار. اگر فدایی باشچیلاری و فیرقه عوضولری ده غفلت ائتمیش اولسا بیدیلار شهرده بویوک هرچ و مرج عمله گله‌بیله‌جک ایدی، خوشختانه فیرقه و حکومت وضعیته کامیلن اولدوقلارینا گوره بو هرچ و مرجین قباغی آلبندی. لاکین سربازخانادا اولان بوتون ملزومات بو واسیطه ایله اورتادان گئندی. بو جینایتکارلار حتا سربازخانانین غارتینه کیفایت ائتمه‌یب بویوک اسلحه و نیظامی لوازیماتی مثلن موسلسل و رادیو و سایر شئیلری سیندیریب خراب ائتمیشلردی. بو حادثه‌نی نیشان وئرن خبری نمونه اوچون بورایا درج ائدیریک.

۳- جو لشگر سربازلارینین قاچماغی و موتواری اولماغی

آذربایجان میلی دولت ریسی و ۳- جو لشگر فرماندهی مابنینینده اولان قراردادین ایکنجی ماده‌سینده صریحن قئید ائدیلیمیشدی کی:

«تبری پادگان افرادیندن هنجکس دستور ثانوی صادیر اولمایینجا سربازخان موحوطه‌سیندن خارج اولماییب...»

قرارداد ایضا اولاندان سونرا بیلافاسیله آقایی افسران سربازخانانی ترک اندیب، اوز منزیلرینه گئندیلر و سربازلار دا سرپرست‌سز قالیب، بیلا تکلیف سربازخانانان قاچماغا شروع ائتدیلر. بدیهی دیر کی، بو خیلاف عمل سربازلیق مقامینه توهین اولماقدان علاوه مومکوندور کی، شهرین امنیینه ده اساسلی لطمه ویرسین. بینا علیه هنیات دولت میلی آذربایجان بو امرین عاقیبیتیندن جیلو و گیرلیق ائتمک اوچون امر وئریلمیشدیر کی، فووری صورتده موثر اقدامات اولونسون و شهرین امنیتی تامین و حیفظ اولونسون.

انله تصور واردیر کی، بو پیشامد مرکزی حؤکومتین دستورونداکی آخیرینجی جوملهنین نتیجەسیدیر.

دونن گنجەکی آتیشمالار

دونن گنجە شهرین هر یئرینده کامیل امنیت برقرار ایدی و اینتیظامات مامورلاری طرفیندن چوخ جیدی ایقدمات اولونوب شهرین امنیتی وجودا گلیمشدیر. دونن گنجە بعضی نوقطه لرده باش وئرن آتیشمالار فقط شادمانلیق نتیجەسی ایدی کی، ۳- جو لشگرین موقاویمتی قورتاردیغینا گۆره اندیلیردی.

میلی حؤکومتین موفقیترلی نین تاثیری

آذربایجان روزنامهسی نین ۲۳- آذر نومره سینده بیر قدر تردید و مولا حیظه ایله (اونودولماز لحظه لر) مقاله سیندی یازان نوروز اسمی ایله حؤکومتین گۆتوردوگو جیدی قەدملر نتیجە سینده وجودا گلن افکار- عومومی نین تاثیرینده ایکی گون سونرا آشاغیداکی مقاله نی یازیب اینتیشار وئرمیشدیر کی، روشنفیکیرلرین و افکار عامه نین تغییر و تحوولونو گۆسترک اوچون شایان دیقتدیر.

تاریخی موفقیّت!

آزادیاھلیق جیبه سی دؤرد گون اول فیرقه میزین مودبیر، جیدی، فعال رهبرلریندن حوسن سیاستی نتیجە سینده فاتح چیخدیغی حقی صاحتیینه یئتیردی. خلقیمیزین نهضتینه، آزادیاھلیق حرکتلرینه گولن آداملار دؤرد گون بوندان اول فیرقه میزین سینماز قودرتینه موصادیف اولماقلا برابر حقیقته کامیلان ایمان گتیردی لر کی، «ظولم ایله آباد اولان ائو عدلیله بریاد اولار.»

اگر ایش باشیندا اولانلار ریاست، صدارت میزلیرینی ایشغال اندلر بیر آز عاقیل، دوراندیش اولسالار، گرک بو تاریخی حادیثه دن عبیرت آلیب بیر داھا ظولم و احجاف دؤره سینده دولانماسینلار. فیرقه میزین علنییه نه آپاریلان زهرلی تبلیغات بوسوتون پوچا چیخدی. بیزلری مجهول الهویه، شارلاتان، اشرار آدلاندران آچاقلار ایسه خجالتیگیندن خلقین اوزونه باخا بیلمیرلر.

فداییلر دسته سی مونظم صورتده شهره گلیب، آشوبطلب آداملارین آلدادیجی سؤزلرینه آلدانمادان مونظم صورتده اوز یئرلرینه قاییتدی لر.

ائو تالاماق، بازار غارت ائتمک، خلقین ناموسونا تجاوز ائتمک کیمی فداییلره نیسبت وئرلن ایشلردن ابدن شهریمیزده بیر کیچیک آثار گۆرولمه میشدیر. بوندان ماعیدن بیز فیرقه میزین جیدی، مودبیر رهبرلرینه و فداییلر دسته سی نین ایمان و عقیده سینده اومیدوار اولماقلا برابر مؤحترم صدریمیز آقای پیشهوری نین بو سؤزونو هنج وقت اونوتمامیشیق. او دئمیشدیر: «بازار تالایانلار، خلقین مال و ناموسونا تجاوز اندلر گرک آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین رهبرلری نین و اعضاسی نین نعلری اوستوندن گنج سینلر»، یعنی مادام دموکرات فیرقه سینده قودرت وار، کیمسه خلقین جانینا و مالینا تجاوز انده یلمز.

آقای پیشهوری نین فعالیتی و بو درین دستوراتی نتیجە سینده دیر کی، دونیانی مبهوت ائدن آذربایجان نهضتی بو قدر ماھارتله انجام تاپیب، نتیجە ده بیر نفرین بئله بورونو قانامادی.

ایکی گون عرضینده روزنامه دفترینه واصل اولان تقدیرنامهلرین سایبای ایکی یوزدن آرتیقیدیر. خلق صمیم قلبدن فداییلرین آذربایجان دموکرات فیرقهسینین اعضاسینین قانونی و مهربان عملیاتیندان ایظهار تشکور اندیر.

قیشین بو موسیمینده آیاغیندا جورابی اولمایان بیر فدایی ۴۵۵۰ تومن پولال وورمادان خوددارلیق اندیب اونو ساغلام صورتده اوز مافوقونا تسلیم ائتمگی، هله دونیانین ان بویوک اینقیلابلاریندا دا گورونمیشدیر. بیز اوز فیرقه عوضولریندن بو فداکارلیغی سوراق آلدیقان سونرا بویوک نهضتیمیزه ایقدام ائتمیشیک. بیز خلقیمیزی نیجات و نرمدن اوترو وار قوومیزله جانیمیزی فدا ائتمگه حاضر لاشمیشیق. بونا گوره بیزه آشوبطلب آداملارین تبلیغاتی بی اثر قالماقلا برابر، موقدس مقصدیمیزی تعقیب ائتمگه داها دا تشویق اندیر. «نوروز»

میلی دؤولتین قرارلاری

۲۱- آزدن سونرا فیرقه حؤکومت رهبرلیک ائتمگه باشالاییر و اوزونون تدبیرلرینی بو واسیطه ایله حیاتا گنجیریر. هامی بیلیریک کی، ژاندارملارین ظولم و جینایتی نتیجه سینده یوزلرجه کند و شهر زحمتکشلری زیندانلارا دولوب اورادا طاقتفرسا بیر حیات گنجیرمکه ایدیلر. حؤکومتی آلان فیرقه باشچیلاری ایسه بو ایشه بیر آن خاتیمه و نرملی ایدیلر. هله حوکومت تشکیل اولمادان اول میلی هئیات زمانی بئله چوخلو زیندانیلر فیرقه کؤمگی ایله آزاد ائدیلیمیشلردی. بونولا بئله بئنه ده زیندانلار بیگونه زیندانیلر ایله دولو ایدی.

بو اسفاور حالا خاتیمه و نرکم اوچون، میلی حؤکومت عفو عمومی لایحه سینین تنظیم اندرک مجلس میلینین تصویبیدن سونرا بیلافاسیله اونو حیاتا گنجیردی. بو واسیطه ایله خایین ژاندارم و پولیس جلدلارینین قوربانلیقلاری خیلاص اولاراق حیاتا قدم قویدولار.

میلی حؤکومتین آلتی آی مودتینده گوردوگو ایشلر باره سینده آقای پیشهورینین مجلس میلییه و نردیگی گوزاریشلری درج ائتمدن اول، نومونه اولماق اوچون میلی حؤکومتین بیر گونده اعلان ائدیگی اوچ قراری بورایا درج اندیریک:

تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلی حقیقده آذربایجان میلی حؤکومتینین قراری

میلتمیزین آرزولارینی و آذربایجان میلی کونفرهسینین قرارلارینی نظره آلیب میلی و مدنی ترقیمیزی تامین ائتمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزوموزه گلن درس ایلیندن وطنیمیزین مرکزی تبریز شهرینده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلینی ضروری سایدیگی اوچون آشاغیداکی قراری قبول اندیر.

۱- آذربایجانین معاریف و وزارت، دارولفونونو تشکیلی اوچون لازیم اولان بودجینی تنظیم اندیب بیر آیا قدر هئیات دؤولته تقدیم ائتسین.

۲- آذربایجان دؤولت دارولفونونو هله لیک اوچ فاکولته دن عیبارت اولمالیدیر. (۱)- طیب فاکولته سی، (۲)- فلاحت فاکولته سی. (۳)- پداقوژی فاکولته سی، کی، بودا تاریخ و دیل، ادبیات، فلسفه، حقوق، ریاضیات شؤعبه لریندن تشکیل تاپمالیدیر.

۳- معاریف و وزارت اونی گونون مودتینده آذربایجان دارولفونونو اوچون لازیم اولان بینانی سنجیب هئیات دؤولته ایطیلاع و نرملیدیر.

۴- آذربایجان ماعاریف و وزارتى ایندی دن دارولفونونون اوستادلار هئیاتینی سئچمگه و دارولفونون اوچون آذربایجان دیلینده علمی وسایط حاضیرلاماغا باشلامالیدیر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیرى «پیشهورى»

دیل حقینده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قراری

خلقیمیزی دؤلت دستگاهینا یاخینلاشدیرماق و عمومون احتیاجاتینی ساده بیر صورتده آنلاماق و همچنین میلی دیلی و میلی مدنیتیمیزین ترقی و تکامل یوللارینی تمیزلیمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزونون ۱۶- دنی تاریخی جلسه سینده آشاغیداکى قراری قبول ائتمیشدیر.

۱ - بوگوندن اعتیبارن آذربایجاندا، آذربایجان دیلی رسمی دؤلت دیلی حساب اولونور. دؤولتین قرارلاری و رسمی اعلانلار، همچنین خلق قوشونلاری حیصه لرینه وئرلین فرمانلار و قانون لاییحه لری مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۲ - بوتون ایدارملر (دؤولتی، میلی، تیجارتی و ایجتیماعی) اوز ایشلرینی آذربایجان دیلینده یازماغا مجبور دورلار. بو دیلده یازیلمايان دفتر و مداریک رسمی حساب اولونمايماق دیر.

۳ - محکمه لرده ایشلرین جریانی تمامی ایله آذربایجان دیلینده آپاریمالی و بو دیلی بیلیمینلر اوچون مترجم تعیین اولونمالیدیر.

۴ - آذربایجانین بوتون ایداره، موسیسه و تیجار تخانالاری نین تابلولاری مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۵ - رسمی ایجلاسار و یغینجاقلاردا، سوخنرانلیق و موذاکیره آذربایجان دیلینده اولمالیدیر.

۶ - آذربایجانلی اولماییب باشقا دیل ایله دانیشانلار و عمومی دؤولتی ایدارملرده خیدمت اندنلر آذربایجان دیلی ایله یازیب - اوخوماغی و دانیشماغی اؤیرنم لیدیرلر.

۷- ماعاریف و وزارتى ایداره مامورلارینی آذربایجان دیلی ایله آشینا ائتمک مقصدی ایله آیری دیلدرن سوایی، اونلار اوچون ایدارملرین جنبینده بؤیوکلر اوچون مخصوص کیلاسار آچمالیدیر. بو کیلاساردا حاضر اولانلارین ایش مودتی بیر ساعات آز مالیدیر.

۸ - آذربایجاندا یاشایان باشقا میلترلر اوز ایشلرینی اوز آنا دیلرینده آپارماغا حقلیدیرلر. لئیکن اونلار اوز رسمی اعلانلاری و یازیلاریندا اوز میلی دیللی ایله برابر آذربایجان دیلینی، رسمی دؤولتی دیل اولاراق، ایشلتمه لیدیرلر.

۹ - آذربایجاندا یاشایان خیردا میلترلرین خصوصی میلی مکتبلرینده کی تعلیم اوز آنا دیلرینده اولدوغو حالدا، آذربایجان دیلی نین ده تدریسی مجبور دیر.

۱۰ - آذربایجان میلی حؤکومتی ماعاریف وزیرى نین مکتبلرده درس لرین آذربایجان دیلینده اولماسی حقینده کی قرارینی تصویب و تایدید، مدرس لرین میلی دیله کئچمه سینى بوتون موعلم و موعلمه لره بیر میلی وظیفه کیمی تاپشیریر.

آذربایجان میلی دؤولتی نین باش وزیرى «پیشهورى»

يئتيم و صاحابسىز اوشاقلارين تربيهسى حقينده آذربايجان ميلي حوكومتى نين قرارى

قرنلر بويو دوام ائدن ايستيبداد رژيمي و چوروموش ايرتيجاعى و ضعيتين ياراتديغى شرايط موجيبينجه ميلتيميزين ايستيفاليني و گلهجك نسيلميزين اساسيني تشكيل ائدن اوشاقلاريميزين موهوم بير حيصهسى يئتيم و سرپرستسىز قاليب اينسانليغى تحقير ائدن فلاكت و ديلنچي ليك حاليندا كوچه و خياوانلاردا آجلىق و ليباسسىزلىق و جور بجور ناخوشلوقلار واسيطهسىله خزل كيمي ساراليب و محو اولوب گنتمكدهديرلر.

آذربايجان ميلي حوكومتى خلقين ايستيفاده و سعادتيني و همچنين گلهجك نسلين تمدون و صيحت جهتيندن ترقيسيني تامين ائتمك اوچون بو آجي حالا بير آن اول خاتيمه وئرمله ايقدام ائديب، يئتيم و بيكس جوانلاري كوچملردن بيغيب تربيت ائتمك اوچون آشاغيدايكي قرارى قبول ائتميش و اونون تنزليك ايله اجرا ائديلمهسىنى لازيم گورموشدور.

۱- مجلس ميلي رييسى نين ايفتيخارى صدارتي آلتيندا ماعاريف و صحيه ويزارتي نين نومايندهلريندن آذربايجانين خئييرخاه و ميلت سئون شخصلريندن عيبارت بير هئيات اينتيخاب ائديلمهلى، يئتيم و بي سرپرست اوشاقلارين تربيهسى يولوندا جيدي و عملى تدبيرلر گورمك اونون عؤدهسىنه قويولمايدير.

۲- اوچدن ۱۴ ياشينا باليغ اولان و بي سرپرست قيز و اوغلان اوشاقلارين تربيت ائتمك اوچون بيرينجي نؤوبهده تبريز شهرينده ايكي قيز و ايكي اوغلان تربيت خاناسى تاسيس اولونمالي و آيري شهرلرده ده بو موسيسه لر ين ميئلى وجودا گنيريلمهسى اوچون موقديمه وسايلي تهيه ائتمهليدير.

۳- اوچ ياشيندان آشاغى اولان صغيرلري ساخلاماق و اونلارين حياتيني تامين ائتمك اوچون صحيه ويزارتي واسيطهسى ايله پروريش ائوى داها تاسيس اولونمايدير.

قئيد- ماعاريف ويزارتي نين تاسيس ائنديگي يئتيملر مكنئينده ۴۰۰ فقيرين تحصيل و تربيهسىنه ايمكان وئرملهلى، صحيه ويزارتي نين صغيرلر پروريشگاهيندا ۱۰۰ نفره باليغ كورپه قبول ائديلمهليدير.

۴- صحيه و ماعاريف ويزارتيخانالاري بو موسيسه لر ين بودجهسىنى اون گونه قدر تنظيم ائديب و دؤولت هئياتينه تقديم ائتمهليدير.

۵- مجلس ميلي رييسى نين ايفتيخارى رياستي آلتيندا تشكيل ائديلان هئيات (خئييره انجومي) خئييرخاه، اينسانيت پرور و ماعاريف سئون اينسانلارين كؤمگي ايله اعانه توپلاييب بوتون يئتيم، بئچارا و صاحابسىز اوشاقلاري، همچنين آيري مدرسه لرده تحصيل ائدن يوخسول اوشاقلارين تحصيل و تربيت وسايليني تهيه ائتمهليدير.

۶- آذربايجان ماعاريف ويزارتي نين نيزدينده تشكيل اولونان آذربايجان انجومن خئييرهسى آذربايجانين بوتون شهر و قصبه لر ينده اوز شؤعه لر ين تشكيل ائتمگه چاليشمالي، خئييرخاه اينسانلارين كؤمگي ايله فقير و بئچاراليغا خاتيمه وئريلمهليدير.

۷- آذربايجان انجومن خئييرهسى جوان نسيلي فلاكتدن خيلاص ائتمك و اونون تعليم و تربيتي يولوندا بويوك اعانه لر وئر و ديگر كؤمكلر گؤسترن اشخاصين آدلارين روزنامه لر واسيطهسىله مونتشير ائديب، ميلت نامينا اونلاردان قدير دانليق ائتمهليدير.

۸- آذربايجان ميلي حوكومتى بوتون هموطنلري، ميلت اوچون ننگ و لكه اولان ديلنچي ليك ايله جيدي مباريزه پارماغا دعوت ائدير و آذربايجانين بويوك آدى و شرفلى شؤهرتيني خلدار ائدن بلانين چوق تئز بير زماندا رفع ائديلمهسى يولوندا ميلي حوكومت هاميدان هيئت طلب ائدير.

آذربايجان ميلي حوكومتى نين باش وزيرى «بيشه وري»

آزادلیغین مودافیعهسی او غروندا « فداایی تشکیلاتی »

فیرقه‌میزین دوزگون سیاستی نتیجه‌سینده، جوزیی محلی تصادوملردن باشقا، دئمک اولار کی، حؤکومت قان تۆکولمهدن ایرتیجاعی قوولرین الیندن چیخیب میلت الینه گنچدی. بو، اوزو- اوزلوگونه بویوک بیر موفقیت ایدی کی، فیرقه اوز تشکیلاتی آلتینا آماقلا اونا هدفه دوغرو سووق ائتمکله انجام وئردی. ولی بو کیفایت ائتمزدی. آلتینان آزادلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادتیی یولوندا ایستیفاده ائتمک لازیم ایدی.

فیرقه باشچیلاری چوخ یاخشی بیلیردیله کی. فدایلرین ضرب‌شصتی نتیجه‌سینده سوسماغا مجبور اولان مورتجعلر راحت دورماییب، خلقی اوز حالینا قویماقلا اقلار. بوندان علاوه نهضت ساده دؤولتی بیر تیدولاندان عیبارت اولوب قالماقلا اقلادی. اوندان خلق ایقتیصادی تدبیرلر گوزله‌ییر و اوز سعادتینی تامین ائتمک اوچون اوندان اومیدلر گوزله‌ییردی. بو ایسه موتکمین آداملارین، مخصوصن او گونه قدر ایرتیجاعی رژیمین سایه‌سینده خلقین قانینی سوروب ثروت و سامان صاحبیی اولان موفته‌خورلارین خوشلارینا گلن بیر ایش دگیل ایدی.

بوندان علاوه حؤکومت خلقین الینه گنچمکله، بو وقتهدک آذربایجان نامینا داخیله‌ده و خارجه‌ده موفقیت قازانیب بویوک سیاسی و ایقتیصادی ایستیفاده ائدن طوفیلی عونصورلرین توکانلاری بو واسیطه ایله باغلانمیش اولوردو. اولار بیر داها آذربایجان آدیندا ایستیفاده ائدیرک اوزلرینی دؤولت ایدارلرینه و یا مجلس شورای میلی‌یه تمیل ائدیمه‌یچکلریدی. نهایت دره‌یگلیگین ان قابا و ان ووحشینا طرزی ایله رفتار ائدن بوینو یوغون اربابلار- ذولفقاری، یمین لشکر و غنیرلری کیمی خلق جلدلاری نهضت نتیجه‌سینده تسلوط و ایقتیدارلاری نین الدن گنتمه‌سینی حیس ائتمکله راحت دورمایا اقلاریدی. بوندان باشقا آذربایجان نهضتی نین بوتون ایرانا سیرایت ائتمه‌سیندن وحشته دوشن تهران مورتجعلری و اولارین اربابلاری ایسه راحت اوتورماییب، آذربایجانین داخیل و خارجه‌سینده اولان قارا ایرتیجاع وسیله‌لری نین بیزیم علنیه‌میزه تحریک ائت مکن موضاییقه ائتمه‌یچکلریدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگینده چالیشانلار و میلی حؤکومت نظرین اوزاق توتا بیلمزدی. اونا گوره میلی حؤکومت تشکیل اولونان گوندن فداایی دستلرینی اینتیظاما سالیب اولنلردان مونظم و موتشکیل بیر قووه و یجودا گنیریلیمه‌سی مساله‌سی مؤیدانا چیخدی.

نهضتین باشلانغیچیندا فدایلر گونولو اولاراق اوز لیباس و اوز خرچی ایله سیلاح گوتوروب مؤیدان - موباریزمه قدم قویموشدولار. اگر بینا اولسایدی اولار اوز یئرلرینده موسلح حالدا یا شاییب ایستهنیلن وقت یاردیمدان اوترو حاضر اولسونلار، ایش او قدر چتین اولمازدی. لئیکن آلتینان آزادلیغی ساخلاماق اوچون سرحدلریمیزی مؤحکم‌لندیرمک و شهرلرده مونظم واحیدلر ساخلاماق لازیم ایدی. بونا گوره میلی حؤکومت فدایلری ایکی قیسمته تقسیم ائدیرک، بیر قیسمته ایجازه وئردی کی، اوز یئرلرینده موسلح حالدا ایشلرینه مشغول اولسونلار. او بیرسی قیسمتینی ده مونظم واحیدلر ده تقسیم ائدیرک یوخاریدا دئییلن مقصود اوچون اوز ایختیاریندا ساخلا دی. بو ایسه اوگونکو شرایطده چوخ موشگول بیر ایش ایدی. یئنی تشکیل تاپمیش دؤولتین صاندیغیندا دا تهران حؤکومتی بیر شئی قویمامیشدی. گنت- گنده شیدت‌لنمکده اولان قیش پالتارسیز، باشماقسیز و آزوقه‌سیز فداایی‌یه قارلی سنگرلرده موباریزه ایمکانی وئرمه‌یچک ایدی. میلی حؤکومت فیرقه‌یه دایاناراق بو موشگولو ده رفع ائتمک اوچون جیدی قدملر گوتوردو. او گونهدک تطیل اولان کارخانالاری ایشه سالدی. قهرمان کارگرلرین هیمتی سایه‌سینده خاروق‌العاده بیر صورتده فداایی‌یه لازیم اولان پالتار، باشماق و آزوقه تهییه ائدیلب جیبه‌لر گوندیریلدی. بو طریق ایله چوخ آز بیر زماندا چته و پارتیزان حالیندا اولان فدایلر موسلح قوشون حالینا گلیب، آزادلیغی مودافیعه ائتمگه باشلا دی.

نهضتین باشلا دیغی وقت مراغا، ساراب، اردبیل، مرند، خوی، تبریزده فداکارلیق ائدن فدایلر، بو گوندن سونرا تعجیلی مونظم صورتده تشکیل اولونوب آزادلیغیمیزی تهدید ائدن ایرتیجاعی دؤولت قوولرینی نین قارشسینا گوندیریلدیله.

بو واسیطه ایله زنجان و سایین قالا جیبه‌لری و یجودا گلدی.

بو ایکی جیبه‌ده هنوز یاخشی پالتار، سیلاح و یاخشی آزوقه‌یه مالیک اولمایان فداایی قهرمانلار، دیشدن دیرناغا قدر موسلح اولان دؤولت قوولرله ووروشمایا حاضر لاندیلار. اولارین روحیه‌لری فووق‌العاده قیمتلی و یوکسک ایدی. هر ساعات تهران و همدانی ایشغال ائتمک اوچون ایجازه ایستیه‌ییردیله. اگر او گونلرده عمومی و سیاسی وضعیت ایجازه وئرمیش اولسایدی، همین آیق‌بالین، یاری آج و یاری چیپلاق فدایلریمیز تهرانی آسان وجهیله ایشغال ائدیلیردیله. فدایلریمیزین زنجانا ووردو نتیجه‌سینده ایدی کی، تهران مورتجعلری چمدانلارینی باغلا ییب آمریکایا دوغرو قاچماغا باشلامیشلار. فدایلریمیز زنجان و سایین قالا جیبه‌سینده ایکی طرفلی موباریزه مجبور

اولموشدورلار. زنجاندا بؤيوك قودرت و نوفودا ماليك اولان نولفقارى، اركان حرب رييسى «ارفع»- دن آلدیغى اسلحه و موهمات واسیطه سیله علئیهیمیزه بؤيوك بير جیهه تشكیل ائتمیشدیر. رضاخان رژیمی سایه سینده ثروت و سامانا یئتیش «اسلحه دارباشی» و سایر پارازیتر ده اونا کؤمک اندیردیله. سایین قالادا ایسه اورانین ریشلی فؤدالی حساب اولونان «یمین لشکر»-ی تجهیز اندیب علئیهیمیزه قالدیرمیشدیله. بولاردان علاوه قره داغدا ایللر بویو قاچاقچیلیق ایله عؤمور سورن خانلار دا سیلاح گؤتوروب نهضتیمیزی بوغماغا تشبوت ائتمکده ایدیله. میلی حؤکومت ایسه اؤزونه موخالیفت ائدن قوه لرین قارشى سیندا فقط فداییلرین اسلحه سینده دایانیردی. بو ایسه ایشتیباه دگیلدی، درین آزادیخالیق حیسی ایله موجه اولان فدایی دستهلری قباغا چیخان چتینلیکلره باخمایاراق اعجازکارانه بیر صورتده بوتون قوه لری ازیب مئیداندا چىخارتدی، بو وسیله ایله آزادلیغیمیز تامین اولوندو.

فداییلرین گؤستردیگی قهرمانلیق، خلق آراسیندا اولارا نیسبت بؤيوك محبت تؤولید ائتمکله برابر اولارین سیلاح نین سسی نه تک داخلی مورتجهلری، بلکه ایراندا اولان بوتون ایرتیجاعی عونصورلرین اومیدینی محو اندیب اولناری سوسماغا وادار ائتدی. فدایی تشکیلاتینی وچودا گنیرن باشچیلارین عومومیتی فیرقه عوضولری اولدوقلارینی یازمیشدیق. بو قهرمان دموکراتلارین اؤز ایشلرینده گؤستردیکلری فداکارلیق حقیقتن قاییل تقدیردیر. مخصوصن اولارین میلی حؤکومتین امرینی جیدیتله یئرینه یئتیریب. شدید بیر صورتده اینتیظاما تابع اولمالاری قنید اندیلمه لیدیر. فدایی باشچیلاری ایندی آذربایجان خلقی نین ان سؤمهلری اولولادلاری اولونورلار. خلقین فداییلره اولان محبتی. اولارین مادی وضعیتلرینی یاخشىلاشدیرماق مقصدیله اولارا وئرین هدیه لرین قیاس ائتمک اولور. بو بؤيوك هدیه لره ایفتیخارن ایشتیراک ائدنلرین سایى آلتی میندن زیاده دیر. ۷-یاشینداکی اوشاقدان، ۷۰-یاشینداکی قوجالارا کیمی ایستر آواد، ایستر کیشی موسابقه اندرجه سینده یاغیش کیمی هدیه یاغدیрмаقدا ایدر. بو ایسه آذربایجانین ایفتیخارلی تاریخی نین ان حساس فصیله ریندیر.

خلق قوشونلاری

بیز ایراندان آیریلماق فیکیرینده اولمادیغیمیز اوچون رسمی قوشون و ویزارت جنگ تشکیل ائتمک ایسته میردیک. اونا گؤره ده قوشون ایشه ایله مشغول اولان ویزارتخانانین آدینی ویزارت جنگ قویمادیق، خارجه ویزارتی کیمی حربیه ویزارتیمیز ده یوخ ایدی. لاکین آزادلیغی مودافیعه و موحافیظه ائتمک اوچون میلی بیر قوشون وچودا گنیرمک ده اولمازدی. اونا گؤره میلی حؤکومت تشکیل تاپان کیمی خلق قوشونلاری تشکیلی مساله سی ده مئیدانا چیخدی. اول بنله بیر فیکیر وار ایدی کی، میلی قوشون داوطلبانه تشکیل اولونسون، سونرا خلقین آزادلیغا اولان علاقه سی و جوانلاریمیزین نیظاما اولان هوسینی نظره آلیب میلی وظیفه اوصولونو قبول ائتدیک.

بوش ایله قوشونو تشکیل ائتمک شاید آسان نظره گل سین و بونولا بنله بیز بو ایشی گؤرمگه موفق اولدوق. هر بیر ایشده سورعه مؤعتقید اولان فیرقه میز قوشون تشکیله نده ایلدیریم صورتله حرکت ائتدی.

قوشونوموزون شرفلی تاریخی ۱۸-بهمن ۱۳۲۴- دن باشلانیر. بو تاریخده آقای پیشه وری اؤزونون «هامی یا، هامی یا، هامی یا» عونوانلی موراجیعتنامه سیله جوانلاریمیزی میلی وظیفه ده شیرکت ائتمگه دعوت ائتدی، همان خلق قوشونلاری حقیقده میلی حؤکومتین قراری صادیر اولدو. بو قرار اؤزره مجلس میلی میزین سابقن تصویب ائتدیگی قانون ایجراهه قویولماغا باشلادی. مجلس میلی ایسه ۳۰- آذر یعنی میلی حؤکومت تشکیله ندن ۹- گون سونرا بو قراری قبول ائتمیشدی. قرارین ایجراهه نین تاخیری بیر پارا سیاسی مولا حیظه لرین ایدی. فیرقه و میلی حؤکومت ایسته میردی کی، قوشون تشکیلی ایله ایفتیراچی دشمنلرین اللرینه باهانا وئرسین. گنت- گنده مباریزه نین دایره سی گنیشلنیر تهران حؤکومتی نین فیشاری علئیهیمیزه آرتدیگی اوچون، اؤزوموزون داها آغیر مباریزه مه حاضرلامالی اولدوغوموزدان بؤيوك قدمی فقط ۱۸- بهمند گؤتورمگه مجبور اولدوق. خلق میلی وظیفه چاغیریشینی چوخ سؤنیج ایله ایستقبال ائتدی.

ماعاریف ساحه سینده چالیشان جوانلاریمیزین احساساتیندان بیر نومونه اولماق اؤزره میلی وظیفه اعلانی موناسیبتی ایله وئرین میتینگین خبرینی بورایا درج اندیریک:

میثلی گورونمه‌میش بیر گون! خلقین میلی نیظام خیدمتیندن ایستیقباللی نئجه اولدو؟

دونن آذربایجان خلق قوشونلارینین بیر گون اول نشر انتدیگی میلی نیظام فرمانی تبریز تاریخینده ستارخان و باقرخان نهضتیندن سونرا میثلی گورونمه‌میش بیر طرز ایله تبریز خلقی طرفیندن قارشیلاندی.

میلی حؤکومت طرفیندن نشر اندیلیمیش اولان قانون و قراری بوتون خلق کوتله‌لری بؤیوک صمیمیت و احساسات ایله ایستیقبال انتدیله.

هاوانین ناموساعیدلیگی، قار یاغاما و سویوغا باخماییب اولدن حاضیریلیق گورولمه‌دن خلق قوشونلاری چاغیریشینا گوره بیر بؤیوک میتینگ تشکیل انتدیله.

صوبح ساعات ۹- دا بوتون موتوسیطه مدرسه‌لرینین موحصیللری میلی حؤکومتین قرارینی ایستیقبال ائتمک اوزره اوز مخصوص بایراقلاری ایله نیظام وظیفه ایداره‌سینه گئتدیله. اورادا خلق قوشونلار وزیر آقایی، کویان، آقایی بیریا و نیظام وظیفه ایداره‌سی ایشچیلری طرفیندن قارشیلاندیلار.

ماعاریف وزیریمیز آقایی بیریا چوخ هیجانلی و موثر اولان نیطقینده ماعاریف ایشچیلری، موحصیل و موعلیم‌لرین گؤستردیکلری بو صمیمانه احساساتدان تشکور اندهرک یکشنبه گونوندا داوطلب‌لری نیظام وظیفه ایداره‌سینه آد یازدیرماغا دعوت انتدیله.

آقایی بیریانین نیطقیندن سونرا موحصیل‌لر ترتیب ایله اوز مدرسه‌لرینه قاییتدیله. بو حئینده کارگرلر، اکینچیلر و باشقا صینیقلر طرفیندن تشکیل اندیلیمیش مو عظم بیر میتینگ خبری نیظام وظیفه ایداره‌سینه چاتدی.

بو میتینگ اولانلار دانیشراسی قاباغینداکی وسیع مئیداندا تشکیل تاپمیشدی.

اون مینلرجه نوماییشچی مئیدانی ایشغال ائتمیشدیله. آغ پارچالار اوزرینه قیزیل و قارا خطلر ایله قئید اندیلیمیش:

آذربایجان میلی حؤکومتینی حیفظ ائتمک اوچون هامی میلی اوردویا!

وطنیمیزین دیفاع‌سی اوچون هر زمان حاضیریق!

یاشاسین آذربایجان خلق قوشونلاری!

یاشاسین میلی دؤولتیمیز و اونون میلی اوردوسو!

آذربایجان جوانلاری سیلاح آلتینا گیرمگی اوزلرینه ایفتیخار بیلیرلر!

شوعارلار مئیدانین هر سمتینده گوزه جارپاقدا ایدی. میتینگده آذربایجانین قهرمان آنالاری اولان قادینلار دا شیرکت ائتمیشدیله.

ساعات ۱۱- ده آقایی میر رحیم ولایی شهر کومیته‌سی مسولو و میلی مجلس کاتیبی طرفیندن میتینگین آچیلیشی اعلام اندیلدی و سونرا ماعاریف وزیر آقایی بیریا جوشغون و حرارتلی بیر سسله آشاغیدا گؤستردیگیمیز نیطق ایراد انتدیله:

آذربایجان اولدولار، آلولار اولکه‌سی ایللر بویو اسارت زنجیری آلتیندا یاشاییب، اونون آنالاری و باجیلارینین ناموسو آیاقلار آلتیندا تاپدالاناندان سونرا ۲۱- آدرده یاراتدیگی قیام نتیجه‌سینده اسارت زنجیرلرینی قیردی.

۲۱- آزرده آذربایجان قیزلاری و قادینلاری دا جان و دیل ایله شیرکت اندیب میلی حؤکومتی یاراتدیلار. نجهکی هر بئرده میلی حؤکومت قورولوب او حاکیمیتی گرک خلق حیفظ ائتسین و اوز میلی حؤکومتینی، مملکتینی ده خاینلردن و دوشمنلردن مودافیعه ائله سین.

عزیز قارداشلار آذربایجان خلقی ده اوز حاکیمیتینی حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان خلق قوشونلاری وزیرلیگی نین فرمانینا گؤره داوطلبانه خلق قوشونونا وارید اولاجاقدیر.

قوی بیز دوشمنلریمیزه ثابت ائدک کی، بیز آذربایجان خلقی اوز پولاددان مؤحکم سینلریمیز ایله میلی اولکه میزین سرحدلرینی حیفظ ائده جیبیک.

قوی بوتون دموکراسی میلنلر بیزیم بو میلی و بؤیوک فداکارلیغیمیزدان خبردار اولسون.

قوی بیزیم آزادلیق حسرتی ایله چیرپینان سینهمیزدن چیخان آلولار دوشمنلریمیزی و تهران مورتح حؤکومتینی زلزلهیه کتیرسین.

عزیز قارداشلار، باجیلار، ماعاریف ایشچیلری، موعلیم و موحصیللر! من نجهکی آذربایجانین ناموسلو و فداکار بیر اوغلو کیمی اوز میلی بایراغیمیزین اؤنونده آند ایچیرم کی، وطنیمه خیدمت ائتم. من سوزومو قورتاریرکن دنیرم:

باشاسین میلی حؤکومتیمیزدن پوشتیانلیق ائله من آذربایجان دموکرات فیرقه سی و اونون رهبرلری!
باشاسین آذربایجان خلقی نین قوردوغو حاکیمیت!
باشاسین خلقیمیزین ایراده سینی تمثیل ائدن مجلس میلی میز!
باشاسین اوز وطنینی دوشمنلردن حیفظ ائله من و تاریخ بویو اوز شو جاعت و شرفینی دونیا یا گؤسترن قهرمان آذربایجان خلقی!

آقای بیربانین سؤیله دیگی آتشین نیطق موتوالی آلقیشلار و هورا سسلری ایله قطع ائدیلدی.

نیطقی گورولتولو آلقیش و هورا سسلری تعقیب ائندن سونرا آقای ولای، آذربایجان دموکرات فیرقه سی صدر موعاونی، آقای بادکانین نیطق ائده جگینی اعلام ائتدی و آقای بادکان خلقین هله له سی آراسیندا بئله بیر نیطق سؤیله دیلر:

آذربایجانین عزیز کارگر، اکینچی، موعلیم و باشقا جوانلاری:
هامی میزین یادیمیزدادیر کی، همیشه نیطام خیدمتی ائله مگه چاغیریردیلار. بو گون میلی حؤکومتین وئردیگی چاغیریشی سایه سینده بورا ییغیشانلار نیشان وئریلر کی، میلتمیزین نه قدر اوز ایستیقلا و موختاریتیندن دیفاع ائتمگه علاقه سی وار دیر. اودور کی، من آذربایجان دموکرات فیرقه سی مرکزی کومیته سی آدینا سیزلرین گؤستر دگینیز بو عالی احساساتدان اؤترو تبریک ائدیرم.

عزیز و مؤحترم جوانلاریمیز بوتون دموکرات میلنلر آزاد. شرافت و ایفتیخار ایله یاشاماق اوچون فداکارلیق اندیب و قوربانلیقلار وئرمیشلر. بیز امینیک کی، بیزیم جوانلاریمیز وطن خیدمتینه علاقه ایله حاضر الورلار اونلاردا گله جکده باشقا دیری میلنلر کیمی باشا و جا و ایفتیخار ایله یاشایاجاقلار.

بو صمیمی احساسات ایله کی، میلی حؤکومتی میزی، میلی مجلسی میزی و میلی فیرقه میزی ایستیقبال ائدیرسین، میلی حؤکومتی میز، میلی مجلسی میز و میلی فیرقه میز سیزه قول وئریر کی، سیزی گله جک موتمدین و موعاصیر میلنلر سویه سینه یوکسولتمک یولوندا باش و جان ایله فداکارلیق ائتسین.

باشاسین آزاد وطنیمیز و میلی حؤکومتی میز
باشاسین آذربایجان جوانلاری!

آقای بادکاندن سونرا آقای دیبایان میلی مجلسین هیات ریسه طرفیندن میلی مجلسین ریسی آقای شبستری نامینه میتینقه ایشتیراک و ایبراز احساسات ائندلردن تشکور ائدیله. اوندان سونرا میلی قوشونلار وزیر آقای کاویان ایشتیراک ائندلرین هله له و آلقیشلاری آراسیندا میلی حؤکومت و میلی قوشونلار و وزارتت نامینه حؤکومتین تصمیمیندن

بو جور صمیمیتله ایستقبال ائدن خلقیمیزدن تشکور ادیب و اونلاری صباح نظام وظیفه ایدار هسینده میلی قوشون سیرالارینا گیرمک اوچون آد یازدیرماغا دعوت ائتدیلر.

موخبیر

میتیق ساعات ۱۲ تامادا سونا یئتیشدی.

همین میلی وظیفه چاغریشی مونسبتله دعوت اولونان ضیافتده آپاریلان جریانی دا او گون خلقیمیزین و فیرقه رهبرلریمیزین احساساتیندان بیر نمونه اولماق اوچون شایان توجه اولدو غوندان بورایا درج ائدیلیر:

آقای پیشهوری نین میلی نظام ایدار هسینده میلی نظام خیدمتی حقیقده سؤیلهدیگی نیطقین خولاصهسی « فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! »

دونن میلی قوشونلار وزیرلیگی طرفیندن میلی وظیفه ایدار هسینده، آذربایجاندا میلی وظیفه چاغریشی مونسبیتی ایله بیر جشن مجلسی ترتیب ائدیلیمیشدی. بو مجلسده مجلسین ریسی، میلی حؤکومتیمیزین باش وزیر، وزیرلر و شهرین موختلیف طبقه لری نین نوماینده لری شیرکت ائتمیشدیلر. بوندان باشقا یوقوسلاو مطبوعات نوماینده سی ده مجلسده شیرکت ائتمیشدی. سحر ساعات ۹- یاریمدا میلی مجلسین ریسی آقای شبستری مجلسی آچراق میلی حؤکومتی میزین باش وزیر آقای پیشهوری یه سؤز وئردیلر. آقای پیشهوری آشاعیدا خولاصه سینی نشر ائدیگیمیز نیطقی سؤیله دیلر:

من ائله فیکیر ائلیرم کی، بو بؤیوک قدم کی، بیزیم میلی حؤکومتیمیز گؤتوروب بیزیم آزادلیغیمیزی و گله جک سعادتیمیزی تامین ائلمک اوچون بؤیوک بیر تضمین دیر. بیز اؤز میلی آزادلیغیمیزی موحافیظه ائتمک اوچون بؤیوک موطالبه لر و موباحیثه لر دن سونرا بو نتیجه گلیب چیخمیشیق کی، آزادلیغی خلق گرک اؤز قوه سیله ساخلا سین. خلقین اگر اؤز قوه سی اولما سا آزادلیق موخته و زحمتسز ده وئریلسه اونو ساخلاماق اولما ز.

ایندی بیزیم نهضتیمیزین ایراندا بؤیوک تاثیر اولموشدور، لاکین مومکوندور کی، بو آنی بیر تاثیر اولسون. بیز بو کیمی تاثیرلره اؤزوموز دلیخوش ائدیبیلیمیک. هر حالدا خلقه بیر بؤیوک ایبتیکا لازیمدیر. بو دا، میلی قوشوندان عیبارتدیر. خلقیمیز اؤز آزادلیغینی هر شکله اولور اولسون فقط اؤز قوه سی اولان میلی قوشون گوجو ایله حیفظ ائتمه لیدیر. قوی بوتون دونیا بیلسین کی، آذربایجان میلی یاشاماق اوچون اولمگه حاضر لانیمشدیر. خلقیمیزی ایدبار، فلاکت و بدبنیلگه ساخلاماق ایسته یین تهران مورجع حؤکومتی بونو حیس ائتمیشدیر کی، آذربایجاندا بیر میلی قوه وار، او بو قوه نی اورتادان آپارماق اوچون موختلیف وسیله لره ال وورموشدور. ایندییه قدر او مونظیر ایدی کی، بو نهضتی نظامی قوه ایله آرادان آپار سین. او یولدان مایوس اولاندان سونرا دیپلوماسی چارلره تشبوت ائدیب خلقین باشی اوستوندن اؤز فیکرینی ایجرا ائتمگه چالیشیر. بیزیم جوا بیمیز ساده دیر، بیز او میلی قوشونوموزا دایانیب مساله نی اؤز گوجوموز ایله حل ائده بییک.

بیز میلی قوشونوموزو یاراتمالی بیق. بو قوشون ایله آزادلیغیمیزی و داخلی امنیتمیزی حیفظ ائتمه لی بیق. ایندییه قدر بو ایشی فدایی قوه لری گؤروبلر و فداکارلیق ایله ده گؤروبلر. اما اگر تهران مورجع حؤکومتی ایسته یه کی، آذربایجان آزادلیغینی بوغا، اوندان آذربایجان خلقی او حؤکومتی ازیب و تهراندا آذربایجانی تانیماغا یارار بیر حؤکومت یاراتماغا چالیشاجاق دیر. (شیدنتلی آلفیشلار)

بیزیم قاباغیمیزدا ایکی بول دورور، یا گرک موافیقت اولونسون کی، بیز آزادلیقلا ایقتیصادی، معاریفی و میلی وظیفه لریمیزی ایجرا ائدک، اگر بو ایشی ایجرا ائتمگه قویما ز سالار او وقت بیز اؤزوموز مجبوروق تهرانا گئدک، اورانی آلاق، آزاد و دموکرات بیر حؤکومت قوراق و اؤز خلقیمیزین میلی آزادلیغینی بو یولیه تامین ائدک. بو بیزیم بؤیوک وظیفه میزدیر. (گورولتولو آلفیشلار) بورادا ایندییه قدر ایکی دفعه نظام وظیفه سابقه سی اولوبدور. بیر

رضاخان دؤورمهسینده اولموشدور کی، خلق اونو بؤیوک نیفرت ایله قارشیلایمیش و بو ایش عولمامیزدان بیر نئچهسینین ده توقیف و تبعیدینه باعث اولموشدور.

چونکی خلق او دستگاها اینانا بیلیمیردی و حقی ده وار ایدی، بیر ده بو اواخیرده اولموشدور کی، خلقی زور ایله نیظامی آپاریردیلار، ایندی شهرلر- کندلریمیزده هامی اورکدن میلی قوشونا گیرمک اوچون داوطلب اولوب قوجا کیشیلر بنله نیظاما داخل اولماق ایستیهیرلر، بورادا منیم یانیمدا یوقوسلاو مطبوعاتینین نومایندهسی اوتورموشدور. اونون ایظهارینا گوره بیزیم خلقیمیز ایله یوقوسلاو یا میلیت آراسیندا بیر اوخشارلیق واردیر. اورادا خلق آلمان ایشغالی دؤورمهسینده مارشال تیتونون اطرافینا توپلانیب میلی آزادلیغی یارادیلار. اگرچی بیز او قدر قهرمانلیق گؤستره بیلیمیشیک ولی حقیقتده بیزیم خلقیمیز بؤیوک و قهرمان بیر خلقدیر. اونون هنجوجه ایله تهران، ایصفاهان و باشقا ینرلرین اهالیسی ایله اوخشارلیقی یوخدور. او، یوقوسلاو خلقی کیمی اوز آزادلیغی اوغروندا مباریزمه قالمیشدیر. او فارس دگیل و فارسلاردان فرقلیدیر. دونکی تظاهورات نیشان وئردی کی، خلقیمیز اوزونو تانییب و اوز میلیتینی تشخیص وئریدیر. آزادلیغین معناسینی دوشونوب و اونون قدیر و قیمتینی درک ائلمیشدیر.

گنچ گون من آقای ایپکچیان ایله صؤحبت ائلیردیم، او دئییردی کی، فدایی قوملری زنجانا وارید اولماق هامان تهران مورتجملری قاچماق تداروکو گؤروردولر.

ایندی ده اگر یوز نفر قزوینده تاپیلسا اونلارین هامیسی قاچاقلار. من تهراندان موعدد مکتوبلار آلمیشام. بو مکتوبلار یازیرلار کی. سیز حرکت ائتمک هامان تهرانین داخلینده بؤیوک اینقیلاب و یجودا گلهجکدیر. مرکزی حؤکومت بیزی بو ایشه وادار ائدرسه بوتون ایران خلقلری اسارتدن خیلاص اولاجاقلار. اما بیلیملی سیز کی، بؤیوک آرزولاری غنیر مونتظم قوه ایله انجام وئریمک اولماز. بیزیم گرک توپوموز، طیاره میز و هر جوره سیلاحیمیز اولسون. بیز ائومیزین پالازینی ساتیب تانک، توپ و طیاره آلمالی ییق. ایران آزادلیغی آذربایجان آزادلیغیندان آسلیدیر.

خلقین مینلره تلقرافینا جواب وئریمگه حاضر اولمایان مورجع صدر و حکیمی حؤکومتی بیزیم نهضتیمیزین سایهسینده ایصفاهاندا و ایرانین باشقا شهرلرینده انجمن ایالتی و ویلایتی اینتیخاباتینا حاضر اولدو. حالبوکی. بوندان قابق بو قانون ایجرا سینا آیری قانونلارین مانع اولدوغونو سؤیله میردی. بیز ایکی یول آیریجینداییز، یا گرک تهران حؤکومتی آزادلیق یولو ایله گنده و بیزیم آزادلیغیمیز مانع اولمایا، اگر گنتمزسه بیز اونولا گنتمهجه مییک و اگر مومکون اولسا اونو بیخیب یئرینه بیر دموکرات رژیم یاراداجاغیز، (آلفیشلار) بیز مومکوندور نئچه گون موقتی حالدا چتینلیک چکک و ایقتیصادی فیشار دا گورک، ولی بؤیوک ایش گورمک ایستیمین میلّت گرک بو کیمی فیشارلارا تابلاشسین. محاربه مؤوقعینده گوردوک کی، روسیه میلیتی و باشقا میلّتلر نه قدر فداکارلیق گؤستردیلر. بیز اونلاردان عبیرت آلمالی ییق.

دونکی میتینگ و اطرافدان گلن تلقرافلار و کاغازلار بؤیوک احساسات نیشان وئیردی. آذربایجان خلقی همیشه اوز آزادلیغینا علاقه نیشان وئر میشدیر. صفویه نهضتینی ایکی یا اوچ شئیخ و یجودا گنیردی. اونا دموکرات فیرقهسی ده یوخ ایدی. بیزیم ایسه مونتظم قودرتلی بیر فیرقه میز اولدوغو حالدا داها بؤیوک اوردو یارتماغا قادیریک. میلیتیمیزین بؤیوک کنچمیشی واردیر و بیر داها دونیایا گؤستره جکدیر کی. صادق، صمیمی، فداکار، قودرتلی و دواملی بیر میلّتدیر. او قدیردان و صمیمی دیر، اونا فقط بیر باشچی لازیم ایدی و ایندی او باشچی فیرقه میز اولماق اوزره و یجودا گل میشدیر. اعتراف ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه خلقیمیزی بو بنش ای مودتینده چتینلیکلردن و اگری- بوروق یوللاردان گنچیرتمیشدیر و گلهجکده ده گنچیره جکدیر.

تهران حؤکومتی بیر گون فرخی بؤیوک ایختیارات و پول ایله گؤندردی. بیر گون ده بیاتی، بیات آقای سراجین ائوینده بیزه دئییردی کی، بیز سیزین موختاریتیزی تامین ائدیریک، بیز اونا دندیک کی، سیز بو گون دئییر سیز و صاباح اینکار ائده بیلر سیز. بیزه ایسه حقیقی تضمین لازیمدیر، او ایسه میلی خلق قوشونو اول بیلر.

« حقیقت ایسه همیشه توپون آغزیندان چیخار»، بیر میلّت حقیقتی فقط توپ و گولله وسیله سی ایله نیشان وئر بیلر. آه و ناله یه کیمسه باخماز. بیزیم حؤکومتیمیز دموکراتیک حؤکومتدیر. بوتون طبقه لری حؤکومتیدیر. قوی روحانیلر و بوتون طبقه لر ال- اله وئرسینلر و موختاریتیمیزی قوروسونلار.

قوی جوانلار میلی قوشوندا شیرکت ائله سینلر وقوجالار اولارا لیباس، پالتار و جوراب گؤندرسینلر. بیز بو یولدان خنیر گوره بیلریک، نئجه کی میلی حؤکومت قورولان گون وعده وئر دیک کی، خلقیمیزین مال، جان و ناموسونو

حیفظ اندهجگیز. حتا دوکانلارین قاباغیندا یاتاچاغیمیزی دا وعده وئردیک، هامی بیلیر کی، وئردیگیمیز وعدهیه مردلیک ایله عمل ائتمیشیک.

ایندی ده خلقین مالینی و ناموسونو حیفظ ائلمگه قول وئریریک و سؤزوموزون اوستونده دوراچاغیز. بیز ایفتیخار ایله دئییه بیلریک بونو، خلق بیزیم آرخامیزدادیر. کندلینین و کارگرلرین هامیسی. شهرین متوسط طبقهسی، بلکه ده عالی طبقهسی عومومیتله بیزیم دالیمیزدادیر.

خلق بیرلشهجدیر، بیز بونا اینانیریق. بورادا گرک قانون حؤکم سورسون و قانونو حیفظ ائتمک اوچون ده توپ و توفنگ لازیمدیر. اودور کی. گرک میلی میلی قوشون سیرالارینا گیرمگه تشویق ائدک. بیز دئمیریکی، قاباقدان موحاریبه وار و موحاریبه اولمایاجاق آما اگر موحاریبه ائتمک ایستسهلر، بیز بیر نفر قالانا قدر مؤوقعبیت یولوندا چالیشاجاغیز.

ایندی ده فیکر ائلیرم کی، موحاریبه اولمایاجقدیر، آما بیز اؤزوموزو گرک حاضرلایاق، دالی چکیلیمک بوخدور. اگر بیزیم آزادلیغیمیزا تجاوز اولسا هامی میز گندیب ساواشاجاغیق، هامی میز گرک اؤزوموزو حاضرلایاق تا هنچکس بیزیم آزادلیغیمیزا و حقیقه تجاوز ائتمگه جسارت ائتمهسین. اودور کی، آقارلاردا خواهش ائدیرم کی، هرکس اؤز یئرینده بیر موبللیغ اولسون، خلقی باشا سالیسین تا میلی قوشون یارانسین. قوشون کوچدن کئچنده خلق اونو گول دستلری ایله ایستقبال ائلهسین.

قوی وطن آزادلیغی یولوندا فداکارلیغا حاضر اولان جوانلاریمیزین باشلارینا گوللر تۆکولسون. قوشوندا گرک قانون اوزوندن اولسون و بوتون قانونی یاشا چاتمیش اولانلار نیظاما گنتسین، قوی هامی نیظامی لیباس گنسیسین.

من اؤزوم ده گنیهجگم. قوی هامی بیلسین دونیادا بیر میلّت وار کی، اونون بوتون افرادی آراد و کیشی اؤز آزادلیغینی مودافیعه ائتمک اوچون سیلاح گؤتورموشدور. حؤکومت ایله خلق آراسیندا ایختیلاف اولمالیدیر.

گرک خلق اؤزو حؤکومتین حیفظ ائتمسین. بیز مومکوندور ایشتیباھ ائدک ولی بو ایشتیباھلاری دوزملدهجگیز. قوی روزنامهده. تلفوندا، تئرفادا بیزیم ایشتیباھلاریمیزی دسینلر تا دوزملدک. بیز باش اوچالیغی ایله دئدیکلریمیزی انجام وئرمیشیک، ایندی بیزیم دوشمنلریمیز بیزی نچه نفر ماجراجو آلدانلار بئله بیزه بیر ایراد تاپا بیلیرلر. اونلار فقط کیچیک باهانالار توتورلار. مثلن دیل مسالهسینی بیزه بیر گوناھ بیلیرلر. او آقارلار بونو بیلملهیدیرلر کی، آذربایجانلی فارس دگیل و اؤزونه مخصوص دیلی واردیر. زور ایله ده اونو فارس ائلمک اولماز. بیز چوخ بؤیوک موفقیتر قازانمیشیق، بیزیم ایشلریمیز قاباقدان گندهجک. اولکهمیز ایستر ایسه طبیعی ثروتدن چوخ زنگین بیر اولکهدیر. جوغرافیایی نقطه نظرین تیجارتی یوللار اوستونده واقع اولموش بیر مرکز دیر. اولکهده داخلی آیری سئچگیلیک آرادان گندیب، واحد، متحد بیر خلق عمله گلمیشدیر. بو بیرلیگی حیفظ ائتمک اوچون بیئنه ده تکرار ائدیرم قوشون لازیمدیر. قوی بیز انومیزین فرشین. اسبابینی ساتمالی اولساق اسلحه آلاق و میلی قوشونوموزو وجودا گتیرک، آزادلیغیمیزی ساخلایاق. یئری گلرسه تهرانا گندیب آزادلیق علنیه موباریزه ائدن ابرتجاعین اوچاغینی داغیداق، تهرانلیلار اوچون ده دموکراتیک حؤکومت قوراق. (آقیشلار)

آقای پیشهوریدن سونرا آذربایجان تیجارتینین آق ساققالاریندان آقای حاجی علی اکبر صدقیانی حاضرانی تبریک ائدیب، بوتون خلقین بو بؤیوک ایشی خوشوقتلیک ایله ایستقبالاً حاضر اولدوغونو، سؤیله دیرلر.

آقای صدقیانین سونرا آقای بادکان مرکزی کومیتهسی صدر موعاونینه سؤز وئریلدی.

آقای بادکان: آقایان مؤحترم آقای پیشهورینین او قوی نیطقیندن سونرا من اؤزومه حق وئرمیرم کی، دانیشام، آما من ایستیمیرم دئییم کی، مؤولای متقیان علی بن ابی طالب علیه السلام بو یورور: الحیات تحت ظلال السیوف. دیریلیک قیلینجلارین سایه سینده دیر. نجه کی آقای پیشهوری بو یوردولار همیشه بورادا نیظام وظیفه چاغیریش اولاندا گؤروردوز کی، آرانلار گندیردیلر خلقی انونیدن چکیب گنیریدیلر. بونو دا مورتجملر ده گؤردولر کی، دونن اون بئش مین نفردن چوخ آدم گلمیشدیلر کی، ایستیمیردیلر داوطلب یازیلینلار.

بیزه پیشناهادلار گلبیدیر کی، قوجالار داوطلب اولورلار، یا خلقدن پیشناهاد گلبیدیر و من بورادا رسمن پیشناهاد ائدیرم کی، هامی نیظامی پالتار گنسیسین و ایداره سین، ایش باشینا گنتسین. اونا بینان من اومیدوارم و امینم کی. آذربایجان خلقی اؤز آزادلیغینی حیفظ ائتمکدن اوترو نه تک نیظاما گنتمگه بلکه اولمگه ده حاضریدیر. هابئله آقایان

توچار و عولما طرفیندن ده بو خصوصدا بؤیوک علاقه گؤرسنیر و آقای پیشهورینین بو یوردوغو کیمی امینم کی. گلهجکده بؤیوک وحدت- میلی عمله گلهجکدیر. ایندیکی بؤهران مووقتی دیر.

بو، رژیم دگیشدیرمک سایهسینده دیر. بو کیمی مؤوقلرده ایتقصادی رابطهلر قیریلار، بؤهران عمله گلر. اودور کی، بیز گرک بونا دؤزک و ال- اله و ترک و گلهجکده بو گونکی طبقهلر آسایش ایله یاشاسین. بیز هنج بیر طبقه ایمتیاز قایل دگیلیک. (آقیشارلار)

آقای بادکاندان سونرا سردار میلی ستارخانین اخویسی آقای حاجی عظیمخان بیله دئدیله: من بو وقتیمده حاضیرم توفنگ گؤتورم و هر یئره بو یورسالار گندم. بیز اولنهجک میلته خدمت اندهجگیک. بیز میلین و او کنلی قارداشلارین نؤکری بیگ. (شیدتلی آقیشارلار)

میلی مجلسین ریسی مو عاوینی، آقای رفیعی (حاج نظام الدوله) قیسا بیر نبطقه دئدیله کی: بنده کمال ایفتیخار ایله بو فیرقه و حؤکومه و ارید اولماغا مووفق اولدوم. من اولیندن حیس انلهدیم و تمام عمل و قرابین ده نیشان وئریر کی، منیم آنلادیغیم کامیلان دوروستدور. من ده ملاک طبقهسی و اؤز طرفیدن بونو تبریم اندیرم. من موتاسیفم کی. اؤز سینیم ایجازه وئریمیر آما نولریم وار کی، بو قنیضی درک اندهجکلر.

آقای بادکاندان سونرا آقای قولیخان بورجالو قارا پاپاق انلی طرفیندن آذربایجان آزادلیغینی دیفاع ائتمک یولوندا او انلین حاضیر اولدوغونو بیان ائتدیله.

بو مؤوقعه میلی قوشونا آد یازدیماغا گنلرین آدلارینی ثبت ائتمگه باشلاندى. ماعاریف وزیریمیز آقای بیریا مورتب سوتونلارلا موحوطه ده موتوقیف اولان داوطلبلر اوچون موهیج بیر نطق ایراد ائتدیله.

مجلس ساعات ۱۱- ده سونا یئتیشدی

بو گوندن اعتبارن بیر طرفدن جوانلار دسته- دسته میلی وظیفه یازیلیر او بیر طرفدن اونلاری تشکیل ائتمگه مامور افسرلریمیز اونلاری قبول ائدیرک و احدیلره و اولدن تهییه اندیلمیش نقشه اوزره میلی قوشون تشکیلاتینی و یجودا گنیریرلر.

یئری گلمیشکن بونو دا قنید ائتمهلی بیگ، میلی قوشونوموز تشکیلینده افسر مسالهسی چوخ بؤیوک اهمیته حایز ایدی. ارفعین خایانه سیاستی نتیجهسینده اوچونجو لشکرین افسرلری اؤز درجه و مقاملارینی الدن وئریمک قورخوسوندان آذربایجان ترک اندیب گنتمیشلردی. قالانلارین دا سایبی او قدر آز ایدی کی، اونلارین واسیطهسی ایله قوشون تشکیل ائتمک مومکون اولایلمزدی.

بو مؤوقعه «ایران آرتشی» تشکیلاتینی فیسادی و ارفعین آپاردیغی خایانه سیاست اوزوندن تنگه گلیب فرارا مجبور اولان ایران افسرلری، نهضتیمیزین مؤحکملیگینی و ایرلی گنتمهسینی ائشیدیب دسته- دسته بیزه مولحق اولوردولار.

هله فدایی حرکتی باشلانان گونلرده بو افسرلردن بؤیوک ایستیفادهلر گؤرونموردو. عومومیتله بیزیم طرفه پناهنده اولان افسرلر ایران آرتشینین ان فعال، ان صمیمی و ان فداکار کادر و صفی تشکیل ائدن یاخشی تحصیل گؤرموش جوانلار ایدی.

بونلار مخصوصن سیاسی مفکوره و آزادیخاهانه روحیه مالیک ایدیلر. اونا گوره بیزیم میلی قوشونوموزون تشکیلینده اورکدن چالیشماغا باشلادیلار.

بونولا بیله افسر آزلیغی شدید بیر صورتده احساس اولونوردو. بو احتیاجی رفع ائتمک اوچون تعجیلی بیر صورتده حربی مکتب یارادیلیب فدایی جریانیندا یارارلیق گؤسترن ساوادلی جوانلارین تحصیلینه ایقدام اولوندو. دیگر طرفدن اوزون مودت قوشوندا خدمت ائدن گوروهانلارا افسرلیک وظیفهسی تاپشیریلماقلا، افسر مسالهسی ده ساده بیر صورتده رفع اندیلمیش اولدو.

قوشونون لیباس و لوازیماقی ایسه میلی حؤکومتین کارخانا و صنایعه اولان علاقہسی سایهسینده چوخ تئز بیر صورتده تهییه ائدیله بیلدی.

بو ایش او قدر سورعت ایله انجام تاپدی کی، قوشون ایشی ایله مشغول اولان افسرلر اؤزلریده حئیرتده قالدیلار. زیرا دونن کئندن چاریق ایله گلن کئندلی بالاسی، بو گون قوشون پالتاری گئییب نئچه آی تعلیم گؤرموش بیر قوشون فردی کیمی رسمی گئچیدلرده ایشتیراک ائتمکله اؤزونون ایستعدادینی بوروزا وئردی.

معاریف ساحه سینده

معاریف ساحهسینده ده فیرقه بؤیوک قءملر گؤتورمگه موفق اولدو. ۱۲- شهر یور اعلامیهسینده دیل بارهسینده مئیدانا آتیلان شو عارلاری میلی حؤکومتیمیز هاما تشکیلینی نین اولیندن آرتیق فداکارلیق ایله ایجرا ائتمگه باشلادی.

بوتون ایداره و مدرسهریمیزده فقط اؤز میلی دیلیمیز رسمی اولراق قبول ائدیله. بئله بیر فرصتی اورک دؤگونتوسو ایله گؤزلهین خلق، حؤکومتین امرینی جان و دیل ایله ایستیقبال ائتدی.

خلقیمیزین موباریزه اورقانی اولان آذربایجان روزنامهسی دیل و معاریف اوغروندا بؤیوک یارارلیق گؤستردی. اونون صفهلری شاعیرلر و یازیچیلاریمیز اوچون گئنیش قلم مئیدانی اولماقلا یئنی یازیچی و شاعیرلر مئیدانا چیخیب اؤزلرینین ایستعداد و هونرلرینی گؤسترمگه ایمکان تاپدیلار، مخصوصن میلی نهضتیمیزین نتیجهسینده یوکسلن عومومی روحیه شاعیر و یازیچیلاریمیزا بؤیوک ایلهام منبعی اولوب اونلاری یازیب یاراتماغا وادار ائتدیگی قئید ائتمک لازیمدیر. شاعیرلریمیزین کئچن شهر یوردن ایندیگی شهر یوره قدر یازدیقلاری جورات ایله دنمک اولار کی، اللی ایل مودتینده یازدیقلاریندان داها آرتیق اولا بیلر. بیر ده سؤز یازی نین و شعرین چوخلوغوندا دگیلدیر، شعرین دگری اوندا تجسوم ائدیلن روحیه ده آرانلیر کی، بو جهتدن بیر ایلیک ادبیاتیمیز فؤوق العاده غنی و ثروتملی دیر. سابقهلی شاعیرلریمیزدن علی فیطرت، اعتماد، محزون، ساهیر و سایرلری دئییه بیلریک عؤمورلرینده یازیب اینتیشار وئردیکلری شعرلرین مونسبتیله او قدر شوهرت و حؤرمهت قازانا بیلیمیشلردی کی، بو بیر ایلین مودتینده قازانمیشلار. جوان شاعیرلریمیز ایسه دئییه بیلریک کی، اؤز شوهرت و یارادیشلارینی فقط میلی نهضتیمیزدن ایلهام آلمیشلاردیر. آذر اوغلو، علی توده، مدینه گولگون، محمد علی درفش و غنیرلری فقط نهضتیمیزین شاعیرلری حساب اولونا بیلرلر. بونلارین نهضتدن اول یازدیقلاری اشعار نهضت زمانی یازدیقلاری ایله قابیل موقایسه بئله اولا بیلمز. بونلارین هامیسیندان علاوه میلی دیلیمیزده مئیدانا چیخان روزنامهسیدیر. ایندی بیزیم اؤز دیلیمیزده ۸ روزنامه چیخیر. بونلاردان علاوه آلیق مجلهلریمیزین ده اساسی قویولموشدور. اومید ائدیریک تئز بیر زماندا اونلار دا اؤز اینتیشارلاری ایله گؤزلریمیزی ایشیقاندیراجاقلار. ادبی جهتدن بیر قدر ضعیفلیک وارسا دا لاکین اونون دا پشنگیری تک- تک نظره چارپامیش دگیلدیر. بو بیر ایل نهضت زمانیندا فقط آذربایجان روزنامهسینده ۲۵۵- قیطعه شعر چاپ ائدیلمیشدیر کی. بو آذربایجاندا گؤرونمیش بیر ایشدیر.

سیاسی مطبوعاتا گلدیگه دئییه بیلریک کی، چوخ بؤیوک قءملر گؤتوره بیلیمیشیک. بو خصوصدا آقای پیشهوری نین سیاسی مؤوضوعلاردا و عومومی ایشلریمیز حقیقده یازدیگی مقالهلرین بؤیوک تاثیر ایلوموشدور. آقای پیشهوری نین فارسی دیلینده اولدوغو کیمی آذربایجان دیلینده مخصوص سبکی واردیر، بو سبک فؤوق العاده ساده و روان اولدوغو قدرده حاوی اولدوغو ضرب اولمئلر، کینایه لر، منطیقی جوابلار و اساسلی دلیللر ایله اوخوجونو دوشوندوردو کجه ایقتناع ائدیر و اونون روحوندا درین بیر تاثیر بوراخماقلا، اونا نه قدر موخالیف اولور اولسون، مقالهنی قورتاردیقا راضی قالما یا بیلمز. بو ایسه بیزیم جوان یازیچیلاریمیزا سرمشق اولموش یازیمیزین ساده و طبیعی لیگینی تامین ائتمیشدیر. بورادا آقای پیشهوری نین تهران روزنامهلری نین بیرینه وئردیگی دیش سیندیران جوابی نمونه اوچون درج ائدیریک:

اۆلمک وار دۆنمک یوخدور

خلقیمیزین میلی آزادلیق یولوندا گۆتوردوگو بۆیوک قدیمین حقیقی معناسینی درک ائتمکدن عاجیز اولان تهران آزادیخاھلاری، ایکی اساسلی مسالهده بیزه اۆز عقیدهلرینجه بۆیوک ایراد تاپمیشلار. بونلاردان بیرى آذربایجان دیلی، ایکینجیسی ایسه آذربایجانلیلارین میلیتی دیر. بو ایرادی بیز اۆزلرینی آزادیخاھ آدلاندیران فارس موتعیصیلرینین هامیسیندان انشیتیمیشیک و جوبابیمیز دا چوخ ساده اولموشدور. آذربایجانلی فارس دگیل و فارسی دیلینی ده آذربایجانلینین اکثری باشا دوشه بیلیمیر. گوج ایله او دیلی آذربایجانلیلارا تحمیل مومکون اولابیلمه میش و اولمایاجاقدیر.

آذربایجاندا انله بیر ائو تاپیلماز کی، اونون اهالیسی آذربایجانلی اولسون آما آذربایجان دیلیندن باشقا بیر دیل ایله دانیشماغا رغبت گۆسترین. مرحوم حاجی امام جومعه خوی قیرخ ایل تهراندا یاشادیغی حالدا اوزونون تکیه کلامی اولان «پی اوغلان» سۆزونو ترک اندیب اونا موناسیب بیر فارس سۆزو ایشلدن بیلمه میشدی. بو ایسه تهرانلیلار آراسیندا ضرب المثل دیر. تهرانین اوزونده حاجی امام جومعه کیمیلرین سایى یوزمندن علاوه دیر و بونلارین هامیسی اوز آرالاریندا آذربایجان دیلی ایله دانیشماغی سئور و اوندان لذت آپارالار. آذربایجانلی یوز ایل خاربیجه قالارسا اخلاق، روحیه و طرز تفکور جهندن آذربایجانلیدیر. او اوز یوردونو، اوز آنا و بابا اوجاغینی سئور و اونو یاد ائتمگه ایفتیخار ائدر.

آذربایجانا دیلسوزلوق ائدن فارس آزادیخاھلارینا دئمک گرکدیر کی، سیزلر اگر وحشته سالیب تهرانا چکدیگیز آذربایجانلیلارین اورگینه گیره بیلسیز اورادا آذربایجانا اولان عشقی و محبتی گۆردوکده حیرت ائدرسیز.

چونکی سیزده اوز یوردوزا محبت و علاقه یوخدور. آذربایجانلی هنج بیر جهندن سیزه بنزهمه دیگی کیمی وطن محبتی، آنا عشقینده ده سیزلره اوخشاماز. سیز اونو تانیبا بیلمزسینیز. چونکی ماهیتینده اولان غرور- میلی دن سیزلرده اثر یوخدور. دوغرودور آذربایجان دموکراسی نهضتی باشلانان زمانا دک اوزونون میلیتی حقیقده آز دانیشمیشدیر، ولی عملده همیشه او اوزونو مستقل بیر میلّت حساب اندیب، جهت و سبب سیز عزیز اولان فارسلا یابانچی گۆزویله باخیب، اونلارین تحت- حاکیمیتینده یاشاماغی اوزونه عار بیلیمیشدیر.

گندین تهرانین جنوبی محله لرینده و کارگرلر یاشایان کوچهلرده بیر قدر دریندن تحقیقات ائدین! آذربایجانین موختلیف گوشهلریندن بیر پارچا چۆرک قازانماق اوچون موهاجیرت اندیب، اولاردا فقیر و یوخسول حالدا یاشایان زحمتکش و قهرمان اینسانلارین حالی ایله آشینا اولون. سونرا اونلاری همان محله لرین قهوه خانلاریندا تیریاک منقلرینی باشیندا اینسان قیافه سینی ایتیرمیش سفیلر و یا کرج سویونون کناریندا کثافت موجسمه سی اولان سیرابی قازانلارین اطرفیندا چومباتما ووروب عراق زهرمار ائدن فوکولولاریز ایله موقایسه ائدین. اوندان آنلارسیز کی، آذربایجانلی نییه اوزونو سیزدن حساب ائتمیر و نه سببه بیز اونو بیر میلّت تانییب اوزونو ایداره ائتمگه حقلی بیلیریک.

تهراندا مونئشیر اولان کئیهان روزنامه سی اوزونون «پیام به پیشه وری» عنوانی آلتیندا منه خط یازمیش اولدوغو مقاله یه شخصیم خصوصوندا اهمیت قایل اولماییب و من شخصن خودسیتالیق ایله ایشیم اولمادیغیندان اونون حقیقده یازدیغی موئیت سۆزلره انله قیمت وئرن دگیلم. اونا گۆره او خصوصدا بحث ائتمک ایسته میرم. اصلن فارسلا آذربایجانلیلاری اوز یانلاریندا آتلاماز و قابا حساب ائدر، حتا اۆزلرینه یاراشان آدلار ایله ده اونلاری آدلاندیرماقدان خجالت چکمز. «کئیهان» دا مقاله یازان آقا دا او خیال ایله منیم باشیمی یاریب ائگیمه قوز تۆکمک ایسته میشدیر. قوی ریاکارلیق، ایکی اۆزلولوک تهرانلیلارا قالسین. بیز آجیق دانیشاق و اونلارین حیله گرلیگی بیزی آلداتماسین. پیشه وری یه پیغام گۆندرمگین فایداسی یوخدور. آذربایجاندا وجودا گلن بۆیوک نهضتی پیشه وری وجودا گتیرمه میشدیر. بو خلقین روحوندان، اورگیندن قوپان بۆیوک نعره نین اثریدیر. پیشه وری و اونون مسلکداشلاری ایسه خلقی سئویب اونون سعادتینی آرزو ائندیکلرینه گۆره بو نهضتدن کناردا دورا بیلمزدیلر. پیشه وری ساده بیر یازیچی دیر. لئیکن او همیشه فیکیرلرینی خلقدن آلدیغی اوچون خلقین احتیاجلارینی دوشونوب، اونون دردلرینی آنلاپانلاردان اولموش، اونون سعادتینی اوزونه مقصود و هدف قرار وئرمیشدیر.

کئیهان روزنامه سی نین یازیچی سی آقای نوشادین ایشتیباهی بوندادیر کی، او پیشه وری نین آذربایجانین میلی آزادلیغینا قاریشماسینی، مورجعلر ایله آپاردیغی مباریزه ده گۆردوگو خسارت یا مورجعلرین اونون شخصی حقیقده ایشله دیکلری خیانتینده آختاریر. بو پیشه وری نین تحقیر ائتمک دئمکدیر. پیشه وری و اونون کیمی خلق خادیملری سیاسی مباریزلرده اۆزلرینی نین شخصی احساساتلارینی دخالت وئرمز، بو چوق کیچیک و جاهیل آدمالارین ایشیدیر.

من په‌لوی‌نین اون بیر ایلیک زیندانی ایله مجلس مورتلعلری‌نین اعتبارنامه علنی‌یه ایشلندی‌کلری مسخره‌آمیز اوشاقلیغی چوخدان اونوتوشام. بیز ایندی بویوک بیر ایش ایله مشغولوق. کئچمیشی خاطرلاماغا بئله وقتیمیز اولای بیلیم. حتا او قارا گونلرده بئله من شخصی اینتیقام حیسی و خصوصی عداوت ایله یاشامامیشام و بونو ایفتیخار ایله یازا بیلرم. و بجدانیم بو خصوصدا راحت و آسوده دیر. ظاهیری آزادی‌خاللارین خلقیمیزین میلی موباریزه‌سینه شخصی رنگ و نرتمه‌سینه اؤز آرشینی ایله اؤلچمک دئیرلر. بیزیم موباریزه‌میز شخصی دگیلدیر و کیمسدهن شخصی اینتیقام چکمک ایسته‌میریک. سیاستده اینتیقام ایله مشغول اولماق اولماز، صؤحبت پیشهوری‌نین شخصی اخلاقی اوستونده دگیلدیر. ناحق یتره بیزی تطمیع انتمگه چالیشان تهران یازیچیلارینا بو کیمی یازیلاری اوخودوقدا آجی‌بیریق. اونلارین روحلاری‌نین ضعیف‌لگینه یازیغیمیز گلیر.

مثان کنیهان یازیر: «سیز آذربایجان دیلی و میلتیندن صرف نظر ائتسه‌نیز، بیر کوچیک‌خان، بیر ستارخان، بیر خیابانی اولای بیلرسیز.» من بویوک سیمالارین آدینی همیشه احترام ایله دیکر ائتمیشم. لئکن اونلار هرگیز تقلید انتمک آرزوسوندا دگیلم. چونکی من شخصی آد اوچون چالیشمیرام، من آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین عادی بیر عوضویم و آرزو ائدیرم خلقیمیزین نهضتی فیرقه‌میزین آدینا تمام اولسون و من ده فیرقه‌نین بویوک آدیله ایفتیخار ائدیم. تازا، تهرانین ستارخان، خیابانی، کوچیک‌خان و محمد تقی‌خان کیمی فداکارلارا وئردیگی پاداش آرزو ائدیلملی بیر پاداش دگیلدیر. لنین و موصطفا کمال اولما فیکیری ایسه بدن منده اولای بیلیم. چونکی لنین کیمی شخصلر هر بیر موحیطده دوغا بیلیم‌لر. آتا تورک ایسه باشقا بیر شرایطه مئیدانا چیخمیشدیر.

«گلین بو کیچیک دایره‌دن کی. اؤز دؤره‌نیزده چکمیش‌سیز آیاغینیزی کنارای قویون، بو مومبیزلیک کی، آذربایجان ایله ایرانین سابر نوقطه‌لری آراسیندا چکمیش‌سیز آرادان گؤتوروز تا بیر کوچیک‌خان یا ستارخان یا خیابانی و یا لنین و یا آتاتورک اولاسیز.» بونو تهران آزادی‌خاللاریندان بیرسی یازیر. بو ثبوت ائدیر کی. اونلار چوخ عاجیز و چوخ زبون آداملاردیر، اؤز ایراده و قوه‌لرینه اعتمادلاری دا یوخدور. خاریدن بیر نیجات وئرجی اختیاریلر. بیر میلت اوچون بوندان بویوک بدبختلیک اولای بیلیم. دونن رضاخاندان نیجات گؤزله‌یلر بو گون پیشهوریدن آذربایجانین دؤره‌سینه چکیلن دایره‌نی پوزوب اؤزلری اوچون آزادلیق و یجودا گتیرمک طلب ائدیرلر. بو بئچار ایقیدیر، بو ائله بیر بدبختلیک‌دیر کی، دیری و عاقیل میلتلر اونو ائشیتمکدن نیفرت ائدرلر. پیشهوری ایسه اوزونون مسخره حالا دوشدوگوندن خجالت چکیر.

دوغرودور پیشهوری آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین آغساقاللاریندان حساب اولونور و آذربایجان مجلس میلی‌سی اونا اعتماد ائدیلمیلی حؤکومتین باشیندا قویموشدور. لئکن او هئچوقت خودسر و مطلق‌ولعیان دگیلدیر. او فیرقه و میلتین بیر سربازیدیر. او بیرنجی‌سی‌نین دستورو، ایکینجی‌سی‌نین آرزوسو اوزره حرکت ائدیر.

بئچارا تهرانلیلار گؤروکور خلق و میلتین قودرتینی هله ده درک انده بیلیمیشلر. اونلار ائله خیال ائدیرلر کی، پیشهوری‌نین شؤهرتی و یا آذربایجان خلقی‌نین اونا اولان اعتمادی، اونون قاباقدان تهیه ائدیگی نقشه اوزریله و یجودا گلیمیشدیر. یا اینکه پیشهورینی آیاریلان موباریزه ده قاباغا چکن اونون قاباغا دوشمک منظوروندان ایرلی گلیمیشدیر.

بورادا آذربایجان خلقی‌نین نکاوتی و روح یوکسلیگی آشیکارا چیخیر. آذربایجانلی هرگیز حاضر اولماز تک بیر شخصدن اوزو اوچون نیجات و آزادلیق گؤزله‌سین و اونا خطاب ائدرک سرحدلری آچ بیزه ستارخان و موصطفا کمال اول، دئسین. تهرانلی بئله سؤزلری دئمکدن اوتانماز. حتا اونو بیرینجی‌لیک قازانان غزت‌سینده یازیب اینتیشار وئرمگه ده جسارت ائدر. بونلار آنلاماق ایسته‌میرلر کی، بیزیم قودرت و گوجوموز موباریزه‌نین میلی خاصیتینده دیر. آذربایجان خلقینی بیرلشدیریب و اونلاری دموکرات فیرقه‌سینه باغلایان آنجاق فیرقه‌میزین مئیدانا آدیغی میلی شوعلاری دیر.

بیز بوتون ایران نامینا آز دانشمیشیق. حیزب- تودهنین تهرانا گؤنده‌دیگی سایسیز- حسابسیز تلقرافلار هنوز اونودولمامیشدیر. بونلار بیهوده سؤزلردیر. تهران آزادلیق وئرهبیلیم، تازا او آزادلیغی آدیقدان سونرا میلتیمیزین میلی اسارتی باقی قالماسینی بیز دوشونمیش دگیلیک. ۷- یاشیندا تازا دیل آچان کورپه بالالارین باشینی بیگانه دیل تعلیم انتمک واسیطه‌سیله ازیب، چورودوب، فاسید انتمگه بیز آزادلیق دئیهبیلیم. بنش میلیونلوق بیر خلقی زور ایله یابانچی بیر خلقین حاکیمیتینه تانغ انتمک آزادلیق دگیلدیر. قرنلر بویو قهرمانانه موباریزه آپاران بیر جمعیتین میلتینی، اوچ نفرین خوشونا گلیمکدن اؤترو اینکار انتمک اینسانلیغا یاراماز. باشالادیغیمیز بویوک حرکتین میلی رنگ و میلی خاصیتینی دگیلدیرمک ایسته‌یلر. خلقیمیزین سیلاحینی الیندن آلاماغا چالیشیرلار. بونلارین آزادیخه ماسکالاری بیزی ایغفال ائدیبیلیم. آزادیخه آداملار بو میلتین باشقا بیر میلت اوستونده حاکیمیت سورمه‌سینی طلب ائدیبیلیم. آزادیخه‌لیق حالوا دگیلدیر. آزادیخه اینسانلار گرک حق و حقیقتی اینکار ائتمه‌سینلر. حق و حقیقت ایسه آذربایجانلیلارین میلی دیل، میلی آداب و روسومی، میلی اخلاق، میلی ایستعداد و میلی تاریخلردیر.

تهران آزادیخواه‌های بیزیم میلتیمیزی اینکار ائتمکله قابا و خشین ایستیب‌داد روحونا مالیک اولوب و مورتج‌لردن داها مورتجع اولدوقلارینی ایثبات اندیرلر. آذربایجان خلقی ایسه اوزونون قودرتینی میلی بیریلیک و میلی آزادلیقدا تاپمیشدیر.

ایندی آذربایجان میلی بیر اولکهدیر. اونون قهرمان خلقی اوزونو ایداره ائتمگه لاییق اولدوقلارینی بوتون دونیا ایثبات ائتمیشدیر. تبریز مرکز مورتج‌لری‌نین خایانه سیاستینه باخما یاراق هر جهندن تهراندان ایرملیده دیر.

امنیت، آسایش، خلقی‌نین قئیدینه قالماق، اوجوزلوق، ایشیسزلیک ایله موباریزه، ایقتیصادی، سیاسی و فرهنگی تدبیرلریمیز خلقی گله‌جگه گوندن- گونه آرتیق اومیدوار ائتمکده دیر. تهران حؤکومتی‌نین قلمرووندا ایسه درین و قطعی نا اومیدلیک حؤکم سورمکده‌دیر، مایوس بیر میلت اینقیراضا محکومدور. اومیدوار میلت ایسه هر جور موشگولاتا غالیب گلیب یاشار و آرزولارینی ایجرا ائتمک یولوندا هئچ بیر فداکارلیقدان آیاق گئری قویماز.

ایندی بیز هرگون، هر ساعت ایرلی گئدیریک. تهران ایسه مورتج‌لرین و اوزلرینی آزادیخواه گؤسترمگه چالیشان یوشبوغازلارین قارا سایه‌سینده فلاکت سورمکله‌نیر. بیز موباریزه‌نی آخیرا قدر آپارماغا آند ایچمیشیک.

اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور!

«پیشه‌وری»

ماعاریف عالمینده اوز دیلمیزده نشر اولونان مکتب کیتابلاری و بیناسینی قویو غوموز میلی دارولفونونوموز، فیرقه تاریخینه قیزیل خط ایله قئید ائدیلمه‌لیدیر. بونولا بیز ایفتیخار ائده‌بیلریک ۱۲ شهرپور اعلامیه‌سینی حیاتا گنجیرمیشیک.

نهضتیمیز و دنیا سیاستی

نهضتیمیزین دایره‌سی گئنیشله‌ییب اهمیت کسب ائدیجکه دنیا دیپلماتلاری و دنیا آزادیخواه‌لاری‌نین اونا نسبت مارق و توجهی آرتماغا باشلادی، نهایت ایش او یئره گلیب چاتدی کی، آذربایجان مسالیه‌سی بین‌المیلیل شکیل آلاق دنیا مطبوعاتی‌نین گوندهلک مؤوضولاری‌نین بیرینجی‌سینی تشکیل وئردی. بوتون دنیا رادیولاری. موختلیف دیلرده اؤلکه‌میزین آدینی و نهضتیمیزین جریانین سؤیله‌مکده بیر- بیرینه سیقت ائتمگه چالیشدیلا.

بونون البته جور- بجور عیلتلری اولا بیلردی. آما بعضیلری اوندان شورالار ایتیفاقی علییه‌نه ایستیفاده ائتمگه چالیشیردیلا. بیزیم عقیده‌میزه گوره بو غدارانه و خایانه سیاست ایدی. اولار بیزیم داخلی دشمنلریمیزدن مودافیعه ائتمک مقصدیله مسالیه‌نی بو شکله سالماغا جان آتیردیلا. حالبوکی آذربایجان نهضتی ایران اوچون تام معناسیله داخلی بیر ایش ایدی. ایران خلقی بو نهضتدن بؤیوک اومیدلر گؤزله‌دیگیندن داخلی و خارجی مورتج‌لر اونو بو ایفتیرالار ایله بوغماغا چالیشیردیلا. بعضی دشمنلریمیزده بیزیم بؤیوک میلی حرکتیمیزه گولونج اولاراق تجزیه نامی وئرمکله بوتون جماعتی بیزیم علییه‌میزه تحریک ائتمک ایسته‌ییردیلا.

حالبوکی، داخلی موختاریت مسالیه‌سی تجزیه دئمک دگیلدی. فیرقه‌میز بو مسالیه‌نی ۱۲- شهرپور اعلامیه‌سینده مؤحکم دلایلر ایله شرح وئریب، بله بیر احتمالین و توجیهین قاباغینی آلمیشدی. حتا بیزیم نظریمیزده «فدراتیو» اوصولو دا تجزیه دئمک دگیلدیر. نجه‌کی شهرپور موراجیعتنامه‌سینده گؤستریلیب‌دیر اگر فدراتیو تجزیه دئیلسه‌ایدی، اوله ایسه امرکا جومهوریتلری ایتیفاقی، سوییس مملکتی تجزیه اندیلیب مرکزیندن دوشموش مملکتلر حساب اولونمالی ایدیلر. میلی محلی موختاریت، دیل مسالیه‌سی یا انجومن ایالتی‌یه وئرین گئنیش ایختیارارت مودعی‌لریمیزین ایفترا امیز ایدیعالاری‌نین خیلافینا اولاراق بیر مملکتین تجزیه‌سی دگیل و دوغروان دوغرویا بوتون خلقین دؤولت تشکیلاتیندا دخالتینی تامین ائدیگی اوچون مملکتده مؤحکم و سارسیلماز بیر وحدت وجودا گلمه‌سینه سبب اولان ان اساسلی و

تجروبه‌دن گنج‌میش دؤولتی بیر تشکیلاتدیر. باشقا جور تصویری بئله ماحال‌دیر. نه ائتمه‌لی کی، میلی-دموکراتیک نهضت‌لری، شرقده مستعمیره علاقه‌سی اولان بؤیوک دؤولت‌لرین دیپلوماتلاری گۆرمک ایسته‌میرلر. اگر بو حرکتین آذربایجاندا، آذربایجان خوددولاریندا قالماسینا اینانمیش اولسا‌یدیلر شاید اولولهنی اورتایا سالماز دیلار، نه ائتمه‌لی کی، نهضت‌لرین بیر مملکتین سرحدی داخلینده محدود قالمایاجاغینی اولار دا گون کیمی آشیکار گۆرمکده‌دیرلر. اونا گۆره اللرینده اولان حدسیز- حساب‌سیز وسیله‌لردن ایستیفاده ائهرک بیزیم اوچون حیات- مومات مساله‌سی اولان میلی حرکتیمیزی بوغوب اورتادان آپارماغا چالیشیردی‌لار. ایش گنتدی‌کجه مطبوعات و رادیولاردان تجا‌ووز ائدیپ، رسمی بین‌المیلی بیغینجاقلارا یئتیشدی، خارجی ایمرپریالیست‌لرین قبالارینی یالماقدا ایمتاحان وئرن «تقی‌زاده» و «علا» کیمی جیبلرینی دولورموش خاینلر ماسکالارینی بیرتیپ ایرانین داخلی ایشی اولان نهضت مؤوضوعونو خارجی اولکلرین موداخله‌سی ایله حل ائتمک ایسته‌دیلر.

بو ایسه ایرانی ایستقلال و تمامیتینی رخنه‌دار ائتمک و ایرانین اهالی‌سینی اجنبیلرین حیمایه‌سی آلتینا تاپشیرماق دئمک ایدی. بو ایشین بو بئره گلیب چاتماسی آذربایجان خلقینی عصبی‌لشدیریدگی قدر ده اولنلارین گۆزلرینی آچدی و اولنلار آنلادی کی، ایران هنیات حاکیمه‌سینی تشکیل ائدن طوفیلی عوصورلر، اوز حاکیمیتلری‌نین پوزولماسینی حیس ائتدی‌کده مملکت و میلتی ده محو و نابود ائتمکدن چکینمزلر. علا و تقی‌زاده‌نین لندن و واشینگتوندا گۆردوکلری ایشین معناسی بو ایدی.

آذربایجان خلقی بو عملدن چوخ آجی تجروبه‌لر آلدی، تهران مطبوعاتی ایسه بیر نچه موترقی روزنامه‌دن باشقا مساله‌نین ایچ اوزونو آچیب خلقه گۆسترمدن خوددارلیق ائدی‌لر. اولنلاری خلقیمیز اورگیندن قالخان دموکراتیک حرکت مرعوب ائتمیشدی. یعنی بعضی مرتجع و ساتقین تهران مطبوعاتی دا تقی‌زاده‌لر و علالار کیمی اجنبی بویونوروغو آلتینا گیرمگی، خلق حاکیمیتینه و میلت آزادلیغینا ترجیح وئریدیلر. بیزیم فیرقه‌میز گۆزل دوشونوردو کی، ایران آزاد اولمادیغی تقدیرده آذربایجان آزادلیغی تامین اولونا بیلمز، چونکی فیرقه اول گوندن ایران داخلینده اولماق شرطیله میلی نهضتی وجودا کتیرمیشدی. اونا گۆره مرتجع حؤکومت‌لرین یئرینی توتان قوام‌السلطنه کابینه‌سی‌نین باریشما دعوتینی قبول ائتدی. بو آیاغا قالمیش خلق طرفیندن گۆذشت حساب اولونسا دا لازیمی بیر گۆذشت ایدی. چونکی اولن بو واسیطه ایله یابانجیلارین ایران ایستقلالینی بوغماق اومیدلری پوچا چیخدی. بو نهضتیمیزی تجزیه و و سایر ایفتیرالار ایله لک‌دار ائتمگه جان آتان خاین و پارازیت عوصورلرین سیلاحلاری دا اللریندن آلینیپ، بوتون ایران جماعتی‌نین قباغینی توتان پرده بیرتیلیب تار- مار اولماقلا نهضتیمیز بوتون ایران اوچون میلی دموکراتیک بیر شکل آلدی.

قوام‌السلطنه حؤکومتی ایله باشلادیغیمیز موافیق‌نامه‌نین ایران تاریخینده بؤیوک قیمتی واردیر. بو واسیطه ایله دیر کی. آذربایجان نهضتی ایران آزادلیغی‌نین ضامینی نامی آلماق ایفتیخارینی کسب ائده‌بیلدی. بو واسیطه ایله دیر کی. بیرهدن فیل یارتماغا چالیشان ایمرپریالیست نؤکرلری‌نین سۆزو قورتاریب. اوز ایشلری‌نین دالینجا گنتمگه مجبور اولدولار.

دونیا‌دا ایکی طرفلی اولمایان بیر حادثه یوخدور، بو اصله گۆره دونیا مرتجع‌لری‌نین علنیه‌میزه قالدیردیقلاری هیاهونون دا موید طرفی واردیر. بو هیاهو نتیجه‌سینده بوتون دونیا بیزی تانیدی. دیل، آداب- روسوم و میلی خصوصیاتا مالیک اولدوغوموزو درک ائتدی. آذربایجان آدی بؤیودو، دوشمنلیکدن خلقیمیز ده بؤیوک ایستیفاده ائده بیلدی.

ایش همیشه بئله‌دیر. دیری میلت، هوشیار میلت فداکارلیغا حاضر اولان میلت هر بیر تصادوفدن ایستیفاده ائده بیلر. فارس‌لارین بیر سۆزو واردیر، دئییرلر کی، «عدو شود سبب خنیر اگر خدا خواهد». بو سۆز دوغرو دور، بیزیم دوشمنلریمیز دوشمنلیک ائدرکن بیز اولنلارین دوشمنلیکلریندن فایدالی نتیجه آلدیق.

بو مساله‌یه هئچ ده کیچیک باخماق اولماز، فارس متعصبیلری همیشه چالیشیردی‌لار دونیا‌یا بیلدیرسینلر کی، آذربایجان‌لیلارین اوزلرینه مخصوص دیل، ادبیات و خصوصیتلری یوخدور. بؤیوک نهضتیمیز بو آخماق‌جاسینا اولان تبلیغاتا سون قویدو. حتا بیزه سیاسی سببلره گۆره موثبت نظرله باخماق ایسته‌مه‌ین آمریکا و اینگیلیس مطبوعاتی‌نین موهوم قیسمتی حیس ائدیپ آنلادی کی، فارس متعصبیلری‌نین ایدیعاسی دوغرو دکلیدیر. آذربایجان خلقی‌نین اوزونه مخصوص دیلی واردیر، بو دیل فارس دیلی‌نین بیر شؤعه‌سی اولماییب تامامیله آیری بیر دیل دیر.

هابئله آذربایجان‌لیلارین طرز تفکور و آداب- ماعاشیرتی هنجوجه ایله فارس‌لار ایله جور گلمز. بو خلق ترقی ائدیپ دونیانین موعاصیر خلق‌لرینه یئتیشمک اوچون اوز دیلی، اوز ماعاریفی، اوز آداب و روسومی اوزهریله ایرلی گنتمه‌لیدیر.

توپراق مسالەسى

بىزىم مىلى نەھىتىمىزىن وئردىگى بۇيوك ئىمەرلەردىن بىرىسى دە توپراق مسالەسىنىن دوزگون حل ئىدىلمەسى دىر. بو مسالە ايران خەلقلىرى اوچون حل ئىدىلمەسى لازىم اولان موشگول مسالەلەردىن ايدى. فىرقەمىز ۱۲ - شەھرىور موراجىعتنامەسىندە وئردىگى وعدەلەرى لايىقىنچە انجام وئردى.

خالىصە كند و بىرلەرىن اىستىئاسىز مجانى اولاراق كندلەر و اكينچىلەر آراسىندا بۇلومەسى و آذربايجان خەلقىنىن عىنپىنە چالیشان بۇيوك مالىكلەرىن بىرلەرىنىن دە اللرىندىن آلىنمەسى بۇيوك ايش ايدى . اوندان داھا بۇيوك مالىك ايله رعيت آراسىندا اولان بەھرە مسالەسىنىن بىر دفعەلىك حل ئىدىلىپ، قەئى بىر چرچىوہ آراسىنا آلىنمەسى حساب اولونا بىلر. بو ايش نە تەك آذربايجاندا بلکہ ايرانىن بوتون وىلايەتلەرىندە اىقتىساد و تەكامول جەھەتتىن بۇيوك تەبىولات وىجودا گىرەجەكدىر. تەزى يا گىچ گىرەك ايدى اولسون.

اونسوز گۇرولن ايشلەرىن ھىچ جورە فايداسى اولما بىلمەدى. بىر بۇلگوسو و مالىك ايله رعيتىن خوددونو تەبىن ائىن قانۇنلار مىلى نەھىتىمىزە اىقتىسادى تەمل و مادى اساس وئردى. اونا گۇرە بىز بو مۇوضوعو فىرقەمىزىن ان بۇيوك، ان اساسلى و ان قىمەتلى موقىتلەرىندىن حساب ائىدرىك.

بو خصوصدا شرح و بسط وئرمەك ظننىمىزچە آرتىقدىر، چونكى خەلقىمىزىن اكنىتەنى تەشكىل وئرن كندلەرلەر خوصوصى زىنگانلەقلىرىندىن، اونون مەناسىنى درك ائىدىكلەرىندىن فىرقەمىزىن امرى ايله اولومە حاضىر اولدوقلارنى گۇستردىلر. بونولا بىلە توپراق مسالەسى ايله علاقەدار اولان بىر خارىجى روزنامە موخبىرىنىن بو خصوصدا يازدىغى ماقالەسى تەبلىغاتچىلارنىمىز اوچون بىر مەلومات مەنبەى اولماق قەئى ايله بورادا درج اولونور:

ايران آذربايجانى مىلى حۇكومتىنىن كند تصروفاتى سياستى و تەبىرلەرى

ايران آذربايجانى اھالىسىنىن بئىشە دۇرد حىصەسىندىن چوخو كندە ياشايدىر. اھالىنىن شەھەرلەدە ياشايدىن قالان حىصەسىنىن موھوم بىر قىسمى دە بىلاواسىطە تورپاغا باغلىدىر، باغچىلىق، بوستانچىلىقلا گىچىدور. بورادا صنایع چوخ گىرىدە دىر و مەملەكتىن حىياتىندا موھوم بىر رول اوينايا بىلمىر. اونا گۇرە دە كند تصروفات مسالەسى ايران آذربايجانى خەلقىنىن حىياتىندا موھوم بىر بۇر توتور.

آذربايجانىن اولدوقجا مونىبىت و زىنگىن تورپاقلارى، بول سوپو، مۇتەدىل اىقلىمى كند تصروفاتىنىن گىلەرى بىر مەنبە اولماسىنى تەمىن ائتمىشدىر. ايران آذربايجانى كندلەرىنىن يئىتىشىدىرگى بول تاخىل، مئىوہ ، بىلەدىكلەرى مال-قارانىن مەھسولو نە اىنكى خەلقنى احتىياجىنى تەمىن ائىدر، حتا آذربايجان، تەھران و اونون باشقا وىلايەتلەرى اوچون دە بىر آدوقە مەنبەى رولونو اوينايدور.

بورانىن كند تصروفات مەھسوللەرى (بوغدا، توتون، كىشىمىش، قورو مئىوہ، درى، يون، گۇن و ساىرە) ايرانىن خارىجى تىجارەتىنىن اساسىنى تەشكىل ائىدر. بو سببىدە دىر كى، ايراندا آغالىق ائتمىش سولالەر، خصوصىلە رضاشاه حۇكومتى ايران آذربايجانى كند تصروفاتىنى اوزو اوچون اساس گىلەرى مەنبەى ائتمەگە چالشىمىش و آذربايجان كندلەرىنىن فەداكار امگى و تورپاغىن بركتى ساپەسىندە بول و اوچوز مەھسول الدە ائتمىشدىر. لاکىن ايران حۇكومتى بورادا كند تصروفاتى اوچون ھىچ بىر ايش گۇرمەمىشدى. بىرچە اونو دىمەك كىفایەت ائىدر كى، ايران آذربايجانى كندلەرى نە اىنكى كومباين و تراكتورون نە اولدوغونو بىلمىرلر، بورادا حتا ان عادى كند تصروفاتى آلتى سايبىلان دىمىرالا، دىمىر کوتان ھلە ايشلەدىلمىر، تورپاق گوبەلمىر، بوستانچىلىق و مالدارلىق ساحەلەرىندە دە ھىچ بىر يئىنى اوصول اىنطبىاق ائىلمىر، مال-قارايا باببارلىق كۇمگى گۇستىرلىمىردى. كند تصروفاتىندا يىگانە موھوم آلت، آغاخىش ايدى. قوشقو قوھسى اولاراق آنچاق اوكوزدن اىستىفادە ائىدىلدى.

آذربايجان غزئتى ۹۶ - جى نۇمرەسىندە بو خصوصدا بىلە يازىر:

بیزیم اولکهمیزده فلاحتین اوصولو آیدین دیر. واقعین اینسان اوتانیر دئسین کی، ایندیکی دونیادا بورادا نوح ایامیندان قالمیش خیش، گوا آهن، اوکوز ایله بیئر سورولور. کندیلیرین طرز حیاتلاری اینسانلیغا لایق اولان بیئر وضعیتده دگیل. تهران حؤکومتی مسوللاری خلقلری دالیدا و ایستعمارا حاضر بیئر وضعیتده سالماق اوچون آدم عصریندن میراث قالان فلاحت سیستمیندن ال چکمیر.

تهرانین موستملکهمیه چئوریلیمیش اولدوغو ایران آذربایجان کی کند تصروفاتیندا، سو مسالهمسی ده خصوصی اهمیته مالیکدیر. منشلرین آزیلی، حتا یوخلوغو، بورادا قوراقلیغا سبب اولور و اکین یئرلری، باغلار حتا اوزوملوکلر همیشه سوواریلماق طلب اندیر. بورادا سو حیات منبعی دیر.

آذربایجانین همیشه باشی قارلی ساوالان، سهند و باشقا داغلاریندان موختلیف ایستیفاملره آخان قیزیل اوزن، قاراسو (جنوبدا و شیمالدا) آجیچای، قوتورچای، آغچای کیمی چایلار و آراز نهری بورانین کند تصروفاتیندا حل اندیجی روللار اویناییر. بو چایلارین آخدیغی وادیلرده گؤزل باغلار، زمیلر، پامبیق و چوغوندور تارلالاری واردیر. بونا باخمایاراق سووارما ایشی چوخ ایبتیدایی و چوخ برباد شکیلده دیر.

کند تصروفاتی نین گنریده قالماسی نین و کندیلیرین آجیناقلی وضعیتده یاشاماسی نین موهوم سبیلریندن بییری و بلکه ده اساسی، توپراق اوزرینده حاکیمیت، توپراقدان ایستیفاده شرطلری نین اولدوقجا آغیر اولماسی و وئرگیلرین آغیرلیغی ایدی. تکجه اونو دنمک اولار کی. قیزیل اوزن چاییندان و اونون قوللاریندان سو آلان زنگین و مونبیت زنجان ماحالی توپراقلاری نین بویوک بیئر قیسمتینه آنجاق بیئر نفر بویوک مورجع مولکدار آغالیق اندیردی. تهران مورجع حؤکومتیندن بیلاواسیطه کؤمک آلان و اونون موستبید اوصوللارینا آرخالانان آذربایجان خلقی نین بو دوشمنی، غصب انتمیش اولدوغو بو توپراقلاردا ایشلهین کندیلیرلی مجبور اندیردی کی، محصولون بشده دورد حیصه سینی وئرسینلر.

توپراغین موهوم بیئر حیصه سینده رضاشاه و اونون آل آلتیلاری نین، دؤلتین الینده ایدی. خالیصه آدلانان دؤلت یئرلری توپراغین ان مونبیت، ان سولو قیسمتلی ایدی.

اورومیه و خوی کیمی بیئر سیرا یئرلرده ده دؤلت و آیری مولکدارلار توپراغین بیئر قیسمتینی ده تاجیرلره ساتمیشدیلار.

بیلاواسیطه کندلییه مخصوص اولان ساحه، ایران آذربایجان توپراغی نین اون فایضینی تشکیل اندیردی. ایران آذربایجان کندستانیندا اوزون زماندان بری حؤکم سورن بو وضعیت اولکهمه آغیر بیئر فلاکت، حیاتی یوخسوللوق و ایش سیزلیک اوچون منبع تشکیل اندیردی. مینلرله آذربایجان کندلیسی بیئر تیکه چورک قازانماق اوچون قونشو اولکهلره و ایرانین بیئر چوخ ویلایتلرینه داغیلماغا مجبور اولوردو. بو گون تهراندا، ساریدا، ایصفاهاندا و سایر شهرلرده کی فابریکا و زاوودلاردا خالچا اعمالاتخانالاریندا، ایراندا کی اینگیلس نفت معدنلرینده، شیمشک کؤمور معدنلرینده و یول اینشاآتیندا خیلی آذربایجان کندلیسی ایشلمگه مجبور دور. ایران آذربایجان نین اوزونده ده (تبریز، اورومیه، اردبیل و باشقا شهرلرده) بیئر تیکه چورک دالیسینجا شهره آخیشان خیلی کندلییه راست گلکم اولار.

هئج ده تصادوفی دگیلیر کی. ایران آذربایجانیندا تشکیل اندیلیمیش آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اونون رهبرلیگی ایله یارانمیش میلی حؤکومتین مرانامه و موراجیعتنامه لرینده کند تصروفاتی مسالهمسی موهوم بیئر توتور.

ایستر پارتیانین و ایسترسه حؤکومتین مرانامه سینده ایران آذربایجان خلقی نین رفاه و سعادت نین تورپاقلا باغلی اولدوغو مسالهمسی چوخ دوزگون قویولموش دور. پارتیا و حؤکومت مملکتین ترقی سی اوچون ایلک نؤوبه ده تورپاقسیز کندلییه تورپاق وئریمه سی، کندیلیرین آراسیندا ایش سیزلیگین آرادان قالدیریلما سی مسالهمسی نین بوگون تاخیره سالینماز وظیفه کیمی ایرلی سورموش دور.

بو شرفلی وظیفه نی یئرینه یئتیرمک اوچون ایران آذربایجان میلی حؤکومتی بیئر سیرا دوزگون تدبیرلره ال آتمالی ایدی. بورادا کند تصروفاتی نین اساس جهتی توپراق مسالهمسی، اونون کندلییه وئریمه سی مسالهمسی دیر .

کندلییه تورپاق هانسی منبعدن وئریمه لی؟

ایستر پارتیانین و ایستر ایسه حؤکومتین مرانامه سینده خصوصی مالیکیتین توخونولما زلیغی تامین اندیلیر. حؤکومت مرانامه سی نین ۱۷- جی ماده سینده بو حقه دئییلیر:

«آذربایجان میلی حۆكومتىنین بوتون ساحه‌لر اوچون خوصوصى مالیکیتی قبول ائدیپ مملکتین و خلق ایقتیصادیاتىنین ترقى سینه و خلقین ریفاه حالینا سبب اولایبیلن هر جور خوصوصى ایقدماتا کۆمک ائدمکدیر.»
مساله بئله بیر شکیلده قویولارکن حۆكومت نه ائتمه‌لی ایدی؟ تام دموکراسی اساسلار اوزرینده قورولان میلی حۆكومت بوتون چاره‌سینی تاپماقدا چتینلیک چکمه‌دی. میلی حۆكومت کندلینی تورپاق صاحیبی ائتمک اوچون ایلك نۆوبده ایکی موهم منبعه موراجیعه ائتمه‌لی اولدو: خالیسه (دۆلت) و دوشمن عونصورلرینین تورپاقلارینا.

هله میلی حۆكومت تشکیل ائدیلمه‌مه‌میشدن اول آذربایجان دموکرات پارتیاسی ایران آذربایجانى خلقىنین بیرلشمه و اوز حوقوقلاری اوغروندا موباریزه‌یه چاغیران موراجیعتنامه‌سینده یازیلیمیشدی:

دموکرات فیرقه‌سینین عقیده‌سینه گۆره خالیسه یئرلری و آذربایجانى ترک ائدیپ قاچان و آذربایجان خلقىنین زحمتلرینین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری (اگر اونلار تنزلیکله آذربایجانا قابیئتماسالار) قئید و شرطسیز اولراق کندلیلرین ایختیارینا وئریلمه‌لیدیر.

ایران آذربایجانى کندلی سینه نیجات یولو گۆسترن بو موراجیعتنامه‌ده ایلمه‌ری سورولن ماده‌سینده دئییلیر:

«ایش سیزلیگین قارشى سینی آلماق اوچون خالیسه یئرلرینی فوریتله تقسیم ائتمک، همچنین آذربایجانى ترک ائدیپ اونون خاریجینده میلی موختاریتی‌میزین علنیه‌نه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ضبط ائدیپ کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کندلیلری آياقلاندیرمالیدیر.»

بورادا گۆروندویو کیمی میلی حۆكومت توپراق مساله‌سینی چوخ عادیلانه بیر یول ایله حل ائتمگه چالیشیر. بو جیدی مرانامه‌نین یئرینه یئتیلمه‌سینه آرتیق باشلانیمیشدیر. تهران حۆكومتی طرفیندن غصب ائدیلمیش «خالیسه» یئرلری آذربایجان خلقىنین مالی اعلان ائدیلمیشدیر.

میلی حۆكومت عئین زماندا آذربایجانین خاریجینده یاشایان و اوز خلقی ایله هئج بیر علاقه‌سی اولمایان سیلاحلی قولدور دستهلری دوزله‌دیپ خلق حۆكومتینه قارشى چیخان مولکدارلارین تورپاقلارینی میلی‌لشدیرمگه باشلامیشدیر. بو ساحه‌ده گۆرولن ایلك بۆیوک تدبیرلردن بیرى زنجان مولکدارى ذولفقارى حقیقنده میلی حۆكومتین چیاردیغی قرار دیر. یوخاریدا قئید ائدیلمیش کیمی، ذولفقارى بۆیوک بیر مولکدار دیر. معلوم اولدوغو اوزره آذربایجاندا یاشایان مولکدارلارین چوخ بۆیوک اکثریتی اوز آنا یوردونا، میلتنه، اونون ناموس و شرف ایشینه، باشلادیغی موقدس موباریزه‌یه صادیق اولراق خلق ایله ال-اله وئریپ میلی حۆكومتینی قوولندیریر. حۆكومت بئله‌رینه قارشى مرانامه‌ده گۆستریلدیگی کیمی حرکت ائدیر. بئله آداملارین مالیکیت حقى دۆلت طرفیندن مودافیعه ائدیلمیشدیر.

توپراق صاحیبیلرینین چوخو حۆكومت و خلق ایشینه هر طرفلی یاردیم گۆستردیکلری بیر زماندا ذولفقاریلر «... اوز فتودالیته‌سینی موحافیظه ائتمک اوچون و خلقی قول حالیندا ساخلاماقدان اؤترو میلی حۆكومتین علنیه‌نه مسلح صورتده قیام ائدیپ مورجع مرکز حۆكومتی ایله رایبته ساخالیب و قتل و غارتیه» (آذربایجان غزئتی، نومره: ۹۰) ال آتیرلار. میلی حۆكومت آذربایجان دموکرات پارتیاسىنین و اوزونون مرانامه‌سینه صادیق قالاراق ذولفقارى حقیقنده خوصوصى بیر قرار قبول ائتمیشدیر. بو قراردا میلی حۆكومت ذولفقارینی آذربایجان میلیتین دوشمنی اعلان ائدیر. همین قرارین اوچونجو ماده‌سینده دئییلیر:

«۳- ذولفقارىنین بوتون املاکى و توپراغى ضبط اولونوب خلقین مالی اعلان ائدیلسین.

۴- میلی دۆولتین زنجان ایدارملری ذولفقارىنین تورپاقلارینی کندلیلر آراسیندا بۆلمک ایشینه ایقدام ائتسین. بو باره‌ده خوصوصى هئیاتلر دوزله‌دیپ گوزاریشلر وئرسین.» (آذربایجان غزئتی).

ایران آذربایجانى میلی حۆكومتىنین باشچى سى سید جعفر پیشه‌ورى بو موناسیبت ایله زنجان کندلیلرینه گۆنده‌دیگی خوصوصى بیر مکتوبدا یازیر: «آذربایجان میلی حۆكومتی خلقیمیزین و خوصوصیه اکیچی و زحمتکشلرین زیندگانلیغینی یاخشى بیر صورتده تامین ائتمک اوچون بۆیوک نقشلر و جیدی تدبیرلر گۆتوروب و گۆتورمکده دیر.

میلی دؤولت چالیساجاق ماعاریف، صحیه، ایش و چؤرک هامی اوچون فراهم اولسون، هرکس چکدیگی زحمت موقابیلینده اجر و موزد آپارسین، آرتیق پول وئرلمهیهجک کی، خلقیمیزین زحمتینین بهر هسینی بعضی طوفنلی صیفت شخصلر آپاریب آذربایجانین خاریجینده عئیش-نوش ائتمکله میلیمیزین آزادلیغی علنیهینه تبلیغات و تحریکات ائله سین.

کندلیلری تورپاق ایله تامین ائتمک اوچون میلی حؤکومتین بیر تدبیری ده خلقه و میلی دؤولته صادیق اولان مولکدار تورپاقلارینین بیر قیسیمینی هر ایکی طرف اوچون الوئریشلی بیر قیمتله اولنلاردان آلیب کندلیلره وئرک و کندلیلر طرفیندن ایستیفاده ائدیلهجک تورپاق بهر هسینی مولکدار و کندلی آراسیندا عادیلانه بؤلمکدیر.

اگر بو وقته قدر موجود قانونلارا گؤره مولکدار تورپاغینی بئجرن کندلی بهر هسین بئشده دؤوردونو اونا وئرلمگه و یالینز بئشده بیرینی اؤزونه گؤتورمگه مجبور اولوردوسا، ایندی آرتیق بنله اولمایاجاقدیر. میلی حؤکومت سعی ائدیگی، بنله تورپاقلارین بهر هسینی کندلی و مولکدار آراسیندا عادیلانه بؤلونسون. بو تدبیر میلی مجلس طرفیندن تصدیق ائدیلمیش، دؤولت مرانامه سی نین ۱۱-جی ماده سینه تامامیه اوغون گلیر. بو ماده ده دئییلیر: کندلی ایله ارباب آراسیندا تؤولید اولان ایختیلافتی رفع ائتمک اوچون موقابیل ریضایت شرطی ایله جیدی قانون لایحه سینی تنظیم ائدیپ بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینی حل و تصفیه ائلمک.

حؤکومت بو مساله نی حیاتا گنجیرمک اوچون مرانامه ده یازیلدیگی کیمی هر ایکی طرفین موقابیل رضایلیغینی الده ائتمگینی لازیم بیلیمیش و اونا گؤره ده کندلی و مولکدارلاردان عیبارت بیر کومیسسیون دوزلمتمیشدیر. بو کومیسسیون عملی ایشه باشلامیشدیر.

ایران آذربایجان کند تصروفاتیندا موهوم یئر توتان بیر ساحه ده مالدارلیقدیر. بورادا قاراداغ، چالديران، ساوالان اردبیل، خالخال، مراغا اطرافینداکی پایاقلاردا مین هکتارلارلا زنگین چمنلیکلر، اولاقلار واردیر. بو مالدارلیغین اینکیشافی اوچون چوخ زنگین شرایط یارادیر. ایران آذربایجانیندا ایندی تخمین بئددی میلیون قدر قویون و گنجی، بئددی یوز الی مینه یاخین قره مال، یوز ایگرمی مینه یاخین آت و خئیلی دوه واردیر. مالدارلیق خصوصیه اردبیل و قاراداغ ماحاللاریندا خئیلی اینکیشاف ائتمیشدیر. لاکین بو رقم لر بؤیوک و گنجیش ایمکانلارا مالیک اولان ایران آذربایجان اوچون اولدوقجا آز دیر.

کند تصروفات وزیرلیگی ایندی حیوانلارین جینسلرینی یاخشیلشدیرماق و اولارین سایه سینی آرتیرماق ایشینده جیدی فیکیر وئرلمگه ده باشلامیشدیر. ایران آذربایجانیندا توتون و قند چوغوندورو دا تصروفاتدا موهوم یئر توتور.

مراغا، آذر شهر و اوشنودا یئتیش توتون ایرانین تصروفاتیندا گؤرکملی رول اویناییر. بو توتوندن حاضر اولان «اوشنودا» آدی پایپروس بوتون ایراندا مشهور دور. بونا باخمایارق توتون چوخ ایبتیدایی اوصوللارلا یئتیشدیریلیر و اولدوقجا آز محصول وئریردی. ایران آذربایجانین بئ گؤزل بو جاقلاریندا اولان جیغاتی وادیسینده ده یاخشی قند چوغوندورو یئتیشیر و میانداب قند زاوودونون خام مالینی تشکیل ائدیر. گنجیش ایمکانلارینا باخمایارق بو ساحه ده گنریده قالمیشدیر.

ایران آذربایجانیندا عئین زماندا باغچیلیق و اوزومچولوکده بؤیوک اهمیته مالیکدیر. عصرلردن بریدیر کی، ایران آذربایجانین کیشمیش، پوسته و بادامی، اریک، توت و ایگده سی دونیا بازارلاریندا شؤهرت قازانمیشدیر. بوندان باشقا بورادا خیار، آلم، شافتالی و انجیر ده یئتیشیر. مرند، اورومیه، تبریز و مراغا اطرافیندا گنجیش اوزوم و مئیوه باغلاری واردیر. لاکین چوخ زمان خسته لیک و باشقا سببلر اوزوندن، اوزوملوکلر و باغلار محو اولوب گنریر یا دا عومومیتله چوخ آز محصول وئریرلر.

ایندی آرتیق ایران آذربایجانین صنایعینی و خاریجی تیجارتینی اؤز الینه آلمیش میلی حؤکومت بو ساحه یه جیدی فیکیر وئرلمگه باشلامیشدیر و کند تصروفاتی نین قارشیسیندا دوران اساس بیر مساله نی ده حل ائتمگه گیریشمیشدیر کی، بو دا کند تصروفاتی اوچون مخصصیلر حاضر لامقدان عیبارت دیر. اوللر بورادا بنله مخصصیلر یئتیشدیرن هنج بیر اورتا و عالی مکتب بوخ ایدی، ایندی ایسه میلی حؤکومت ایران آذربایجانیندا دارولفونون تشکیلی و اونون یانیندا کند تصروفاتی فاکولته سی یارتماغا باشلامیشدیر. بو فاکولته ده بایطارلیق، تاخیل، باغچیلیق، توتون و باشقا ساحلر اوزره مخصصیلر یئتیشه جکدیر.

«آ. آذری»

مجلس میلی نین فعالیتی

خلقی میزین حق و ایختبارینی تامین ائتمک اوچون آپاریلان مردانا موباریزه نتیجه سینده هامی یا معلوم اولدوغو کیمی ۲۱- آذرده قیام معناسی ایله دموکراتیک اساسلار اوزرینده میلی مجلسیمیز تشکیل اولدو. بو مجلس (ایله) دارولشورای-میلی آراسیندا، هم تشکیلات و هم طرز عمل جهتیندن بؤیوک توفیری وار ایدی. دارولشورای-میلی همیشه عموم نومایندهلری ایشتیراکی ایله تشکیل اولدوغو اوچون اورادا داها آرتیق دانیشیغا و تبلیغاتا اهمیت وئرلیبر، ایشین سورعتیله پیشرفتی نظره آلینمیر، نتیجه ده دولت تشکیلاتی فلج حالا دوشهرک یئریندن ترینه بیلیمیر و اونون تقدیم ائتدیگی لوایتچ ایلار ایله کومیسوینلاردا یاتیب قالیر. بعضن اونلارین موداکیره سیننه بئله ایمکان تاپا بیلیمیر. بیزیم مجلس میلی میزین فعالیتی ایسه چوخ ساده ایدی. اولن بوتون نومایندهلرین وقتلری مرکزده تلف اولماماق اوچون هر اوچ آیدا بیر عمومی ایجلاسا دعوت اولونوردولار.

بو واسیطه ایله عمومی و اساسی مسالهره یئتیشیر، دولتین گوزاریشینه قولاق آسیب اونا یئنی دستورلار وئریر، ایدارملرین گوردوکلری ایشلری نظردن گنجیریب اونلارین رییسلرینه دوزگون یول گوستریر، و ایمتاحان اوچون قبول ائدیلمن قانون لایحه لری موداکیره و تصویب ائتدیکن سونرا گلجهک اوچ آی تعطیل زمانی اوچون هنیات- ریاسته لازیمی تاپشیر یقلا وئرملکه ایشلرین سورعتی اوچون زمینه حاضر لایبردی. اوچ آی تعطیل مودتینده مجلسین وظایفینه انجام وئریر، دولت ایله سیخی رابیطه ساخلابیر و اونون گوندردیگی لایحه لری سریع بیر صورتده موداکیره ائدهرک سیناماقدان اؤترو عؤدت وئریر.

بو اصل اوستونده دیر کی، بیزیم میلی مجلسیمیز، مرکزی قوت میزین صدر معاوینی و فیرقه میزین بانیلریندن ساییلان آقای حاجی میرزاعلی شیبستری نین تحت ریاستینده ۲۱- آذرده ایشه باشلابیر بؤیوک فعالیت بوروزا وئرله بیلیمیشدیر. مجلس میلی نین هنیات ریاستی عمومیتله متین و بیغرض اشخاصدان تشکیل اولدوغو اوچون، میلی حؤکومت ایله مجلس آراسیندا همیشه حوسن تفاهوم اولموش، مجلس حؤکومت میلی نین ایشلری نین قاباغا گنتمه سینده بؤیوک موساعیدت گؤستر میشدیر. مخصوصن آقای شیبستری نین فؤوق العاده هوشی، طبعی و ذکواتی هنیات ریاستی نین فعالیتینده آرتیق درجه موثر اولموش. بو سببه اعتراف ائتمک لازیم گلیر کی، مجلسیده فیرقه رهبرلیگی جیدی بیر صورتده نظرلری جلب ائده بیلیمیشدیر.

عمومیتله فیرقه میز ایله حؤکومت میلی و مجلس میلی میز آراسیندا اولان مؤحکم رابیطه و اساسی بیرلیک نهضت میزین ایرلینمه سینده آرتیق درجه تاثیر باغیشلامیشدیر. فیرقه میزین مرکزی کومیته سی نین خلق حاکیمیتی یولوندا گؤتوردوگو قده لمر، مجلسیمیزین خط حرکتی نین دوزگونلوگو، مخصوصن هنیات ریاستین بیطرف و بیغرضانه بیر صورتده یورولماق سیزین فعالیتینده اولماسینا مدیوندر. بو ایسه آقای شیبستری نین حوسن نیتی و ساغلام دوشونجه سی سایه سینده مئیدانا چیخا بیلدی.

«مجلس میلی میزین عمومی ایجلاساری ایسه همیشه فیرقه میزین افکار و آمالینی تعقیب ائتمک یولوندا بؤیوک ایمان و اعتماد بوروزا وئر میشدیر. ۲۲- آذرده عمومی ایجلاسین حؤکومت باشچی سی نین ایسته دیگی رای اعتمادا وئر دیگی جواب، میلی تاریخیمیزین ان موشعش ایفتخاراتیندان سایلمالی دیر. او گون حؤکومت تشکیله موقوف اولان باش وزیریمیز تیریز پادیکانی نین فرماندهی سرتیب درخشانی ایله آپاردیگی موداکیره بیر نتیجه یه یئتیشمه دیگینی گوردوکه مجلسه گلیم آچیق و آیدین صورتده موضوعو نوماینده لری نظرینه یئتیریب، ایشین سیلاح گوجو ایله حل ائدیلمک احتیمالینی ایرلی سوروب بئله بیر احتیمالین وقوعی مونسبتیله اورادان رای اعتماد ایسته دی. اونون جوابیندا بوتون نوماینده لری بیر تک وجود کیمی آیاغا قالدیر «هامی میز میلی حؤکومتی میزین بایراغی آلتیندا سیلاح گؤتوروب موحاریبه ائتمگه حاضر یق، قوی اؤز قوردوغوموز خلق حؤکومتی بیزدن اعتماد عوضینده جانلاریمیزی قوربان وئرملگی ایسته سین، اونو آزادلیق یولوندا وئرملکن موضایقه ائدن دکلیک» دندیلر. بو قورو تعاروف دکلیدی. باشدا مجلس ریسی آقای شیبستری اولماق اوزره نوماینده لری عمومیتله آیاغا قالدیر سیلاح گؤتورمک اوچون فیرقه میزین مرکزی کومیته سیننه گلیم اورادا باش وزیر و مجلس ریسی نین سرتیب درخشانی ایله یئنی تجدید ائتدیکلری موداکیره نین نتیجه سیننه مونظیر اولدولار. بو تاریخلرده میثلی چوخ نادیر ایئتفاق دوشه بیلن بیر حادثه دیر.

دوغرودور محمد علی میرزا ایران مجلس شورای میلی سینی توپا باغلا دیقدا نوماینده لردن بیر نجه سی اوردا قالیب شهید اولدولار، لاکین اونلاردان اله سیلاح آلیب موحاریبه ائتمک فداکارلیغینی تاریخ نیشان وئر میر. بیزیم میلی

مجلسی میز بو فداکارلیق نتیجہ سینه دوغرودان دوغرویا فداپیلر مجلسی اولدوغونو ایثبات ائتدی. بوندان علاوه مجلسی میزین بویوک ایفتیخاراتیندان بیرسی ده اورادا فدایی تشکیلاتلارینا رهبرلیک ائندلردن نوماینده صیفتیله ده ایشتیراک ائندن وار ایدی. آقای غلام دانشیان، جعفر کاویان، کبیری و غیرلری مستقیم جیبهلردن اینتیخاب اولونوب گلیمشلردی. فیرقه میز ده بنله بیر مجلس ووجودا گنیرمکله اوزونون یارادیجیلیغینی بوتون دونیا ایثبات ائتمکله و میلیمیزین ایستعداد و قابیلیتینی ده بوروزا وئرمله سبب اولموشدو. بیزده مجلس میلی سابقه سی یوخ ایدی. میلی حؤکومت داخی بیسابقه ایدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگی نین ایبتیکاری نتیجہ سینه مئیدانا چیخان بویوک تشکیلاتلار دیر کی، تاریخ اونلارین باره سینه هنج وقت ساکیت قالا بیلمز. بو موسیسه لرین یارادیلما سی گله جکده بوتون ایران خلقی، بلکه شرق مملکتلری اوچون سرمشق اولماغا لاییق ایشلردن دیر. فیرقه میز بو تشکیلاتلاری یاراتماقلا گنچمیش هدفیسز و تشکیلاتسیز قیاملارین تکرارینا خاتیمه وئریب، آزادیخا هلالر اوچون موفقیت قازانماق یولوندا یئنی بیر جیغیر آجدی کی، بو اوزلوگونه شایان ایفتیخار بیر ایشدی.

فیرقه نین تشکیلات ایشلری

ایگیرمی بیر آزرده آقای پیشهوری، آقای بادکانین موعاونیتی ایله شخصن تشکیلات قورماق ایشی ایله مشغول اولوردو. بو وقت تشکیلاتا توجه ائتمک ایمکانی آرتیق ایدی. اوندان اوترو کی، فیرقه کادرلاری نین اوندان باشقا ایشلری یوخ ایدی. اونا گوره ایشلر چوخ سورعتله پیشرفت ائدیپ، اوچ آی مودتینده آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده فیرقه تشکیلاتی یارادیلیب جیدی بیر صورتده فعالیت ائدیردی. بو سازمانلارین فعالیتی نتیجہ سینه ایدی کی، بوتون آذربایجان خلقی فیرقه بایراغی آلتینا توپلانیب بویوک نهضتی و اونون مسلح قوه سی اولان فدایی دستهلرینی ووجودا گنیردیلر.

بو اوچ آی عرضینده ایستر مرکزی کومیتہ ایستر یئرلی فیرقه اوچاقلاری تشکیلات و تبلیغات ساحه سینه بویوک ایشلر گورمه مگه موفق اولدولار. بنله کی، حؤکومت فیرقه نین رهبرلیگی آلتینا گلن زمان بوتون دؤولت ایدارلرینی نظارت آلتینا آلماقا حتا ایداره ائتمک اوچون فیرقه سیرالاریندان کیفایت ائده جک قدر ده چوخلو موجب و اینانیمیش ایشچی وئرله بیلدی.

بو ایسه اوچ آیدان آرتیق تاریخه مالیک اولمایان بیر تشکیلات اوچون بویوک موفقیت حساب اولونوردو. اگرکی او گون دؤولت ایدارلرینه گوندمرین اشخاصین آراسیندا اوزون مودت سیاسی مباریزه آپاریب سیاسی فیرقه لرده فعالیت گوسترن موجب یولداشلاریمیز دا آز دگیل ایدیلر. بونولا برابر اونلاری تاپیب اعتمادلارینی جلب ائتمک، مسولیتلی ایشلره قویماق اوزو اوزلوگونه بویوک موفقیت حساب اولونا بیلردی.

۲۱-آزدن سونرا فیرقه کادرلاری نین دؤولت ایدارلرینه گوندمریلدیگینه گوره تشکیلاتین ایچریسینه او جهتن چوخ موشگولات مئیدانا چیخدی. مخصوصن مرکزی کومیتہ نین مسولیتی اغیرلاشدیغی حالدا ایشچی ایشچیلرین موهوم بیر حبسه سی ایستر- ایستهمز دؤولت ایشلرینه مشغول اولدوقلاری اوچون فیرقه ایشلرینه لازیمینجه یئتیشه بیلمدیلر.

بو طرفدن بویوک موفقیتلریمیزی گورن خلق آخین- آخین تشکیلاتا وارید اولماغا باشلادی. بونلاری مونظم صورتده تشکیلات آلتینا آلیب کادرسیز ایداره ائتمک چوخ موشگول بیر ایش ایدی. بو ایشلرین هامیسی فیرقه نین صدر موعاونی آقای بادکانین عؤده سینه موحول اولدوغوندان اونون وظیفه سی فووق العاده بیر صورتده اغیرلاشمیشدی. بونا باخمایاراق او اوزونون یورولماز بونیه سینه و قوتلی ایرادهمینه دایانیب بو اغیر وظیفه نی قهرمانلارا یاراشان جیدیت و هیمت ایله انجام وئرمله موفق اولدو.

آقای بادکان آلتی آی تمام مرکزی کومیتہ نین جاری ایشلرینی جیدیتله انجام وئریب اورادان دؤولت ایشلرینه آپاریلان کادرلارین یئرینه تازا کادرلار تهیه ائتمکله تشکیلاتین دوام و بقاسینی تامین ائتدی. بو ایشده تبریز شهر تشکیلاتی نین جوان صدر موعاونی آقای ولای نین فعالیتی ده تقدیره شایاندیر. بوندان علاوه، باشقا یئرلرده داخی یازیلان فیرقه تشکیلاتچیلارین اوز نؤوبهلرینده بویوک فعالیتلر ایبراز ائتمیشلر کی، یئری گلدیکجه اونلارین دا فعالیتلری تقدیر ائدیلمه لیدیر.

یوخاریدا سؤیلهدیگیمیز کیمی بو نهضتی وجودا گتیریب اونو دوزگون یولا آپارماق اوچون فیرقه آراسیندا ایش بؤلگوسونون فؤوقالعاده تاثیری اولدو. فیرقه‌نین عمومی سیاستینه آقای پیشه‌وری رهبرلیک ائتدیگی حالدا اونون داخلی ایشلرینی آقای بادکان و مجلس میلی کیمی موهم تشکیلاتی آقای شبستری، همکارلار ایتیفاقینی آقای بیری و سایر تشکیلاتلاری مرکزی کومیته‌نین باشقا عوضولری عؤده‌مدار اولوب موفقیتله اینجام وئریرلردی. فیرقه‌میزین تاریخینده بو ایشین آرتیق درجه‌ده اهمیتی اولدوغونو قئید ائتمک لازیمدیر.

فیرقه باشچیلاری عؤده‌ملرینه دوشن آغیر وظیفه‌لرینه باخمایاراق فیرقه تشکیلاتی ابدن اونودولمامیش، وقتی وقتینده عمومی ایجلاسار، گنیش بیغینجاقلار دعوت اولونوب بوتون فیرقه افرادی فیرقه‌نین سیاستی ایله آشینا اولموش و بو واسیطه ایله تشکیلاتدا اولان فیرقه‌چیلر بیر عالیله‌نین افرادی کیمی ال-اله وئرمرک بؤیوک نهضتی وجودا گتیریب اونون ایستینلن هدفه یئتیرمگه کمال ایتبخار ایله موفق اولموشدور.

فیرقه‌میزده بیرلیگه آرتیق درجه‌ده اهمیت وئرلمیش تک-تک افرادین خیردا و خصوصی رنجیشلرینه باخمایاراق افراد آغیر دقیقه‌لرده قارداش کیمی چالیشیب فداکارلیغا حاضر اولدوقلارینی ثوبوتا یئتیرمیشلر. اگر بعضی اوزونو بگهن آداملار فیرقه‌نین عمومی سیاستینه موخالیف گوزو ایله باخمیش اولسالار دا ایشین سورعتله ایرلی گنتمه‌سی، فیرقه افرادی‌نین فداکارلیغی اونلارا «اوبژکتیف» نیتلرینی ایجرا ائتمک ایمکانینی وئرهمیش، اونلاری فیرقه ایچریسینده ایکی‌تیره‌لیک سالیب اوندان خصوصی ایستیفاده ائده بیلیمک آرزولارینی اورکلرینده قالماسینا محکوم ائتمیشدیر.

فیرقه‌نین حقیقی رهبرلرینی بیغرضانه بیر صورتده جانفشانلیغی اولماسا ایدی قطعن بو بؤیوک موفقیتلری ائده ائده بیلیمه‌یجک ایدی. اونا گوره بیز رهبرلریمیزدن همیشه بیرلیک، صمیمیت، صداقت، فداکارلیق و بیغرضلیک طلب ائدیریک. مخصوصن ایستیه‌یریکی، بو وقته تک اولدوغو کیمی بیرلیگیمیز ابدی و پایدار اولوب فیرقه ایچریسینه ایختیلاف سالماق ایله نهضتیمیزی بوزماق فیکیرینه دوشن آچاقلارین پیس نیتلرینه ایمکان وئرلمه‌سین. بیز باشچیلاریمیزدان بونو طلب ائدیریک.

بیرلیک، بیرلیک، یئنه ده بیرلیک لازیمدیر!

فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی

فیرقه‌میز فعالیتیه باشلارکن همکارلار ایتیفاقی تشکیلاتیندان جیدی کؤمکلیکلر آلمیشدیر. فیرقه رهبرلیگی ایله فعالیت ائدن بو تشکیلات، مخصوصن تبریز شهرینده نهضتیمیزین قاباغا گنتمه‌سینده بؤیوک فعالیت گؤستریمیشدیر. فیرقه‌میزین کارگرلر کولتله‌سی‌نین تشکیلاتی، موفقیتیمیزی تامین ائدن موهم عامیللردن ان موهمی اول بیلیمیشدیر.

فیرقه‌میز خلق تشکیلاتی اولدوغو اوچون زحمتکش طبقه‌سینه آرتیق درجه اهمیت وئریمش و اونلارین حیاتی‌نین یاخشیشماسی اوغروندا بؤیوک و جیدی قدماتلر گؤتورمگه موفق اولموشدور. مخصوصن آقای پیشه‌وری میلی حؤکومتیمیز و میلی نهضتیمیزی ایداره ائدیرکن ان چوخ اهمیت وئریدیگی مساله کارخانالارین ایشه دوشمه‌سی و اونلارین تعطیلی‌نین قاباغینی آلماق مساله‌سی اولموشدور.

بو واسیطه ایله یوزلرجه کارگرلرین حیاتی‌نین ته‌دید ائدن ایشسیزلیگه مردانا بیر صورتده موباریزه آپاریمیشدیر. پشمینه کارخاناسی‌نین ایشه سالینماسی، بوستان و ایران کارخانالاری‌نین ایشلرینه یاخیندان نظارت ائتمک اوچون اونلارین ایداره‌لرینده مستقیم بیر صورتده کارگرلر ایتیحاده‌سی طرفیندن مخصوص نوامینده‌لر تعیینی، ایشسیزلیک موباریزه‌سینده ان جیدی قدماتلر حساب اولونالمیشدیر. آقای پیشه‌وری فیرقه‌نین سیاستینی دوشونهرک مینلردن زیاده کارگر عالیله‌سینه چؤرک وئریمک اوچون بو کارخانالاری بیر آن نظرده اوزاق توتمامیش، مینلرجه آغیر سیاسی مسالهلر ایله اوز-اوزه گلدیگی حالدا وقتین موهم قیسمتینی اونلارلا صرف ائتمیشدیر. بو ایسه فیرقه‌نین کارگرلر طبقه‌سینه اولان علاقه‌سی‌نین بؤیوک بیر دللیی دیر.

بوندان علاوه زیندگانلیغین وسایل‌نین گوندن-گونه آشاغی دوشمه‌سی و بازارین کاسادلیغینا باخمایاراق فیرقه، کارگر موزدونون آشاغی دوشمه‌سینه ایمکان وئرهمیش، آلتی آی دوام ائدن میلی حؤکومت دؤورونده بیر نفر ده اولسون

بۆيوك كارخانالاردان كارگر ايخراجى ايتىفاق دوشمه ميشدير. بلكه بوستانين ايشه دوشمه سى و يئنى توخوجولوق كارخاناسى نين تاسيسى سايه سينده ميندن زياده ايشچيلر اوچون فعاليت و چؤرك قازانماق منيعى تهيه ائدلميشدير. بونلاردان علاوه شهرين آبادلاشماسى، تازا تاسيسات، هابنله يول ايشلرى، نيظام وظيفه مدرسه لرى كيمي يئنى ايشلرين باشلانماسى سايه سينده مين لرجه جوان و ياشلى كارگرلره ايش دوشوب بو واسيطه ايله زحمتكش طبقه سى نين حياتتى تهديد ائدن ايشسيزليگين قاباغى آينميشدير. نهايت كارگر ايله كارفرما آراسيندا مئيدانا چيخا بيلن ايختيلافلارين قاباغيني آلماق اوچون بو ايكي طبقه نين وظيفه و ايختيار اتيني موعين ائدن ايش قانونى تهيه و تصويب اولوندوقدان سونرا مؤوقع اجر ايا قوبولموشدور كى، اينديكى شرايطده كارگر اوچون بۆيوك موقفيت حساب اولونا بيلير.

اگر گوندن-گونه آرتماقدا اولان ايشسيزليگى و كاسادليغي نظره آلساق او وقت فيرقه ميزين كارگر طبقه سينه انتديگى خدماتين بۆيوكلوگو تمام معناسى ايله نظرده موجسم اولاجاقدير.

نهايت دئمك لازيمدير كى، آذربايجان دموكرات فيرقه سى همكارلار ايتىفاقينا رهبرليك ائتمكله هميشه كارگر طبقه سى نين جيدي رهبرى اولوب، اونون منافعيني حيفظ ائتمك يولوندا هنج بير فداكارليقدان چكينمه ميشدير. دئمك اولور كى، همكارلار ايتىفاقى نين صدرى آقاي بېريا گنچن شهريور آيندا بو تشكيلاتين دموكرات فيرقه سى نين رهبرليگيني قبول ائتمه سيني رسمن و كتبن اعلام ائنديكده ايشتيايه ائتمه ميشدير. فيرقه ايارديغي آغير موباريزه ده، كارگرى بېرينجى صفده گوردوگو كيمي اونون منافعيني حيفظ ائتمگى ده اوزنون ان بېرينجى وظيفه لر يندن حساب ائتميش و انده جكدير. البته كارگر طبقه سى و اونون رهبرلرى ده چوخ گوزل بيليرلر كى، اگر فيرقه نين دوزگون رهبرليگى اولماسايدى، آذربايجان خلقى نين ان مظلوم طبقه سيني تشكيل ائدن كارگرلر ده آزاد اولوب ايسته ديكلىرى كيمي دردرسيز اوز طلبلرينى الده انده بيلمه يه جكلرايدى. بو نوقطه نظردين دئمك اولار كى، آذربايجان كارگرلرى دموكرات فيرقه سى نين رهبرليگى سايه سينده ايكي آزادليغا نايل اولدولار: بېرينجى سى عموم آذربايجان خلقى كيمي ميلى آزادليق، ايكنجى سى عموم كارگرلرين منافعيني تامين ائتمك واسيطه سى ايله صينفى آزادليقدير كى، هر ايكي سى ده كارگر صينفى نين موباريزه تاريخينده جلى خطرلر ايله يازيلاجاقدير.

مىلى حؤكومت خلقه حساب وئيرركن

مىلى حؤكومت فيرقه ميزين رهبرليگى آلتيندا ايشلهدىگى اوچون اونون گؤستردىگى خاروق العاده فعاليتى نين ايفتيخارى دا فيرقه ميزه عايددير.

بېزيم يوخاريدا قئيد ائندىگيميز كيمي مىلى حؤكومت گوردوگو ايشلر نه تك آذربايجاندا بلكه ايراندا سايقه سيز ايدى. اونا گوره چوخ بير تنز زماندا فيرقه ميزين و نهضتيميزين نوفوذو سرحدلريميزدن گنچيب ايراندان خاريجى اولكلرده سس سالماقلا، دونيادا بئين الميلى بير مساله شكلى آلدى.

بو كيتابچا تعجىلى صورتده يازيلديغي اوچون بو ساحه ده گورولن ايشلرى شرح وئرمكدن صرفنظر ائديب، حؤكومت باشچى سى آقاي پيشمورى نين آذربايجان مجلس مىلى سى نين ايكنجى عمومى ايجلاسيندا وئردىگى گوزاريشى (راپورت) عئنين بورا ياقا نقل ائتمگى كافي حساب ائديرىك:

میلی مجلسین ایکینجی عمومی ایجلاسی نین ۲- جی جلسہ سیندہ اولونموش دانیشتیقارلار آقای پیشہوری نین آذربایجان میلی حؤکومتی نین ایندییه قدر گوردوگو ایشلر حقیقینده وئردیگی گوزاریش

جومعه گونو فروردین آیین ۱۶-دا ساعات دوققوز یاریمدا آذربایجان مجلس میلی سنین ایکینجی ایجلاسی
نومایندهلرین حوزورو و آقای شبستری نین ریاستی ایله تشکیل اولدو، بو جلسہ ده دؤولت هئیاتی ده حاضر ایدی.

آقای شبستری: من ایکینجی دؤوره ایجلاسی نین ۲-جی جلسہ سینی رسمن آرتیق اعلام اندیرم. آقای محمد عظیما
دونکی جلسہ نین صورت جلسہ سینی مختصرن راپورت وئرمکدیر. آقای محمد عظیما بیرینجی جلسہ نین صورت
جلسہ سینی مختصر وجهیله اوخودو.

آقای شبستری: بیرینجی جلسہ ده اوخونان پروگرام موجیبینجه آقای پیشہوری آذربایجان دؤولت هئیاتی نین ایندییه
قدر گوردوکلری ایشلری باره سینده بیر راپورت وئرمکدیر.

آقای پیشہوری: من انله فیکیر اندیرم کی، دنیه جگیم سؤزلر چوخ موفصل اولا بیلمز، چونکی دؤولتین بوتون
گوردوکلری ایشلر خلقین ایطیلاعی ایله، مخصوصن مجلس میلی عوضولری نین نظارتی ایله اولموشدور. اونا گوره
منیم دنیه جگیم سؤزلر گومان اندیرم کی، نومایندهلر اوچون تازا سؤزلر اولمایاجاقدیر و فقط بونلار مختصر صورتده
تذکور کیمی اولا بیلر. سیز چوخ گوزل بیلیرسینز کی، بیزیم میلی دؤولتیمیز موباریزده دوغولوب، دؤولت و مجلس
موسلسلرین و توفنگلرین و باشقا اسلحہلرین گورولتوسو آلتیندا تشکیل تاپیدیر. بیزیم وزیرلریمیز و دؤولت ایشچیلریمیز
آزادیاھلاردان سنجیلیب دؤولت ایشلرینہ وارید اولموشلارسا دا، لاکین کیفیت قدر موجب دگیلدیلر. ایستیبیادی
دؤولتدن پیس یادیگارلار و منفور ایرتئر، اوغورلوق، ایختیلاس، تنبلیک و دؤولت مقاماتیندان سواستیفاده اتمک و
دواییرین بریادلیغیندان باشقا بیر شئی قالمامیشدی. ایشچیلردن بیر عیدہسی فقط ماعاشلارینی تامین اندیب، گونلرینی
گنجیریب، ساعات سایماق و اوندان سونرا خصوصی ایشلری نین دالینجا گنتمکدن باشقا فیکیرلری یوخ ایدی. من
اونلاری سرزنیش اتمک ایستہمیرم، چونکی تشکیلاتین ایقتیصاصی او ایدی، بنش نفر، اوچ نفر صادق آدم اولسایدی دا
یا ایشدن چکیلدی یا ایشده قالدیردیس موحیط ایله سازیش اتمکجه مجبور اولوردو و بئله لیکله بیر جور ایمرار ماعاش
اندیردی. میلی دؤولت تشکیلاتینده ایدارہلرین وضعی بو ایدی. حتا من سابق اوستاندارلیق بیناسینا گنتمکده ایستیفاده
اتمک اوچون بیر کاغذ تاپا بیلمہدیم، خصوصن او وقت کی، اوستاندار بویوک ایختیار اتلا گلیمیشدی کی، آذربایجان
نہضت میلی سینی یاتیرتسین، فارسلا رنمیشکن «در باغ سبز» نیشان وئرسین.

بیز حؤکومتی الہ آلدیغیمیزدا وضعیت چوخ آغیر ایدی، من ایندی الہ مالی جہتدن بئیرم، هر حالدا حؤکومتی الہ
آلدیغیمیز زمان بیز پروگرام ایله ایشہ باشلادیق و او پروگرامی تصویب اوچون مجلسه گنیردیک. بیز قاباغیمیزدا
قویدوغوموز پروگرام ایران دؤولتی نین عادی پروگراملاری نظیری دگیلدی.

بو پروگرام میلی بیر پروگرام ایدی، بیز بیلیردیک کی، بو دؤولت موعین بیر مودتده بو ایشلری گورمک. من
بئله گومان اندیرم کی، او پروگرام نومایندهلرین نظرینده دیر. پروگراما بیرینجی مسالہ میلی حؤکومتین قورولوشدور.
میلی حؤکومت بئله قورولمالی ایدی کی، خلق حیس ائتسین کی، بو حؤکومت اونون قوردوغو حوکومتدیر و اونا یاخین
دخالتی واردیر. بو ایش سؤزده چوخ آسان گورونسہ ده، لئیکن عملده چوخ چتیندیر. چونکی گنچ حؤکومت خلقی
دؤولتدن آیری اولماغا عادت وئرمیشدیر. دؤولت خلقین باشی اوستونده بیر یوموروق کیمی اولوب، میلن ایشہ عذاب و
فیشار آلتیندا دؤولت چرخلرینی دولاندیرمالی ایدی. میلن دؤولتی اومور اتدا دخالتی یوخ ایدی. بیز بو عادت دگیشمہلی
ایدیک، دؤولت میلن سعادتی نین تامین اتمہلی ایدی.

بیز پروگرامدا گؤسترمیشیک کی، بو نئجه اولمالیدیر. بو ایشچیلرین شخصن دموکرات اولمالاری ایله انجام تاپا
بیلمز، بلکه عملده بئله اولمالی ایدی کی، خلقین ایستہدیگی عملہ گلسین. بیز تشکیلات اوزریله دؤولتی تشکیل وئریب
ویلايت و بؤلوک انجومنلری واسیطہسی ایله ایدارہ ایشلرینده مالیہ و صحیہ ایشلرینده خلقہ نظارت اتمکجه ایمکان
وئردیک.

ایکینجی سی بلدیہلر مسالہسیدیر. گنچن دؤورده شهرداری انجومنلری دؤولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب، بلدیہ ریجیسی دؤولت طرفیندن تعیین اولوردو. ظاهیرسازلیق اوچون اونا انجومن آدی قویموشدولار. بیز خلقی مستقیم صورتده بو انجومی سنجیب و بلدیہ ایشلرینده دخالت انتمهسینه ایمکان وئردیک. البته بو تازا بیر ایشدیر. بیر میلث لازیمدیر کی، دوزگون صورتده چالیشسین و بیز قطعی صورتده بونو اندهیلهجگیک. من یادیم گلیر کی، (آقای یکانی بورادادیر یا خنیر؟) گنچن ایل بایرامدان قاباق «خویا» گنتمیشدیم. بلدیہ سوپورلرینین پالتاری یوخ ایدی و آیلیق دا آلمامیشدیلا، ایستهیردیلا شهرین کوچهلرینده اولان آعاجلارین باشینی کسبب و ساتماقلا اولارین آیلیقلارینی تامین انتسینلر، من ایندی باشاوجالیقلا دئییهیلرم کی، بلدیہنین ایشی او قدر یاخشیشیب، نه اینکی حوققلارینی دا وئریرلر بلکه شهرین ایچریسینده ده ایصلاحات باشلانیدیر.

مراغا شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولونماییب، دنمک اولار، موتوسیط شهرلریندننیر و موترقی شهر دگیلدیر. بونولا برابر مراغادا بلدیہ انجومی مالی وضعیتین یاخشیلیغینا ایستینادن تصمیم توتوب کی، بیر دؤولت تئاتریسی بیبا انتسین. بو چوخ اهمیتلی بیر ایشدیر، چونکی ایران حؤکومتی ایندییه قدر حتا تهراندا دولت تئاتریسی عمله گنیره بیلیمیبیدیر. لاکین ایندی خلق، انجومی اوز ائوی و اوز عایلهسی بیلیر. میانابدا بلدیہ اوروپا اوصولو ایله بؤیوک بیر حمام دوزلتمک ایستهیر. بو فیکیری بیز و مجلس اولارلا وئرمهیشیک، خلق اوزو احساس اندیر کی، بورادا حمام مسالہسی موشگولور، گرک موعاصیر بیر شکیلده بو مسالہنی ایصلاح و حل ائتمک. البته بو کیمی ایشلر آسان ایشلر دگیلدیر، بنله بیر حمام نچه مین تومنہ، شاید ۸۰-۹۰ مین تومنہ باشاگلن بیر ایشدیر. بودا میانداب اوچون بؤیوک بیر پولدور.

تبریزده بلدیہنی تحویل آلندا اورانین صاندیغیندا پول یوخ ایدی. لاکین ایندی بیز باجارا بیلہجگیک کی، یاخین زماندا تبریزده سو لولهکنشلیگی عمله گنیریب و خیابانلاریمیزی آسفالت اندک. بیز اولارین وسیلهلرینی ده آلمیشیق. تبریز بیرنجی ایران شهریدیر کی، اونا سو لولهکنشلیگی اولور. من دنمک ایستهیرم کی، حؤکومتین خلقه یاخینلاشماسینین نتیجهسی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجومنلر مسالہسی تازادیر، لاکین بونا باخمایاراق چوخ آز بیر یئر واردیر کی، اورادا انجومن تشکیل وئرمگه موفق اولمامیشیق. چونکی ایندی بیلیرسینیز کی قیشدیر، سو یوقدور، گندیب-گلمه وسیلهلری ده یوخدور. هله ایندی ده اهردن نومایندهلر گلنده شاید آت وسیلهسی ایله گلیدیر، ایندی انجومن تشکیلاتی قورولوب و طرحی ده وجودا گلیدیر. اونی یاواش-یاواش مونظم حالا سالماق لازیمدیر. من فیکیر اندیرم کی، اوچ-دؤرد آی بوندان آرتیق ایش گؤرمک اولماز و البته مؤحترم نومایندهلرین و دؤولت ایشچیلرین فعالیتینی و حوسن نیی اوزرینده بو نتیجهلر اله اندیلیدیر، اوندان سونرا بخشدارلیق و فرماندارلیقدیر. البته اونی بو تنزیلکده مونظم بیر شکیلده سالماق اولماز دی. دؤولت مامورلارینین ایچریسینده هنوز آشینا اولمایانلاریمیز آز دگیلدیر. من، منیمله همکارلیق ائدن وزیرلره مکرر دئمیشم کی، بیز دیوانخانا قورموروق، بلکه ایدارلریمیز قانونو ایجرا ائتمک اوچوندور. فرماندارلاریمیز دا گرک قانونون ناظیری و موجدیسی اولسونلار. آما بوجور آدمالار کی، بونو لایقیقجه باشا دوشسونلر چوخ آز دیر. چونکی کؤهنهلر باشا دوشمورلر، تازالار دا ایداره ایشلرینه آشینا دگیلر. اونا گؤره ده ایدارلرده بعضی یئرلرده کؤهنه آدمالار و بعضی یئرلرده ده تازا آدمالار لایقیقجه مقصودوموزو ایجرا انده بیلیرلر. بیزیم اومیدیمز بودور کی، گلن دؤورده بخشدار، هدار و کدخودالاری اوز ایدئالیمیز اوزریله تربیت اندیب و ایش باشینا قویاجاییق، بعضی موترقی یئرلرده دؤولت ایشچیلری تربیت ائتمک اوچون موسیسهلر آچیلیر، لاکین ایندی بو ایشدن اؤترو بیزده موشگولات چوخدور. بونا گؤره دیر کی، ایندی بیز ایناندیغیمیز آدمای ایش باشینا قویوروق. چوخ یئرلرده گؤروسن کی، او ایشچیلر بیر پارا ایشلرده وزیره موراجیعت ائتمک یئرینه فیرقهیه موراجیعه اندیر، یا اینکی فیرقهیه موراجیعه ائتمک یئرینه حؤکومه موراجیعه اندیر.

مورور زمان لازیمدیر کی، بیز ایداره ایشچیلریمیزی باشا سالاق کی، دمکرات فیرقهسی سیاسی بیر رهبردیر، گرک اونون دندیگی سؤزه قولاق آساق و لاکین حؤکومت ایشی باشقا بیر ایشدیر و گرک بو ایکسی قاریشیلما سین. متلن چوخ وقت اولور کی، بیر ایشچی منه مربوط اولمایان ایشلرده اون دانا تلقراف بیر-بیرینین دالینجا منه گؤندهریر. من مذمت ائتمیرم و دنمک ایستهیرم کی، خلق هنوز میلی حؤکومتین حقیقی معناسینا پئی آپارماییبیدیر. گرک خلقی مورور زمانلا حاضیرلاماق و اولاری تربیه ائتمک. البته مثله موناقیشه یوخدور، بو ایش بیر وحشی آتی توتوب مینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدمای آتا تشبئه ائتمک اولماز، آما من بونو دنمک ایستهیرم کی، گرک تازا آدمالاری ایشه آلیشدیراق. آما بو بیر گون و یا ایکی گونده اولان بیر ایش دگیلدیر. سیاسی جهندن علاوه، تعلیم و تربیت مسالہسینین ده بورادا دخالتی واردیر. بیز مین جور چتینلیکلره باخمایاراق بو آز زماندا بیئه ده بیر قدر ایشچی تربیت انده بیلیمیشیک. بیز اومید اندیریک کی، اولار نئز بیر زماندا دمکراتیک وضعیتنه آشینا اولاجاقلار، چونکی نیت خالیص اولوب، خلقه خیدمت ائتمک فیکیری اولورسا، اول دفعهده اولار ایشتیباه انتسهرلر ده، اولار آخیرده حقیقی تاپاجاقلار.

حۆكومت قورولوشوندا سونرا انجومن تشكىلى، بخشدارلارى و فرماندارلارى ايجتىماعى آداملار تربيت ائتمك ايله ياواش-ياواش خلقى مىلى حۆكومتە ياخينلاشديرا بيلهچك.

بونولا علاقەدار اولان مسالەلردن بىرىسى دە امنيت مسالەسىدۇر. بىز اولىندىن ئىشلىتىشكە، وار قوۋمىزە چالاشماقچى، خلقىن مالى، جانى، ناموسى حىفظ اولسون، چونكى امنيت اولمادىقا بىزىم ھىچ بىر تىدبىرىمىز نىتىجە وئرمەيچك ايدى. بونا گۆرە مىلى حۆكومت تشكىلىندە ھامىمىز چالاشدىقكى، امنيت اولدوغو كىمى تامىن اولسون، من كىنارلاردا كىنلىلەرلە دانىشىردىم، حتا چوخوسو منى تانىمىردىكى، كىمىم و امنيتدن راضىلىق اندىردىلەر. حتا مراغادا بىر پارا آداملار ئىشلىدىلەركى، داستانلاردا ئىشلىدىلەركى، گىرگىنچىلەر دوكانلارنى آچىق قويماق تا خلق گۆرسونكى، بو ايش افسانە دىگىلدىر، بلكە حىقىقتىدۇر. بىز مىلى حۆكومتى اساس امنيت اوچون قورموشوق و امنيتلە اىثبات اندە بىلدىكىكى، دوشمنلرىمىزىن اولدە بىزە دىنىكلرى سۆزلەركى، آذربايجان نەھىتىنى عملە كىتىرلەر اوغرىدورلار، جانىدىرلەر، يالانچىدىرلار، بىز بونو دا اىثبات ائىدىك و عملە دە گۆستردىككى، امنيت ايجاد ائتمك و خلقى راحتلىغا چاتدىرماق اولار.

البتە نواقىص چوخدور، تىك-تىك فدايىلرىمىز فىرقە عوضولرىمىز و ايدارلرىمىز دە بىر پارا نوقسانلار واردير. قولى بعضى يولداشلارىمىز بىلسىنكى، ھەر كىس اۆز گوناھىنىن جوايىنى شىخىن وئرمەلدىر.

بىز ھەردە اىگىرمى بلكە قىرخ ايل قولدورلوق انلەين صمدخان و عبدالەخانلارنى موزات ائىدىك، خلق بىزى آقىشلادى، بىلدىكىكى، مىلى حۆكومت اونون راحتلىغى اوچون چالاشىر، سىد ضيا روزناملرى قارنى بىرتىق كاظمى شەھىد راھ آزادى آدى قويدولارسا خلق اونلارلا گولۇدۇر.

مىلى حۆكومتىمىز دە بو جور آداملاردا حيات اولمايلىز. گىرگىنچىلەر قانۇن موقابىلىندە چوخ مۆحكىم بىر صورتە موحاكىمە اولسونلار. ھەر كىس اۆز جورمونون موزاتىنى گىرگىنچىلەر چىكىن. آيرى بىر آدام اونون موزاتىنى چىكىمىز، اوغول دىمىن جورمىلە موزات اولماز. بىز بىرىنى موزوم اولدوغو صورتە موزات ائىدىرىكەسە لاكىن اوغونو تربىيە ائتمەللىك.

گىرگىنچىلەر نومايندىلەر و بىلايتى و بۆلوك انجوملرى واسىطەسى ايله اونلاردا بىلدىرىنكىكى، مىلى حۆكومتە بىر آدامىن بىر شاھىسىنى قانۇنسىز الماق اولماز. بىز آزادلىق و خلق دوشمنلرىنى ماللارنى موصادىرە اندىردىك. البتە آزادلىق علئىھىنە اولان آداملار گىرگىنچىلەر موزوم اولسونلار، لاكىن بو قانۇن موزابىلىندە و موعىن اولونموش كومىسيون واسىطەسى ايله عمل اولونور و اونلارنى ماللارنى موصادىرە و دۆلت اوچون ياردىم اولور و البتە بو ماللار نە حسن، نە حوسن، نە جعفر، نە تىقىپە دىگىل بلكە خلق يولۇندا مىسرف اولمايلىدىر.

مومكوندور ايتىفاق دوشسونكىكى، تىك-تىك آداملار موصادىرە اولونان ماللاردا ايتىفادە ائتمىش اولسونلار، لاكىن بو چوخ نادىردۇر. او ايشلرى گۆرەنلر شىدىد صورتە موزات اولمايلىدىلەر، اونلارنى دوستلۇغو ايبى دوستلۇغودور و بىزە دوشمنلىكىدۇر. گىرگىنچىلەر تامىن قىضابى اولسون، تىك-تىك آداملاردا بىلە ايشلر گۆرەنلر اولسالار دا گىرگىنچىلەر مىلى دە اونلارنى قىضابى ائىسىن. قولى خلق آزاد ياشاسىن، خلق نە قدر آزاد ياشارسا داھا آرتىق حۆكومتىمىزىن دالىندا دورار. لاكىن بىلە اولمادىقا تشكىلاتىمىز ئىزلىكە آرادان كىتىر. بىز گىرگىنچىلەر ايتىفادىنى اوزوموزە جلب ائىدىكىكى، خلق ھىچ تصورى ائتمەسىنكىكى، دىمىكرات فىرقەسىندە و مىلى حۆكومت ايدارلرىندە پىس ايش گۆرن آدام اولمايلىر، بو فىلسەفلەر ھاوادان دىگىل مىن ايللرلە ايتماخان اولونوبدور، ھەر يىردە قانۇن وار ياشايش وار، ھەر يىردە ظولم وار ايتىرسە اورادا اولان دۆلتىن عونوانى دىمىكرات ايتىرسە موزتەج آدىلە آدلانسىن، ايتىنلار سعادتە يىتىشە بىلمىلەر، مىلى حۆكومت بو ايشە بۆيوك اھمىت وئىرىر.

بىزىم مىلى دۆلتىمىز امنيت جەتتىندىن چوخ ايشلر گۆرەنلر. فىكىر ائىدىمكىكى، شەھرى امنيتى و اطرافداكى امنيت آز-چوخ ياخشىلاشيدۇر. كىچىن حۆكومتلردە خلقىن اكترىتىنى تشكىل وئرن كىنلىلەر اوچون ھىچ جور جانى و مالى تىمىن بوخ ايدى، بونلار نە تىك اوغرو و قولدورلار بلكە دۆلت مامورلارى و ژاندارملار طرفىندىن دە تىضىق اولونوردولار.

مىلى حۆكومت زمانىندا ھىچوقت بىر مامور قانۇنسىز بىرىنىن ائوبىنە كىندە بىلمىز، بىلە ايشلر گۆرونورسە كىت-كىندە قىضابى ائىنچاقىدۇر.

كىچىن زمان كىنلىلەر بىر تىمىز پالتارلى گۆروردوسە اوزونو گىزلىتمك ايتىمىردى. لاكىن ائىدى بىلە دىگىل. اونلار باشلارنى بوخارى توتورلار. ائىدى كامىل امنيت اولونوبدۇر. ائىدى قىچاق-قولدورلۇغون قىضابى ائىنچاقىدۇر.

دوشمن نه قدر چالیشرسا کی، بیزیمله کوردوستان خلقی نین موناسیباتینی بولاندیرسین، لئیکن بیز بونون قاباغینی آلیریق و حقن کوردوستان فیرقهچیلری ده دوستلوغا چالیشرلار. بیزیمله کوردلر آراسیندا ایختیلاف سالماغا چالیشانلارین پیس حرکتلری ده معلوم اولدو کی، «ارفع» الیه اولوب. بیز عیده مراغادا و چاردولودا کورد پالتاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدن میانادا و مراغا حودودو آراسیندا ۳۰۰ نفر بیزیم علئیهیمیزه تجهیز اولونموشدور، بیز تنزیلکله اولناری آرادان آپاریب آز زماندا فداییلریمیزین خیدمتی سایهسینده ساده بیز صورتده اولناری برطرف انتمگه مووفق اولدوق و بو آذربایجاندا گورونمیین اهمیتلی بیز ایشلردندیر. ایندی اهر و مراغا اطرافیندا میلی دؤولته نیسبت موخالیف هئچ بیز حرکت یوخدور. اردبیل و گنر می ماحاللاریندا بعضی آنتریکلر اولموشدو، بیز اونو دا آرادان آپارمیشیق. خلقین گوناھسیز اوشاغی نین باشینی کسن حوکومه هئچ کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون دوزگون صورتده ایجرا اولونمایدیر.

سونرا من ایستهبیردیم بونو دئیم کی، دؤولت قورولوشوندا سونرا امنیت مسالهسینده خلقیمیز کؤهنه ژاندارملاری آرادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی وجودا گنیرمیشیک. اومیدواریق کی، بیز-ایکی آیا قدر نظمیه نین بو تشکیلاتی چوخ مونظم بیز حالا دوشهجک و ژاندارم تشکیلاتیندا اثر قالمایاقدیر.

سونرا ایقتیصاد و مالیه مؤوضوعودور. میلی حوکومت وجودا گلدیکدن اوچ آی قاباق بیز ساده بیز تدبیرلر گورموش ایدی کی، حوکومت دگیشدیکده بورجا یا اعانه بیغماغا مجبور اولمایاق. گنچن اینقیلابلاردا چوخ اینتیفاق دوشموشدو کی، اینقیلابی عمله گنیرنلر مجبور اولموشدولار مومویلردن بویوک اعانلر بیغسینلار. بیز بانکلاری توتمالی ایدی، لاکین بیز اگر بیز آز عجله انده ایدی مومکون ایدی کی، ۲۱-آذرده میلی تشکیلاتیمیزی قورماغا مووفق اولای بیلیمه ایدی. چونکی تهران چالیشردی کی، بیزی تحریک و عصبانی ائتسین و ایش بیتمه میشدن بیزی بوغسون. اونا گوره ده بیز بانکلاری تنز توتا بیلیمه دیک و بیز هفته ۲۱-آذره قالمیش توندوق.

بیز بانکلاری ایشغال ائندن سونرا معلوم اولدو کی، تهران حوکومتی آنلامازلیقدان یا عمدی صورتده اوزون مودتدن بری تبریز بانکینا بیز شاهی دا اولسا پول گوندرمه میشدیر، بلکه عوضینده حواله گوندرمیشدیر. تبریز بانک کی دا اوزو اسکیناس چاپ انتمیر کی، دؤولت ایشچیلرینه وئرسین، بلکه تاجیرلر و باشقا آدمالار بانکا اعتیبار اندیپ قویدوقلاری پوللاری دؤولت ایشچیلرینه خرج ائیردی. بورادان چیخان مالیاتلار تهرانا گوندریلیب و ۱۴- میلیون تومن پرداختی تهرانان آنجاق حواله گوندریلیبیر.

بانکی تحویل آلدیغیمیز زمان ایکی میلیون ایکی یوز تومن دؤولت بانکیندا و یاریم میلیون دا آیری بانکلاردا وار ایدی. موقابیلینده ۱۵-میلیون تومن خلقه بورجلو ایدی. بوندان باشقا بیز مجبور ایدی کی، اقلن دؤولت ایشچیلری نین آذر حوقوقونو وئرک و بو حوقوق دا ۳-میلیوندان آرتیق اولوردو، دنمک گرک مالیات بیغیب اولنارا و خلقین بورجلارینا وئره ایدی. میلی حوکومت هر شئین آرتیق ایقتیصادا، پولا باخیبیر.

ایندی دنمک اولار کی، دونیادا پول مسالهسی اینسان بدنینده اولان قان کیمی دیر. بیز ایجتیماعدا پول اولمازسا مومکونور کی او ایجتیماع سوقوت ائتسین. بونا گوره ده بیز پول باره سینده آشاغیدا گؤستره مجگیم جیدی تئیرلری گؤتوردوک.

اولن بیز قداغان انندی کی: بانکلار موقتی حالدا آدمالارا پول وئرمه سینلر، چونکی بیز پارا آدمالار بانکلاردان پول آلیب تهرانا آپاردیلار و ایکی میلیون موجود اولان پولدا بو ترتیب ایله کیفایت انتمزدی. اولده بئله نظره گلیردی کی بازاردا بویوک بوحران عمله گله جکدیر. من ایشده موطالیعه انتمیشم، منیمله ایشلین وزیرلر بیلیرلر کی، من اول بانک، مالیه، ایقتیصاد و سونرا باشقا ایشلره باخیرام. ایندی اولای بیلیر کی، اوزلری بونا اعتیراف انتمه سینلر لاکین بیزیم بو ایشیمیز باعیث اولدو کی، آذربایجاندا تاجیرلر ورشیکست اولمادیلار. الحمدولاله بیزده ورشیکست اولان یوخدور. بیز اگر او وقت ایکی میلیون تومنی پایلاسایدیق، خلق بانکا توکولوب بیز هر ج-مرج عمله گلیردی. لاکین تدبیرلریمیز نتیجه سینده ایکی میلیون موجود عوضینده ایندی بیز ایکی میلیوندان یوخاری و بلکه ده ۳-میلیون خلقه طلبلری بابتیندن وئرمیشیک. مالیاتدان یوزده ایگیرمی بئش تهرانا وئرمک عوضینه اونو طلبکارلارا وئریرک. بیز بیز میلیون پس انداز بابتیندن خلقه وئرمیشیک. البته بو مورور زمانلا اولوبدور، ایندی بیز حیس اندیریک کی، مالی وضعیتیمیز یاخشیشیر. ایندی بلدییه ایدارلرینده بیز اینقیلاب کیمی وجودا گلیدیر. البته بو اینقیلاب فقط دؤولتین مالی تدبیرلری وسیله سی ایله اولونان بیز ایشدیر. ایندی بلدییه وضعیتیه ده دوزملیر و بوتون آذربایجاندا یاواش-یاواش بلدیملر فلاکت حالیندا قورتاریرلار.

بس دئمک کی، مالی تدبیرلریمیز بانکلاری و باشقا ایداری ایشلریمیزی ده دیر یلندی.

گلیردن وئرگی مالیاتینا گلدیکده، بو مالیات دوزگون قورولسایدی عادیلانه بیر ایش ایدی. موحاریبه زمانیندا بیر نفر مالی آلیردی، صاباح اون برابر قیمتینه ساتیردی. دونیادا مالی ایشده ایشلهینلر بئله مصلحت گورموش ایدیلر کی، داعوا زمانیندا بو قانونی قویسونلار و بیر آدام کی، بیر گونده، جوزیی بیر ماعامیلده ۱۰- مین تومنی دؤولته وئرملی اولسون کی، دؤولت قووهتلنسن، مامورلارینا و باشقا ایداری ایشلرینه خرج اولسون.

البته تیجارتده یوزده دوققوز یوز عادیلانه دگیلدیر. تازا گلیردن وئرگی مالیاتی قانونی قویولاندا دوکتورمیلیسپونون نظری شاید اول درجهده دوزگون ایدی، لاکین تهران مجلسینی تشکیل وئرلر بویوک تاجیرلر و مومتویللردن ایدیلر کی، بویوک مالیاتلار علاقه توتوردو. بونا گوره اونلار ایشکاللار چیخارتدیلا و مالیاتین نقشهسینی بیر آیری یولا سالدیلر کی، نتیجهده قارما-قاریشیق بیر شکله دوشدو و بئله اولدو کی، تاجیرلر دفترلرینی دگیشدیلر و بیر تیجارتخانادان موهم تیجارتخانا وجودا گتیردیلر. بورادا بویوک تاجیرلریمیز واردیلر کی، بویوک قازانجلاری اولموشدو و ایندی آند ایچیرلر کی، عایداتیمیز یوخدور. لاکین عملده هامی بیلیر و گورور کی، اونلارین نه قدر عایداتلاری وار ایمیش. بونا گوره مالیات ایدارلری ده چوخ مالیات ویصول ائده بیلمیردیلر. تشخیص وئرلن مالیاتین قاباغینا بیر صیفیر قویوردولار تا بلکه بیر شئی ویصول ائده بیلسینلر و بئلهلیکله هر ج-مرج تولید اولوردو.

معلوماتور کی، میلی حؤکومت تشکیل تاپدیقا بیزیم مالی مخصصیلریمیز یوخ ایدی کی، مالیاتی تشخیص وئریمک اوچون بیر کومیسسیون سئچلسین. تهران مجلسی تروتمند آداملاردان تشکیل اولوندوغونا گوره اورادا ائله بیر اوصول گوتورموشدولر کی، ایللرله مالیات ویصول ائتمک اولمازدی. مثلاً اگر بیر آدام تشخیص وئرلن مالیاتا اعتیراض ائتسه ایدی، گرک عالی کومیسسیوندا اونا رسیدهلیک اولایدی کی، بو کومیسسیون دا تهراندا دیر. بئلهلیکله بویوک تاجیرلر و بویوک مالیاتلارا شامل اولانلار کی، اوزلری بو قانونو گنچیرمیشدیلر نچه ایللر ایدی کی، بو قانوندان ایستیفاده ائدیبلر مالیاتلارینی تاخیره سالیردیلر.

بیز مونتظیر اولای بیلمز ایدیک کی، تهران عالی کومیسسیونو ایللر بویو اعتیراضلارا باخمایاراق مالیات کومیسسیونو سوروندورسون و بیزی ایقتیصادی فیشارا سالیسن. بونا گوره بو ایشی محلی شرایطه اویرغون بیر طرزده ایجرا ائتمگه قرار وئریدیک. عادیلانه صورتده بیز بیر قدر مالیات ویصولونا دا مووفق اولدوق کی، مالیات ایجرا سینا اعتیراضلاری اولانلار او محکمهیه موراجیعه ائتسینلر و بو محکمهده رسیدهلیک اولوندوقدان سونرا آرتیق مالیات آلینمیش اولسا صاحبیلرینه قایتاریلسین. بیز بئلهلیکله تهران حؤکومتین مالیات ویصولوندا اوز الیه یاراتدیغی ایشکالی اورتادان گوتورموش اولدوق.

بیز غنیر مستقیم ایشلرله قویونچولارین قاباغینی آماق، قند-شکرین قیمتینی عادیلانه بیر حالا سالماقلا ایقتیصاد ایشینه کؤمک ائتدیک و بو ماللارین قیمتینی موعتدیلر بیر شکله سالدیق. بو ایشیمیزین حتا تهرانین بازاریندا دا شدید تاثیر ایلدی.

البته بو ماللاردان چیخان سرمایانی آیری یئره خرج ائده بیلمزدیک. چونکی اوندان مؤوجودی پولدا آرادن گنیدیک، دؤولته ضرر اولاردی. مثلاً گرک ایدی کی، چای آلینیب یئرینه قویولایدی.

بیز غلط قانون-ایستخدامی آرادان آپاردیق. گنچ زماندا غلط قانون-ایستخدام اوصولی ایله مثلاً بیر نفر ظابط بویوک بیر حقوق آلیردی. موقابیلنده بیر نفر تحصیل ائتمیش ایکی یوز تومن حقوقلا ایستخدام اولونوردو. اونا گوره بیز لیاقتلی اولمایان آداملارین حقوقلارین آزلتدیک و اوز یولداشلاریمیزا دا دندیک کی، آز حقوق آلسینلر. البته موحاریبه زمانیندا قویولان حقوقلار ایندی اولای بیلمز و بو ایش ده غنیر عادیلانه دگیلدیر. چونکی سطح زیندگانلیق آشاغی گلیردی. مثلاً بیر آدامین اوتوز تومن حقوقو و یتمیش تومن مدد خرج و فؤوق العادهسی ایدی، ایندی کی، سطح زیندگانلیق آشاغی دوشوب و یوزده قیرخ جینسلر آشاغی گلیر: دئمک اولار کی، بیزیم بو ایشیمیز کامیلن عادیلانه دیر. ایندی مثلاً تبریزده یاغین قیمتی ۲۵ تومندیر، در صورتیکه گنچ ایللرده ائتمیش تومن ایدی. ایکی قیرالیق یومورتا ایندی ۱۲-شاهی یا ساتیلیر. ایندی هر پارچا کی بازاردا مثلاً اون تومنه ساتیلیردی دؤولت ماغازلاریندا ۳-تومنه ساتیلیر. بیز داعوا زمانی نین حقوقونو وئرسه ایدیک اوندان هم عادیلانه اولمازدی هم ده خلقی سویمایا مجبور ایدیک، هم ده سطح زیندگانلیق یوخاری گنردی.

سونرا بویوک بدبختلیک کی، ایرانین باشیندا واردیلر بو دور کی، ایشچینی ایشه گوره قویموردولار و قدیمدن سوئدیله و بلژیکلیله نجه اوصول قویموشلارسا ائله ده قالیردی. مثلاً بیزیم ایدارلریمیزده ۱۰ نفر آداما ۱۲ نفر

پنشنخدمت ایشلیمیز. سیزین نظریزه بئله گلمه سین کی، پنشنخدمتین حقوقو آز اولوب، دؤولت بودجه سینده انله تاثیر ی بوخدور. لاکین آذربایجان دوا بیرینده پنشنخدمتلرین عیده سی ایکی میندن زیاده دیر. آیدا اولارین حقوقی ایکی یوز مین تومن اولور. بیز بو پوللا یاخشی قوشون ساخالایا بیلریک. البته مقصودوموز پنشنخدمتلرله موخالیفت ائتمک دگیلدیر. لاکین ایدارنن هر بیر کیچیک ایشی ایله بیر شوعبه ایلرینده، بو شوعبه لر ایلین باشیندا شاید یوز مین تومنیلیک دؤولته نفعی بوخدور، لاکین دئمک اولار کی، ایش قورانلار قاباقچادان بونو فیکیر ائتمه بیبلر.

بیز بیرینجی دفعه تمام ایداری تشکیلاتی دگیشه بیلیمزدیک. بونا گوره ده بیر آز ایشچیلرین عیده سینی تخفیف وئردیک و بیر قدرده اول اوج آیدا او آدمین حقوقلارین دا کی، ویجودو زاید دیر آزالندیق. ایندی ایسه بئکارلیغین قاباغینی ساخالماق مجبوریتینده بییک. بو آدمالارا باشقا بئرلرده موفید ایشلر وئرجه بییک. بونولا برابر ناچارلیق کی، اولار ی بیر مودت ده ایدارلرده ساخالیب کوجملره توکمکن پرهیز ائدک. بو ایلیکی بودجه میزده بیر نفر ده ایداره ایشچی سینی ایدارندن چیخاریلما سینا یول وئرمه می شیک. برعکس بعضی تازا موسیسلر تشکیل ائتمکله ایشچیلریمیزین عیده سینی آرتیر می شیق.

ایندی حساب بیزیم الیمیزده وار دیر، بودجه میز ده تنظیم اولونوبدور. هامینیز بیلیر سینیز کی، ایران دؤولتی نچه ایلدیر کی، کامیل بیر بودجه تصویب ائده بیلیمه می شیدیر، آنجاق بیر ایلیق و ایکی ایلیق ناقص بودجه مجلسه گتیر می شیدیر. لاکین بیز بو دؤورده کامیل بودجه میزی مجلس میلی میزه گتیر می شیک. هله بو گرک بوندان دا تنز مجلسه وئر یله ایدی، لاکین تاخیرینه سبب بیر پارا عیلتلر وار دیر کی، اولار ی سیزه گؤستر مجم.

بیز گلیردن وئرگی مالیاتینی دگی شیدیر دیک، چونکی بیلیر دیک کی، ایندی گنچن ایللر کیمی ایستیفاده ائتمک اولماز و عادی بیر حالدا بوندان ایستیفاده ائتمک چتیندیر و آنجاق گوجلو تاجیرلر بازاردا ایستیفاده ائده بیلرلر. بیز بو اوج آیین ایچینده مالی جهندن ایشلره موسلط اولدوقجا یوز مین تومن فقط میانا و زجان دمیر یول ایداره سینه وئر دیک. بونو وئر مه سه ایدیک ده اولماز دی. ایندی بو جهندن میلی حؤکومتین وضعیت-مالی سی یاخشیدیر.

تدبیرین بیر یسی ده بودور کی، بیر میلیون خزانه قبیضی چاپ ائتمی شیک. بوندان اؤترو دور کی، جینسی اوجوز وئرک. مثلاً اون تومن جینس موقابیلینده دوققوز تومن آلینیر. بونون فایداسی بودور کی، اولن خلقدن بیر میلیون تومن بوج ائتمگه مجبور اولما دیق، البته بو پول بوج اولسایدی ایستهلک اولوناجاق ایدی. بؤیوک میقدار دا گرک فایض وئر یله ایدی. بوندان باشقا جینس ده ساتدیق و بو بیر میلیون ایلین آخیرینه قدر نچه دفعه دولانار و نچه برابر اولار.

بو گون کی آیین اون آلتی سی دیر مالی جهندن داها وحشتیمیز بوخدور. بیز بیلیر دیک کی، پولوموز وار. بو بؤیوک بیر موفقتیدیر کی، بودجه میزی تنظیم ائتمی شیک و کسر-بودجه میز ده بوخدور. بو ایش حتا اروپا دؤولتلرینده ده چوخ چتیندیر. بیزیم بودجه میز کنچمیش دؤولتین طرفیندن یازیلان بودجه من ده نچه قات آرتیدیر. بودجه میز ده مین نفر آرتیق ایشچی ایستخدام ائتمی شیک، بیز ایداره ایشچیلرینی ساخلیر یق تا ایش تاپیلدقدا اولار ا باشقا ایش وئرک. البته بو ایش مالی سیاستیمیزین دوزگونلوگو نتیجه سینده دیر.

آقای شبستری: اون بئش دقیقه تنفوس وئر یلیر.
تنفوسدن سورا:

آقای شبستری: آقای پیشهوری اؤز بیاناتینا ایدامه وئر سینلر!

آقای پیشهوری: بو مساله دن سونرا فیکیریمیزی مشغول ائدن ایقتیصاد مساله سیدیر. بیز هله فیکیر ائدیر دیک کی، میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا آذربایجاندا بؤیوک احتیکارلر باشلانیب، مومکوندور کی، آزوقه آز اولاندان سونرا موخالیفلری میزین تنلیغاتلارین نتیجه سینده وحشته دوشومش تاجیرلر خارجه آزوقه آپارالار و اؤزلرینه سرمایا ائدملر. بو قورخو حؤکومت میلی دن قاباق دا وار ایدی. اونا گوره بیز همیشه شهرین آزوقه سینی کونترول ائدیر دیک. فیرقه نین اینانیمیشلاری ایقتیصاد ایشلرینی نچه مودت تامین ائدیر دیرلر. فیرقه نین تشکیلات یولو ایله درخشانی نین شهر انبارلاریندان نیظامیه به آزوقه اینتیقال وئر یلمه سی نین قاباغی الیماسینا چالیشیر دیق. بیز بیلیر دیک کی، سیاسی ناراضیلیقلار، بؤحرانلار اغلب چؤرک مساله سیندن دیر.

بیز چالیشدیق آزوقه نین یولونو آذربایجاندا خارجه مسدود ائدک. بیلیر دیک کی، بو ایش بعضی اشخاصا ضررلی دیر. لاکین قوی بئش نفر- اون نفر ضرر گؤرسون، اهالی وحشته دوشمه سین و میلی حؤکومتدن باهالیق گؤرمه سین. نجه کی دندیم بو ایشدن بیز یاخشی نتیجه آدیق، چؤرک وسایر شئیلر اوجوز لاندی، لاکین تهراندا عکسینه

اولدو، حتا دندیلر کی، آذربایجان آزوقه وئرمریر، آجلیق اولور. درصورتیکه بو فریادلار لا او بیررسی طرفدن چالیشیردی کی، مالی بؤحرانلار بیزی بوغسون و پوللاریمیزی چکیب آپارسین. موتوحیش اولان وارلی آداملار پوللاری آپاریردیلار، بیزی فیشاردا قویماق ایستهبیردیلر. بو ایش سبب اولدو کی، بازاردا جینسلر داها اوجوز اولسون. خلقتین اکثریتی اوجوز لوفدان راضی اولوردو، ایداره ایشچیلری، زحمتکش و کارگرلر راضی قالیردیلار. بو اوزون مودت دوام انده بیلیمزدی. محصولون باهالیغی پیس اولدوغو کیمی، حددن آرتیق اوجوزلوغو دا بئله ضررلی دیر. گرک کندلی اوز ایشینه اوزگی قیزسین و محصولونو عادیلانه قیمتده ساتا بیلسین. بیز جور بجور بونون قاباغین آلدیق.

بیرینجی سی صادیراتا عواررض تعیین ائتمک مساله سی ایدی، چونکی جینس آذربایجاندا خارجه گئتسه ایدی، بیردن سریع صورتده باهالیق تولید اولوردو. بونا گوره چوخو موذاکیره دن سونرا اینقیلابی بیر تدبیر گوتوردوک و بئله قرار وئریدیک کی، صادیرات موقابیلینده عواررض آلیسین. آذربایجاندا گندن جینسلر بیر میقدار کیرایه و بیر میقدار دا نفع اوستونه گلیر و بئله لیکله بو جینسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خوشگه بارین صادیر اولماسینا ایجازه وئریدیک. اولده بیز صادیراتا ایجازه وئریدیک، لاکین ایندی وئریمیشیک. بونولا برابر یئنه لاییقی قدر صادیر اولونمور. دئمک اولار کی، بو وضعیت دونیا وضعیتینه باغلی دیر. گله جکده بیز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائتمگه یول تاپاجاییق. عومومیتله دئمک اولار کی، ایران دولتی نین خارجهی و تیجارتی سیاستی بوخورد. تهران حؤکومتی خارجه دن گلن ماللارین قاباغینی آلماق و اوز ماللارینا دونیادا بازار تاپماق باچارمیر. ایندی مثلن تیکیلی پالتار و اوتوموبیل سنل کیمی ایران بازارینا تۆکولور، دسته دسته تاجیرلری ورشیکست اندیر. خارجه دن گلن کؤهنه پالتارلاری گئیمک بیزه تحقیر و توهیندیر. بیز اولناری گئیه بیلیمریک، ایران حؤکومتی اوزو بیلر نه اندرسه ائتسین. لاکین بیز اوز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر اندیب و عوضینده بیزه لازیم اولان شئیلردن مثلن لاستیک، شهرلریمیزین آبادلیغی اوچون لوله، آسفالت و باشقا شئیلر وارید انده جیبیک. ایران دولتی اوزونه لازیم اولان شئیلری احتیاجی قدر وارید انده بیلیمردی و بیلیمیر. چونکی تهران ایشلری اوغرولا ر اینده دیر. بیر تاجیر یوز مین تومن وئریر واریدات ایجازه سی آلیر، بئله لیکله من دئیهبیلرم کی، بیز خارجهی تیجارت مساله سینده ده موسلط اولموشوق.

اویمد اندیرم بئله بیر مؤحکم ایقتیصادی سیستمه مالیک اولان بیر حؤکومت ترقی اندر و هر بیر موشگولاتا فایلیق گلیر. موحاریبه زمانی تجهیزات و سیلاح قاییران کارخانالار، ایندی هامیسی تیجارتدن اوترو ایشلیمیر، بو خطرناکدیر. بونلار خلقتین قانینی سوراجاق. ایندی بونون نتیجه سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موهوم بیر حیصه سی بئکار قالماغا مجبور اولموشدور. اگر مؤحکم ایقتیصادی تدبیرلر گوره بیلیمزسک صنعتکارلاریمیز آرادان گندر. بئکارلیق دونیانی تهدید ائدن بیر بؤیوک بلادیر. بوندان بؤیوک اعتیصابلار، بؤیوک ایقتیصادی بؤحرانلار عمله گلیر. البته اولکهمین دؤورسینه حصار چکمک اولماز. لاکین واریدات و صادیرات ایشلرینه بئله ترتیب وئریمک اولار کی، ایستهدیگیمیز شئی آلیب و ایستهمدیگیمیزی آلمایاق. نجه کی سووت اولکهمینده بنش ایلیک نقشلر اوزره بو چتینلیکلری آرادان آپاریرلار.

گئچن دؤورده بیزده احصاییه مؤوضوعو چوخ پیس شکیلده ایدی. مثلن بعضی ائولره نچه دانا آرتیق سیجیل تاپیلیردی. هله ایندی ده واریدیر. ایندی بیز دوزگون احصاییه تهیه اندیریمک. بیلیمریک کی، مثلن خارجه دن گتیریلن کبیریته احتیاجیمیز بوخورد و بلکه کارخانالاریمیزدا تهیه اندیلن آرتیق کبیرته گرک بازار تاپاق. بیرده بونو بیلیمه لی بیک کی، میلی حؤکومت دیوانخانا دگیل، اونون وظیفه سی خلقتین حیاتی تئامین ائتمک اوچون پوللار تاپماقدان عیبارتدیر. بؤحران سنلی نین قاباغینی آلماق بو وظیفه نین گونده لیک ایجاباتیندان ان موهوم حساب اولونا بیلیر. بیز چالیشیریق کی، تیجارت ساحه سینده اوز محصولوموزو خارجه یئتیرمیلیک و او شئی کی تیجارتیمیزه ضررلیدیر، اونون وارید اولماسیندان جیلو و گیرلیک اندک. بیز بو یولدا چوخ موفقیتره نایل اولموشوق، لاکین هله بعضی شئیلرده حداکثر ایستیفاده نی انده بیلیمریک. موکوندور کی، بیر نفر ۳-۴ اوتوموبیلی اولسون و بیعوررضه اولسون و اونلاردان هنجگونه ایستیفاده انده بیلیمه سین، لاکین ۳-۴ قاتیری اولان بیر آدم ائلییه بیله او قاتیرلاردان کیفیت قدر ایستیفاده اندیب، اولکی شخصدن قاباغا دوشسون. آقای رسولی ایله میاندا ب قند کارخاناسینا گئتدیکده، ایران ایرتیجاعی حؤکومتی نین هنجوقت اوزونون اینده اولان ایمکانلاردان خلقتین آسایشی اوچون لازیمی ایستیفاده فیکیرینده اولمادیغینی بیئه ده گوردوم، گوردوم کی، ۷-دانا تراکتور ایش سیز و ایستیفاده سیز حالدا ساخلانیبیدیر. بیلدیگیمیزه گوره هر تراکتور ایکی هکتار یئر سوره بیلر، من گوردوم کی، بو تراکتورلاری کامیونو چایدان چیخارماق اوچون ساخلانیبیلار، حالبوکی بو تراکتورلار هر بیررسی ۲۰- مین تومنه باشا گلیر و بؤیوک بیر ثروتدیر.

بیز گرک چالیشاق کی ایقتیصادی ایمکانلاردان یاخشی ایستیفاده اولونسون. مثلن چوخ یئرده چاپلار واریدیر کی، اگر سد باغلانا اولنلاردان بؤیوک ایستیفادلر اولونا بیلر. بیز گرک صنعتی فلاحت عمله گتیریمک. مثلن پامبیق، باراما، کتان، قند چوغوندور و یئتیریمک. بیزیم ایقتیصادی و تیجارتی ایشچیمیز آز دیر. اغلب دولت مامورلاری فیرقه قوی و

سیاسی ایشچی دیرلر، گرک مورور زمانلا بو ایشچیلر ایقتیصادی و تیجارتی ایشلره آشینا اولای بیلسینلر، بیزیم ایقتیصادی تدبیرلریمیزدن ان موهمی یئر بؤلگوسودور. بو واسیطه ایله بیر میلیون کندلی یئر صاحیبی اولاجاقلار.

البته بو تئزلیکله او یئرلردن کیفیت قدر ایستیفاده ائتمک اولماز. لاکین بیز اینانیریک کی، دولت فلاحت بانکینی قووهتلندیریب، دورد-بئش ایلدن سونرا فلاحت محصوللاریمیزین یوز قات آرتماسینا ایمکان وئریمکدیر. یئر بؤلگوسو بارهسینده ایندی اولابیلر کی، هامپا و قارا آراسیندا ایختیلاف اولسون، لاکین یئرلی مامورلارا دستور وئرلیبر کی، اونلاری بیر-بیرله یاخینلاشدیرماغا چالیشسینلار تا بیر-بیرینه کومک ائتسینلر کی، قارا آیاغا قالخسین و هامپا ایله ده ایختیلاف چیخماسین.

آذربایجاندا یئر چوخدور و آذربایجان جماعتی ده زحمتکش و چالیشقان بیر جماعتدیر. خالیسه یئرلرین بؤلومہسی و یئر بؤلگوسو چوخ بؤیوک ایقتیصادی کومک اولاجاقدیر و بوندان بئله مازنداران و باشقا یئرلرده اولان آذربایجانلیلار وطنلرینه قایدیب، زیراعت ایشینه باخاقلار. البته بو ایشین سیاسی نتیجہسی ده چوخ بؤیوکدور. سیاست ایله ایقتیصاد بیر-بیرینه مربوطور. اگر بیر حؤکومت ایقتیصادی جهتجه قووهتلنسه سیاسی جهتجه ده قووهتلنیر.

تهران حؤکومتی خلقی قووهتلندیرمکدن قورخور. من فیکیر ائدیرم کی، خلقی آج ساخلاماقتا تعمود وار ایدی. بیزیم حؤکومتی میز خلق حؤکومتی اولدوغونا گوره گرک بیز خلقی آیقاندیراق. مثلن گرک بئله اولای کی، بیر نفر خلق قوشونلاری سیراسینا گنتیکده عایلهسیندن نیگاران قالماسین. لئیکن آج اولدوقدا او گرک گنجہ-گوندوز ماعاش فیکیرینده اولسون و بئله آدامان فدایی و نیظامی چیخماز.

باشقا ایقتیصادی مؤوضوع دا صنایع مسالہسی دیر. میلی حؤکومت قورولمادان اول بیزیم موهم کارخانالاریمیز تعطیل و یا اینکی تعطیل اولماق خطینده ایدی. بیز دورد ایدا اونلارین ایشه سالماسینی تامین ائتدیک. ایندی هامپا ایشلہمیر. بو بیر منفعت و موهم بیر ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانالار انده بیلہجکلر کی، بئله پارچا وئرسلر کی، موهم قیسمت لیباسیمیزی تامین ائتسین. بو کارخانالار خیانت و اوغورلوق نتیجہسینده باتمیشدیلا. مثلن یونو بنش تومنه آیب و کارخانایا اون بنش تومنه ساتمیشدیلا، خلق سهملرینی بیر تومن قیزیل پولا آلیمیشدیلا. لاکین میلی حؤکومت قورولمادان قابق ایکی قیران پول اونلارا وئریردیلا. ایندی او خیانتلری گورنلر قاجیرلار لاکین موزاتدان قاقا بیلہمیهجکلر. حاجی غولام جوراچی و باشقالاری اوز گوردوگو بیس ایشلرین پاداشینی گورهجکلر. میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا مسالہ ساده بیر وجهله حل اولوندو.

ایندی کارخانالاردا ۴۰۰ نفر ایشچی ۸۰۰ نفرین گوردوگو ایشی گورمکده موفق اولور. ایندی هم کنفییت هم ده میقدار جهتینجه گنچن زماندان چوخ ارتیق محصول گتیریرلر. بو مسالہ عئین زماندا سیاسی بیر مسالہ دیر. سربازلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار، لاکین پالتارلاری یوخ ایدی. ایندی بیز اونلارا پالتار وئریمگه موفق اولموشوق. بیز چالیشیریک کی، بیرینجی درجده صنعتی ماشین ایشینه و سونرا ایکینجی درجده ال ایشلرینه باخاق، آما بو آغیر ایشدیر. دولت گرک بو چتینلیکره فایق گلسمین و بیز فایق گلہجگیک.

بئکارلارین مسالہسی بیزیم اوچون آغیر یوکدور. بیز گرک بونو آرادان گوتورک. بیز بونا دا تدبیرلر گورموشوک، بوللاریمیز کی، ایندی چوق بیس حالدادیر، اونلاری دوزلمتمک اوچون ایقدام اولونور. مثلن آستارا- اردبیل، سابین-قالا- میانداب، زنجان-میانا و میانا-تبریز یوللاری دوزلمهلیدیر، و بو صورتده نچہ مین عملہ ایشلہمیه بیلر.

باغچیلیق و زیراعت زمانی گلیب چاتیبیدیر. کندلیلر اوز زیراعتلرینه گندہجکلر. بوندان باشقا بلدیہ ده شهرین آباد اولماسی اوچون بیر چوخ عملہ ایشلده بیلیر.

بیزیم آرزوموز بودور کی، ایشسیزلیک آرادان گنتسین، بیر ده چالیشیریک کی، ایشسیزلرین سیاهی سینی توتاق. ایندی ایشسیزلیک داد-فریادی چوخدور، لاکین هله ائله بیر احصاییه الده یوخدور. بعضی آدمالار واردیر کی، آنجاق میز باشیندا اوتورماق ایستہمیرلر و آیری ایشی گورمگه حاضر دگیلر. بونلار پارازیتدیرلر. البته حقیقی ایشسیزلر واردیر کی، کارخانالار باغلی اولماق نتیجہسینده وضعیتلری یاخشی دگیلیر.

باشقا مسالہلر ده عومومیتله میلی حؤکومتین دوام و بقاسی اوچوندور. میلی حؤکومت تاسیس اولدوقدا شو عاریمیز ایالت و ویلایت انجومنلری اطرافیندا ایدی. لاکین عملده گوردوک کی، بو میلی حیاتیتمیزی تامین انده بیلہمیهجکلر. بیز مجبور اولدوق کی، میلی مجلس و میلی حؤکومت یارالداق. ایندی گرک بو میلی تشکیلاتی ساخالایاق. چونکی بو

تشکیلات خلقین احتیاجی و ایستدیگی اوزرینه عمله گلیدیر. خلق میلی حؤکومتی اوزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماگی اوزونه بورج بیلیر. اولده بیر پارا موغریض آداملار دئدیله کی، گویا بیز ایران آذربایجانینی شورا آذربایجانینا یاپیشدیرماق ایستیمیریک یا اینکی دموکرات فیرقهسی آذربایجان سوننت حؤکومتینه ساتیبیدیر، لاکین بیز گؤستردیک کی، اونلار هامیسی یالاندیر. عملده ده اونو ایثبات ائتدیک. ایندی قیزیل اوردو بورادان گئدیر. هامی بیلیر کی، قیزیل اوردونون ووردو سبب اولدو کی، ایستیداد حؤکومتی بیخیلدی. بونا گؤره گرک اوندان تشکور ائدک کی، رضاخانین ایستیدادی اونون گلمه سیله بیخیلدی. بو دا قیزیل اوردونون بیزه اولان بؤیوک خیدمتی دیر که میلی اسارتی سیندیردی. هله من دنمیرم کی، اگر آلمانلار غالب اولوب آذربایجانا گلسه ایدیلر بورادا حتا بیر ائوده قالمزادی. قیزیل اوردو ایستالینقیراد، موسکوا، لنینقراد دا ایستیداد قوه سینی سیندیرماقلا دنیا خلقلری ایله برابر خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائله دی و اولکه میز قان دریاسینا دؤنمکن خیلاص اولدو و ایندی بو اوردو گئندنه گرک آقیشلارلا اونو یولا سالاق. بیز بو مودتده گوردوک کی، قیزیل اوردو چوخ نجابت، متانت و اخلاقا رفتار ائتدی. اونلارین رفتار و اخلاقای هامییا سرمشق اولدو. فیکیر ائدین اگر آرتش-شاهنشاهی! اولسایدی نه ایشلر چیخارداردی! و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی داخل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر گئیرردی؟

قیزیل اوردونون گئتمه سی بیزیم اوچون ناگهانی دگیلدیر. بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، او اوردو توپراق آلماق و یا شهر ایشغال ائتمکن اؤترو سرحدلریمیزی گئچمه میشدیر. اونون مقصدی دونیانی اسارت آلتینا آلماق ایستیمین فاشیزمین ایراندا اولان آثارینی ریشه دن کسمک ایدی و بونا دا ایفتیخارلا موفق اولوبدور. ایران خلقی مخصوصن آذربایجان جماعتی او اوردونون معنوی کؤمکلیگینه همیشه مینتدار قالا جاقدیر. بیز آرزو ائدیریک کی، قیزیل اوردو همیشه دنیا دموکراتلیغی نین نیگه بانلیق وظیفه سینی عؤده سینده ساخلا سین.

قیزیل اوردونون گئتمه سینی بیز مورتجملر کیمی ایستیقبال ائتمیریک. بیز اونو احتیرام و عزیت ایله یولا سالیریک، ایرتیجاع ایسه اونون گئتمه سینده اوزونون ال-قولونون آچیلما سینی اختیاریر. بیز آچیق دئییریک کی، قیزیل اوردونون گئتمه سیله مورتجملر چوخ دا اومیدوار اولماسینلار. آذربایجان خلقی آلدیغی آزادلیغی ساخلا ماغا قادیر دیر. قیزیل اوردونون گئتمه سی بیزیم میلتمیزین ایراده سی ایله ائده ائدیلن آزادلیغی خللدار ائتمه یه جکدیر. ایندی میلی حؤکومتیمیزی گرک ساخلاق. آذربایجان خلقی حتا چوخ آز جمعیتی اولسا دا آزادلیقدان دیفاع ائده جکدیر. بونا گؤره من سیزدن رای-اعتیماد ایستیمیرم، (وکیللر: بیز رای-اعتیماد یوخ جانیمیز و مالیمیزی دا وئرمه ییک) بیز ایندییه قدر میلی آزادلیغیمیزی ساخلامیشیق، بونون بیرینجی ضامینی فیرقه تشکیلاتیمیزدیر. ایندی تیریزده چوخ آز بیر ائو واردیر کی، ائو اهلیندن هئچ اولماز سا بیر نفر دموکرات فیرقه سیندن اولماسین، گرک او فیرقه نین رهبرلیگینه اعتبار ائدک. بونون ایکینجی ضامینی ده بیزیم فداییلریمیزدیر. اونلار آز بیر مودتده قیام ائتدیلر و ایندی ده آزادلیغیمیزین ضامینی دیرلر. بیزیم فداییلریمیزین تاریخی چوخ یاخین بیر تاریخدیر، مصنوعی تشکیلات دگیلدیر و اونون تشکیل تاپماسی گئچن حؤکومتین فیشارلاری نتیجه سینده اولوب و ایندیسه بونلار میلی حؤکومتیمیزین دالیندا دورماغا حاضر دیرلار. اونلار زنجاندا دولفقاری، اردبیلده، اهرده و باشقا یئرلرده اولان موخالیف دستلرینی از دیلر. ایندی بیز فداییلریمیزه ایمکان وئرمه ییک کی، کوتان و خیش دالیسیندا ایشله یه-ایشله یه عئین زماندا توفنگی اللریندن یئره قویماسینلار. تا آذربایجان وار فدایی وار، چونکی او آزادلیغی قوروبدور. لاکین بو تشکیلائی ساخلاماق بیر تک فداییلرله اولماز، بیزیم مونظم قوشونوموز دا گرک اولسون. بیز آز بیر زماندا مونظم و قودرتلی بیر قوشون تشکیل ائتمیشیک، اگر ایندی بیر نقصی اولسا دا تئزلیکله دوزملده جیه ییک. قوشونو و فدایی سی اولمایان بیر میلّت هئچ وقت آزادلیغی حیفظ ائده بیلمز. بیز هر بیر شئیدن کسک، فداییلریمیزی و قوشونلاریمیزی قوتلندیرک.

مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری

مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری نین تبریز شهری نین ان عالی خیابانلاریندا نصب ائدیلمه سی، فیرقه میزین گوردوگو بؤیوک تاریخی ایشلردن حساب اولونور. مخصوصن سردار میلی ستارخانین هنیکلی نین رضاخان موجسمه سی نین یئرینده قورولماسی فؤوق العاده جیدی و موهوم بیر قدم ایدی.

سونرادا تاریخی بیرگونده مشروطه اینقیلابی نین فیرخ بیرینجی ایلدؤنومو موناسبتیله سالار میلی موجسمه سی نین انجومن ایالتی مئیدانیندا برپا ائدیلمه سی، او قدمی تکمیل ائتدی. بو ایکی بؤیوک مشروطه چی نین تجدید نامی ایله فیرقه میز فداکار مشروطه چی لرین خئیر-خلف واریثی اولدوغونو ایثبات ائتمکله فیرقه افرادینا و عوموم خلقه آزادلیق یولوندا

جانفشانلیق ائدن بؤیوک شخصیتلرین تاریخده توندوقلاری مقامی بیلدیریب، فیرقه ایچریسینده رهبرلره نیسبت علاقه و محبت یار ادیلماسینی سرمشق وئردی.

بشر اؤز تاریخینی وجودا کتیردیگینی کیمسه اینکار انده بیلیمدیگی کیمی، بو تاریخده شخصیتلرین رولونو دا اینکار ائتمک حقیقتی دانماق دئمکدیر. باشچیلارین دوزگون دوشونوب جریانا دوزگون خط سئیر و یول گؤسترملری ایشین گنیشینه آرتیق درجهده موثر واقع اولابیلر.

روبسپیرین ایشتیباھلاری ناپولئون دیکتاتورلوغونو مئیدانا چیخارماقدا بؤیوک فرانسایا اینقیلابینی طبیعی مجراسیندان دؤندردی. بر عکس بؤیوک ایستالینین ساغلام دوشونجه و دوزگون خط حرکتی اوکتیابر اینقیلابینی یانلیش مجرایا چکمگه جان آتان موخالیفلرین حاضیرلادیقلاری اولدوروجو خطرندن نیجات وئردی.

اگر رضاخان مئیدانا چیخدیگی وقت ایراندا گوندن-گونه گنیشلنمکده اولان میلی نهضتینی باشیندا دوزگون دوشونجهلی شخصیتلر اولسایدی و بو شخصیتلر هر بیرینی ازیب بدنام ائتمک هوسینده بیر شخصین رهبرلیگی آلتیندا حرکت ائتمیش اولسا ایدیلر، رضاخان ۲۰- ایل تمام ایراندا خلقی اسارت آلتیندا ساخلایا بیلیمزدی.

اگر مشروطه نهضتینده ستارخان داخی باشقا مشروطه باشچیلاری کیمی مرعوب اولوب سیلاحینی تسلیم ائتمیش اولسایدی، شاید قیرخ ایل بوندان قاباق مشروطه بساطی بیغیشیلیب اورتادان گنتمیشدی. دئمک شخصیتلرین تاریخده بؤیوک رولو واردیر. و هم اونلارین معنا و تاثیر چوق بؤیوکدور. بیزیم فیرقه‌میزین پیشرفتی ده چوروموش و ضررلی افکارا بیر دفعه‌لیک سون قویوب اوزو اوچون شاخیس یعنی رهبر اینتیخاب ائتمه‌سیدیر. بو او دئمک دگیلدیر کی، فیرقه عوضولری و سایر رهبرلر از ایش گؤرموشلر یا اونلارا احتیرام لازیم دگیلدیر. البته بوتون فیرقه باشچیلاری هر کس اؤز ائتدیگی خیدمت و گؤستردیگی فداکارلیق موقابیلینده حؤرمت، سیتایشه لایبقدیر. لاکین یونونلا بنله فیرقه رهبرلری نین رولونو اینکار ائتمکله فیرقه‌نین باشینی ازیب لیدرسیز بیر جمعیت حالینا سالماغا ایمکان وئرمک اولماز. دونیادا هئچ بیر جمعیت باشچی‌سیز، لیدرسیز ایشی قابقدان آپارا بیلیمیشدیر. بو جهتدن دیر کی، بیز مشروطه اینقیلابینی بؤیوک باشچی‌سی اولان سردار میلی‌نین آدینی ابدیشدیرمگه ایفدام ائتدیگ. سالار میلی ایسه البته اؤز نؤوبه‌سینده اینقیلابا بؤیوک خیدمت ائتدیگی اوچون اونون آدینی نین دا ابدیشمسه‌سی لازیم ایدی. بو مؤوضوعو داها آیدین بیر صورتده آچیب گؤسترمک اوچون سردار میلی موجه‌سی نصب اولونان تاریخده آذربایجان روزنامه‌سینده یازیلان معنالی بیر مقاله‌نی بورایا درج اندیریک.

اونودولماز تاریخی بیر گون

آذربایجاندا دموکرات فیرقه‌سی تشکیل تاپدیقدان سونرا آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهری چوخ موهوم و تاریخی حادیثلرین شاهیدی اولموشدور. بو حادیثلر تک آذربایجان خلقی نین سیاسی حیاتیندا دگیل بوتون ایران و شرق اولکلری نین تاریخینده پارلاق بیر یئر توتاجقدیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی آز بیر مودتده گنچمیش چوروک رژیمین ایزلرینی تامامله آرادان آپاریب، یئنی دموکراسی بیر اوصول و خلقیمیز اوچون خوشبخت بیر حیات یاراتدی. جومعه گونو اوردیبه‌یشت آیین ۲۷-ده دموکراسی حرکتیمیز تاریخینده یئنی پارلاق بیر صحیفه آچیدی. تاریخلر بویو اؤز قهرمانلیق و رشادتینی ایثبات ائتمیش اولان خلقیمیز بیرینجی دفعه اولاراق یاخین شرق اولکلرینده حقیقی دموکراسییه لایبق اولان شرفلی بیر ایش انجام وئردی. بو ایش قان تۆکن شاهلارین، خلقین آرزو و اومیدلرین آت آیقلاری آلتیندا پامال ائدن حؤکمرانلارین، میلنلرین اسارتیندن قهقهه ایله گولن ظالیم اینسانلارین گنچمیشده اولدوغو کیمی سیتایش ائتمگیندن عیبارت دگیلدیر. بو ایش غضبکارلارین پارلاق سونگولری نین، زهرلی خنجرلری نین مدیحه‌سی دگیلدیر.

بو خلقیمیزین نیفرتینی قازانان، ۲۰- ایل ایران میلنلرینی سیاسی روشد و تکاملدن، ایجتیماعی حیاتدان محروم اندیب، میلیمیزین قانی نین قیمتینه الده ائتدیگیمیز مشروطیتی تعطیل ائدن رضاخانین منحوس موجه‌سینی میلنلرین قارشیسیندا سرنیگون اندیب، اونون یئرینده نصب اولونموش اولدولار اولکسه‌سی نین قهرمان اولغو، تاریخی بیر سیمانین، بؤیوک ستارخانین موجه‌سی نین ایفتیتاحی ایدی. خلقیمیز بو شرفلی ایقداملا ایثبات ائتدی کی، گنچمیش نیفرتلی رژیمین

یادگار لاری بوندان سونرا تماميله آرادان گندیب و اونون یئرینده میلتمیزین آلولو مباریزملرده الده ائتدیگی آزادلیق و دموکراسی قانونلاری حؤکمسونلیک ائدهجکدیر.

بو تاریخی گون اونودولماز بیر گوندور!

قوی ایران میلتری بیلسینلر کی، آذربایجان میلتی او چوروموش فاسید دستگاها نیفرتله باخیر. قوی خام خیال ائدن مورتجعلر بیلسینلر کی، داها بوندان سونرا هنجوجه ایله حقیقی آزادلیق اوصوللارینا موغاییر اولان منحوس اثرلر بو اولکده قالماییب و داها او گنجمیش دؤوره تازالانمایاجاقدیر.

خلقیمیز بوندان سونرا یاد ایشغالچیلارا فقط یوخلوق طلب اندیر، بوندان سونرا میلترین آزادلیغینی آیقلاری آلتینا سالیب و اولارین میلترین تحقیر ائدن عونصورلر داها هنجوجه ایله اوز مؤوقعتلرین حیفظ ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقلار.

یاشاسین خلقیمیزین سارسیلماز ایرادهسی!
یاشاسین بوتون ایران آزادلیغینی تمثیل ائدن آذربایجانین قهرمان خلقی!

۱۲-شهریور مونسبتیله موجسملر مؤوضوعنا عاید داها آرتیق معلومات آماق ایستین تبلیغاتچیلار آقای پیشهوری نین بو مونسبتیله سؤیلهدیگی آشاغیداکي سوزلریندن ایستیفاده ائده بیلرلر.

مؤحترم هموطنلر!

بو گون بیرینجی دفعه اولاراق تبریزین و آذربایجانین حیاتیندا تاریخی بیر صحیفه آچیلیر. آذربایجان خلقی ۲۰- ایل میلترین حوقوقونو آرادان آپاران، ۲۰- ایل مشروطیتی تعطیل ائدن، ۲۰- ایل ایرانی ترقی و تکاملدن گئری قویان بیر غصبکارین هئیکلینی آشاغی اندیریب و اونون یئرینده ایران مشروطهسی نین اساسینی قوران آذربایجان خلقی نین قهرمان و رشید اوغلونون موجسمهسینی پایدار اندیر (گورولتولو آقیشلار).

بیز بونولا او ۲۰- ایللیک فاجیعه نین بساطینی قوران آداملارا بیلدیردیک کی، اولارین خایانه سیاستلری مشروطیتی داها بوندان آرتیق تعطیل ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقدیر. آذربایجان خلقی رشید و قهرمان اوغللاری نین قانی باهاسینا مشروطیتی آلیب و او مشروطیت یاشایاجاقدیر (گورولتولو آقیشلار). بیز بو موجسمه نین قارشیسیندا آند ایچیریک کی، مشروطیتی و آزادلیغی بوتون ایران اوزرینده حیاتا گنجیریب و ایرانین مظلوم خلقلری نین حقیقی آزادلیقلارین تامین اندک (آقیشلار). بیز سون قطره قانیمیز قالانا قدر بو یولدا فداکارلیق ائدهجیمیک، بیز مخصوصن بو موجسمه نی اوندان اؤترو بو گون نصب ائتدیک کی، هله ده ایرتیجاع طرفدارلاری خیال اندیرلر کی، اگر سیلاح ایله آذربایجانین آزادلیغینی آرادان آپارا بیلمهسلر، حيله و نئیرنگ ایله آپارا بیلرلر. قوی اولار بیلسینلر کی، آذربایجان خلقی اوز آزادلیغین و ایران خلقی نین آزادلیغین مؤحترم ساییب و اونو ساخلاماغی ایسه اوزو تضمین ائتمیشدیر. بیز نه تکجه آذربایجاندا بلکه بوتون ایراندا آزادلیغی حیاتا گنجیریمجهیمیک. بیز ایندیکی هؤرومچک تورو کیمی ایران خلقی نی تورا سالیب و اولاری سیخان منحوس رژیم آرادان آپاریب و اونون عوضینده خلقه آزادلیق و سعادت وئریمجهیمیک.

تهراندا او چوروک باشلار، فاسید بنیینلر بیلمه لیدیرلر کی، نه وقته قدر او قورخولو ظولم و اسارت نیشانهسی اولان موجسملر آرادان گنتمه ییبیدیر، نه وقته قدر اولار میلترین ایله گؤتورولوب سرنیگون اولماییبیدیر، ایراندا آزادلیق اولای بیلمز، تهران حؤکومتی آذربایجان ایله یاناشا بیلمز. تهران حقیقی آزادلیق و دموکراسی اوصوللاری ایله ایداره اولونان صورتده آذربایجان ایله یاناشا جاقدیر. آذربایجان اوزونو هنجوقیتینده مورتجعله تسلیم ائتمه یه جکدیر. بونو بیر دفعه لیک هامی بیلیب قولایغیندا ساخلامالیدیر.

تصادوقن بورادا اولان ایران مطبوعاتی نین گؤرکملی نوماینده لری بندن آقای ملکی و عمیدی نوری نین حوضورلاری منیم خاطریمه گتیردی کی، نچه ایل بوندان قابق آقای ملکی یازیردی کی، خلقی اسارتده ساخالیان و حوقوقون پایمال ائدن بو رضاخان موجسملری نه وقته قدر بو حالدا دوروبدورسا، بیزیم آزادلیغیمیز تامین اولمایاجاقدیر. بو دوزدور، او موجسملر تیکان کیمی خلقین اورگینه باتیر. من خاهیش اندیرم کی، آقای ملکی تهراندا دئسینلر کی، «دو صد گفته چون نیم کردار نیست!» ایکی یوز سوزون بیر عملجه قیمتی یوخدور. بیز دئدیک و دئدیگیمیزی عمل ائتدیک،

خلاقین آرزولارین بیلیم و اونلاری حیاتا گنجیردیک. عزیز یولداشیمیز آقای پنهیمی دندگی کیمی قوی خلق اوچون خو-خورتدان اولان و خلاقین اورگینی سیخان موجسهلر گوتورولسون و ایران خلقی بیزدن سرمشق آلیب بو چوروک موجسهلرین یئرینده ایران آزادلیغی نین و مشروطهسی نین یولوندا شهید اولانلارین، ملک الموتکلیمین، صور ایسرافیل، میرزا رضا کیرمانی و سایرلری نین موجسهلرینی قویسونلار.

ایراندا اول دفعه ظولم-اسارت نیشانسهی اولان رضاخان موجسهسینی گوتورمک و یئرینده آزادلیق و قهرمانلیق نومونهسی اولان ستارخان موجسهسینی قویماق ایفتیخاری آذربایجان خلقی و اونون رهبری اولان آذربایجان دموکرات فیرقهسینه نصیب اولدو. من ایفتیخار اندیرم کی، بو موجسهمنی آچیرام.

آقای پیشهوری گورولتولو آقیشلار ایچریسینده موجسهمین یانینا گندیب و موجسهمین پردهسینی گوتوردو. بو مؤوقعه اوررا و موزیک سسی سردار باغی نین موحوطهسینده طنین انداز اولاراق بو تاریخی گونده تاماشاچیلار آذربایجان خلقی نین قهرمان اوغلو ستارخانین هئیکلینی گنجمیش رژیمین یادیگاری اولان رضاخانین منحوس موجسهسینی یئرینده تاماشا ائتدیلر.

آقای پیشهوری نیطقینی قورتاردیقان سونرا ستارخانین موجسهسینی قارشیسیندا رژه وئریدی. او نیطقین تکمیلینده سالار میلی موجسهسی نصبی مونا سبتیله آیری نیطقلرین تفصیلی ده شایان دیقتدیر.

سۆز یوخ، عمل گؤستریمک لازیمدیر

مشروطه اینقیلابی آذربایجان خلقی نین قهرمانلاری نین مظهری اولاراق بو ایل خلقیمیزین تام غالبیت شرایطینده گنجدی. خصوصیه مشروطه نهضتی نین ایکنجی قهرمانی باقیرخانین موجسهسینی ایفتیتاحی بیزه گنجمیش شانلی تاریخیمیزی خاطرلاداراق، بویوک بابالاریمیزین ایران آزادلیغی اوغروندا ائتدیگی فداکارلیقلارینی خلقیمیزین نظرینده موجسم ائتدی.

آذربایجان خلقی ۲۱- آذر نهضتی نین اثرینده، ایران اوزرینده درین بیر دگیشکلیک عمله گتیرمگه ایمکان تاپاراق ۴۱- ایلدن آرتیق تعطیل اولونموش مشروطیت قانونلارینی بییدن حیاتا گنجیردی.

خلقیمیزین قیامی سایهسینده مورتجملر دالی اوتوروب و تهران حؤکومتی آزادیخاه بیر رویه توتماغا باشلادی. گوردوگوموز کیمی بو سون زماندا آز-چوخ دموکراتیک نهضتلر، حؤکومت طرفیندن تقویت اولونان کیمی نظره گلدی. بونا گوره دیر کی، بیز اولدن اوزوموزو، آقای قوام اولسلطنه حؤکومتینه خوشبین نیشان وئردیک. آقای قوام اولسلطنه چوخ چنین مسالهلری قارداش قانی تۆکولمهدن، موسالیمت یولو ایله حلی ائتمگه موافیق اولدو. لاکین هله ده قوام اولسلطنه دؤولتی ایراندا، ایران ملتین اینتیظاری اولدوغو کیمی ایرانلیلارین طلباتینی لایقینجه تامین ائده بیلیمهیبیدیر. آقای قوام اولسلطنه نین حؤکومتی ده ایندیبه کیمی میلت دوشمنلری اولان ایرتیجای پارازیترلین نوفوذندان کناردا قالمامیشدیر.

اینتیخاباتین بو قدر یوباندیریلماسی ایران خلقلری نین ضررینه اولاراق، اولنلاردا حؤکومه قارشی نیفرت تورتمگه باعیث اولور. بو دا دنمک اولار کی، ایران آزادلیغینی نین موخالیفی اولان شخصلرین نوفوذو تاثیرینده دیر.

ایندی ده گورونور کی، دانشیلان سؤزلر یالینیز دانشیقیدیر و اولنلارین بارهسینده هنج بیر عمل گورسنمهیر. ایران خلقلری ایندیبه کیمی ایش باشینا گلیمیش دؤولتلرین بو کیمی عمللریندن سون درجه اینجیکدیر و داها هنج کسده اوتوروب گوزه تلمگه و صبیر ائتمگه طاقت قالماییدیر.

میلت سۆز یوخ، داها دوغروسو حقیقی دموکراسی طلب اندیر!

آذربایجان خلقی گنجمیش تاریخدان آجی تجروبلر گورموش و سیاسی شوعورا مالیک اولان بیر خلقدیر. مشروطیت قانونلارینی نقض ائدن مورتجع عونصورلر، ایندی اگر یئنه ده خام خیالار بلسهیب و ۲۱- آذر نهضتیمیزی

ده ایغفال سیاستی ایله نتیجه‌سبز قویماق فیکیرینده اولسالار، بیر دفعه‌لیک بیلمه‌لیدیر لر کی، آذربایجان خلقی بوندان سونرا هئج کسه آلدانماپاجاقدیر.

خلقیمیز اوز تاریخی موباریزملرینی خاطرلادیقجا اوز قودرتینی دوشونور، ائتدیگی موباریزملردن نتیجه آلماق ایسته‌ییر. آذربایجان ایران اوزرینده حقیقی آزادلیغین تامینی عملن طلب اندیب، ایدی ده ائتمکده دیر. خلقیمیز مورتجلره داها بوندان سونرا فعالیت ائتمک اوچون ایمکان وئرمله‌ییب و اوز آزادلیغینی آدیگی کیمی اونو ساخلاماغا قادیر اولوب، بوتون ایران اوزرینده ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین تامین اولماسی اوغروندا هر جور فداکارلیغا همیشه حاضر دیر.

موافیق‌نامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری

معلوم اولدوغو اوزره میلی نهضتیمیزین اثرینده، ایران خلقینی فلاکته سووق ائدن هئیات حاکیمه بیناسیندا بویوک رخنه و تزلزل اولدوغو نتیجه‌ده ایرتیجایی مجلس مجبور اولدو کی، فقط بیر سس آرتیق اولماق اوزره آقای قوام‌ولسلطنه‌نین کابینه‌سینی ایش باشینا کتیرسین. بو ایسه ظاهرده آزادیخه طبقه‌یه بویوک بیر گودشت ایدی. آقای قوام‌ولسلطنه‌نین نهضتیمیزه نسبت طرفدار اولماسا دا، بیطرف اولدوغو مشهور ایدی. اونا گوره تهران بو شوهرتدن ایستیفاده ائدیرک اوز مغلوبیتینی اورتوب-باسدیرماق مقصدی ایله صولحه و باریشیغا تشبوت ائتدی.

قارداش قانینی تۆکمهدن ۱۲-شهریور موراجیعت‌نامه‌سینده طلب ائتدیکلریمیزی تحصیل ائتمک اوچون بیز ده بو تصادوفی شادلیقلا ایستقبال ائتدیگ. آقای قوام ایش باشینا گلیب-گلمز ایکی موهوم مسالهنی حل ائتمگه ایقدا ائتدی. اونلاردان بیری «ساعده»، «صدر» و «حکیمی» کابینه‌لری و «سید ضیا» باندی‌نین بویوک آزادیخه قونشوموز شورالار ایتفافی ایله ایران آراسیندا تولید ائتدیکلری عداوت و سوتقاهومو اورتادان قالدیرماغا، اکینجیسی ایسه بیزیم حق سؤزلریمیزی ائشیدیب مشروع تقاضالاریمیزی انجام وئرمله یاخینلاشماقدا اولان وطنداش موحاربه‌سی‌نین قارشیسینی آلماق ایدی.

بیز بیرنجی مسالهده بورادا بحث ائتمگه لوزوم گۆرموروک. اکینجی مسالهنی حلی اوچون آقای قوام شخصن ایقدا ائدیرک فیرقهنین باشچی‌سی آقای پیشه‌وری باشدا اولماق اوزره بیر هئیات تهران گنتمه‌سینه ایجازه وئردی. بو هئیاتین تهران گنتمه‌سی نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر مسله اولدوغو اوچون اونلار بویوک نوماییش و طنطنه ایله موشایعت (اولوب) تهران، بلکه بوتون دنیا بو مسالهدن ماراقلانماغا باشلادی. هر کس اونو اوز ایسته‌دیگی کیمی تفسیر ائدیردی. حتا آذربایجانین داخیلینده داخی نیگار انجیلیق حیس اولونوردو. آقای پیشه‌وری‌نین شخصن تهران گنتمه‌سی گۆزله‌نیلمه‌ین بیر ایش ایدی. بو واسیطه ایله فیرقه‌میز صولح و موسالیمتی حیفظ ائتمک اوچون هر بیر فداکارلیغا حاضر اولدوغونو ایثبات ائتدی.

خلقین افکاریندان بیر نمونه اولماق اوزره آذربایجان روزنامه‌سینده «رضا آذری» ایضاسی ایله بیر مقاله‌نین خولاصه‌سینی بورایا درج ائدیریک:

آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیق‌لاندا اچاقدیر

میلتیمیزین حقیقی نوماینده‌لری تهراندا اون بئش گون موعطل‌چیلیقدان سونرا بیر نتیجه آلمادان تیریزه قاییتماغا مجبور اولدولار. آذربایجان میلیتاریشید بیر میلیت اولدوغو کیمی عئین زماندا مرد، عالیجناب و صمیمی دیر، قلبی تمیز و ویجدانی پاکدیر. کیمسه‌یه قارشی کین و عداوت بسله‌مز، لاکین تاریخلرین گۆستریدیگی کیمی اونون میلی ناموسو اولان یوردونا تجاوز ائدنلردن اینتیقام آلماقدا چوخ آمانسیر و رحم‌سیر دیر.

بنله بیر گۆزل و عالی خیصلتله مالیک اولان میلتیمیز تهرانین اوز ائتدیگی الی رد ائله‌مهدی.

بویوک رهبریمیزین باشچیلیغینا، اینقیلابیمیزین دگرلی شخصیتلریندن مورکب بیر هئیاتی، اختیار تام ایله تهرانا گؤندردی. تهراندا ایرتیجاعین کؤک سالدیغیندا، اورادان نتیجه آیینمایاجاغی معلوم ایدی. لاکین ایرانلی قارداشلاریمیزا و بوتون دونیا گؤسترن و اثبات ائتمک ایسته‌دیک کی، قورخماز و جسور آذربایجان میلی هر احتمالا قارشی حاضر اولدوغو حالدا بئله موسالیمت اهلیدیر. جهت سیز و سبب سیز بئره فقط ایرتیجاع جانناوری نین ایشناهاسی و میلی یئرینه گلکدن اؤترو، قارداش قانی نین آخماسیندان نیفرتی واردیر.

یوخسا بیز آدیغیمیز موسلم حقیقیز اولان آزادلیغا تهراندان ایجازه ایسته‌یه‌جک دگیلدیک و تهرانیندا بیزده اونا قایتاریلاجاق بیر حقی یوخ ایدی. آما ایکی مقصدله تهرانا گئدیلدی. بیرینجی سی: مشروطیت اینقیلابیندا ایمتاحان وئردیگیمیز کیمی، بو آزادلیق اینقیلابیمیزدا دا صمیمیتیمیزی عالمه گؤستریمک ایسته‌دیک. ایسته‌دیک کی، اوزون ایللردن بری ایستیب‌داد، ظولم و سیم آلتیندا ازین، گؤزلی بیزده و روحلاری بیزیم ایله اولان بوتون مظلوم ایرانلی و تهرانلی قارداشلاریمیزا ثابت ائدک کی، آزادلیغی یالینیز بیز اوزوموز اوچون آلامیشیق و اوزوموزه اینحصار ائتمه‌میشیک. بیر ائوده ایکی هاوا اولای بیلیمز. بونون اوچون ده مؤحترم نوماینده‌لریمیز میلیتمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمکدن اؤترو تمام ایران میلی نین نوماینده‌سی کیمی موداکیرمه باشلادی. مظلوم قارداشلاریمیزی یاددان چیخارتمادیقلارینی عملن ثبوت ائدیلر. آزادلیق یولوندا ایندییه قدر وئردیگیمیز شهیدلرین موقدس قانلاریله بوتون ایرانین دا آزادلیق فرمانی یازیلیمشیدیر. عصیرلر بویو قارداشجاسینا بیر یئرده یاشادیغیمیز سایر ایرانلی قارداشلاریمیز دا گرک آزادلیق نعمتیندن بهره‌مند اولسونلار.

ایکینجی مساله ایسه آذربایجان میلی، ایللر بویو گؤردوگو دهشتلی ظولم و ایشکنجه‌دن و اونون نتیجه‌سینده ائندیکگی موکرر قیاملار و اینقیلابلاردان سونرا صلح و صفایا احتیاج حیس ائتمه‌سیدیر. بیز کیمسه ایله عداوتیمیز اولمادیگی کیمی مورتعجلرین و دوشمنلریمیزین یالان و ایفترا و بؤهتانلار اویدوردوقلاری کیمی ده، تجزیه فیکیری بئله ایندییه قدر قلیمیزدن خوطور ائتمه‌میشدیر.

بیزیم بو موقدس قیامی میزی، شواعت و فداکارلیغینی اینکار ائتمکله، اونو توهین ائتمک ایسته‌ییردیلر.

بیزیم قودرت منبعیمیز حق و حقیقت، تکیه‌میز ده سیلاحیمیز لا رشادتیمیزدیر.

بیزیم ایسته‌دیگیمیز یالینیز ایران خودودی داخیلینده اؤز آنا یوردوموزدا ایندیکی کیمی دموکراسی اوصولی اوزرینه آزاد یاشاماقدیر.

تمام دنیا میلی نین قبول ائندیکگی آتلانتیک بیانیه‌سی نین میرکی هنوز قورومامیشدیر. هامییا معلوم دور کی، اونون صراحتلی و اساسلی مادلریندن بیرسی ده بودور کی، هر میل اؤز اولکەسینده آرزو ائندیکگی طرزده و ایسته‌دیگی شکیلده یاشاماغا حقی و اختیار و واردیر.

دئدیگیمیز کیمی آسودهلک و موسالیمت دؤورسینه قاوشماق ایسته‌ییریک تا کی، اولکەمیزین ایجتیماعی، ایقتیصادی بونیه‌سینه ایللر بویو، خصوصیله رضاخان دؤورسینده وارید اولان آغیر یارالاری اؤز الیمیزله ساغالتماق ایمکانی الیه بیلک. یوخسا بو گئندیکیمیز حق یولوندا چوخدان موفوق اولموشوق و موفقیتمیزین ابدی‌لیگی ده ایکی موهم حقیقت اوزرینه اساسلانیر. بیرینجی سی بودور کی، بوتون آذربایجان میلی، کچیکدن بویوگه، آروادان کیشیه قدر، آزادلیغیمیزدان سون نفسه قدر دیفاع ائتمکله، او یولدا قیزار-قیزارا اولمگه تصمیم توموشوق. میلیتمیزین شوکاری، رهبریمیزین دئدیگی، ایلک و سون سؤزوموز بودور.

اولمک وار، دؤنمک یوخدور!

ایکینجی حقیقت ایسه بوتون موفیق میلی نین قبول و ایضا ائندیکگی و یوخاریدا شرح وئرین آتلانتیک بیانیه‌سیدیر کی، عوموم میلی نین اؤزلرینی ایسته‌دیقلری کیمی ایداره ائتمگه مؤحکم و متین بیر حق قایل اولموشلاردیر.

اونا علاوه اولاراق آذربایجان مدرسەلرینده یالینیز آذربایجان دیلینده تحصیل اولونماسی نین تهران حؤکومتی طرفیندن اؤز بیانیه‌سینده قبول ائتمه‌سیدیر. بو او دئمکدیر کی، بیزیم میلیتمیزی و موخص بیر میل اؤلدوغوموز حقیقتینی، رسمی صورتده تصدیق ائتمگه مجبور اولموشدور. او حالدا ایندیکی شرایطده و آتلانتیک بیانیه‌سینه اساسلاناراق هانسی میل اؤلورسا اؤز ایداره‌سی و دموکراسی اصولو ایله اوزونو ایداره ائتمگه کیم مانع اولای بیلر؟

بیز بیلیریک کی، هر میلته یالنیز اوز لیاقتی ساحه‌سینده آزادلیغا مالیک اولای بیلر و بونا گۆره ده هر زاردان اول اوز میلی قودرتیمیزه دایاناراق آزادلیغیمیزی ساخلایاجاییق. بیزیم میلتمیزی و دیلیمیزی رسمن تصدیق ائدن تهران حؤکومتی، نوماینده‌لریمز ایله تهرانداکی موذاکیرملر ائناسیندا گؤستردیگی عیناد حئیرتلی و تعجوبلی دگیلدیرمی؟

تهران و دونیا آیدیندیر کی، موفقیت اولدن آخیره قدر بیزیمدیر، چونکی گنتدیگیمیز یول حق و حقیقت یولودور. بوتون آذربایجان میلتمینده نیفرت حیسی اویاندیران بیر قضیه‌نی بورادا قئید ائتمکدن گنجه‌بیلیمه‌جگیک. تهرانداکی، موذاکیرملر ائناسیندا، تهران سیاستمدارلاریندان (!) بیرسی مؤحترم نوماینده‌لریمیزه: «سیزدهکی والی اولای بیلن بیر آدم یوخدور»، دئییه جهالتله میلی غوروروموزا توخوندوقدا، اگرچی رهبریمیزدن چوخ یاغلی و دیش سیندیران جواب آلمیشدیر، اما آذربایجان میلته ده اوز نؤوبه‌سینده بو نزاکتسیز گوبود سوزو جوابسیز قویا بیلمز:

آقای سیاستمدار!... اوخودوغون یا اوخومادیغین تاریخله موراجیعه ائله‌سن، گۆره‌سن کی، بیز ایله سیزین سیاسی موقدراتیمیزی بیر-بیرینه ربط ائدن صفوی پادشاهلاری زمانیندان بو گونه قدر ایرانی ایداره ائندلرین ده آذربایجان میلته‌نین ایچیندن یئنیشمیش آدمالار اولموشدور.

حتا بو گون ده یاخشی یا پیس، ایستر ایرانین داخیلینده ایسترسه خاریجینده حساس پوستلاری ایداره ائندلرین چوخلاری یئنه ده آذربایجان میلتمیندن دیر.

بنش آی کیمی بیر قیسا مودتدن بری قورولان میلی حؤکومتیمیزین دوزگون و لیاقتلی ایداری مامورلاری آنا یوردوموزو بیر اولاد محبتیله و میلتمیزه خاص اولان صداقت و لیاقتله ایداره ائندیکلرینی بوتون دونیا گۆرمکده دیر. بونو اینکار ائده‌نلره جهالت و عیناد گۆزو دئییلزمی؟

«رضا آذری»

تهران ایله دانیشیق چوخ چتین شرایط آلتیندا ایدامه تاپدی. حؤکومت باشچیلاری بیزیم میلی نهضتیمیزین معناسینی و خلقین بو نهضته شیرکتنینی درک ائده‌بیلیمدیگری اوچون مسالهنی چوخ سهل تلقی ائدیردیلر. شاید تجاهول ائدیپ عومومیتله نهضتی قیمتدن سالماق ایسته‌بیردیلر.

آقای پیشهوری شخص نهضته باشچیلیق ائدیگی اوچون، اونون بو سهولتله کیچیلیمه‌سینه، قانی سویوقلوقلا باخا بیلمزدی.

آقای پادگان و سایر نوماینده‌لر شخص نهضتین یارادیلما‌سیندا جان قویدیوقلاری اوچون، تهرانین بیزیم نهضتیمیزه کیچیک گۆز ایله باخماسینا هنجوجه ایله راضی اولای بیلمزدیلر. اونا گۆره دانیشیق‌لار اون بنش گون طول چکدی. نهایت نتیجه آلمادان گئدن هئیات تبریزه موراجیعت ائتمه‌لی اولدو.

دانیشیغین تفصیل و جریانینی مؤحترم اوخوجولارین و موبلیغلرین دسترسینده قویماق مقصدی ایله آقای پیشهوری‌نین تهراندا موراجیعت ائندیکدن سونرا سؤیله‌دیگی نیطقی، تهراندا آپاریلان دانیشیغا عاید قسمتیه هئیاتین مونتشر ائدیگی اعلامیه‌نین عئینلری بورادا قئید اولونمالیدیر.

آذربایجان نوماینده‌لری‌نین تهران حؤکومتی ایله آپار دیقلاری موذاکیرملر باره‌سینده اعلامیه

ایران باش وزیری آقای قوام‌اولسلطنه‌نین دعوتینه گۆره، تاریخ ۸/۲۵/۲۵ - ده آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیری آقای پیشهوری‌نین ریاستی آلتیندا، بیر هئیات آذربایجان مسالهمسینی موسالیمت یولو ایله حل ائدیپ، قارداش قانی تۆکولمه‌دن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون تهراندا گئندی.

بو هیات تهران حؤکومتی نین صلاحیتدار مقاماتی و نو مایندهلری ایله دانیشیغا گیریشیب و بیر مووافیقتنامه باغلامالی و بو مووافیقتنامه گؤندریلمیش هیاتیه وئرلیمیش اعتبارنامه نین موجیبینجه، آذربایجان میلی مجلسی نین و آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی طرفیندن تصویب اولدوقدان سونرا، رسمیت تاپمالیدیر.

دوشنبه گونو ۹/۲/۲۵ - ساعات ۵- دن اعتبارن، آذربایجان نو مایندهلری نین هیاتی ایله آقایان موستشار ولدوله، لنکرانی و ایکیچیانان عیبارت اولان تهران حؤکومتی نین نو مایندهلری آراسیندا دانیشیقلا رین بیرینجی جلسه سی، عمومی مسالهلر باره سینده اخیرا یئتیشدی. همین گونون صاباحی ایکینجی جلسه ده، تهران حؤکومتی نین نو مایندهلر هیاتی آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی نین ۱/۲/۲۵ - تاریخلی اییلاغیه سینگی گؤستریب، دانیشیقلا ردان اؤترو مو عریفلیک انتدیلر. اییلاغیه نین متنی بو قرار ایله دیر:

«دؤولتین آذربایجان باره سینده اییلاغیه سی»

«ایندیکی دؤولتین تشکیل تاپدیغی گوندن آذربایجان ایشلری، خصوصی بیر توجه جلب ائدرک، او عزیز هموطنلریمیزین نیلرینی مو طالبه ائندن سونرا وزیرلر هیاتی تصمیم توتدو کی، قانون اساسی و آیری وضع اولونموش قانونلار موجریه قوه سینده ایجازه وئردیگی حودوددا، او ایالتین اهالیسی نین آرزولاری تامین اولونوب و اونلاری قارداشلیق و وحدته دعوت ائتسین. بونا گوره هیات دؤولتین بو باره ده صادر اولونموش تصویب نامه سی عومومون ایطبلا عیندان اؤترو نشر اولونور،

۱۳۲۵- قمری نین ربیع الثانی آییندا تصویب اولونموش قانوندا، قانون اساسی نین مو تمیمی نین ۲۹/۹۰/۹۱- جی اصللری نین موجیبینجه، ایالتی و ویلایتی انجومنلره وئرلیمیش ایختیارات، آذربایجاندا اشاغیدا کی قرار ایله تصحیح و تایید اولونور.

۱- فلاح، تیجارت، صنعت، محلی حمل و نقل، معاریف، صحیه، نظمیه، عدلیه و مدعی اولعوموملوق دایرملری نین رییسلری و مالیه ناظیری ایالتی ویلایتی انجومنلر وسیله سیله سئچیلیب و مو قرراتین موجیبینجه اونلارین رسمی حؤکملری دؤولت طرفیندن طهراندا صادر اولاجاقدیر.

۲- والی ایالتی انجومنین نظرینی جلب ائتمکله دؤولت طرفیندن تعیین اولوب و نیظامی و ژاندارمری قوملری فرماندهلری نین اینتیصابی دؤولت طرفیندن عمله گله جکدیر.

۳- آذربایجان رسمی دیلی ایرانین او بیرری ناحیهلری کیمی فارس دیلیدیر. محلی ایدارملرین و عدلیه دایرملرین دفتر ایشلری فارسی و آذربایجان (تورکی) دیلرینده اولور. اما درس مدرسه لرده بنش (۵) ایبتیادی کیلاسلا ردا آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر.

۴- مالیاتی عایدلری و اولکه نین بودجه سینگی تعیین ائدن وقت، دؤولت آذربایجان شهرلری نین آبادلیغینی صحیه و معاریف ایشلری نین ایصلاحی نین لوزومونو نظرده توتاجاقدیر.

۵- دموکراتیک تشکیلاتلارین و اینتیجادیلرین فعالیتی، آذربایجاندا ایرانین او بیرری یئرلری کیمی آزاددیر.

۶- آذربایجانین اهالی سینیه و دموکراسی اوچون ایشچیلرینه، کئچمیشده دموکراتیک نهضتینده ایشتیراک ائتمهلری اوچون هنج بیر سیخینتی عمله گلمه یه جکدیر.

۷- آذربایجان نو مایندهلر عیده سی نین او ایالتین حقیقی جمعیتی نین تناسوبو ایله آرتماسینا مووافیقت اولونور و ۱۵- جی تقنینیه دؤورهمی تشکیل تاپدیقا، بو باره ده لازیمی پیشناهادلار مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، تصویب اولدوقدان سونرا همان دؤوره اوچون وکیللرین قالمیشی اینتیخاب اولونسون.»

«باش وزیر قوام اولسلطنه»

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی ایسه اوز نظرلری نین بیر قیسمتینی ۳۳- مادهده تهران حؤکومتی نین نومایندهلر هیئاتینه پیشناهاد اتندیلر تا اوز حؤکومتی نین نظرینه چاتدیر سینلار.

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی بو ۳۳-مادهنین ضمیمینده، آذربایجاندا ایندیکی وضعیتین ساخلانیماسینی و دموکراسی اساسلاری نین بوتون ایران اوزرینده مؤحکملمشمهسی و گنیشلمهسینی آشاغیداکی قرار اوزره طلب اتندیلر:

آذربایجان مسالهسی نین موسالیمت و صلوح یولو ایله حل و مؤوجود اولان ایختیلافلارین رفع اولماسی و بوتون ایران اوزرینده دموکراسی اساسلاری نین مؤحکملمشمهسی اوچون تاریخ ۲۵/۲/۹- دن تهران مرکزی حؤکومتی نین صلاحیتدار نومایندهلری آقایان صادق-صادق (مؤستشار اولدوله)، فرمانفرمایان، اییکچیان، لنگرانی، سپهر (مورخ اولدوله) و مظفر فیروز آراسیندا بیر طرفدن، آذربایجان میلیتی نین موختار نولایندهلری آقایان پیشهوری، صادق بادکان، دوکتور جهانشاهلو، فریدون ابراهیمی، صادق دیلمقانی و آقای محمد حسین خان سیف قاضی آذربایجان کوردوستانی نین نومایندهسی او بیر طرفدن دانشیق عمله گلدی. یوخاریدا فئید اولونموش نومایندهلر اوز نقص سیز و ایراد سیز اعتبار لارینی موباديله اتدیکن سونرا آشاغیداکی مادهلرین بارهسینده مووافیقت اتندیلر:

۱- کنچمیش موسستید حؤکومتین لشگری و کیشوری مامورلاری نین فیشاری، آزادلیق و دموکراسی دوشمنلری نین تحریکاتی نتیجهسینده ۱۳۲۴- جی ایلین شهریور آی نین ۱۲- ده وجودا گلیمیش نهضت موتزقی دموکراتیک و ایرانی حقیقی ایستقلالیت و تمامیتین سامینی اولان بیر نهضت تانیلیر.

۲- آذربایجان کی، کنچمیش ۳ و ۴- جو اوستانلار و خمهسه ویلایتینه شامیلدیر، موعین اراضی بیر واحد صورتده خودموختار حؤکومت آدی ایله ایران مملکتی نین جوزوی و مرکزی ایسه «تبریز» شهریدیر.

تبصیره- آذربایجان کوردوستانی نین مرکزی «ماهاباد» شهریدیر.

۳- آذربایجانین پولو و بایراگی، ایراندا رایج اولان پول و ایران بایراغیدیر. مملکتده جاری اولان قانونلار آذربایجان خلقی نین ایختیاراتی و آزادلیغی ایله موغایرتی اولمایان شرط ایله آذربایجاندا جاری اولاجاقدیر.

۴- آخیرینجی ایکی مادهنی نظرده توتماقلا، آذربایجان داخلی ایشلرینی ایداره و نظارت ائتمک و بودجه تصویبیدن اوترو «هئیات میلی» آدیندا بیر هیئات، دموکراتیک اصول و مخصوص نیظامنامه اوزره اینتیخاب اولاجاقدیر.

۵- بوتون لشگری و کیشوری ایداره رییسلری نین اینتیخابی، آذربایجان هیئات میلیسی عؤدهسینه دیر. بو مامورلار کی، هیئات میلی طرفیندن اینتیخاب اولاندان سونرا مرکزی حؤکومه موعرفلیک اولاجاقلار، عومه قانونلارین ایجرا سیندا مرکزی حؤکومت و هیئات میلی تصمیملری نین ایجرا سیندا، هیئات میلییه تابع اولاجاقدیر.

۶- آذربایجان هیئات میلیسی بوتون لشگری و کیشوری مامورلارین نصب، تغیر و تبدیلینده موختاردیر. بو جور تغیر- تبدیلر مرکزی حؤکومتین ده ابطیلا عینا ینتیریله جکدیر.

۷- آذربایجاندا هیئات میلی دن علاوه محال، بؤلوک و ویلایتی انجومنلر ده، دموکراسی اصول اوزره یعنی مستقیم، عمومی رای ایله (ایستر آرواد، ایستر کیشی و ایستر سه قوشون افرادی) سئچیلیب و بو انجومنلر اوز عمل حییطه لری، یعنی ویلایت، محال، بؤلوکلرده ایشلرین قاباغا گنتمهسینه نظارت ائده جکلر.

۸- فداییلر و میلی قوشون تشکیلاتی اولدوغو کیمی قالمالی و اوز ماموریت و وظیفه لری نین آزادلیق و دموکراسی اصولوندان موذافیعه ائتمک و مربوط سرحدلری حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان هیئات میلی سینه تابع اولاجاقدیر.

۹- ایندییه تک آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن وئرین کیشوری و لشگری درجهلر و تر فیعلر رسمیتله تانیلیر. کیچیک افسرلرین تر فیعاتی و درجهلری مستقیم حالدا آذربایجان میلی قوشون فرماندهلیگی طرفیندن وئرله جک. ولی ارشد افسرلرین و ژنراللارین درجهلری آذربایجان میلی قوشونلاری فرماندهی نین پیشناهادی و هیئت میلی نین تصویبی اوزره وئرله جکدیر.

۱۰- آذربایجان دؤولتی ایدارلرینده و هئیات میلیده، یازیلار آذربایجان دیلینده و آذربایجان کوردوستانیندا کورد دیلینده اولاجاقدیر. لئیکن فارس دیلی ایرانین دؤولتی دیلی اولدوغو اوچون مرکزی دؤولت ایله آذربایجان و آذربایجان کوردوستانی ایدارلری و هئیات میلیسی آراسیندا یازیلان فارس دیلینده اولماسینین ایشکالی اولمایاجاقدیر.

۱۱- درس و تحصیلات آذربایجاندا ایتیدایی مدرسelerde آذربایجان دیلینده و آذربایجان و فارس یا کورد و فارس دیلرینده اولاجاقدیر.

۱۲- آذربایجان میلی مجلسی ایندییه تک تصویب ائتدیگی قانونلار کی، آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلب، آذربایجان هئیات میلیسی طرفیندن نقض اولمایینجا اوز اعتباریندا قالاچاقدیر. (بو ماده آذربایجان کوردوستانی خصوصوندا دا صیدق ائدیر).

۱۳- خالیصهجات، آزادلیق و مشروطیت دوشمنلرینین یئرلری و وارلارینین آذربایجاندا و هابئله آذربایجان کوردوستانینداکی کندلیلر آراسیندا بؤلونمسی رسمیتله تانیلیر و هنج وقت نقض ائدیلب و قایتاریلماچاقدیر.

۱۴- تیریاک، آکول، ایختیلاس و ریشوه و فحشا و سایر اخلاقی فسادلارلا مباریزه تصویب اولونموش قانونلار اوزره دوام ائدهجکدیر.

۱۵- هئیات میلی تصویب ائتمدن هر جور لوکس و تجمولی متاعلار و هابئله آذربایجان داخیلینده عمله گلن متاعلاری وارید ائتمک قاداغاندیر.

۱۶- هر جور مالیات و عواریزلر، هئیات میلی تصویب ائتمیش بیر سیستم اوصولونا ویصول اولمالیدیر و دؤولتی عایدلرین آرتماسی اوچون، ایندییه دک آذربایجان مجلس میلیسینده تصویب اولوب و آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلن قانونلار اوز اعتبارلاریندا قالاچاقدیر.

۱۷- آذربایجان و آذربایجان کوردوستانینا حق وئرلیرکی، اوز جمعیتلری نیستیجه کی، تقریبین بوتون ایران جمعیتینین اوچده بیرینی تشکیل وئریرلر، وکیل سنچیب و مجلس شورای میلییه گؤندرسینلر. آذربایجان و کوردوستان نوزار انجومنی طرفیندن صادیر و اولارین هئیات میلیسینین تصویبینه یئتمیش اعتبارنامه، مجلس شورای میلییه رد ائدیله بیلمز.

۱۸- ایرانین بوتون نوقطهلهرینده اینتیخابات بیر شکیلده اولماق اوچون دؤولت موتهید اولور کی، ۱۵- جی ایل اینتیخابات دؤرهسینده ایران مجلس شورای میلیسی، آذربایجان میلی حؤکومتی قادیلار و جوانلار و قوشون ایشچیلرینه وئردیگی حق مؤحترم ساییب و بوتون ایراندا عمومیت وئرسین.

۱۹- مجلس شورای میلینین اینتیخاباتی بوتون ایراندا حداکثر اون گون بیرینجی اینتیخابات اعلامیهسیندن سونرا باشلانیب و حداکثر بیر هفتهنین مودتینده خاتیمه تاپاچاقدیر.

۲۰- آذربایجان و کوردوستان مالیاتینین یوزده ایگیرمی بنشی (۲۵%) مرکز وئرلیهجکدیر. ولی بو ایل آذربایجان و کورد خلقینین دموکراسی و آزادلیغی اله ائتمک اوچون آغیر خرجلره موتمیل اولدوقلارینا گؤره بو مبلغی وئرمدن ماعاف اولاجاقلار.

۲۱- مرکزی دؤولت عؤدهدار اولور کی، تنزلیکله تهران ایله تبریز آرسینداکی دیمیر یولو کی، قاباقچادان میانیا دک بئتییبیدیر، تبریزه چاتدیرسین.

۲۲- دؤولت هنج بیر صورتده لشگری و کیشوری مامورلارین عزل و هابئله دگیشمهسینده دخالت ائتمگه حقلی دگیل.

۲۳- آذربایجان و کوردوستان هئیات میلیسی گرک ماعاریف، فلاحت و حیفظاولصحه اصلاحاتینی آزادانه حیاتا کنچیرسین.

۲۴- آذربایجان و کوردوستان طبیعی ثروت و معدنلری یالیز آذربایجان و کوردوستانین احتیاجاتینی رفع ائتمگه تخصیص وئرلیبر و او ناحیهلرین کارخانالارینین ایدارہسی اؤز عؤدهلرینه قویولور.

۲۵- لازیمی مؤوقعلرده خصوصی و شخصی کارخانالارین نظارتی آذربایجان و کوردوستان حؤکومتی و هئیات میلیسی ایله اولاجاقدیر.

۲۶- آذربایجاندا و کوردوستاندا بوتون مطبوعاتین نشری میلی هئیاتلرینین تصویبی ایله اولاجاقدیر. تئاتر و سیناما و رادیو، آذربایجان و کورد دیللرینده اولوناجاقدیر. بو سایر دیللر باره سینده ده موزاجاز و قابیل ایجرا دیر.

۲۷- بوتون صنعتی، فلاحتی، میلی و دؤولتی بانکلارین ایداره اندیلمهسی آذربایجاندا و کوردوستاندا هئیات میلیلرین عؤدهسینه دیر.

۲۸- بوتون مالیاتی عایدات و عواریز، آذربایجان و کوردوستان محلی خزانهدارلیقلاریندا توپلانیب و مستقیم لازیمی مصرفه یئتیشهجکدیر.

۲۹- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، آذربایجان خلقینین مو طالباتین فؤوریتله بانک میلیدن پرداخت ائتسین و بو بانکین اینتیفال وئریش سرمایالارینی دوباره قایتارسین.

۳۰- مرکزی دؤولت موتهید اولور ۳- جو و ۴- جو اوستانلارین و خمسہ ویلایتینین آزادلیق دوشمنلرینین الی آلتیندا اولان تیکاب، ساقیز، بیجار، سردشت کیمی یئرلرینی تخلیه، آذربایجان و کوردوستانین صلاحیتدار مقاماتینا تحویل وئرسین.

۳۱- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، ایلر بویو میلتنین حوقوقونا تجاوز ائدن و قانلی فاجیعهلر توره دن ژاندارمری تشکیلاتینی لغو اندیب و اونون موقابیلینده قضایی دستگاهین ضابطی اولان نظمیه تشکیلاتینا بوتون قصبهلرده و ماحال و بؤلوکلرده وسعت وئرسین.

۳۲- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، ایالتی، بؤلوک و ماحال انجومنلرینی ایندی آذربایجاندا اولدوغو کیمی دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا تشکیل وئرسین.

۳۳- بلدیہ تشکیلاتلاری بوتون ایراندا، دؤولت خادیملری دخالت ائتمه دن دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا قورولمالیدیر.

سه شنبه گونو ۱۰ / ۲ / ۱۳۲۵ ساعات ۸- ده آقايان مورخ اولدوله سپهر، پيشه و هنر و تجارت وزیري و آقاي قوام اولسلطنه نين سياسي موعاويني آقاي موظفر فيروز اوززلريني صلاحيتدار نوماينده موعرفليک ائتديلر، ۳۳- ماده اونلارا دا گؤستريلدي. او گونون صاباحي، آقاي پيشه وري و آقاي قوام اولسلطنه آراسيندا ايکي فقره خصوصي مولاقات و موزاکيره عمله گلدي و بو موزاکيراتين تعقيبينه اشاغيداکي ايبلاغيه آذربایجان نومايندهلري هئياتي طرفيندن تهيه و آقاي قوام اولسلطنه نين دؤولتينه وئريلدي. ايبلاغيه نين متني بودور:

آقاي قوام اولسلطنه نين حوسن نيتي و صادير ائتديگي بيانيه اثرينده مرکزی دؤولت نومايندهلري و آذربایجان نومايندهلري هئياتي آراسيندا تبادل افکار و درين مو طالبعه دن سونرا بئله نتيجه اله گلدي کی، آذربایجان دموکراتیک نهضتي، آذربایجانی ایراندان تجزيه ائتمک قصديله يوخ بلکه مشروطيت و دموکراسی اساسلارینی ایراندا تثبيت و تقويت ائتمکدن اؤترو عمله گلמידیر. هر جور سوتفاهوم و قارداش قانی تۆکمکدن جیلووگيرليق ائتمکدن اؤترو، توافوق حاصل اولدو کی، مرکزی حؤکومت و آذربایجان خلقی آراسيندا ايختیلاف يوخدور. فرعی مسالهلری حل ائتمکدن اؤترو آذربایجان نومايندهلریندن بير هئیات تهراندا اولاجاقدیر تا مرکزی دؤولت نومايندهلری ایله ایشلری بير طرزده کی، مشروطيت و دموکراسی اوصولونا، خصوصيله آذربایجان خلقی نين آزادلیغينا لطمه یئتیرمه سین، حل و تصفیہ ائدملر. بوتون مسالهلرین حلی و مرکزی دؤولت ایله ایداری رابیطه لری یارانماسی، آقاي قوام اولسلطنه نين هئیات دؤولتی آذربایجان مجلسی نين (کی، فعلى ایالتی انجومن یئرینه دیر) و مجلس شورای میلی نين تصویبینه باغلی دیر.

اوجونجو مولاقتادا آقای پیشهوری و آقای قوام اولسلطنه نین آراسیندا یئر بؤلگوسونه مربوط اولان ماده خصوصوندا ایختیلاف نظر اوز وئردی. بو مساله باعیث اولدو کی، ایکی گون موداکیراتدا وقفه اولسون. اوندان سونرا آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی، موداکیراتی باشلاماقدان اؤترو، او ایصلاحاتی کی، اییلاغیهده منظور انده بیلردی، صلاحیتدار نومایندهلری نین توسطی ایله بو قرار اوزره آذربایجان نومایندهلری هیئاتینه وئردی. اییلاغیه نین متنی بودور:

- ۱- آذربایجان ایالتی شوراسی، میلی مجلس عوضینه.
- ۲- آذربایجان هیئات مودیرهسی، وزیرلر هیئاتی عوضینه.
- ۳- آذربایجان ایدارلری ریسی، محلی وزیرلر عوضینه.

۱- دؤولتین عئینی مادهسی قبول اولونور ولی مالیه ریسی محلی مامورلاردان اولمالی، مالیه ناظیری ایسه دؤولت طرفیندن تعیین اندیلمه لیدیر.

۲- والی (اوستاندار)، آذربایجان ایالتی شوراسی نین پیشناهادی ایله تعیین اولونوب، حؤکم دؤولت طرفیندن صادر اولاجاقدیر. بوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو، موسلح بیر قوه نیگهبان آدیله تشکیل اولونور. بو قوه نین فرماندهی ایالتی شورا طرفیندن تعیین و حؤکم صادر اولماقدان اؤترو ویزارت کیشوره پیشناهاد اولونور. لشگری قوه لری، محلی نظام وظیفه افرادیندن عیبارت اولاجاقدیر. سرحدلری حیفظ ائتمک بو تشکیلاتین عؤدهسینه اولوب و لازیم اولان مرکز لرده ساخلولاری اولاجاقدیر. بو قوه لری فرماندهلری صالح و تحصیلات گؤرموش محلی افسرلردن، هیئات مودیره طرفیندن تعیین و اونلارین حؤکملری مرکز دن صادر اولور و کولیه یی لازیم اولان گوزاریشلر فرمانده لیک طرفیندن مرکز وئریلیر.

۳- دؤولتین اوجونجو مادهسی عئین تصویب اولونور.

۴- مملکتی قانونلار اوزره ویصول اولان مالیاتلارین یوزده یئتمیش بنش فایضی، محلی ایدارلر مستخدمیلری نین و نیگهبان قوه سی نین حوقوقونو پرداخت ائتمکدن اؤترو ایالتی شورا نظارتی آلتیندا مصرف اولاجاقدیر.

ایالتی شورا عام اولمنفعه مصرفلردن اؤترو ویصول اولان مالیاتی عمومی مالیاتین یوزده اون فایضیندن آرتیق اولماماق شرطی ایله بعضی عوارض وضع و مصرف انده بیلر.

۵- دؤولت مادهسی نین عئینی تصویب اولونور.

آذربایجان نومایندهلری هیئاتی بو پیشناهادی ۱، ۶، ۸، ۱۰- جو ماده لرده مونعکس اولان ایصلاحاتلا قبول و دؤولته وئردی.

(آذربایجان نومایندهلری هیئاتی نین پیشناهادی)

آذربایجان مساله سینی موسالیمت یولو ایله حل ائتمک و دموکراسی اوصولونو ایراندا مؤحکم لندیرمک اوجون تاریخ

۲۵/ ۲/ ۸- دن ایران دؤولتی نین رسمی نیمایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هیئاتی آراسیندا موداکیره عمله گلیب، درین موطالیعه و تبادل افکاردان سونرا بئله نتیجه آیلندی کی، آذربایجانین دموکراتیک نهضتی آذربایجان ایراندا تجزیه ائتمک قصدیله اولمامیش بلکه دموکراسی و مشروطیت اوصوللارین ایراندا مؤحکم لندیرمک و قوه تئندیرمدن اؤترو اولموشدور. ایران دؤولتی نین رسمی نومایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هیئاتی آشاغیدا قنید اولان ماده لرده موافیق نظر حاصل ائدیله:

۱- آذربایجان ایالتی گنچمیش ۳-جو و ۴- جو اوستانلارا و خمس و ییلایتینه شاملیدیر.

۲- بوندان سونرا مجلس میلی ایصطیلاهی عوضینه ایالتی شورا و وزیرلر هئیاتی عوضینه هئیات مودیره و وزیرلر عوضینه محلی ایدارلر ریسی ایصطیلاهی ایشله دیله جکدیر.

۳- آذربایجان والی سی ایلتی شورانین پیشناهادی ایله تعیین اولوب و حؤکم دؤلت طرفیندن صادر اولاجاقدیر.

۴- دؤولتی ایدارلر، بانکلار و محاکیم رییسلی، مودعی اولعوموملار و حمل و نقل ایدارلری رییسلی، ایالتی شورا طرفیندن اینتیخاب و رسمی حؤکملر دؤلت طرفیندن صادر اولاجاقدیر.

تبصیره: مالیه ناظیری دؤلت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر.

۵- بوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو نیگهان آدیله مسلح بیر قوه تشکیل اولونور. بو قوهنین فرماندهی ایالت شوراسی طرفیندن تعیین و حؤکم صادر اولماقدان اؤترو داخله وزیرلیگینه پیشناهاد اولونور.

لشگری قوهلر محلی نظام وظیفه افرادیندن تشکیل تاپیر و سرحدلرین حیفظی بو تشکیلاتین عؤدهسینه اولور. بو تشکیلاتین ساخلوولارینین فرماندهلری آذربایجان هئیات مودیرهسی و اسیطهسی ایله محلی صالح افسرلردن تعیین و اولنارین حؤکملری مرکزین صادر اولاجاقدیر و کولیهی لازیمی گوزاریشلر فرمانده هنگ طرفیندن مرکز وئریله جکدیر.

۶- ایبتیدایی مدرسلرده تحصیل آذربایجان دیلینده و موتوسیطه مدرسلرده ایسه درس لر هر ایکی آذربایجان و فارس دیلرینده اولاجاقدیر. محلی ایدارلرده دقتری ایشلر و عدلیه و او بیری ایشلری، فارس و آذربایجان دیلرینده صورت تاپاجاقدیر.

۷- مملکت قانونلاری موجیبینه، آلیان مالیاتین یوزده ۷۵- فایضی ایداره مستخدیملرینین حوققلارینا و نیگهان تشکیلاتینا و باشقا ایصلاحتا، ایالت شوراسینین نظارتی آلتیندا مصرف اولوناجاق.

ایالت شوراسی ویصول اولونان عمومی مالیاتین یوزده ۱۰- فایضیندن تجاوز ائتمهک شرطیله، بعضی عواریض وضع و مصرف انده بیلر.

۸- آذربایجاندا دموکراتیک نهضتی طرفیندن عمله گلیمیش بوتون ایقتیصادی، ایجتیماعی، مالی و یئر ایصلاحتی رسمیتله تانیلیر.

۹- آذربایجانین حقیقی جمعیتینین تناسوبو ایله آذربایجان نومایندهلرینین آرتیریلماسینا مووافیقت اولونور. ۱۵- جی قانونگوزارلیق دؤورهسی تشکیل تاپدیقا، بو بارده لازیمی پیشناهاد مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، یئنی تصویب اولونان عیده همان دؤوره اوچون اینتیخاب اولونسون.

۱۰- دؤولت تعهود اندیر مجلس شورای ملینین اینتیخابات قانونوندا تجدید نظر اندیب و تازا قانونی ایندیکی موترقی شرایط و حقیقی دموکراسی اصولی اساسیندا (عمومی، مستقیم، گیزی، موساوی و موتناسیب) تنظیم اندهرک تصویب اوچون مجلس شورای ملییه تقدیم ائتسین.

۱۱- بو قرارداد ایران هئیاتی دؤولتی و آذربایجان میلی مجلسینین تصویبینه چاتدیقدان سونرا رسمی اولاجاقدیر.

۱۲- بو قرار دادین مادهلری آذربایجان کوردوستانینا دا شامیلدیر. بو پیشناهاد تازا دانیشیقلا رین مبناسی اولدو. آقاییان پیشهوری و قوام اولسلطنه آراسیندا ۴- جو موداکیر اتدان سونرا دئمک اولار کی، ایکی طرف آراسیندا توافوق نظر عمله گلیب و قرار اولدو کی، آقای قوام اولسلطنهنین سیاسی موعاونینی آقای موظفر فیروزون ایشتیراکی ایله یئنی بیر لایحه تنظیم اولونسون. پنجشنبه گونو ۲۵/۲/۱۹ - ساعات ۲۳- ده باش وزیرین سیاسی موعاونینی آقای موظفر فیروز آشاغیداکي لایحهنی حاضر لایاراق آذربایجان نومایندهلری هئیاتینه گؤستردی.

لايحه نين متنى

سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دموكراتيك نهضت نتيجه سينده كي، اونون مقصدى بوتون ايران اولكه سينده دموكراسى و آزادلىق اوصولونو مؤحكملنديرمك اولموشدور، دؤولت و آذربايجان نوماینده لرى آراسيندا دانیشيق باشلانمیش و آذربايجان نوماینده لرى دؤولتین ۷- ماده دن عیبارت اولان ایلاغيه سینی قبول ائده رك تبادل افكار نتيجه سينده توافوق نظر الدهه ائدیلدی. آشاغیداكى ماده لر كي، ۷- ماده نین موكمیلی عونوانیله تنظيم اولوب قبول و ایجرا ئدیلسین.

۱- ایلاغيه نین بیرینجی ماده سینده مالی ناظیری کلیمه سی مالیه ریسی کلیمه سینه چئوریلمله ایقتیصاد و تیجارت ایشلری ایداره سی نین ریسی آرتیرماقلا عئین قبول اولونور.

۲- آذربايجان والی سی آذربايجان ایالت انجومنی نین پیشناهادی اوزره، دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاقدیر.

۳- سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دگیشیکلیکلره اساسلاناراق، دؤولت آذربايجاندا میلی مجلس آدی ایله اینتیخاب و یاردلمیش تشکیلاتی آذربايجان ایالت انجومنی کیمی تانی یاجاق و ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپدیقا، دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یینی ایالت و ویلايت انجومنلری قانونی تصویب ائدیلدیکدن سونرا، تصویب اولونموش قانون اوزره آذربايجان ایالتی نین یینی ایالتی انجومنی سنچگیلری تنزلیکه باشلاناجاقدیر.

۴- ایالت انجومنی نین قرار و تصمیملرینی ایجرا ائتمک و ایشلرین گئدیشتاتی نین یاخشی لیغینی تامین ائتمک و خصوصیه آلیان مالیاتین (۷۵%) یئتمیش بنش فایضی نین دوزگون خرج اولونماسینا نظارت ائتمک اوچون، والی دواير ریسلری و ایالت انجومنی نین هیات ریسه سیندن مورکب ایالت شوراسی تشکیل تاپاراق، انجومنین تصمیملرینی حیانا گنجیرمکدیر.

۵- آذربايجان نهضتی نتيجه سينده نظام وظیفه افرادیندان چاغریلان یئرلی قوملرین تکلیفینی تعیین ائتمک اوچون موافیقت اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربايجان ایالت انجومنی نوماینده لری نین محله بیر کومیسون تشکیل تاپیب و اونون حل یولونو تصویبیدن اؤترو مرکزی دؤولت و ایالت انجومنینه پیشناهاد ائده جکدیر.

۶- آذربايجان مالی وضعیتینی خصوصوندا موافیقت اولدو، آذربايجانین گلیری نین (۷۵%) یئتمیش بنش فایضی یئرلی خرجلره ایختیصاص وئریلسین و ۲۵% - ده ایران اولکه سی نین عمومی مخاریجینی تامین ائتمک اوچون مرکز گؤندریلسین.

تصیره: پوست و تلقراف و دمیر یولو و اورومیه گؤلونون گمی چیلیک ایداره لری نین خرج و گلیرلری موستثنا و اولارین خرج و گلیرلری دؤولت عؤده سینه و اونا مونحصیر اولاجاقدیر. بنله تؤولیخ وئریلیر کی، آذربايجان ایالت و ویلايت انجومنلری و دؤولت ایداره لری نین تلقرافلاری مجانی اولاراق موخابیره اولوناجاق.

۷- دؤولت قبول ائدیر کی، جاری ایل عرضینده میانا دمیر یولونو تیریزه چاتدیرسین. بو ایش تنز بیر زماندا حیانا کنجیر یلسین. بو ایشین انجامی اوچون آذربايجان کارگر و موخصیلرینی نین تقووم حقلری اولماسی آیدیندیر.

۸- اساسی شوسه یوللارین چکمه سی و تعمیر ائتمه سی دؤولت عؤده سینه و فرعی یوللاری ایالت انجومنینه مربوطور.

۹- نظام وظیفه دن آیری اولاراق فدایی آدی ایله تشکیل تاپان داوطلب قوملر، کندلر نظمیه سینه تبدیل اولونور و اونون ریسی آذربايجان ایالت انجومنی نین اینتیخابی و دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاق.

۱۰- آذربايجان دموكراتيك نهضتی نتيجه سينده، آذربايجان کندلیلری آراسیندا بؤلونن یئرلردن دؤولت خالیسه سینه مربوط اولانلارین بؤلونمه سیله دؤولت اوصولن موافیقدیر و تعهود ائدیر کی، تصویب اوچون بیرینجی فورصتده اونون لایحه سینی مجلس شورای ملی یه پیشناهاد ائده رك، دؤولت خالیسه لرین مملکتین باشقا نوقطه لرینده

یاشایان کندچیلر آراسیندا بولونمسی او لایحهده پیشبینلیک ائتسین. آذربایجان نهضتی نتیجهسینده عملن و عوضسیر اولاراق اکیچییلر آراسیندا بولون باشقا یئرلر بارهسینده، مالیکلری قانع ائتمکدن اوترو، او مولکلرین تعویض ترتیبینی مجلس شورای میلییه پیشناهاد ائدهجکدیر.

۱۱- دؤولت اییلاغیهسینین ۳- جو مادهسی موجبینجه قرارا آلیندی کی، آذربایجاندا فارس دیلی رسمی و دؤولتی دیلدر، ایدارملرین و عدلیهنین دفتری ایشلری و موحاکیمه لر آذربایجان و فارس دؤولتی دیلرینده اولور، ۵- کیلاسا قدر تدریس آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر و موافیقت اولدو کی، ۵- کیلاسدان یوخاری معاریف ویزارتینین پروقرامی اوزره مکتبلرده درس آذربایجان و فارس دیلرینده اولسون.

۱۲- دؤولت تعهود اندیر، ۵- جی مجلس آچیلدیقا، اینتیخابات قانونینین لایحهسی کی، آزادلیق و دموکراسی اساسلاری اوزره یعنی عمومی، گیزلی، مستقیم، متناسب و متساوی کی، قادیلارا دا شامل اولور، مجلس شورای میلییه تقدیم و اونون تصویبینی فوریتله درخاست ائده.

۱۳- دؤولت موظفدیر کی، بلدییه انجمنلرینین سئجگی قانونینی دموکراسی اصولو ایله (عمومی، گیزلی، متناسب، مستقل و مساوی) کی، بوتون بلدییه انجمنلرینین ایستقلالین تامین ائده، چوخ تزلیکله انجمن مجلسه تقدیم ائتسین. بو لایحه تصویب اولونا قدر آذربایجان شهرلرینین انجمنلری رسمیتله قالاچاقدیر.

۱۴- آذربایجاندا، اقلیتده واقع اولان میلترلر، کورد، اثرمنی، آسوری - بو موافیقنامهنین ۱۱- جی مادهسی اوزره ایبتدایی مکتبهده ۵- جی کیلاسا قدر اوزر آنا دیلرینده درس اوخویاچاقلار.

۱۵- آذربایجان ایالتی سابق ۳ و ۴- جو اوستانلارا و خمس و یلایتینه شاملیدیر.

۱۶- بو موافیقنامهنین قرارلارینی اجرایی، جناب آقای قوام اولسلطنهنین هیات دؤولتی و آذربایجان مجلس میلیسین کی، بو موافیقنامه تصویب اولدوقدان سونرا ۲- جی ماده موجبینجه انجمن ایالتی اذلاناچاقدیر، تصویبینه مؤکول اولاجاقدیر).

قرار ایدی کی، جومعه گونو سحر ساعات ۱۰- دا هیات دؤولتین فؤوق اولعاده جلسہسی تشکیل تاپیب و آذربایجان نوماینده هیاتیندن ده بو جلسہده حاضر اولسونلار. بو فؤوق اولعاده ایجلاس آذربایجان نومایندهلری شیرکت ائتمه دن ساعات ۱۱- دن الی ساعات اوچ یاریما قدر موداکیره و موباحیته عمله گلدی، نتیجه ده آذربایجان نومایندهلری هیاتی ائدیگی پیشناهادی کی، نوماینده هیاتینین چوخلو گوزشتیندن حکایت اندیردی، آقای قوام اولسلطنهنین کابینهسینده اولان موخالیف و غیر متجانسی عونسورلرین دسیسه بازلیغی نتیجهسینده اکثریت رای ایله رد اولدو، و دؤولتین تصمیمی اول آقایان فرمانفرمایان و اییکچیان، سونرا آقای موظفر فیروز توسطی ایله نوماینده هیاتینه اییلاغ اولدو کی، هیات دؤولت تصمیم توتوب کی، ۲۵/۲/۱- تاریخلی ۷- مادهدن عیبارت اولان اییلاغیهنین مادهلریندن قیراغا چیخماییب و اوندان هنج بیر تفسیر و ئرمه سین. بو ترتیب ایله آذربایجان نومایندهلری هیاتی تهران حؤکومتی رسمی مقاماتی آراسیندا اولان موداکیر اتدان هنج بیر نتیجه الینمیش و موداکیر اتدا وقفه حاصل اولدو. آذربایجان نومایندهلری ۲۵/۲/۲۳- ده تیریزه قاییتدیلا. تهران حؤکومتینین رسمی و موافیق مقاماتینین ایظهار ائدیگینه گوره موداکیره نین دایانماسی نین عیلت و عامللری نین بیر یسی ده غیر مسول مقامات و عونسورلرین فؤوق اولعاده نوفوذو ایدی کی، موخالیف یوللارلا دؤولت هیاتی نین ایچریسینده و خاریجینده اعمال اولونوردو.

آیدین دیر کی، اولارین اساسی هدفی دموکرات نهضتی نین اینکیشافی نین و حقیقی آزادلیغین بوتون ایران اوزرینده قباغین آلماق ایدی.

ایرانی باش وزیری آقای قوام اولسلطنه و اونون بعضی همکارلارینی حوسن نییینی نظرده توتماقلا تصور اندیریک کی، هله ایش- ایشدن گنجهسینده و هله اومید ائتمک اولار کی، آذربایجان مسالہسی نین صولح یولو ایله حل ائدیلمه سی و قارداش قانی تۆکولمه دن جیلووگیرلیک ائتمک اوچون باشلانان موداکیر ملره، تهراندا بعضی مورجع و ایران میلیتین آزادلیغی نین دشمنی اولان عونسورلرین دسیسه سی نتیجهسینده متوقف اولدو، یئیندن باشلا سین. چونکی بیز آذربایجان نهضتینی بوتون ایران سعادت و آزادلیغی و اورادا وجودا گلن دموکراسی بیر اصولون ضامینی

بیلیریک. آذربایجان نهضتی بوتون ایران آزادیخواه‌لارینین اومیدی دیر و بیلاخره موفق اولاجاقدیرکی، آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا اینکیشاف ائتدیریب و عومومیت وئرسین. ولی موتاسیفانه گورونور کی، تهرانین مورتجع هنیات حاکیم‌سی، ژاندارم و نیظامی سوتونلارینی بیزیم سرحدیمیزه توپلاییر و کله‌سینده بیر پارا نقشه‌لر بئجریر کی، هئج وجهیله ایرانین صلاحینا دگیلدیر.

بیز اونو ایستیریک کی، بیزیمله تهران آراسیندا اولان ایختیلاف‌لار صلوح یولو ایله حل اولسون، بیز بو نظریه‌نی اعلام ائتدیکده آشیکار دئییریک کی، اگر ژاندارم یا نیظامی قووملری طرفیندن بیزیم اولکه‌میزه نیسبت کیچیک بیر تجاویز و تعرض اولورسا، وار قوممیزله دیفاع ائده‌جیک. آذربایجان میلیتی اوز آزادلیغیندان دیفاع ائتمک اوچون آخیر نفره تک فداکارلیغا حاضریدیر. بیز اینانیریک کی، بو موقدس هدفه بئتیشمک و حقیقی آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا برقرار ائتمک اوچون، عوموم ایران آزادیخواه‌لاری دا بیز ایله بیر صفده مباریزه‌یه حاضریدیرلار. تصور ائتدیریک کی، شخص آقای قوام اولسلطنه‌ده اولان حوسن نیت اثرینده، ایش بو یئره چاتماسین.

آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیر- سید جعفر پیشه‌وری
تبریز ۲۳ اوردیبه‌یشت ۱۳۲۵

آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان خلقی‌نین صلاحیتدار شخصیتلری‌نین کونفرانسیندا ائتدیگی بیانات

بیز تهرانا وارید اولدوقدا ژاندارم وساییر مستحق‌فلرین چنگیندن خیلاص اولوب اوزلرینی بیزه یاخینلاشدیران اشخاصین سیماسیندا و حرکتینده بونو آشیکار صورتده گوردوک. طیاره منیدانینا گلیب چیخماغا موفق اولان تهران آزادیخواه‌لاری‌نین شو‌عارلاری بیزیم روحوموزو تیتیردیردی:

سبز بیزه نیجات وئردیز، سبز ایران خلقینی اسارتدن خیلاص ائتدیز، آماندی ایشتییاه ائتمه‌یین! آزادلیغیمیز سیزین دوزگون حرکت ائتمگینیزه باغلیدیر.

باشاسین آذربایجانین قهرمان خلقی!
باشاسین آزادلیغیمیزین مشعلداري اولان آذربایجان آزادیخواه‌لاری!

بو شو‌عارلار آذربایجان خلقی‌نین باشلاری‌نین اوجالماسینا، اونلارین تک اوزونو ایداره ائتمک دگیل، بلکه، بوتون ایران خلقینه نیجات وئرکم ایستعدادینا مالیک اولدوغونو بیر داها ایثبات ائتمیش اولدو. هله نهضتیمیز باشلانان گوندن تهران و ساییر ایران شهرلرینده مونتشیر اولان روزنامه‌لرین «گلین بیزه ده نیجات وئرین!» شو‌عارلارینی بیز هنوز اونوتمامیشیق. من موتاسیفم بورادا ایران زیمامدارلاریندان بیرینی سوزونو دئمگه مجبور اولورام. دانشیغیمیزین جیدی و شیرین بیر یئرینده سوز آذربایجان والیسی‌نین تعینی اطرافینا گلدی. آقای زیمامدار «سیزده‌کی والی اولابیلن بیر آدم یوخدور» دندی. منیم اونا وئردیگیم جوابی یقین ائدیرم سیز چوخ گوزل حیس ائدیرسیز، اونو تکرار ائتمگه احتیاج یوخدور. بونونلا ایستیریم تهران حؤکومتی‌نین نه کیمی آدم‌لار الینده اولدوغونو گؤستریم و ایستیریم بیله‌سیز کی، شاید او زیمامدار سهون بو سوزو دئمهمیشدیر، اونون دوشونجه‌سی و آنلاغی بوندان یوخاری اولابیلمز. تهران جماعتی ایسه بو کیمی زیمامدارلاری اوز باشیندان کنار ائتمگه قادیر دگیلدیر. بو کیمیلرین بیزه: «سبز باشلادیغیز بویوک ایشلری یاربمچیلیق قویوب، گلین بیزیم بویوندور و غوموزون آلتینا گیرین!» دئمه‌سی، آیا بویوک حقسبزیلیک دگیلدیر؟ چون بیز ایرانین مرکزی حساب اولونوروق، اونا گوره ده اشرف مخلوقاتیق، دئمک ان ساده بیر اینسانین روحونو عوصیانا وادار ائتمگه کیفایت ائتمزمی؟

بونونلا بئله مشهور ریاضیدان و عالمین سوزونو تکرار ائدیب دئمک لازیمدیر کی، «با ویجودی این یئر دولانیر» یعنی آذربایجان خلقی موتمدین، فداکار و لاییق بیر میلئتدیر، او اوزونو ایداره ائتدیگی کیمی بوتون ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین علمداریدیر.

سوز، بیزیم تهران ایله دانشدیغیمیز باره سینده ایدی. بیلدیگینیز کیمی صدر وحکیمی کابینه لری ککلیک کیمی باشلارینی قارا قویلابیب دونیادان خیرلری اولمادیقلاری اوچون میلی نهضتیمیزی سیلاح گوجو ایله دایاندیرماق فیکیرینده ایدیلر. اونلارین نظرینده آذربایجان خلقی ذولفقاری، کور میرجواد، ابولقاسیم جوان، امیر نصرت و صادق مجتهدی کیمی خلق دوشمنلریندن عیبارت ایدی. اونا گوره بیزیم حق سوزلریمیزی ائشیتیمک عوضینده اونلارین بارماغی ایله رقص اندیب، بیزیم ایچریمیزده عوصیان تولید ائتمک کیمی احمقانه اومید اوزرینده حرکت اندیردیلر. نهایت فداییلریمیزین ضرب شصتی اونلارین آرزولارینی پوچا چیخاردی. بیلاخره تهران آنلادی کی، زور ایله آذربایجان خلقی نین ایراده سینی سیندیرماق اولماز. نهایت اونا گوره ابرتیجاج ارکانیندا مختصر تزلزل عمله گلدی، نهایت آزادیخواه عونصورلرین کؤمگی ایله حکیمی حؤکومتی بیخلیب چوخ آز بیر اکثریتله ابرتیجایی مجلس قوام اولسلطنه کابینه سین وجودا گئیردی. قوام اولسلطنه کابینه سی زور و گوج سیاستینی دگیشدیریب صلوح یولو ایله جواب وئرمه لی اولدوغودان اونون رسمی دعوتینی قبول اندیب مجلس میلی و میلی حؤکومتیمیزین دستوری ایله ایستدیگیمیزی صلوح و موسالیمت یولو ایله اله ائتمک اوچون تهرانا گئتدیک.

بونو گرک هامی بیلسین کی، بیز تهراندان یئنی بیر شئی طلب ائتمیردیک. چونکی بیز ایستدیگیمیزی آماغا مووفق اولموشوق، قارشیمیزدا دوران مسأله آداملاریمیزی قان توکمه دن ساخلماق مسأله سیدیر. بیر ده بیز ایستدیگلریمیزی ایران حودودوندا حیاتا کئچیرمگی هدف قرار وئردیگیمیزی ده اونوتمامیشدیک. بیلیرسیز کی، هنوز ایندییه قدر بیز خاریجه و جنگ ویزارتخانالاری تشکیل ائتمه میسک. قوشونلاریمیز خلق قوشونلاری آدلانیر. خلق قوشونون وظیفه و مقصدی رسمی دولت قوشونونان تامیله باشقادیر، خلق قوشونو داخلی امنیت و میلی آزادلیغیمیزی تأمین ائتمک مقصدی ایله تشکیل ایدیلن بیر قووه دیر. پولوموز، بایداغیمیز و عونوانیمیز ایسه بیلاخره عموم ایران اساسیندایر، بینابراین بو وضعیت اوزون مدت دوام انده بیلمزدی، بالاخره گرک مرکزی حؤکومت ایله تکلیفیمیز معلوم اولایدی. بو تکلیفی مو عین ائتمک اوچون آقایی قوام اولسلطنه نین صلوح الینی ردا نتمه ییب تهرانا گئتدیک، حتا من اوزوم شدید مریض اولدوغوما باخمایاراق مسأله نین داها تنز حل اولونماسی مقصدی ایله صمیمی یولداشلاریمین و طبیلرین تئوصیه سینه باخمایاراق شخص آقایی قوامین دعوتینی قبول اندیب هئیات ایله برابر موسافیرت ائتدیم. ایستر خصوصی گؤروشلریمیزده، ایستر سه رسمی گؤروشلرده بیز خلقیمیزین آسایش و صلوح یولو ایله ایختیلافاتی حل ائتمگه حاضر اولدوغونو سو بیلدیک. آقایی قوام اولسلطنه و ساییر دولت نوماینده لری عمومینله بیزیم فیکیریمیزه موافقت ایظهار اندیردیلر، لاکین عملده دؤلتنین ۷-ماده دن عیبارت اولان تصویبنامه سیندن تجاوز ائتمگه حاضر اولماق ایستمه یردیلر. سیز البته نوماینده لر هئیاتی نین موذاکیرملر حقیقده وئردیگی رسمی اعلامیه نی ائشیتیمسیر. بیزیم گیزلی سیاستیمیز اولمادیغینا گوره موذاکیره نین تفصیلی نین دونیایا اعلام ائتدیک و بیلدیردیک کی، تهران حؤکومتی بیزدن مغلوب بیر قووه کیمی قئید شرطسیر تسلیم اولماق طلب ائدیر. بو ایسه گولونج وضعیت مؤیدانا چیخاریردی. بیز دندیک وقتی کی، دولت تصویبنامه سی آیه یی آسیمانی کیمی تغیرنا پذیر ایمیش، بو ایصرار ایله بیزی تهرانا دعوت ائتمک نه یه گوره ایدی؟

تهران رسمی مقاماتی نین سوزلری تبریزده آقایی بیات طرفیندن دانشیلان سوزلرین عینی ایدی، اونلار همیشه اولدوغو کیمی قانون اساسیدن و اوصولدان بحث اندیب سفسطه ایله موضوعی اؤرت - باسدیر ائتمگه چالیشیردیلر.

بیز اول گون دندیک بیز دیپلومات دگیلیک، ولی قانون اساسی و ساییر قانونلاردان اوزوموزه گوره ایطیلا عیمیز واردیر. بیز ایندییه قدر قانون اساسی نین اساس مسأله لری نین مسکوت قالماسینی دا بیلیریک، بیز قانون اساسی نین رضاخانین دیکتاتورلوغو اوچون تغیر وئریمه سیندن بیخبر دگیلیک. بیز ایرانی بوروموش بیقانونلوقلارین سرمنشاینی ده بیلیریک، بیز آمریکادان کلمه میسک، ایرانلی بیق و ایراندا قانونلارین نه شکیلده ایجرا ائیلدیگیندن خبریمیز واردیر. ایندی ده ایراندا کیملرین حؤکومت ائندیگینی و ایران میلی نین بو اشخاصا اولان نظرینی ده بیلیریک. گلین ساده دانشاق، آذربایجان خلقی بیر گون ایستیداد علییه نه قیام اندیب قانون اساسینی وجودا گئیردی و میلی حؤکومت بیناسینی قوردو. تهران مورتعلمی ایسه یاریم قرن مودتینده اونو مسکوت قویوب جورجور واسیطه لری ایله خلقی حاکیمیندن محروم ائتدیلر. ایندی ایسه آذربایجان ایکینجی حرکتی ایله او حقی دیریلتمک ایستیمیر، فقط بونا جواب وئرمک لازیمدیر. خالیسه یئرلری نین بؤلونمه سی و دولت یئرلری نین غاصبیلر الیندن آلینب و اکینچیلر آراسیندا تقسیمینی قانون اساسی منع ائتمه میسیدیر. قانون خلقین ایراده سیدیر. آذربایجان کندلیسی آرتیق اوز حقیقی آلمیشدیر، اوز ایراده سی ایله بو کندلری بؤلومشور. دولت ایسه بوتون ایران آذربایجان ایله همرنگ اولماق اوچون بو ایشی بوتون ایالت و ویلا یتلرده عملی ائتمه لیدیر.

بیز حتی ایختیلافی رفع ائتمک اوچون بویوک گؤدشترله حاضر اولوب دندیک: آنجاق بیزه ایمکان وئرین آذربایجان خلقی اوز ایالت انجومی واسیطه سیله دولت ایدارهلری نین مأمورلارینی و ایالتین والی سینی دؤلته پیشناهاد

انتسین و بونلارین حوكمی مرکزی دؤولت طرفیندن صادیر اولسون و بونلار ساده بیر سؤز ایله دئسک آذربایجان ایداره انتسینلر.

تهران حوكمی تکی ملک مدنی، تکی امیر نصرت، تکی صمصام بختیاری اوچون قاییل اولان بو حقی آذربایجانلیلار اوچون قاییل اولماق ایسته مدی. قانون اساسییه موغاییر اولان ایداره یی کول ژاندارمرینی بئله بیزه قانونی موسیسه آدلاندیریب اونون وحشت تؤولید ائدن نیفوذونو آذربایجانا قایتارماق ایسته دی. خلق قوشونلارینی عادی نیظام وظیفه حساب اندیب اونون فرماندهلرینی ده تهراندان کؤندرکیمی پیشناهادلاری مئیدانا سوردو.

بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، آذربایجان خلقی شهر یورین اوچونده اؤزلری نین حقیقی سیمالارینی گؤسترن افسر پالتاری گنیمیش یالانچی پهلو انلارا نه جور باخیر ویننه ده بیلیردیک کی، ستارخان ائولادی تهرانین تیریکی سرهنکلی نین معشوقه لری نین بوچاسینی حاما دا شیماغا آرتیق تحمول انده بیلمز. اونا گوره ده اونلارین بو خصوصدا ائتدیکلری پیشناهادی رد اندیب دئیک: دؤولت طرفیندن بیرنچه نفر آذربایجانا گل سین، بورادا مسأله طرفینین ریضایتی ایله حل اندیل سین و بیر ده بیز تهران حوكمی تینه بیلیردیک کی، آذربایجان قوشونو خلق قوشونو و آزادلیق قوشونودور. اونا ایران خلقی نین آزادلیغینی محو ائتمگه مجبور ائتمک اولماز. خلقیمیز اؤز قوشونونو ایداره ائتمکدن عاجیز دگیل دیر. اگر تهران دوغرو داندان آذربایجانلینی ایرانلی بیلیرسه بیزیم پیشناهاد ائتدیگیمیز اشخاصی قوشونون فرماندهلیگینه تعیین انتسین. بو ایسه اونلارین خوشونا گن دگیل ایدی، اونلار ایران تهراندان عیبارت بیلیر و ایراندان حاکیمیتی فقط بنش اوچ نفره مונحصیر حساب اندیرلر.

بیز ده بیزه فرمانده کول قوانین و بعضی غیرمسول مقاماتین بو ایسه راضی اولابیلیمه جگینی آندیرماق ایسته دیلر.

بیز فرمانده کول قوا مسأله سینی مشروطه اساسی موجیبینجه تفسیر اندیریک. بیزجه فرمانده کول قوا فقط مجلس شورای ملی نین خاریجیلره اعلان ائتمک ایسته دیگی حری فرماتی ایضا اندر. اونون جاری ایشلره قاریشماسی غیرمسول اولدوغونا گوره آزادلیق و مشروطه قانونونا موغاییر دیر.

رضاخان همین فرماندهلیک ایختیاریندان ایستیفاده اندیب ایراندان آزادلیغین ریشه سینی کسدی و ایرانی بیلیدیگیمیز کیمی فلاکتلره سؤوق ائله دی. ایندی ده فرمانده کول قوا ای موطلق یاراتماق ایران خلقی نین، ایران آزادلیغی نین خیلا فینادیر و غیرمسول مقاملار اگر بو ایسه ایصرار اندرلر ایسه ایراندان بویوک حادیتلر و یجوده گلر و معلوم دگیل بو طاماح غیرمسول مقاماتین نفعینه تمام اولایله.

ظاهیره ساده گؤرون سازیش مسأله سینی بو نحو ایله سفسطیه دؤندریب بیزی اون بنش گون تهراندا معطل ائتدیکدن سونرا نتیجه سیز آذربایجانا قاییتماغا مجبور ائتدیلر.

سوزون قیساسی بودور کی، تهران هنیأت حاکیمه سی بیزیم باشلادیغیمیز بویوک ایشلری تمامیه اورتادان آپاریب، بنش آ بوندان اولکی کیمی شهرلریمیزی کؤهنه قبریستانلارا، ضلالت و فیشاردان تازا خیلاص اولموش خلقیمیزی، ژاندارملار، اوغرو، موخنٹ و جانی مأمورلارین آیقارلری آلتینا سالماغا چالیشیرلار. سوزون جانی دا بورا سیندیر کی، قانون اساسی و ساییر قانونلاری دا بدبختانه بو مقصد اوچون آلت قرار و نر میشدیلر.

بیز ده مسأله تکی آذربایجان مسأله سی دگیل دیر، سوز بوتون ایراندان آزادلیق، دموکراتلیق اوصولونون یاییلماسی اوستونده دیر. تهران هنیأت حاکیمه سینی و تهران بویوک فنودال و یئر صاحبیلرینی قورخویا سالان دا بورا سیندیر. اونلار قانون اساسی عونوانی آلتیندا بوتون خلقین حوقوقونو محو ائتمگه چالیشیرلار.

بیز چوخ ساده آداملاریق، لئیکن ساده لیگیمیز او قدر دگیل دیر کی، کاسانین آلتیندا گیزله دیلن یاریم کاسانی گؤر مبیلمیک. بیز دیپلومات دگیلیک، لاکین خوروزین قویروغونو گؤرمکدن عیجزیمیز یوخدور.

داعوا هامیسی موللا نصرالدینی نین یورغانی، یعنی کندلی نین آلدیغی توپراق و خلقین آلدیغی حاکیمیت اوستونده دیر.

بونو ایرتیجاج عونصورلری نین بوشقابلاری نین دیبینی یالایان تهران ایرتیجاجی مطبوعاتی نین زوزه چکمه سینه باخمی اراق بوتون ایران خلقی دوشونوب آنلامیشدیر، سوز آذربایجانین ایراندان ایریلماسی باره سینده دگیل دیر، بونو ایدعا

اُندنده یوخدور. بیز هرگیز بو ایدیعیانی ایرلی سورمه‌میشیک. سؤز مشروطه‌نین، دموکراسی اوصولونون ایراندا ایجرا ائدیلمه‌سی و بیزیم باشلادیغیمیز بؤیوک ایصلاحات پروقرامی‌نین بوتون مملکت حودودیندا حیاتا کئچیریلمه‌سی اوستونده‌دیر...

بیزیم آرتیق آیری یولوموز یوخدور، باشلادیغیمیز ایصلاحاتی پوزا بیلیمه‌ریک، تهران ایسه بوتون ایران خلقی‌نین حق حاکیمینی تصدیق ائدیپ مملکتی فلاکت و هر ج - مرجدن نیجات وئریمک یولوندا جیدی قدماتر گؤتورمه‌لیدیر.

آقای قوام اولسلطنه گرک بیلسین کی، دنیا دگیشیب، حتا ایراندا یئنی نسلی وجودا گلیمشیدیر.

بو نسلی یاریم قرن بوندان ایرلی کی طرز تفکور و اوصول ایله ایداره ائتمک اولماز. بیر ده حیاس اولونوردو کی، هئیأت ووزرا آراسیندا توافوق نظر یوخدور. اصلن وزیرلرین اکثری تصادوفی آدمالاردیر کی، شخص آقای قوام اولسلطنه خصوصی دوستانه مونسایات مولا حیظه‌سیله کابینه‌یه دعوت ائتمیشدیر.

بونلارین دا هر بیرسی‌نین باشی بیر یئره باغلیدیر، حتا شایعات وار ایدی کی، بعضی تازا عرصه‌یه گلیمش «قوجا» دربار خانیملاری‌نین دا دؤلت اعضاسینا تأثیرلری واردیر.

تهران واقیعن مخوف، واقیعن خطرناک، واقیعن ایرانی فلاکت و ایران خلقینی آجلیغا، بنچارالیغا، گدالیغا سؤوق ائدن بیر مرکز فساددیر.

بیز جیدن صولح و سازیشه و ایرانین تمامیت ارضی‌سینه طالب و طرفدار اولدوغوموز حالدا تهراندان بیر نیجات گؤزله‌یه بیلیمه‌ریک. آقای قوام اولسلطنه‌نین کابینه‌سی دواملی بیر کابینه او وقت اولا بیلردی کی، آذربایجان خلقی ایله کنارا گله‌ایدی، موتأسیفانه بو گونه قدر بو خصوصدا جیدی بیر قدم گؤتورمگه موفق اولابیلیمه‌میشدیر.

بیزیم حوسن ظن و فداکارلیغیمیز، کابینه اوچون بؤیوک بیر شانس ایدی کی، موتأسیفانه آقای قوام اوندان هنوز ایستیفاده ائده بیلیم.

ایسته‌بیرم سیزی ایناندرام کی، کابینه اعضاسیندان بعضی‌سی‌نین خصوصی و شخصی نظرلری آقای قوام اولسلطنه‌نین رفتاریندا بئله درین بیر تأثیر باغیشلامیشدیر. مثلن شاید وزیرلردن بیر پاراسی بیزده تیرپاک قانونونون ایجراسی سببیه آذربایجانلیلارا قانلی و غدار دشمن کسلیمیش اونون نظری آقای قوام اولسلطنه‌نین رفتاریندا مونعکس اولموشدور.

موتأسیفانه آقای قوام اولسلطنه‌نین آذربایجان مسأله‌سی حقیقده صادر ائدیگی ایبلاغی‌نی تجزیه ائتمگه فرصت یوخدور. بو رسمی سندده بیزی حئیره سالان نفت و اینتیخابات موضوعونون اورتالیغا چکیلمه‌سی و حقیقده اونلارین گوروو ساخالنیلماسیدیر.

اولن نفت مسأله‌سی ساده ایقتیصادی و خارجی سیاسته عابید بیر مسأله‌دیر. بونو آذربایجان مسأله‌سینه قاریشدیرماق هنج بیر منطیق ایله دوز گلیم.

بیلاخره آذربایجان مسأله‌سی‌نین داخلی بیر مسأله اولدوغونو حتی آقای قوام اولسلطنه اؤزو ده تصدیق و اعلان ائتمیشدیر.

اینتیخاباتین اعلانی و اونون عوموم ایراندا آزاد بیر صورتده عمله گلمه‌سینه کیسه مانع دگیلدیر. مگر اینکی تصور ائدک دؤلت کئچمیش صحنه‌لری تکرار ائتمک ایسته‌بیر.

مثلن ایسته‌بیر کی، آذربایجاندا هر یئرده اولدوغو کیمی پول، گوج، تهدید و تطمیع ایله بیر عیده اوغرو، خایین، مورتجع، میلت نوماینده‌سی نامینه مجلس کورسولرینی ایشغال ائتسینلر.

اگر مقصد بو ایسه آذربایجانلی بئله بیر مجلسه نیفرت و اینزجار ایله باخار و آقای قوامین اتحاد جماهیر شوروی مقابیلده ائدیگی تعهده همین بو مجلسین بؤیوک انگل اولابیلیمه‌سینی حتی اونون اؤزده اینکار ائده بیلیمز. بونلارین هامی‌سینی نظره آلاق بیز دؤولته مصلحت گوروروک کی، آذربایجان خلقی ایله ساده و صمیمی صورتده دانیشیغا

باشلايب اولنلاردان او گودشتلری طلب ائتمه سین کی، اونون قبولی بو خلق اوچون اولوم - دیریم مسأله سیدیر. بونا آذربایجانلی هنج بیر وجهیله حاضر اولایا بیلیمز و اولمایا جاقدیر.

بونلارین هامیسی ایله برابر، ایشین صولح یولو ایله حل ائدیلمه سیندن هنوز مایوس دگیلیک و بیزیم طرفیمیزدن ایندیکی آرامیسی پوزماق اوچون قدم گؤتورولمیه جکدیر. حتا سرحدلریمیزه گؤندریلن سرباز و ژاندارم دستهلری ده بیزی تحریک ائده بیلیمز. قورخماق مسأله سینه گلدیگه گومان ائدیریم بوتون تهران مرتجعلری و کور میرجواد و امیر نصرت و ساییر فراری خلق دوشمنلری مثلن، ذولفقاری ایله برابر بو ایشی تجروبه دن کچیرمیشلردیر. بیز حکیمی و صدر کابینه سی زمانی دئدیگیمیز سؤزو یئنه ده تکرار ائدیریک:

آذربایجانا سیلاح ایله گلک اود ایله اویناماق دنمکدیر! بیز آقای قوامی اوندان عاقیل بیلیریک کی، اؤز ایله بو حریقی موشتعیل ائتمگه ایقدام ائتسین، اگر بو ایش قاباغا گلرسه خلقیمیز، ائلیمیز و جماعتیمیز، آروادلی - کیشیلی بیرتن واحید کیمی آیاغا قالخاجاق و توپراغیمیزا اوزانان خایین و موردار اللری همیشه لیک قطع ائده جکدیر!

یاشاسین آذربایجان خلقی نین میلی بیرلیگی!
یاشاسین بو بیرلیگی و وجودا گئیرن فیرقه میز!
یاشاسین ایران خلقلری نین اوزونه آدلیق قاپوسو آچان قهرمان فدایی و رشید قوشونلاریمیز!

چارشنبه گونو آخشام ساعات ۸- ده آذربایجان دؤولت تئاتریسی سالونوندا موختلیف طبقهلرین ایشتیراکی ایله بؤیوک طنطنه لی بیر کونفرانس تشکیل تاپدی.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین صدری آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیر و خلقیمیزین سئویملی رهبری آقای پیشه وری آذربایجان نوماینده لری هئیاتی نین تهران حؤکومتی ایله آپاردیغی موذاکیره لمر خصوصوندا تفصیلن دانیشدیار.

آقای پیشه وری نین بیاناتی احساساتلا قارشیلانیب و حاضرلر طرفیندن دفعه لرله آقیشلاندی.

سونرا آقای پیشه وری نین بیاناتی فارس دیلینده وئریلدی. نهایت کونفرانسدا ایشتیراک ائندلر آقای پیشه وری نین گوزاریش و معروضه سینی ائشیدیکدن سونرا بو قطعنامه نی عومومیتله تصویب ائدیله ر.

قطعنامه

چارشنبه گونو اوردیبه یشت آبی نین ۲۵- آخشام ساعات سکیز تامادا، تبریز دؤولت تئاتریسی بیناسیندا موختلیف طبقهلریندن تشکیل اولونموش عومومی کونفرانسدا، آذربایجان خلقی نین تهرانا گؤندریلن نوماینده لری نین ریسی و آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین صدری آقای پیشه وری نین تهراندا آپاریلان موذاکیره نین گوزاریشینی ائشیده رک آشاغیداکی قرارا گلدیگ:

نوماینده هئیاتی نین تهران حؤکومتی و مخصوصن شخص آقای قوام اولسلطنه ایله آپاردیغی دانیشیق لاردا ایظهار ائدیگی نظریه سینی بیر رای ایله تصویب ائدیپ اونلارین آذربایجان خلقی نین آزادلیغینی و میلی منافعی نی شهامتله دیفاع ائدیگ لرینی تقدیر و تمجید ائدیریک.

بیز آذربایجان خلقی اومید ائدیریک کی، تهران حؤکومتی ایله آپاریلان دانیشیق لار آذربایجان مساله سینی صولح یولو ایله حل ائده جکدیر.

بیزیم نومایندهلریمیز تهران حؤکومتیندن اولان عادیلانه درخاستلاری بیر داها آذربایجان خلقی نین صلوح طلب بیر خلق اولدوغونو ایثبات ائتدی. آذربایجان خلقی، بوتون ایران میلّتی نین حقیقی دموکراسی و آزادلیغینی حیفظ ائتمکله برابر ایران داخیلینده اولماغا و اونون حقیقی ایستیقلالینی حیفظ ائتمکله برابر اوزونون آزادلیغینی حیفظ ائدهجکدیر.

اگر تهران حؤکومتین بعضی مورّجع عناصرون تحریکی نتیجه سینه آذربایجان میلّتی بیر داها اؤز اسارتی آلتینا آماق و یا خلقیمیزین آزادلیغینا تجاوز ائتمک ایسترسه بیز آذربایجان خلقی و احدی بیر تن کیمی آخیرینجی قطره قانیمیز قالانا قدر موباریزه حاضیریق.

آقای پیشهوری نین یوخاریدا یازدیغیمیز تاریخی نیطقی بنش دقیقه فاصیله ایله بوتون دونیا رادیولاریندا تکرار ائدیلدی. بونونلا تهران حؤکومتی نین گیزلی ساخلاماغا چالیشدیغی موداکیرات تامایله آشیکارا چیخدی. آقای پیشهوری نین نیطقیندن سونرا ایسترسه بوتون دونیا بیلدی کی، تهران حؤکومتی نهضتیمیزین ان اساسلی ثمره سی اولان توپراق رفورمونو قبول ائتمه میس، آقای پیشهوری نین ریاستی آلتیندا گؤندردیگیمیز هئیات، تهران حؤکومتی نین اولناری ساخلاماق اوچون ایصرار ایله گؤستردیگی تشبوتلره باخماپاراق تبریزه موراجیعت ائتمیشدیر.

بونونلا بله فیرقه سوتفاهومه یول وئرمه مک نیتی ایله موداکیراتی تجدید ائتمک اوچون حاضیر اولدوغونو موختلیف واسیطه لر ایله تهران حؤکومتینه بیلدیرمیش، لاکین هئج وقت آذربایجان خلقی نین نهضت نتیجه سینه اله ائدیگی ایختیاراتین پوزولماسینا ایمکان وئرمه یه جگینی ده اینکار ائتمه میشدیر. نهایت خورداد آیین ۲۳- ده مرکزی دؤولت باش وزیر ی نین سیاسی موعاونی آقای موظفر فیروزون ریاستی آلتیندا آذربایجانا بیر هئیات گؤندریلدی. ایکی گون شیدتلی موباحیثه دن سونرا تهراندا ناتمام قالان مووافیقت نامه اشاعیداکی تفسیر اوزره تکمیل و ایضا ائدیلدی.

مرکزی دؤولتن ۱۲- اوردیبهیشت تاریخی اعلامیه سی نومایندهلریمیز تهراندا موراجیعت ائدرکن مونئشیر ائدیکلری اعلامیه ضمیمه قئید ائدیلمیشدیر. بورادا اونون تکراریندان صرفنظر ائدیپ ۲۵/۳/۳۳ تاریخده اونون تکمیلینده ایضا ائدیلمه مووافیقتنامه نی عئین بورایا درج ائدریک.

دؤولت و آذربایجان نومایندهلری آراسیندا مووافیقت اولونموش قراردادین متنی

دؤولت و آذربایجان نومایندهلری آراسیندا اولان موداکیراتین تعقیبینه و دؤولتین ایکی اوردیبهیشت ۱۳۲۵ تاریخی، ۷ ماده دن عیبارت و همین نوماینده لر طرفیندن قبول ائدیلمیش ایبلاغیه نی نظره آماق و تبادل افکار نتیجه سینه توافوق نظر حاصل اولدو کی، اشاعیداکی ماده لر توضح و موکمیل عونوان ایله تنظیم اولونوب و ایجریه قویلسون:

۱- جی ماده: دؤولت ایبلاغیه سی نین بیرینجی ماده سی باره سینه مووافیقت حاصل اولدو کی، بو جومله اونا آرتیریلین: مالیه رئیس ده ایالتی انجومنین پیشناهادی و دؤولتین تصویبی ایله تعیین اولاجاقدیر.

۲- جی ماده: چون دؤولت ایبلاغیه سی نین ایکینجی ماده سینه موقرر اولموشدور اوستاندار، انجومن ایالتی نین نظرینی جلب ائتمک شرطی ایله، دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر، بو اصلین ایجراسی اوچون مووافیقت حاصل اولدو کی، وزارت کیشور، اوستاندار ایالتی انجومنین پیشناهاد ائدیگی نچه نفرین آراسیندا اینتیخاب ائدیپ و تصویب اوچون دؤولته پیشناهاد ائتسین.

۳- جو ماده: آذربایجاندا اولان آخیر تحولاتی نظره آراق، دؤولت ایندیکی مجلس ملینی ایالتی انجومن منزله سینه تانییاجاقدیر. ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپیب دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالتی و ویلایتی انجومن قانونو تصویب ائدیلمه کن سونرا، آذربایجان ایالتی انجومنی نین اینتیخابی، تصویب اولموش قانون اوزره تئزلیکله باشلاناجاقدیر.

۴ - جو ماده: آذربایجان تحولو و نهضتی نتیجه‌سینده نیظام وظیفه افرادیندان احضار اولونان قوشون کی، بو قراردادین ایضاسیله ایران ارتشی جوزونده اولور و بو قوشون و فرماندهلرینین تکلیفینی تعیین ائتمکدن اؤترو موافیقت حاصل اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنی حل ائتمک یولونو تئزلیکله تصویب اولماقدان اؤترو، پیشناهاد ائتسین.

۵ - جی ماده: موافیقت حاصل اولدو کی، آذربایجانین عوایدیندن یوزده ۷۵ فایضی محلی مخاریج اوچون ایختیصاص وئرلیب و یوزده ۲۵ فایضی ده ایران مملکتی‌نین عموم مخاریجی اوچون مرکزہ گوندریلیسین.

تبصیره ۱- پوست و تلقراف، گؤمروک و دمیر یول و ارومیه دریاچه‌سی‌نین کئشتیرانلیق مخاریجی و عوایدی کوللن دؤولت عؤده‌سینه و دؤولته مונحصیر اولاجاقدیر و ضیمن قنید ائدیلمی کی، ایالتی و ویلایتی انجمنلر و دؤولتی دوایرین تلقرافی مجانن موخابیره اولوناجاقدیر.

تبصیره ۲ - اساسی شوسه یوللاری‌نین ساختمانی و تعمیر دؤولتین و فرعی، محلی یوللارین احداثی و تعمیری ایسه ایالتی انجمنین عؤده‌سینه اولور.

تبصیره ۳ - آذربایجان اهالیسی‌نین ایران مشروطیتینه ائتدیگی بؤیوک خیدمتلری و آذربایجانین غیور خلقی‌نین آزادلیق و دموکراسی قورماق یولوندا فداکارلیغیندان قدردانلیق و حق‌شوناسلیق ائتمکدن اؤترو دؤولت قبول ائدیلمی کی، آذربایجانین گؤمروکی عایداتی‌نین یوزده ۲۵ فایضی آذربایجان داراولفونونی‌نین مصاریفینی تامین ائتمکدن اؤترو ایختیصاص وئرلیسین.

۶ - جی ماده: دؤولت قبول ائدیلمی کی، میانا ایله تبریز آراسینداکی دمیر یول خطی‌نین چکیلمه‌سینه تئزلیکله باشلایب و سورعتله انجام وئرسین. معلومدور کی، بو ایشده آذربایجان کارگرلری و موتخصیصلری موقدم توتولاجاقدیر.

۷ - جی ماده: نیظام وظیفه‌دن باشقا «فدایی» آدیله تشکیل تاپان داوطلب قوشونلار ژاندارم‌ری‌یه تبدیل اولونورلار و بو اینتیظامی قورولم‌لرین تکلیفینی تعیین ائتمک و همچنین اونون فرماندهلری‌نین تعیینی اوچون موافیقت حاصل اولدو کی، جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون محله تشکیل تاپیب و تئزلیکله بو مسالهنی حل ائتمک یولونو تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

تبصیره - چون اخیر ایللرده بعضی ناموناسیب عملر نتیجه‌سینده امنیه و ژاندارم‌ری آدی ایران عمومی افکاری موقابیلینده، خصوصیله آذربایجاندا موخالیف و ناموناسیب احساسات تولید ائدیلمی و چون اخیر وقتلرده دؤولت رئیس شخص بو تشکیلاتین فرماندهلیگینی عؤده‌سینه آلیب و بو ایدارده ایصلاحات و ناصالح عنصورلردن تصفیہ اینتیظاری کندیر، بونا گؤره موافیقت اولوندو کی ژاندارم‌ری‌یه نیسبت عمومی احساسات، خصوصیله آذربایجان اهالیسی‌نین احساساتی دؤولت رئیسینه یئتیریلیسین تا بو تشکیلاتین آدینی دگیشمک و اونون اوچون موناسیب بیر آد اینتیخاب ائتمکدن اؤترو لازیمی قرارلار آلسینلار.

۸ - جی ماده: آذربایجان دموکراتیک نهضتی‌نین نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن یئرلرین خصوصوندا، او قیسمت کی دؤولتی خالیصه‌جاتا مربوطدور، دؤولت بوتون مملکتده اولان خالیصه‌لرین کندچیلر آراسیندا بؤلونمه‌سیله اصولن موافیق اولدوغو اوچون بو ایشین اجراسینی مانع‌سیز بیلیر و بو مسالهنه مربوط اولان لایحه‌نی، بیرنجی فورصتده تصویب اولماقدان اؤترو مجلس شورای ملییه پیشناهاد ائده‌جکدیر. آذربایجانین اخیر تحولاتی نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر باره‌سینده موافیقت حاصل اولدو کی، مالیکلرین خسارتلرین جویران ائتمک و یا اولارین املاکی‌نین تعویضیندن اؤترو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنه راه حلینی تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

۹ - جو ماده: دؤولت موافیقت ائدیلمی کی، ۱۵ - جی مجلس آچیلان کیمی آزادلیق و دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی، گیزلی، مستقیم، متناسب، برابر و قادینلار دا شامل اولماق شرطیله تنظیم اولونان اینتیخابات قانونو لایحه‌سینی مجلسه تقدیم ائدیلمی و اونون تصویبینی فؤوریتله ایسته‌سین و همچنین دؤولت قبول ائدیلمی آذربایجان و اولکهنین باشقا نقطه‌لری نوماینده‌لری‌نین سایینی، اهالی‌سی‌نین تناسوبی ایله آرتیرماقدان اؤترو ۱۵ - جی مجلس آچیلان

گونو قانونی لایحه‌نی پیشناهاد اندیب ایکی فؤوریتله اونون تصویب‌نی ایسته‌سین تا تصویب‌دن سونرا، اینتیخابات وسیله‌سی ایله همان نوقطه‌لرین نوماینده‌لری‌نین کسری‌نی تعیین و مجلسه گوندرسینلر.

۱۰ - جو ماده: آذربایجان ایالتی ۳ و ۴- جو اوستانلاردان عیبارت اولاجاقدیر.

۱۱ - جی ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجان ایشلری‌نین یاخشی قاباغا گنتمه‌سی اوچون اوستاندار، ایداره رئیس‌لری و ایالتی انجمنین هئیات ریسه‌سیندن عیبارت بیر ایداری شورا دوزلسین و بو شورا ایالتی انجمنی‌نین نظارتی آلتیندا وظیفه‌سینی انجام وئرسین.

۱۲ - جی ماده: ایکی اوردیبه‌یشت ۱۳۲۵ تاریخلی دؤولت اییلاغیه‌سی‌نین ۳- جو ماده‌سینه، موتوسیظه و عالی مدرس‌لرین تکلیف‌ینی تعیین ائتمک لحاظیندان موبهم اولدوغو اوچون، بو جمله ایضافه اولونور: «موتوسیظه و عالی مدرس‌لرده تدریس فارسی و آذربایجانی دیل‌لرینده، ویزارت فرهنگ طرفیندن اولونان ایصلاح، زمان و مکان شرایطی و دموکراتیک اصول‌لارلا مووافیق و اویغون بیر صورتده تنظیم اولونان پروقرام اوزره عملی اولاجاقدیر.»

۱۳ - جو ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجاندا اولان کوردلر ده بو مووافیقت‌نامه‌نین مزایاسیندان ایستیفاده اندیب و دؤولت اییلاغیه‌سی‌نین ۳- جو ماده‌سی اوزره ۵- جی ایبتدایی کیلاسینا قدر اؤز دیل‌لرینده تدریس ائتسینلر.

تبصیره - آذربایجاندا اولان آسوری و اثرمنی کیمی اقلیت‌لرین ده حق‌لری اولاجاقدیر کی، ۵- جی کیلاسا قدر اوزر آنا دیل‌لرینده تدریس ائتسینلر.

۱۴ - جو ماده: دؤولت نظرده توتوبدور کی، بوتون ایران اوچون دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی و گیزلی، مستقیم و متساوی رای ایله تنظیم اولونان شهر انجمن‌لری قانونو تصویب اولماقدان اؤترو، ۱۵- جی مجلسه پیشناهاد ائتسین. بو قانون تصویب اولان کیمی، آذربایجان و بوتون ایران نوقطه‌لرینده شهر انجمن‌لری‌نین سئچگی‌سینه باشلاناجاقدیر. بو قانون تصویب اولانا دک و تازا سئچگی‌لر انجام تاپانا قدر آذربایجاندا اولان ایندیکی شهر انجمن‌لری اؤز وظیفه‌لرینه ایدامه وئرمجکلر.

۱۵- جی ماده: بو مووافیقت‌نامه ایکی نسخه ده تنظیم و موبادله اولوب، دؤولت هئیاتی و آذربایجان ایالتی انجمنی‌نین تصویب‌دن سونرا اجرا یا قوبولور.

تبریز شهری ۲۳ خرداد ۱۳۲۵- ایل
پیشه وری - مظفر فیروز

مووافیقت‌نامه خصوصوندا فیرقه‌نین نظری‌نی ده بیلدیرمک اوچون آقای پیشه‌وری‌نین ایکی نیطقی‌نی بورادا نقل ائتمه‌لی‌بیگ:

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین صدری و آذربایجان خلقی‌نین سئویملی رهبری آقای پیشه‌وری‌نین دونن گنج رادیو موقابیلینده سؤیله‌دیگی تاریخی نیطقی

عزیز هموطنلر، مؤحترم آزادیخواه‌لار!

تهراندا آپاریلان دانشیقلارین نتیجه‌سینی اورادان موراجیعت ائتدیکدن سونرا موفصل صورتده سیزین نظری‌نیزه بیئتشدیردیم. او گوندن ایندی ۳۵- گون گئچیر. بو مودتده تهران موحیطینده ظاهیری ده اولسا، نظری جلب ائتمگه بیلن چوخلو تبدولات وجودا گل‌میش، آقای قوام‌اولسلطنه نامینا اینتیشار وئرین موعیدد بیانیه‌لر واسیطه‌سی ایله ایرتیجایی عونصورلره قارشی شدید مباریزه اعلان ائدیلمیشدیر. نتیجه‌ده کابینه‌نین ایچریسینده یئر توتوب اونون ایضمیحلال و

محوينه چالیشان ايرتيجاعی عونصورلر مرعوب اولماقلا دؤولت رييسی نین بيزيمله ياخيلاشماق اوچون ال-قولو آچيلماغا باشلاميشدير.

بنله ليکله فاسيد و ضررلی عونصورلرين منيدان-فعاليتيني مووقتی اولسا دا محدود ائدن دؤولت رييسی آذربايجان خلقي نين باشلاديعی بؤيوک ايصلاحات نقشه لریندن ان اساسی اولان توپراق مساله سيني کندلی و زحمتکشلر نفعينه ايرلی چکمله بيزيم موحيطيميزده درين تائير ايجاد ائتديگی اوچون يئنی دانیشيقلارين داها صميمانه بير صورتده باشلانيب داها تئز بير زماندا موثبت نتيجه ايله قورتارماسيني ايمنان وئر ميشدير.

بوخاريدا ايشاره ائتديگيم دانیشيقلاردا ايشهار ائتديگيم جوملهلری مخصوصن تکرار ائديرم:

داعوا هامیسی موللا نصرالدين نين يورقانی، يعنی کندلی نين آلدیعی توپراق اوستونده دير. خالیصه يئرلری نين دهقان و اکينچی آراسيندا بؤلونمه سيني قانون اساسی منع ائتمه ميشدير. آذربايجان کندلیسی اؤز ايراده سی ايله بو يئرلری بؤلوموشدور، دؤولت ايسه بوتون ايران، آذربايجان ايله هم رنگ اولماق اوچون بو ايشی ايالت و ويلايتلرده عملی ائتمه ليدير.

بو جوملهلر آيدین بير صورتده گؤسترير کی، او وقت بيزيم فيکيريميزی ايشغال ائديب، سوظنيميزه سبب اولان ان موهوم مساله همان کند و توپراق مساله سی ايميش. بو گون اعتراف ائتمک لازيمدير کی، بو بؤيوک و بو اساسی مساله نين حلی اوچون آقاي قوام اولسلطنه چوق جیدی بير قدم گؤتورمگه مووفق اولموش و بو واسيطه ايله آرادا اولان فاصيله آزالماغا باشلاميش، اورتادا جیدی بير حوسن تفاهوم زمينه سی تهيه ائديلميشدير. اگر دؤولت طرفیندن ائدين آیری گؤنشلر اولماسا ایدی بنله، يئنه بيز بو بؤيوک ايش خاطره سينه اورگيميزی سيخيب فيکيريميزی ناراحات ائدن سوظنی، موحيطيميزدن اوزاقلاديرمالی ايدیک. خوشبختانه بيرنجی قدمی جورات ايله گؤتورمگه مووفق اولان موجب دؤولت رييسی ايکينجی بؤيوک قدم ايله اونو داها دا مؤحکم لنديرمگه مووفق اولدو. او ايسه بيزيم ديليميزه اولان احتيرام و اونون تکمیلی اوچون منيدانا سوردوگوموز تقاضانين صميميته قبولو ایدی.

آقاي قوام اولسلطنه عومرونده هئچ بير ايش گؤرمه ميش اولسا بنله بو بير ايش اونا نيسبت آذربايجان خلقي نين قلوبنده درين بير احتيرام حيسی توليد ائده جک. میلی مدرسه لریميز دوردوقجا اونون آدی دا فيرقه ميزين و خلقي ميزين قهرمان باشچيلاری کیمی گله جک نسيلریميزين ديلينده تکرار ائديله جکدير.

دوغرودور خلقي ميز، فداييلریميز، قهرمان فيرقه ميز بو حقی اوزونون مؤحکم ايراده سی و تزلزل ناپذير ايمانی و خطا ائتمه ين سيلاحی واسيطه سيله تحصيل ائتميشدير. بونولا بنله آقاي قوام اولسلطنه نين بو خصوصدا کؤمک و موساعيدتی فؤوق العاده دگرلی اولموشدور.

اگر تهران موحيطینی زهرلین فاسيد موتعصيللرين گؤيلره اوجالنديقلاری هياھونی نظره آلاساق، او وقت آقاي قوام اولسلطنه نين دقيق و مودبير بير دؤولت باشچيسی اولدوغو داها برجسته بير صورتده منيدانا چيخار.

هامينيز چوخ گؤزل بيليرسينيز کی، آذربايجانلار اوچون ديل مساله سی حيات و مومات مساله سيدير. لاکين ايران لیلیعی فارسلیغا قاريشديران جاهيللر بونو دوشونمک ايستمه ميب آذربايجانلارین قلوبینی ديللری نين زهرلی خنجرى ايله مجروح ائتمگه چاليشميش و چاليشيرلار. بيز هنوز اونوتاماميشيق کی، دوققوز آی بوندان اول اعلاميه ميزده ديل آزادلیعی باره سينده منيدانا سوردوگوموز شو عار موناسيتيله بو آخماق موتعصيللر نه اندازه ده هياھو سالميش و نه آدلار ايله بيزی توهمنلنديريب منيداندان چيخارماغا جان آتماقدا ايدیلر.

بو گون باشيميزی اوجا توتوب ايفتيخار ايله دئيه بيليریک کی، خلقي ميزين مؤحکم ايمان و سارسيلماز ايراده سی سايه سينده او طيلیسی سيندیريب، ديليميزين نه تک ايتيدايی مدرسه لرده بلکه اورتا و عالی علمی اوجاقلاردا بنله رسمی اولراق تدريسینه يول آچميش، ايدارلریميزده دؤولت ديلي اولان فارسی ديلي ايله آنا ديليميزين ياناشی ايشله ديلمه سينه رسميت وئر مگه مووفق اولموشوق. البته بو بؤيوک ايشين ايفتيخاری اساسن فيرقه ميزه و خلقي ميزه عايد دير. لاکين اونوتماق اولماز کی آقاي قوام اولسلطنه نين حوسن نيتی، مؤوقع شوناسلیعی و قورو تعصوبدن اوزاق اولوب حقیقی اولدوغو کیمی گؤرمگه اولان قودرتی بو مساله نين حلوبنده فؤوق العاده موثير اولموشدور.

اوچونجو بؤيوک مووقيتيميز آذربايجاندا دؤولت مامورلاری نين اؤز طرفيميزدن اينتيخاب ائديلمه سيدير. بو يولدا خلقي ميز اوزون مودت موباريزه ائتميشدير.

شهرلریمیزین خرابازار حالدا قالماسی، ائل و خلقیمیزین فرهنگ و بهداشت و ساده یاشایش و سایبیلندن محرومیتی، قطع بو سببندیر کی، تهراندان گلن مامورلارین بیزه اورگی یانماییب فقط جبیلرینی دولدوروب گنری قابیتماق مقصدلری اولموشدور. بوندان سونرا بونا مطلوب رسم قطع اورتادان گدهجک، خلقیمیز اوزونون اینتیخاب ائدیگی انجمنلر واسیطه سیله اوز سرنویشتینی تعیین ائتمک و اوز ایداره ایشچیلرینی فعالیتی نظارت آلتینا آلماق، اوز گوجو ایله فرهنگ، بهداشت، ایقتیصاد و مالیه ایشلرینی دوزگون اساس اوزرینده قویماغا ایمکان تاپاجاقدیر. بو موافقینین معناسی اولدوقجا درین و اولدوقجا بؤیوکدور.

حقیقت حالدا، آدیغیمیز بو حق، هنوز ائله ده کامل حساب ائدیله بیلمیر و آپاردیغیمیز شدید مباریزه نین ارزیشی ده بوندان بؤیوکدور. بونولا بئله موحیط زمانی و مکانی نظره آلاساق گورریک کی، چوخ بؤیوک ایش گورموشوک و آقای قوام اولسلطنه حوکومتی ایسه بو حد اقل حقی بیزه قایل اولماقلا گوزلغینلن بؤیوک وطنداش موچاریه سی نین قباغینی آلمیش و بو واسیطه ایله آذربایجانا و عوموم ایرانا دگرلی بیر خیدمت گؤستر میشدیر.

من جوزبیاتا وارید اولماق ایسته میرم، لابود سیز دؤولتین اینتیشار وئردیگی ۷ ماده دن عیبارت اولان ایلاغیه سینی و بیزیم اونون تکمیلینده ایضا ائدیغیمیز موافیق تنامه نی هامینیز اوخوموسونوز. ۹- آی آپاردیغیمیز مباریزه البته آغیر، شدید و طاقتفرسا اولموشدور.

خاهیش ائدیرم بو یولدا شهید اولان قهرمان فداییلرین احتیرامینا آیاغا قالخب بیر دقیقه سوکوت ائده سینیز!

اعتیراف ائتمه لی بیگ کی، دوققوز آیلیق مباریزه میز فووق العاده آغیر و چتین اولموشدور. وئردیغیمیز قوربانلار ایسه بیزی شدید بیر صورتده موتاثر ائدیر، لئیکن الده ائدیغیمیز موافیق تله داها قیمتلیدیر. ائله قیمتلیدیر کی، اونلارین معناسینی دوشوندوکده چکدیغیمیز زحمتلرین آجی سی یادیمیزدان چیخیر. آزادلیق شوهداسی نین روحوموزدا قویدوقلاری تاثیر یونگوللشیر و تاریخی خاطرهلر حالی آلیر.

بیر ده منیم ظنیمجه بودجه آزادلیغی دیقته شایاندیر. بیز چوخ گوزل بیلیریک کی، پول اولمازسا هئج بیر ایشی قباقدان آپارماق اولماز. بو وقته دک آذربایجانین گلیری مرکزه گندیب، اورادا اگر موختلیس و اوغرو لاردان آرتیق قالسا ایدی غیر ضروری ایشلره مصرف اولونوردو. بوندان سونرا گلیریمیزین یوزده یئتمیش بنشی (۷۵%) اوز داخلی ایشلریمیزه مصرف ائدیله جکدیر. گلیریمیز البته چوخ بؤیوک دگیلدیر. لئیکن صنایع و فلاحتی ترقی وئرمکله بیز اونو چوخ سریع بیر صورتده آرتیرماغا موفق اولاجاییق.

بو واسیطه ایله دیر کی، بیز امید ائدیریک باشلادیغیمیز بو بؤیوک ایصلاحاتا انجام وئریب خلقیمیزی فلاکت و بدبختلیکدن قورتاریب سعادت مند و موعاصیر بیر خلق حالینا سالماغا موفق اولاجاییق.

تکرار ائدیرم چکدیغیمیز زحمتلر نه قدر آغیر و طاقتفرسا اولسا بئله آدیغیمیز نتیجه اوندان داها بؤیوکدور. مخصوصن او جهتن بؤیوکدور کی، بیز بو نتیجه نی داعواسیز و قان تۆکولمه دن الده ائده بیلمیشیک.

ایندی موخالیفلریمیزین، مورتجملرین آراسیندا جور- بجور دانیشیقلا و دندی- قودو واردیر. بعضیلری دئییه بیلیر کی، آقای قوام اولسلطنه دموکراتلای آلداتمیش، بعضی سی ده چالیشیرلار ایثبات ائتسینلر کی، آقای قوام اولسلطنه اله آدیغی حوکومتی ساخلاماق اوچون دموکراتلارین اتگینه دوشموش آذربایجانا پناه گتیر میشدیر.

بیز بو کیمی سؤزلره ابدن اهمیت وئرمه می بیگ، نه آقای قوام اولسلطنه بیزیم باشیمیزا بورک قویموش نه ده بیز اونو آلداتماق فیکیرینده اولموشوق. بونلار هامیسی بوش سؤزلردیر. حتا بیزیم ایضالادیغیمیز موتقاییل موافیق تنامه نی تسلیمه تعبیر ائدنلر اولموشدور، بلکه بعضیلری ده قومپوز گؤستمک اوچون آذربایجانی فتح ائدیکلرینی ایدیعا ائده بیلیر. بیز اوز نؤوبه میزده بو سؤزلره گولوب اونلاری سؤیله یینلری مسخره ائدیریک.

بورادا هئچکس - هئچکسه تسلیم اولمامیش و کیمسه ده آذربایجانی تسخیر ائتمه میشدیر. بیز ده آقای قوام اولسلطنه ایله برابر تشخیص وئرمیشیک کی، خلقین قلیبندن قالخان بؤیوک دموکراتیک نهضتیمیز او وقت نتیجه وئره بیلیر کی، بوتون ایرانا سیرایت ائده رک قانونی شکل آلسین. ایضالادیغیمیز موافیق تنامه نین بوندان باشقا بیر تعبیر و تفسیری اولما یلمز.

خارجی سیاستده ایسه بیزیم مرکزی دؤولت ایله سازیشیمیز آزادلیق دوشمنلرینی خلع سیلاح ائتدی. آرتیق ایستعمار سیاستینی کچییک و بؤیوک عامیللری آذربایجان نهضتینی باهانا ائدیپ ایران ایستقلالینا کج باخا بیلیمهچکلر.

آخیرده بیر نچه کلیمه خمسه و زجان مسالہسی حقیقده دانیشماغا مجبورام. هامینیز بیلیرسینیز کی، بو ویلایتین اهالیسی دیل و آداب و روسوم جهتیندن تاممیله آذربایجانلیدیرلار. حتا آخیر و قتلره قدر اورانین حاکیمی تبریزدن تعیین اولوناردی. بوندان علاوه میلی نهضتیمیز باشلانان زمان زجان بیزیم موداخیلهمیز اولمادان قیام اندیب ژاندارم جلالدارین و خمسہ جماعتینی ایلر بویو ظولم و اسارت آلتیندا ساخالیب اونلارین قانونی سوران دولفقاری و اونون قویروقلارینی اورادان قووب چیخارماقلا نهضتیمیزین پیشرفتینه سبب اولموش، آذربایجانین آیری نوقطه لریندن داها بؤیوک فداکارلیقلا ایرتیجاع قوولرینین اولکهمیزده ریخنه تاپماسینی نین قباغینی آماغا چالیشمیشدیر.

بیزه معلوم دگیل نه سببه دؤولت نوامیندهلری خمسهنین آذربایجاندا ایریلما سیندا ایصرار ائدیپلر. هنوز بیلیمیریکی آقای قوام اولسلطنه هانسی عامیللرین تاثیرینده زجان اهالیسی نین بو مشروع حقن محروم ائتمگه تصمیم توتوموشدور.

هر حالدا بیز دانیشیق زمانی بو خصوصدا اوزون- اوزادی موناقیشهیه و موباحیثیه معروض اولدوقدان سونرا عمومی ایش خاطرہسی اوچون آقای موظف فیروزون مووافیقتنامهده منیم آدیما یازدیغی رسمی مکتوبا ایستینادن مووقتی اولسادا خمسہیه تبریزدن حاکیم تعیین ائدیلمهیهچکینه ایمکان وئردیک.

آقای موظف فیروز آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاونینی زجاندا دموراتیک نهضتینده شیرکت ائدنلرین هر نؤوع تعرضلردن مصون اولمالاری و اورانین امنیتینی تامین ائتمک اوچون یئرلی فدایلردن ایستیفاده اولونماسی، همچنین دولفقاری و یمنی و اسلحه دارباشی کیمی خلق دوشمنلرینی خمسہیه یول وئریلمهیهیب اونلارین هر نؤوع تحریکاتینی نین قباغی آیینماسینی کتب و رسمن تعهود ائتمیشدیر.

البته بیزیم نوقطه نظریمیزجه بو کافی دگیلیدر. من تلقرافخانایا توپلانان زجان اهالیسنه امنیت حیفظ ائدیپ و نهضتیمیزی ایداره ائدنلرین حوسن نیتینه اینانمالارینی تئوصیه ائدیم. بیز بوتون ایراندا آزادلیق و امنیتین دوام و بقاسی یولوندا موباریزه ائدیگیمیزه گوره خمسہ و زجاندا قباغا چیخا بیلن حادیتلره بیز بیطرفانه بیر گوز ایله باخا بیلیمهچکیز. اونا گوره ده دانیشیق هر نحو ایله قورتاریب- قورتارسین، خمسہ و زجاندا اولان فیرقه تشکیلاتیمیز گونی- گوندن فعالیتی آرتیریپ باش قالدیرا بیلن ایرتیجاعی عونصورلر ایله اساسلی بیر صورتده موباریزه ائدهچکدیر.

خمسہ دموراتلارین اینجیتیمک اوچون ! اوزادیلان اللر کیمین طرفیندن اولور- اولسون ابدی اولاراق کسپلهچکدیر.

بیز هنوز مایوس دگیلیک، امید ائدیریک آقای قوام اولسلطنه بو خصوصدا بیر قدر موطالیعهدن سونرا رایینی دگیشمگه مووفق اولاجاقدیر.

بو اولماسا دا مادام کی، بیزیم دیلیمیز، احساساتیمیز و آداب و روسوم، بیلاخره سرنیویشتیمیز بیردیر هنج مووقتی تدبیر بیزی بیر- بیریمیزدن آبیروماغا سبب اولمایاجاقدیر. مؤحترم هموطنلر!.. بو سوزلری دانیشماقدان منیم مقصودوم خودسیتالیق، حماسه گولوق دگیلیدر. ایندی بیزیم سوز و عیبارتپردازلیق ایله مشغول اولماغا وقتیمیز یوخدور. من حال قضیهنی اولدوغو کیمی سیزه شرح وئر مکله گلهچک وظیفه میزی آیدینلاشدیرماق ایمکانینی ظن ائدیرم ائده بیلدیم.

گلهچک وظیفه، آدیقلاریمیزی ساخلاماق و اوندان خلقیمیزین سعادت اوجون ایستیفاده ائتمکدیر.

بو مقصده چاتمق اوچون قباغیمیزدا دوران ان موهم وظیفه مجلس شورای ملی اینتیخاباتینی آزادیاھلار نفعینه انجام تاپماسیدیر. بو ایشده مووقیت تاپا بیلمزسه من دئمیرم قازاندیقاریمیزی ساخالیا بیلیمیرک، لاکین ایشیمیز چوخ چتین اولار. اوندا ناچار اولاریق بئنه ده سیلاحی اله آلیب و وروشما و چارپیشما ایله مقصدیمیزی ائده ائدک. دنمک مسالہ هنوز خاتیمه تاپمامیش، فقط موباریزه نین شکلی دگیشمیشدیر. بو موباریزه ده هانکی طرفین فعالیتی- تدبیری داها آرتیق، تشکیلاتی داها مونظم ایسه غلبه اونونلا اولاجاقدیر. ظن ائدیرم فیرقه و خلقیمیز بو ایشده ایمتاحان وئریش اولدوغونا دا، مووقیتیمیزه شوبه یئر قالمیر.

بونولا بئله يئنه ده فعاليت، يئنه ده گؤز و آچيقلق، يئنه ده فداكارلىق لازيمدير. مونتاسيفانه سؤز چوخ، وقت ايسه آز دير. بونولا كيفايئتلىق بوتون ايران آزاديخاهلارينا بيرلىك، موفقيت آرزو ائتمكله اونون علمدارى اولان آذربايجان خلقينه ابدى سعادت تمنا ائدرك ساده بير ديل ايله دئييرم:

محو اولسون اونون آزادليغيني محدود ائتمك ايستهين خايين و مورتج ايستعمار نؤكرلى!
ياشاسين آذربايجان!

فداييلر آتاسى و آذربايجان مىلى حؤكومتى نين باش وزيرى آقاي پيشهورى نين آذربايجان مجلس مىلى سى نين آخيري نجي ايجلاسنداكى نيطقين خولاصهسى

مؤحترم آقار! منيم بو گونكو دانشيغيم ائله فيكير انديرم كى، خلقيميزين موباريزه تاريخينده بير صفحهنى قورتاريب ايكينجي بير صفحه نين باشلانماسى تاريخيدير. او وقت كى، سيز منه اعتماد انديب مىلى نهضتيميزى ايداره ائتمك اوچون وزيرلر هئياتىنى اينتيخاب و مجلسه موعريفليك ائتمگى منه تاپشيرديز، او وقت آذربايجاندا دؤولت نامينه هئچ بير شئي يوخ ايدى. دؤولت تشكىلى و ويزارتخانا ايداره ائتمك بيزيم هاميميز اوچون سايقه سيز بير ايش ايدى، من آذربايجاندا دموراكاتيك نهضتبنده ايشتيراك ائندلردن و خلقيميزين سعادتى يولوندا چالیشان آدمالردان بير نفر تاپا بيلمهديم كى، اونون وزيرلىك سايقهسى اولسون. اونا گوره فيرقه نين گؤسترشنى ايله جاوان آدمالارى اينتيخاب ائديب اولنلارى وزير مقامينا يئتيرمك اوچون مجلسه پيشناهاد ائتديم.

فيرقه ميزين گئنيش و موزم تشكىلاتى و موباريزه مندانيندا آلدغي ميز تجروبه لر بيزه ايمكان وئردى فيكير ائتك كى، وزير اولماق اشرافيتدن و اوزون مودت ايدارلرده چاليشماقدان آسيلي دگيلدير. اونا گوره مولا حظه و موحافيه كارلىغى كنارا قويوب جسورانه قدم گؤتورمكدن پرهيز ائتمهديك، من وزيرلر هئياتينه دعوت ائتديگيميز اشخاصين دموراكلينغا و آزاديخاهليغينا اينانميشديم، بونا بينان اولنلارى ايرلى چكيب و مملكتين سرنويشتيني اولنلارا تاپشيرماقدان قورخمايم. بو، گؤرولمه ميش بير ايش اولدوغو اوچون تهراندا و باشقا يئرلرده نظره بعيد گله بيلردى. لकिन بيز بونا اعتينا ائتمه ييب حؤكومتى تشكىل وئرديك. اونوتاماليدير كى، بو حؤكومت معمولي بير حؤكومت دگيلدى. او، حقيقتده بير اينقيلابى كوميته بنز ميبيردي. عادتت اينقيلاب مؤوقعينده ايمكان اولمور كى، معمولي بير دؤولت تشكىلاتى ايش باشينا گلسين، اونا گوره ده اينقيلابچيلار ايشى ايداره ائتمك و قانونى دؤولت زمينه سى دوزلتمك مقصدى ايله معمولن موقتى بير اينقيلابى كوميته اينتيخاب ائدرلر. اما بيز بونو ائتمهديك. بونا گوره مىلى حؤكومتيميز اينقيلابى كوميته دگيلدى. او، مجلس مىلى طرفيندن اينتيخاب اولوندوغونا گوره اينقيلابى اولدوغو حالدا قانونى بير حؤكومت ايدى.

تاريخين جور بجور مؤعجوزلرى واردير. بير وقت اولور كى، تاريخ ائله بير موسيسه ويجودا گئيرير كى، اونون دونيادا هئچ سايقه سى اولاييلمير. مثلن روسيه ده بؤيوك اوكتوبر اينقيلابى نين نتيجه سينده ائله بير حؤكومت منيدان چيخدى كى، دونيادا اونون سايقه سى و نظيرى يوخ ايدى. او، فعله، كندلى ايتفاقيني تامين ائدن بير حؤكومت ايدى. فرانساي اينقيلابى دا اؤزونه مخصوص حؤكومت شكلىنى ويجودا گئيردى. بيزيم بو مىلى حؤكومتيميزين نظيرى ايسه تاريخده دنمك اولار كى، چوخ آزدير. بيزيم حؤكومتيميزين گؤردوگو ايشلر و حياتا كنجيرديگى تدبيرلر قانونى يول ايله اولموشدور. لकिन اينقيلابى تشكىلاتدا و تحوول زمانيندا بو كيمي سازمان چوخ آز گؤرولموشدور.

بونا دا سبب فيرقه ميزين دوزگون رهبرليگيدر، مجلس داخى فيرقه ميزين رهبرليگى آلتيندا تشكىل اولوندوغو اوچون بو ايشى گؤرمك نيسبتن سهولت ايله مومكون اولدو. بوندان علاوه هميشه مجلس ايله فيرقه و دؤولت آراسيندا مؤحك توافق نظر و صميميت وار ايدى. مثلا هئيات دؤولت گنجه ساعات ۴- ده ايجلاس ائديردى و مجلس ده بير ساعات اوندان سونرا او ايجلاسين پيشناهاد ائتديگى لاييحه نى تصويبه يئتيريب همان گون او قانون ايجرا اولونوردو. خلق ايسه بو ايشده بؤيوك احساسات نيشان وئردى، بيزيم ايشلر يميزين سريخ بير صورتده پيشرفت ائتمه سى نين اساسى سببلريندن بيريسى ده بودور. بو منيم هئچ ياديدان چيخماز كى، ۲۱- آذر گونو من ۲۰- دن زياده موهوم ايشلر حلينده تصميم توتوب برق آسا صورتده اولنلارى انجام وئرمگه موقوف اولموشدوم. او گون آقاي بيريا ايله برابر دولانديغيم يئرلرى او منه سؤيله ديكده اوزوم ده حئيرته قاليرام. مجلس ميليميز آچيلاندان بيرنچه ساعات اول اونون نيظامنامه سيني يازيب، سونرا مجلسى ايتيتاح ائدرك نيظامنامه نين تمام مادلرلى اطرافيندا ايضاحات وئريب تصويبه يئتيرديكن

سونرا همین گون مجلسین هیئات رئیسه‌سینی نیظامنامه اوزره اینتیخاب ائتدیک. نهایت میلی دؤولتی قوروب اونون برنامہ‌سینی تنظیم ائده‌رک مجلسیسه تقدیم ائتمکله ایشه باشلادیق. او گون هنوز بوتون آذربایجاندا ایرتیجاعین بارماغی ایله اوینایان قوولر موجود ایدی. مثلن تبریز، اورومیه، اردبیل، شاهیندر و غیر یئرلرده قوشون ساخلولاری بیز ایله دست و پنجه نرم ائتمگه حاضر لانیردیلار. او گون کی، مجلس و دؤولت تشکیلی ایله مشغول ایدیک داعوا و جنگ قورخوسو هر آن شیدت تاپیردی و مجلس میلی ائشیکده گورولدایان موسلسل و توفنگ سسلری آلتیندا اؤز فعالیتینه ایدامه وئریردی. اگر اونوتامیش اولساز سرتیب درخسانی ایله آپاریلان دانیسیقلارین بون بسته یئتیشدیگی جهندن سیزدن موخاریبه ائتمگ مقصدی ایله رای-اعتماد ایستدیم و سیزلر هامینیز آیاغا قالخیب و آزادلیغیمیزدان مودافیعه ائتمک اوچون سیلاح طلب ائتدیز. بونلار هامیسی داستانلاردا و قهرمانلیق افسانه‌لرینده یازیلان ایشلردیر، عاغل بونا اینانا بیلمز. من بو سؤزلری آغزیم آلیب دانیسانلاردان دگلم. لاکین، مجلسین آخیر دؤوره‌سی اولدوغو اوچون ایستهبیردیم گوردوگوموز ایشلر تاریخده ثبت اولونسون. قوی تاریخ یازسین کی، قان تۆکولمه‌نین قاباغینی آلماق اوچون بوقدر آغیر ایشلر گوردوگوم حالدا من آلتی ساعات تمام سرتیب درخسانی ایله دانیسیق آپارماغا مجبور اولوب بیلاخره خلقین آرزوسونون انجام وئریمگه موفقیبت تاپدیم. من اؤزومدن تعریف ائتمک ایستهمیرم، بو منیم شخصییمه عاید دگلدیر، من بیر نفر فدایی کیمی تاپیشیریلان وظیفه‌لری انجام وئریمشم. بو، بلکه خلقیمیزین قودرتی و فیرقه‌میزین فعالیتیندن بیر نمونه اول بیلر. بونلار خلقیمیزین و فیرقه‌میزین قودرتینی، وحدتینی و فعالیتینی ایثبات ائدیر. بو ایش کی. آذربایجاندا باشلانیب بوتون ایراندا آزادلیق و دمورکراسی اوصولونون برپاسی اوچون مؤحکم بیر پایا اولموشدور. یوزلرجه دلیللر واردر کی، بو ایش بوتون ایراندا تۆوسیعه تاپاجاقدیر.

بو ایسه آنجاق او کیمی قهرمانانه فعالیتین محصولو و نتیجه‌سیدیر. اوگون بوتون فیرقه‌میز آیاغا قالخمیشدی. اونا گۆره ده بیز اونون آرزولارینی حیاتا کنجیرمک اوچون حثیرت‌آور بیر قودرته مالیک اولدوغوموزو حیفظ ائدیب مؤعجوزملر یاراتماغا نایل اول بیلردیک و بیز بیلدیگینیز کیمی ۲۱- آزرده یازدیغیمیز برنامه اوزرینده ایشه باشلادیق. بیرگونون عرضینده کؤهنه حؤکومتی بیخدیق و یئنی تشکیلات وجودا کتیردیک. ایندی ایسه او برنامه‌دن چوخ بؤیوک مسافده ایرلی گتمگه موفوق اولموشوق. ایجرا ائتدیگیمیز برنامه‌دن علاوه آز زمانین ایچریسینده بنش بؤیوک بینا تیکدیرمگی قرارا آلمیشیق کی، بونلارین دا هر بیرسی بیر میلیون تومنه باشا گلجکدیر و اونلار باشلاماقتا تمام ایشسیرلریمزه ایش تاپیلا بیلجکدیر. اگر یادینیزدا دیرسا بیر واخت آذربایجانا اوچ یوز مین تومن عطیه‌یی مولوکانه وئریمیشدیر کی، هنج کس بیلمدی او هارایا خرجلندی. آما ایندی ایسه بیز یوخاریدا دئدیگیمیز ساختمانلاری وجودا کتیرمک اوچون ۵- میلیون تومن اونلار تخصیص وئریمیشیک.

بو یوللاری بیز فیرقه‌میزین فعالیتی سایه‌سینده و خلقیمیزین ایراده‌سینین گوجو اثرینده توپراقلارین آلتیندان چکیب چیخارمیشیق. بیز هنج بیر کسین نظرینده اولمایان ثروتی اورتایا چیخاردیق. بو فقط خلقیمیزین ایراده‌سینین تؤولیدی اولان فیرقه و حؤکومتیمیزین گوجو ایدی. بو ایثبات ائدیر کی، خلق گرک اؤز ایشلرینی اؤزو اینتیخاب ائله‌دیگی شخصلره تاپشرسین.

تهران دؤولتی بیزه پول قویمامیشدی. بیز حؤکومتی اله آلان مؤوعده بانکدا ایکی میلیون تومن پول وار ایدی کی، دؤولت ایدارملرین حوقوقونو تأمین ائتمک اوچون همان آذر آییندا بیز ایکی او میقداردا پول تهیه ائتمک مجبور یئتیده قالدیق. او واخت مورتعلمر بیزیم اوستوموزه مطبوعات و اسلحه و اسیطه‌سیله حمله ائتمکده ایدی. بیز مجبور ایدیک کی، آلدیغیمیز آزادلیغی و قوردوغوموز حؤکومتی ساخلایاق. بیز حؤکومتی مودافیعه ائتمکدن اؤترو اوچ آق فقط فداییلرین قودرتیندن ایستیفاده ائتدیک. بیلاخره مونظم آرتش موقابیلینده تک فداییلر گوجونه موقاویمت مومکون اولمازدی. ناچار ایدیک کی، میلی قوشون تشکیل وئرک. بوندان اؤترو ده پول لازیم ایدی. اوللرده موشگولاتا تصادوف ائتدیک. ولی چوخ تنز بیر زماندا ایشه موسلط اولوب پول تهیه‌سی ایشکالینی دا اورتادان آپاردیق. بونلارین هامیسی ایله برابر موباریزه بیزیم اوچون چوخ چتین ایدی. حؤکومت ایکی تمایولون آراسیندا قالمیشدی. بونلاردان بیر یی ساغلار و ایکینجی‌سی سوللار ایدی. اگر اول طبقه یعنی مومتمکین و وارلیلار آرتیق تمایول گؤسترسیدیک، او واخت کارگر و اکینچیلر بیزدن رنجیده اولاردیلار. برعکس اگر کارگر و اکینچیلرین طرفینی ساخلاسایدیق وارلیلار بیزیمله موباریزه‌یه چیخیب بیر عیده یوخسوللارسا اونلار آلت اولاردیلار. اونا گۆره اورتا بیر خط حرکت اینتیخاب ائدیب هر ایکی طرفین منافعی‌نین حیفظ اولونماسینا چالیشدیق. ساغ و سول حیزب‌نین هر ایکیسی بیزیم سیاستیمیزه اینانیب اونو قبول ائتدی و نهایت، اونلارین هر ایکیسینه ده ثابت اولدو کی، میلی حؤکومتین گؤتوردوگو اورتا خط حرکت داها دوزگون ایمیش. مخصوصن کندلی عمده گوردو کی، دمورات فیرقه‌سیندن سیوای اونا یاخین و اورگی یانان یوخدور.

میلی حؤکومت یئگانه موسیسه‌دیر کی، کندلی و زحمتکشلرین ایستکلرینی یئرینه یئتیرمگه چالیشیر. بیز نه زار عین حقیقی مالیکه و نه ده مالیکین حقیقی زارعه ساندیق. بیز فقط خلقین مالی اولان خالیسه یئرلرین حقیقی صاحیبی اولان اکینچیلرین آراسیندا بؤلوک. بیز مالیکیت اساسینی مؤحکم ساخلادیق و مالیکلری ایناندردیک کی، اونلارین

حقلرینی پایمال ائتمک خیالیندا دگیلیک. بیز بیر دقیقه بئله راحت دورمامیشیق. همیشه ایش گوروب ایشین پیشرفتی اوچون تشکیلات یاراتمیشیق. هر بیر ساحده بویوک قدملر گؤتورمگه مخصوصن خلقیمیزین اخلاقیندا بویوک تغییرات عمله گتیرمگه سبب اولموشوق. خالقیمیز مدنی لشمیش و عالیجناب بیر خلق اولموشدور. مثلن، میتینقلر و ایجتیماعلاردا آنلاقلی و متانتلی بیر اینتیظام حیس اولونور. حتا خیردا اوشاقلار کی، توزون - تورپاغین ایچینده بیر بیرله ساواشماقلا واخت گنچیریردیله، اونلار دا ایندی ایصلاح اولونوب مونظم صورتده دستلر تشکیل ائدیر، موفید ایشلر ایله مشغول اولورلار.

یوخاریدا دئدیم کی، میلی حؤکومت بیر موقتی اینقیلابی کومپته ایدی. لاکین آیری نوقطه نظردن بو حؤکومتی تام معناسی ایله قانونی، رسمی و دموکراتیک بیر حؤکومت تانیمالی بیق. چونکی بیز اولینجی قدمده مجلس میلی نین و نردیگی قانون اوزره رفتار ائتمگه اهمیت و نریب بیر قدم ده اولسون قانوندان کنارا چیخماق ایسته ممدیک و هنج بیر نفرین ده اولسون حقی نین ضایع اولماسینا چالیشمادیق و همیشه سعی ائتدیک کی، تدبیرلریمیز صلوح و صفا بولیله حیاتا گنجسین. بو نوقطه بی نظردن میلی حؤکومت اینقیلابی کومپته دگیل ایدی. او فقط قانونی بیر حؤکومت ایدی...

بئله بیر حؤکومتین نظیری تاریخده آز ایتیفاق دوشه بیله و دئمک اولار کی، بو، تاریخین انله مؤعجوز ملریندندیر کی، فقط اینقیلاب مؤوقعینده ناگهانی اولراق تاپیلیب خلقی حئیرته غرق ائدر. آذربایجانین خارچیینه یاشایان اشخاصه بیزیم ایشلریمیز چوخ تعجیلی گلیردی. بیز اوزوموز ایشین ایچینده اولدوغوموز اوچون گوردوگوموز ایشلر گوزوموزه انله بویوک گورسنمیر، لاکین بونلار خارچیدن باخانلاری حئیرته سالیر. بیر آز مودت ایچریسینده بوش ایله بویوک ایشلر مئیدانا چیخارمیشیق. مثلن میلی بانک، داراولفونون، رادیو تشکیلاتی، شهرین لوله کشلیگی، میلی قوشون و بو کیمی عومومون منفعتینی تامین ائدن بویوک ایشلر فقط خارق العاده شهامت و فداکارلیق نتیجه سینده اولای بیلر.

ماعاریف، فلاحت و صحیه خصوصوندا دانشماق ایسته میرم، چونکی وزیرلر بو باره ده لازیمی قدر ایضاحات و نردیلر. بیزیم ایشلریمیز ایبتیکار اوزره اولموشدور و اونلارین هنج بیریری تهران ایشلرینه بنزه میر. بیزیم مجلسیمیز تهران مجلسینه اوخشامیر. من و منیم یولداشلاریم هنج بیریمیز سابقده وزیر اولمامیشیق. ایندی کی، آقای شبستری مجلسه رییسلیک ائدیر او اونون فقط اوز ایبتیکاریدیر.

بونلار هامیسی خلقیمیزین ایبتیکاری سایه سینده وجودا گلیمشیدیر. بیزیم گوردوگوموز ایشلرین نتیجه سی نین ایرانین آیری یئرلرینده ده اینعیکاسی وار. ایندی تهران بیزیم ایشلریمیزی تقلید ائدیر. آذربایجاندا یئر بؤلگوسو حیاتا گنچیریلدیگی اوچون بوتون ایراندا دا عملی اولاجاقدیر.

ایندی ایرانین آیری نوقطه لری نین خلقلری آذربایجاندا گورولن ایشلرین آرزوسونو چکیرلر. اگر اونلار ایسته ییر کی، بیزیم نایل اولدوغوموز مؤوقیتلره نایل اولسونلار گرک بویوک زحمتلر صرف ائتسینلر. اگر اونلار ایسته سلر آذربایجاندا اولان جریانلا اوزلرینی هماهنگ ائتسینلر و بورادا گورولن ایصلاحتی اوز یئرلرینده عملی ائتسینلر، گرک اونلاری احاطه ائدن گندابلاردان کثافتلری مورتفع ائتسینلر.

یعنی تبریزده آمریکا موخبیرلری منیمله مواحیبه ائدرکن اونلارا دئدیم اگر منه ایمکان اولسایدی من آذربایجان نهضتی نین حقیقی ماهیتینی و آذربایجان خلقی نین پاک و حرارتلی احساساتینی بوتون اوروپایا و آمریکایا گندیپ اورانین ساکینلرینه بیلدیردیم. بیلاخره شورالار ایتیفاقی نین دوزگون سیاستی سایه سینده مورتجکلرین اوخو داشا دگدی. آذربایجان نهضتینی شورالار ایتیفاقی نین حسابینا یازا بیلمه دیلر. من بو آخیر وقتلرده تماس ائتدیگیم خارچی دیپلوماتلارین حرکات و رفتارینی گوردوکه بو عقیده مه گلیم کی، موستملیکه صاحیبی اولان دولتلر ایچریسینده حقیقت یوخدور. اونلار ایسته ییرلر نچه میلیونلوق بیر خلقی اوز منفعتلری نین و شوم مقصدلری نین قوربانی ائتسینلر. اونلارین مقصدلری فقط قازانماق، قازانماق، قازانماقدیر.

بئله بیر زهر آلود و توفانلی دریا دا میلی حؤکومت موفوق اولدو اوز خلقی نین منافعینی و حقیقی تشخیص و نریب اونو حیفظ ائتسین. بیز او فیتنه کار توهمتلرین قاباغیندا مؤحکم دایاندیق. خارچی سیاست مئیدانیندا جیدی و اساسلی قدملر گوتوروب عاقیلانه و دوزگون تدبیرلر گورمگه موفوق اولدوق. بیز بورادا بیر آز توند گنئسه ایدیک اودوزموش اولاردیق. اونا گوره ده نهایت درجه ده متانت ایله رفتار ائتدیک.

بیز ایران ایستیقلا لیتینه خیدمت ائدیپ اونو تامین ائتمیشیک. بیزیم نهضتیمیزین قودرتی چوخ بویوکدور. اونا گوره بیز انله مه بیلدیک کی، ایسته دیکلریمیزی اله ائدک. مرکزی حؤکومتی قورخودان شئی فقط آذربایجان نهضتی

ایدی. حتی بیزیم علئیهیمیزه ۹ آی جیدی موباریزه آپاران شخصلر ایندی بیزیم دموکراتیک نهضتیمیزی تحسین اندیرلر و اونون بوتون ایرانا یاییلماسینا چالیشیرلار. بو دا بیزیم عاقیلانه سیاست و دوزگون ایقدماتیمیزین اثرینده اولموشدور.

بیزیم قوردو غوموز حؤکومت موقدس و پاک سیاست اوزرینده اساسلانمیشدیر. خلقین آسایش و امنیتی ده اونون نتیجه سینده عمله گلیمشدر.

ایرانین ایستقلالیتی نین حیفظ اولونماسیندا اؤترو گرک ایرانین باشقا نوقطه لرینده یاشایان خلقلر ده آذربایجانلیلارین ایشیدن نومونه گؤتورسونلر. بیزیم نهضتیمیز قورتارما ییب بلکه موباریزه میزین شکیلی دگیشیلیبدر. اونا گؤره ده هرکس بو سازیشن سو ایستیفاده خیالیندا اولوب و فیکیر انده کی، گرک خلقه زور دئسین، بوکیمی اشخاصلا جیدن موباریزه اولوناجاقدیر. اونلار قانون و خلق موجازاتیندان قاچابیلمز لر. بیز بوتون ایران اهالیسینی اینقیلابا دعوت ائتمک ایسته میزیک. بلکه مملکنده دموکراسی اوصولونو عملن ایجرا ائتمگه چاغیریریق.

بیر قدر ده ایرانین عمومی وضعیتیندن دانیشماق لازیمدیر

بیزیم میلی نهضتیمیزین باشلانغیچیندا تهران روزنامه لری شیطنت نوقطه یی نظر ایله یازیردی لار کی، اگر تهران آذربایجانا یاخشی باخسایدی و اورا عادل حاکیم گؤندرسایدی آذربایجان نهضتی قاباغا چیخمازدی. لاکین ایشین حقیقتی بنله دگیل. نهضتیمیز فقط آذربایجان خلقی نین ایرادسی و ایمانی اوزرینده وجودا گلیمشدر.

آذربایجانلیلارین اوزلرینه گؤره دیلی، آداب و روسومو، تاریخی، میلیتی و خصوصیتی واردر.

آذربایجان خلقینی خوزیستانلیا، خوراسانلیا، و باشقالارینا بنزمتک اولماز. او عمومینده ایرانلی اولدو غو کیمی خصوصیتده ده آذربایجانلیدیر. او سیاست کی، خوزیستاندا ایجرا اندیلیر بورادا اولایلمز. آذربایجانلی قرنلر بو بو آزاد یاشماق ایسته میزدی، آذربایجان خلقی ایسته میزدی کی، اوز سر نیویشتینده دخالتی اولسون. ایران تهران عیبارت دگیل. گرک تهران سیاستینده بوتون ایرانین تأثیری اولای. آذربایجان هر شکل ایله اولورسا اولسون اوز خصوصیتینی حیفظ انده جکدیر. آلتی یاشلی آذربایجان بالاسی نین آغزینا اوزگه بیر دیلی، جبرن سوخماق اولماز. داعوا چؤرک و یاخشی حاکیم داعواسی دگیلدر. دئمک میلی نهضتیمیز داها درین و عمیق سبیلدن مئیدانا چیخمیشدیر.

بو نهضت فقط آذربایجانلی لبق تعصوبو اثرینده وجودا گلیمشدر. بونو آیری دونا گئیدیرمک و آیری جور تعبیر ائتمک سفاهندیر. بیلیرسیز کی، موحارینه نین نتیجه سینده ایراندا ایستیداد حؤکومتی بیخیلیدی و اوندان سونرا ظاهرده دموکراسی بیر حؤکومت عمله گلدی. لاکین اونا هنج دموکراسی دئمک اولمازدی. اونون ایش باشینا گلیمسینه دؤلت دستگاهیندا هنج بیر دگیشیکلیک عمله گلهدی. بیز بوظاهیری دموکراسی هنیات حاکیمیه ایطمینان انده بیلمزدیک، اوندان اؤترو کی، ۱۳-جو مجلس اساسی نین هامیسی و ۱۴-جو مجلسه سچیلنلرین اکثریتی اونلار ایدی کی، رضاخان اوزو اونلارا قاباکی مجلسلرده یئر وئرمیشدیر.

حقیقته ایراندا رضاخاندا سونرا هنج بیر تغییرات عمله گلیمشدی. فقط ایستیدادین شکیلی دگیشیمشدر. واقعه رضاخانین یئرینی اوندان داها کیچیک، داها حرص اولان سهیلی لر و تدین لر، حکیمی لر. ساعدلر و صدرالاشرافلار توتوموشدولار.

بنله لیکلده ایراندا خلق آزادلیغی اوچون بؤیوک بیر خطر حیس اولونوردو. قورخو گوندن گونه آرتیردی.

چونکی موحاریبه قورتاراندا سونرا موتقیقلر ایراندا خاریج اولاجاق ایدیلر. اونلار ایراندا اولارکن مورتجملر بیر قدر ظاهری گؤزلمگه مجبور اولوردولار. بنله لیکله ایراندا ایکی قوه آراسیندا کسگین موباریزه گئیدردی. بو ایکی قوومدن بیری قالمالی ایدی. خلق قووملری گونوگوندن ضعیف لنیردی.

ایرتیجای قووملرین لینده حؤکومت و پول و سیلاح اولدو غونا گؤره اونلار قوتو تاپیردی لار. اونلار یئرلرده کندلیلری اینجیتمگه، آزادیخه روزنامه لری توقیف ائتمگه، ایتحاده و آزادیخه تشکیلاتلاری باغلاماغا باشلامیشدی لار.

بنه بیر زماندا ایران خلقی نین آزادلیغی نین اورتادان گنتمه سی اوچون بیر یول فیکیر ائتمک لازیم ایدی. آزادلیق موباریزه سی حیات و مومات موباریزه سی ایدی. او واخت بیز یولداشلاریمیزلا فیکیرلشیب و هر جوره صؤحبت اندیردیک نتیجه الهگلمیردی.

نهایت، بیز گوردوک کی، دانشماق ایله بیر نتیجه الده ائتمک اولماز. گرک گوجون قاباغینا گوج ایله چیخماق. اونا گوره ده ۱۲- شهر یورده آز عیده ایله جسورانه قدم گوتوروب قاباغا چیخدیق و آذربایجاندا آزادلیغی حیاتا کئچیرمکله بوتون ایراندا آزادلیغین تأمین اولونماسینی نظرده توتدوق. او واخت بیز آشیکار صورتده یازمیشدیق کی، بوتون ایران آزادلیغینی تأمین ائتمک اوچون آذربایجاندا بویوک بیر نهضت یاراتماق لازیمدیر.

ایران ایرتیجای آذربایجان خلقی نین ایله بیخیلمالیدیر. اونا گوره بوگون دنیریک کی، آذربایجان ایران آزادلیغی نین ضامنیدیر. اگر بوندان سونرا مورتجملر قوه تاپیب ایمضا ائتدیگیمیز موافیقئتامه نین تک بیر ماده سینه ال وورسالار یئنه آیاغا قالخیب اونو مودافیعه ائدهجیبیک.

بیز بیر ده ایرتیجاع بویوندوروغو آلتینا گیرمه یه جگیک. گرک ایرتیجاعین قاباغی آلینسن. بیزیم اعلامیه میز نشر اولونان گونهدک ایرتیجاع تلقراف و ایجتیماعدان قورخماییب خلقین سوزونه اهمیت وئریمیردی. بیزیم اعلامیه میز اول دفعه اونلارین کورکونه بیره سالدیسدا اونا اهمیت وئریمه ییب دندیلر کی، بو اعلامیه ده دنیلیمیش سوزلردن بیریدیر.

بیز بو مؤوقعدن ایستیفاده اندیب فیرقه تشکیلاتینی برق آسا بیر صورتده ویجودا کئتیریب محلی حزب توده تشکیلاتی ایله بیرلشیب واحد قودرتلی بیر فیرقه ویجودا کئتیردیک. مراغا، سراپ، میانا و زجاندا فداییلریمیزین توفنگلری نین سسی انشیدیلن گونهدک مورتجع حوکومتلر بیزیم اعلامیه لریمیزین حقیقی قودرتینی درک ائده بیلمه میشلردی. او واختدان بری آذربایجان قودرتلی بیر عامل تانیندی.

مورتجملر اولجه ایستهبیردیلر جورجور یوللار ایله بیزیم تشکیلاتیمیزین ونهضتیمیزین قاباغینی آلسینلار. اونا گوره ده آذربایجانا کاتوزیان، زنگنه و ورهرام کیمی ساتقینلاری گوندرمیشدیلر. ولی نتیجه ده اومیدلری کسیدلی و ثابت اولدو کی، خلق نهضتینی آرادان آپارماق اولماز.

تجروبه اونلار اوچون یاس آور اولدو، ثوبوت ائتدی کی، بو نهضت آذربایجان خلقی نین قلبیندن قوپان بیر توفان ایمیش. بیزیم موباریزه میز ایرتیجاعین ظولم و اسارتیندن قورتارماق موباریزه سی ایدی. بو موباریزه ده میلنت بیزیم آرخامیزدا دایانمیشدی. عئین زماندا ایران آزادیخاھلاری دا آذربایجان نهضتینی دوشونوب و اونو تقویت اندیردیلر. بورادا ایرتیجاع ال-آیغینی ایتیریب خاریجیلره موتوسیل اولماغا باشلادی و ایستهدی کی، بیزیم نهضتیمیزین رنگین دگیشدیریب های-کوی ایله اونو آرادان آپارسینلار. لاکین خلقیمیزین مؤحکم ایمان و عقیده سی اونلارا فایق گلدی. اوناگوره ده مجبور اولدولار، فقط بیر رای اکثریتی ایله آقای قوام اولسلطنه نی حوکومت باشینا کئتیرسینلر و اونون واسیطه سیله آذربایجانین دموکراتیک نهضتی ایله حسابلاشسینلار. بو، گونشت دگیل ایدی. بلکه اونلار مجبور ایدیلر. مورتجملر بیلیردیلر کی، آقای قوام اولسلطنه اوزون-اوزادی تجروبه سی نین سایه سینده ائیله یه بیله جک آذربایجان ایله راضیلاشماغا یول تاپسین. البته آقای قوام اولسلطنه نین ایش باشینا گلمه سی بیزیم اوچون موفقیقت ایدی. لاکین اونون کابینه سینده یئنه ده ایران مورتجملری بیرلشمیشدی. اونلاری کابینه یه دعوت ائتمگه آقای قوام مجبور ایدی. بو ایشی گورمه سه ییدی اکثریت قازانا بیلمزدی. بو دا آقای قوام اولسلطنه نین اوستادلیغینا دلیل اولای بیلر ایدی. ایران مجلسینده ایرتیجاعی هدفلردن باشقا بیر ده خصوصی هدفلر واردیر کی، هر کس چالیشار اوز آداملارینی ایش باشینا کئتیرسین.

آقای قوام نو ماینده لرین روحیه سینه بلد اولدوغو اوچون بوندان ایستیفاده ائتمگه موفوق اولدو. اوندان باشقا آیری جور بیر یول یوخ ایدی.

البته آقای قوام اولسلطنه گله جکده او آداملاردان یاخاسینی قورتاراجاقدیر. بو ایشی گورمزسه تکیه ائتمک ایستهدیگی آزادیخاھلارین اعتیمادینی جلب ائده بیلمه یه جکدیر. بو کابینه کیریلوفون معروف بالیق، اوردک و خرچنگین عرابا چکمک حکایه سینی خاطره کئتیریر. بونولا بنه کابینه هرکسدن تشکیل اولورسا اولسون آذربایجان نهضتی نین تکاملو اثرلرینده مئیدانا چیخمیش و بیزیم ایله حسابلاشماق مجبوریتینده قالمیشدیر. حتا کابینه ده ائله آداملار واردیر کی، آذربایجان دیلی اوندان اوترو اولومدن بدتردیر. باویجود این او، بو دلیلن آذربایجاندا تدریس و اینکیشافینا انگل تورده بیلمه میشدیر.

ایندی بیز نه اینکی اینتیدایی مکتبلرده حتی موتوسیطه و عالی مکتبلریمیزده ده اؤز آنا دیلیمیزده تحصیل ائتمک حقیقی آماغا موفوق اولموشوق. بوندان باشقا اساس مسألهلردن بیرری ده تورپاق مسألهسیدیر. بیز ۱۲- شهرپور بیاننامهسینده فقط خالیسه و خلق دوشمنلری یئرلرینین اکیچیپلر آراسیندا بؤلونمهسینی ایرلی سورموشدوک. ایندی موباریزه نتیجهسینده بو ساحده داها آرتیق موفقیت قازانمیشیق و تهران ایسه بیزیم دالیمیزجا گلگه مجبور اولموشدور.

البته اونلاری بو ایشلره وادار ائدن بیزیم قودرتلی نهضتیمیز و دوزگون سیاستیمیزدیر. بونولا دا ایرتیجاعین ارکانینا بویوک رخنه دوشموشدور. بو واسیطه ایله ۴۰ ایل تمام مشروطه اینقیلابینین نهالینین اوستونده قالان آغیر داش بیر آز دا اولسون کنارا چکیلدی. مشروطه اینقیلابی اوندان اوترو ایدی کی، خلق حاکیمیتی اؤز الینه آسین. لاکین داخلی و خارجی مرتجعلر اونو بوغموشدو. حاکیمیت مستبید شاهین الیندن مستبید آداملارین الینه دوشموشدو. بیزیم نهضتیمیز ۴۰ ایل راکید قالمیش مشروطه نهضتینی دیریلندی. ایندی البته ایرتیجاع تامایله اولوب آرادان گنتمهیبیدیر. بلکه اونلار ۱۵-جی مجلسده بننه ده نوفوذ تاپماق ایسته بیرلر. اونلار فیرقه تشکیلاتیمیزدان قورخورلار. بیزیم نهضتیمیز ایراند بویوک بیر زمینه حاضرلادی. آذربایجان نهضتی بویوک بیر فیرقهیه و خلقه تکیه ائدییدیر کی، بودا بویوک بیر عامیلدیر. آیری بیر عامل گوندن - گونه آزادیخه تشکیلاتلارین گوجلنمهسی و تورپاق بؤلگوسو نتیجهسینده ایران کندلیلرین نظرینین جلب ائتمهسی و اونلاری نهضتیمیزه طرفدار حالینا سالماسیدیر. دندیگیم کیمی تاریخین مؤعجزه لریندن بیرری ده قوام اولسلطنه حؤکومتین تشکیلی ایله بیزیم خلق قوشونلاریمیزین تشکیلینین بیرر وقته تصادوف ائتمهسیدیر.

بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقیقده دئمک لازیمدیر

سیزه تقدیم ائدیگیمیز مووافیقتنامه بو سادهلیکله منیدانا چیخامیشدیر. اونون هر بیر مادهسینده موکرر حلاجیق اولونموشدور. میلی حؤکومت اؤزونو خلقین و تاریخین قاباغیندا مسول گؤروردو کی، ایشی سهل توتامیش وار قوهسینه خلقین حوقوقوندان موذافیعه ائتمیشدیر. ایجازه وئرین باغلانان مووافیقتنامهنی اوخوماقدان قاباق اونون ضامین ایجراسی بارهسینده بیر نچه سؤز دئییم. اولن بونو بیلمهلی سیز کی، بیز بو ایشی باشلایان زمان ضامین ایجرا اولاییلن هنج بیر قودرته مالیک دگیلدیک.

او واخت بیز هنج نؤوع واهیمیه یول وئرمهیب ایسته دیگیمیزی آماغا موووفوق اولدوق. ایندی ده اونو ساخلایا بیله جگیمیزه ایمانیمیز واردیر. بیر ده بو مووافیقتنامهنین بیرینجی ضامین ایجراسی خلقیمیز و میلی مجلسیمیز دیر. بو مجلسیمیز همیشه آدیقلاریمیزین ضامین ایجراسی اولاجاقدیر. آذربایجان همیشه اؤز مجلسینی دالینجا گنده جکدیر.

خلقیمیز و مجلسیمیزین ضامین ایجراسی ایسه فیرقه میزدیر. فیرقه هنجوجه ایله مرتجعلره ایمکان وئرمهیه جک کی، آدیقلاریمیزی اورتادان آپارسینلار. مجلسیمیزی یارادان فیرقه میز اونون دا ضامین ایجراسیدیر. دیگر ضامین ایجرامیز آذربایجانین خارجیینه و ایران داخلیینه کی آزادیخه قوه لر دیر. اونلار بیلیرلر کی، بیز اولماساق اونلاری آرادان آپاراجاقلار. اونلار بیزدن حیمایت ائدیپ و بیزدن ده کؤمکلیک گؤزله بیرلر. بو ایسه قووتلی بیر ضامین ایجرا دیر.

آذربایجان آزادلیغینین دیگر بیر ضامین ایجراسی گلجهک مجلس شورای ملی دیر. اونا گوره گرک بیز انله نوماینده لر اینتیخاب ائدک کی، اونلار خلق طرفدارلاری اولسونلار. شوبه سیز کی، بیز اونا دا نایل اولاجاغیز.

بیز گرک گلجهک مجلسی انله حالا قویاق کی، او آزادلیغین مرکز ثقلی اولابلسین. هرگاه بیز موفوق اولاق کی، آذربایجانان و ایرانین باشقا نوقطه لریندن آزادیخه عونصورلر مجلسه اینتیخاب اولونسون اوند ایرتیجاعین قوه سینی سیندیریب ایراند آزادیغی ابدی صورتده تأمین ائتمیش اولاریق.

ایندی بیزیم قارشیمیزدا یکی یول وار، یا گرک مجلسده اکثریتی وجودا گنیرک و یا گرک اؤز قوه میزله آدیقلاریمیزی حیفظ ائدک. اگر ایسته یملر کی، آدیقلاریمیزا ال اوزادالار اوند خلقیمیز اؤز گوجو ایله ایسته دیکلرینی اولاجاقدیر.

من اؤز فیرقه‌میز و تشکیلاتیمیزین گوجونه اینانمیشام. بیزیم فیرقه‌میز مشروطه کؤتوگو اوستونده گؤیرمیش بیر ناهالدير. من فیکیر ائدیرم کی، آذربایجاندا گندن نوماینده‌لرین هامیسی آزادیاخه اولاجاقلار. بونا هنج شوبهه یوخدور کی، فیرقه‌میز ایمانلی آدمالاری نامزد ائدهجک. خلقیمیز آرتیق دوشونوب و بیلیر کی، آذربایجانلیلارین منافعینی حیفظ ائدن یئگانه بیر قوه وارسا او دا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سیدیر. گرک خلقیمیزین ایچینده ایتیحاده، ایمان و قارداشلیق اولسون. ایرتیجای فیکیرلرین ضامین اجرایی دا بیزیم بیر-بیرلریمیزه عدم اعتماد و عدم ایتیحادیمیز اولایلر. بیز گرک وار قوه‌میزله ایتیحادیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌یک. هر او آدم کی، آذربایجانلیلارین ایتیحاد و ایتیفاقینا ضید اولسا، بیرحمانه اولراق آرادان آپاریلاجاقدیر. بو مووافیقتنامه بیزیم موباریزه‌میزین نتیجه‌سینده اله ائدیلبیدیر. بونولا دا بیزیم موباریزه تاریخیمیزده یئنی بیر صحیفه آچیلیر. نهضتیمیز آدیقلارینی بورادا ثبت ائدیر و موباریزه‌میزین ایکنجی دؤورسینه قدم قویور.

سونرا آقای پیشه‌وری مرکزی دؤولتین ۷ ماده‌لی ایبلایغیه‌سینی و ۱۵ ماده‌دن عیبارت اولان مووافیقتنامه‌نی اوخویراق هر ماده‌نین اطرافیندا مفصل صورتده شرح وئردیلر.

یئنی دؤور ، یئنی شوعارلار

تهران ایله مووافیقتنامه باغلانديقدان سونرا فیرقه‌میز یئنی بیر دؤوریه قدم قويدو. بو دؤوره قارشیمیزدا دوران وظیفه‌لره گؤره فیرقه‌نین خط حرکتینی دگیشدیرمک لازیم گلدی. اگرچی مووافیقتنامه واسیطه‌سیله بوتون مسالهلر حل اولونمیشدیر، مخصوصن اینتیظامات قوه‌سی و قوشون تشکیلاتی مسالیه‌سی بیلا تکلیف حالدا دیر و بو سطیرلری یازان گون همان مسالهلری قطعی صورتده حل ائتمک اوچون تهرانا، آذربایجان ایالتی انجونی ریسی‌نین تحت ریاستینده بیر هیات گؤندریلمیشدیر، بونولا بنله موباریزه‌میزین گئدیشینده بؤیوک بیر دؤنوش حیص اولونماقدیر.

بو دؤنوش مونسبتله فیرقه اؤز خط حرکتینه تغییر وئریب شوعارلارینی دگیشدیرمیشدیر. دونه قدر بیز آذربایجان خلقینی اسارت آلتیندا ساخلایان ایستیداد و ایرتیجای قوه‌لرینی ازیب اورتادان چیخارماقلا، اؤز حاکیمیتیمیزی، میلیمیزی، اؤزوموزون میلی دیل و میلی خصوصیاتا مالیک بیر میلّت اولدوغوموزو ثبوت ائتمگه و بو حقی اینکار ائدیب نهضتیمیزه قارشی دورانلاری سیلاح گوجو ایله یولوموزون اوستوندن گؤتورمگه چالیشیر، عئین زماندا خلقیمیزین سعادتینی تامین ائتمک اوچون بؤیوک ایصلاحات نقشه‌لری تهیه و اونو فؤوریتله شروع ائدیردیک.

فیرقه‌نین دوزگون رهبرلیگی سایه‌سینده آیاغا قالمیش خلق ایسه آلیغیا، سوسوزلوعا و محرومیته باخمایاراق فیرقه‌میزین شوعارلارینی عملی ائتمک اوغروندا هر جور فداکارلیغا حاضر اولدوغونو عملن ایثبات ائتمکده ایدی. بو ایسه بیزه مستقیل بیر صورتده حرکت ائتمک اوچون گئنیش فعالیت مؤیدانی و بؤیوک ایمکانلار یارادا بیلردی. بو گون ایسه شرایط دگیشمیشدیر. ایندی آدیغیمیز حقی و ایثبات ائدیگیمیز میلیمیزی ساخلاماقتا خلقین سعادت اوچون باشلادیغیمیز ایصلاحاتا ایدامه وئرمک وظیفه‌سی مؤیدانا چیخمیشدیر. بونو ایسه فیرقه یارادیب مسلح فدایی دستهلری تشکیل ائتمک، ژاندارم و ایرتیجای قوشون دستهلرینی سوروب آذربایجان توپراغیندا چیخارتماقدان داها چتین بیر مساله دیر. بو ایشده قانی سویوقلوق، مؤحکم عزم و ایراده، تشکیلاتی اینتیظاما سالماق، فیرقه افرادی و خلقین روحیه‌سینی حیفظ ائتمک کیمی اغیر و موشگول مسالهلر مؤیدانا چیخیر. دونه قدر حاکیمیت یولوندا موباریزه ائدیگیمیز اوچون احساساتی تحریک اولونموش خلق آسانلیق ایله آردیمیزجا گلیردی. بو گون اونو گتیرمک اوچون مونظم تشکیلات و اساسلی تبلیغاتا احتیاج واردیر. او ایندی گرک دوشونجه و بیللیک اوزرینده ایرلی چکیلسین، احساسات آنی ایشلرده فایدالی اولایلر. اوزون و تدریجی موباریزه‌لرین سیلاحی ایسه بیلگی و تشکیلاتدیر.

اونا گؤره دیر کی، فیرقه تشکیلاتی‌نین اهمیتی مؤیدانا چیخیر. اونا گؤره دیر کی، خلقین آنلاقلی و دوشونجه‌لی طبقه‌سی دؤولت تشکیلاتیندان زیاده فیرقه اطرافیندا داها آرتیق دوشونوب اونون ایشلری‌نین گئدیشینه داها آرتیق توجه ائدیر.

فیرقه‌میزین باشچیسی موکرر دنمیشدیر کی، بیز صدر مشروطیت آزادی‌ها‌لاری‌نین سهولرینی بیر داها تکرار انتمه‌یه‌جگیز. بو بؤیوک سیمالار، چوخ معلوماتلی رهبرلر آز دگیل ایدی. اونلارین گؤسترده‌یکلری ایستقامت و نیشان و نردیکلری قهرمانلیقلار دا چوخ بؤیوکدور. ولی اونلارین الدهه ائتدیکلری آزادیلیغی ساخلاماق اوچون دوشونه‌یلمه‌لری سهو و ایشتیبا‌ه حساب اولونور. آقای پیشهوری‌نین همیشه ایصرار ایله تکرار ائتدیگی مساله بودور. او همین جهندن دیر کی، اؤز نیطقلرینده و یازیلاریندا فیرقه عوضولرینه الدهه ائدیلمن بؤیوک موفقیتلره گوه‌نیب صاباحی اونوتمالارینی همیشه تاپشیری‌دیر، «آزادیلیغی آلاماق کافی دگیل اونو ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک شرط‌دیر!» شوعارینی تکرار ائدیر. بؤیوک مشروطه‌چیلر مشروطه‌نی آدی‌لار ولی اونون ساخلاماسی اوچون بیر تدبیر گنجیرمه‌ییب، بیر تشکیلات و یجودا گنجیرمه‌دیلر. آقای پیشهوری بونو اونلار اوچون بؤیوک سهو حساب ائدیر و بونون تکرار اولونماماسینی تاپشیریر. و فیرقه‌میز ایسه بو مساله‌یه توجه ائتدیگی اوچوندور کی، تشکیلات‌یمیزی گوندن گونه قووتلندیرمک و خلقی اونون اطرافینا توپلاماق مساله‌سینه هر بیر ایشدن آرتیق اهمیت وئریر.

هرگاه پولادان مؤحکم اینتیظام و بیرلیگه مالیک اولان فیرقه تشکیلات‌یمیز اولما‌سا موفقیتلریمیز مشروطه‌چیلرین موفقیتلری کیمی موقتی اولوب ایرتیجای عونسورلر آیقلا‌ناراق اونو اؤز ایستیفاده‌لری اوچون یئنی بیر واسیطه اولماق درجه‌سینه تنزول وئرله‌جکلر.

بو خطری حیس ائتدیگی اوچوندور کی، فیرقه‌میزین صدری بوتون فیرقه عوضولرینی، بوتون خلقی و بوتون آزادی‌ها‌لاری فیرقه‌یه توجه گؤسترمگه، فیرقه‌نین دالینجا گنتمگه، فیرقه ایشلرینی هر بیر آیری ایشه ترجیح وئرلمگه دعوت ائتمیشدیر.

هر بیر ناموسلی آذربایجانلی ایستر کیشی، ایستر آرواد، ایستر قوجا، ایستر جوان کیم اولورسا اولسون بیرنجی نؤوبده اؤزونو دموکرات فیرقه‌سی‌نین فدایی‌سی و سربازی حساب ائتمه‌لیدیر.

او هر ایشه ایقدام ائتدیکده دوشونمه‌لیدیر کی، بو ایشه فیرقه نه جور باخیر و بو ایشین بیزیم گونده‌لیک شوعاریمیز ایله نه کیمی علاقه و تماسی اولاییلر.

بنله اولما‌سا آیینان آزادیلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک اولما‌ز.

هنوز خلق فیرقه‌میزه اینانیر. اوندان اؤز آتی‌ه‌سی اوچون بؤیوک اومیدلر گؤزله‌ییر. هنوز قوجا آروادلاردان باشلا‌ییب کیچیک یاشلی قیزلارا قدر، قوجا کیشیلردن جوان اوشاقلارا کیمی هامیلیقلا صاباحین قورخولو ناومیدلیگیندن خیلاص اولوب فیرقه‌میزین اومیدیه یاشاماقدادیرلار.

هنوز خلق اورگینده دئییر، بیزیم فیرقه‌میز وار، بیزه دوزگون رهبرلیک ائدن بؤیوکلریمیز وار. اونلار بیزی آجیندان تلف اولما‌غا، فلاکته دوشمگه، یولچولوق و گدالیغا محکوم اولما‌غا مئیدان وئرله‌جکلر. خلق بیزه، بیزیم فیرقه‌میزه، بیزیم باشچی‌لاریمیزا، بیزیم فیرقه‌میزین صدرینه بو نظر ایله باخیر.

آذربایجان کندلی قیزلاری‌نین جاهازی، آذربایجان کندلی جوانلاری‌نین دیریلیک سرمایاسی بیلاخره آذربایجان زحمتکشلری‌نین گله‌جکده اولان اومید منبعی بودور.

بونا گؤره دیر کی، خلق اولکده اولان هر بیر دگیشیکلیگه و هر جور تبدولاتا قورخو و اومید ایله باخیر. چونکی هامی اونون دوزگون رهبرلیگینه عادت ائتمیش اونون صداقتینه و قودرتینه اینانمیش اونو اؤزو اوچون اورگی یانان آتا حساب و اینتیخاب ائتمیشدیر. او حیس ائدیر کی، اگر فیرقه‌یه بیر طرفدن صدمه وارید اولارسا اونون شخصی و ایجتیماعی زیندگانلیغی پوزولاجاق، بونولا دا عوموم خلقین گله‌جگی محو اولاجاق‌دیر.

بو گونه قدر خلق فیرقه‌میزه او گؤز ایله باخمیشدیر. شهر یورین آذربایجان خلقینه و نردیگی بؤیوک سعادت واسیطه‌سی و بؤیوک اومید چیراغی دا بودور، یعنی فیرقه‌میز دیر. ایکنجی ایله قدم قویارکن بو مؤحکم پایا اوستونده ایشله‌م‌لی و خلقین سعادت‌ی خلقین آزادیلیغی‌نین عظمت‌لی بیناسینی همین اساسین یعنی خلق اعتیمادی‌نین اوزرینده قورمالی‌بیق.

البته خلق بیزیم قارا قاش-گوزوموزه عاشیق دگیلدیر. خلقین اکثریتینی تشکیل ائدن کند و شهر زحمتکشلری بیزی شکل و صورتیمیزه گوره بگنمه‌میشدیر. بیزیم گوردوگوموز ایشلر، گؤسترده‌گیمیز ایستعداد و بوروزا و نردیگیمیز

حقیقتدیر کی، اونلارین بیزه اولان محبتینی تؤلید ائتمیشدیر. بو محبتی ابدیلشدیرمک اوچون ایندی داها آرتیق فعالیت گؤسترمک و داها آرتیق ایستعداد بوروزا وئریمک لازیمدیر.

اون ایکی شهر یور موراجیعتنامه سینی یازارکن، فیرقه میزین رهبری آقای پیشهوری فقط ایکی نفر یعنی آقای شبستری و آقای بادکان ایله راضیلاشمیش و بوگون فیرقه میزه رهبرلیک ائدن بو اوچ فدایی، ال بیرلیکده ایشه باشلامیشلار. ایدی ایسه آقای پیشهوری ایکی یوز مینه بالیغ اولان فیرقه نین صدری حساب اولونور. آقای شبستری ایسه خلقین موباریزه سی نتیجه سینده اله ائدین ایالتی انجومنی نین باشیندا دورور. آقای بادکان ایسه هر ایکی رییسین موعاونت مقامینی درک ائتمکله فیرقه رهبرلیگی و انجومنین فعالیتینده بؤیوک وظیفه لر انجام وئریر.

ایندی فیرقه میز ایچریسینده یوزلرجه قهرمان رهبر لر منیدانا چیخمیشدی.

بیر ابللیک موباریزه نین نتیجه سینده دوننه قدر آدی-سانی خلقه مجهول اولان ساده اینسانلار آراسیندا لیاقتلی حربی افسر لر ده یئتیشدیر یلمیشدیر: ژنرال دانشیان، ژنرال کبیری، ژنرال کویان، سرهنگ آرام، سرهنگ جاویدان، سرهنگ قولی صبحی، و سایر فدایی باشچیلاری بو گون بؤیوک لیاقت و یارارلیق گؤسترمکله نه تک آذربایجان، بلکه بوتون ایراندا اوز لیاقت و ایستعدادلاری سایه سینده شؤهرت قازانمیش و خلق میزین دایاقلاری اولماق مقامینا گلیمیشلر.

ایندی بیزیم فیرقه تشکیلاتلار میزین باشیندا جیدی و فداکار جوانلار میز واردیر کی، بیر ایل بوندان اول اولنلارین وجودی موثیر - ثمر (یعنی فایدا وئریمی و وجود) حساب اولونا بیلیمزدی.

بیز آقای پیشهوری نین دئدیگی کیمی چوخ ایش گؤرموشوک، عاغیلا گلیمین مووفقیتره نایل اولموشوق، لاکین بو هنج ده کافی دگیلدیر. ایندی وظیفه میز داها آغیر و ایشیمیز داها چتیندیر.

بیز گرک آلدیقار میزین ساخانیلما سی و سالیلینی تامین ائدک و باشلادیغیمیز ایصلاحاتین ایدامه سی اوچون قانونی یوللار تاپاق. خلق میزین آزادلیق و سعادتینی تامین ائتمک اوچون اطراف میزدا اولان کثیف مو محیطین تمیزلنمه سی وسیله لرینی تهیه ائدک. بو ایسه داها آغیر و ایشیمیز داها موشگول بیر ایشدیر.

اگر بینا اولسایدی ایران مور تجع عونصر لری تحت حاکیمیتینده قالسین، او حالدا بیزیم مووفقیترلر میزین الیمیزده قالما سینا هنجوجهیله اومید باغلاماق اولماز. بیر بو ایشی دایمن نظرده توتمالی بیق، اونا گؤره ایکنجی ایله فعالیت میز آذربایجان داخیلینده محدود ائتمه ییب عموم ایران آزادیخا هلالرین نین آپاردیق لاری آغیر و شدید موباریزه ده ایشتیراک ائتمه لی بیق.

بیر ابللیک موباریزه بیزیم اوچون ایران خلقی آراسیندا بؤیوک نوفوذ، شؤهرت و اعتبار وجودا گتیر میشدیر. بوندان ایستیفاده ائدیپ ایران ایرتیجاعینی سرنیگون ائتمک بولوندا بؤیوک قدملر گؤتورمه لی بیق. ایندی بوتون ایران آزادیخا هلالر بیزه قارداشلیق الی اوزادیر، بیز اولنلارین اللرینی سیخیب بیرلیکده موباریزه میزه ایدامه وئر مه لی بیق. ایران آزادیخا هلالر ایستیراف ائدیپ کی، بیزیم میلی دموکراتیک نهضت میزین اثری آذربایجان حودوندا محدود اولماییب بوتون ایرانی ایشیق لاندیر میش و بوتون ایران آزادیغینی تضمین ائتمیشدیر. بیزیم غفلت میز اولور سا بوتون ایران آزادیغینی نین ایض محلالینا سبب اول بیلر.

بو مسالنه آقای پیشهوری تهراندا اولارکن حزب توده تشکیلاتی نین رهبر لرینه آچیق بیر صورتده بیلدیر میشدی. اولنلر آذربایجان ایله حؤکومت آراسیندا مورید موداکیره اولان مووافیقتنامه نین بیر نوع قورتاریب ایشینه خاتیمه وئر یلمه سینی ایرلی سورموشلردی. آقای پیشهوری اوزونه مخصوص صاف و ساده گولوق ایله جواب وئر میشدی کی، عزیز آزادیخا هلالر، سیز چوخ تلمه یین، بیزیم بوینوموزدا اولان وظیفه نین آغیر لیغینی دوشونون! بیز اگر یانلیش بیر خط حرکت گؤتوروب جیدی بیر ایشتیباها یول وئر یرسک، تک آذربایجان دموکرات فیرقه سی دگیل بوتون ایران خلقی نین آزادیغینی نین اورتادان گنتمه سینه باعث اول بیلیریک.

آقای پیشهوری او گون چوخ یاخشی حیس ائتمیشدی کی، بو گونه تک آذربایجان خلقی نین و بلکه بوتون ایران خلقی نین سعادتینی اونون ایضاسینا باغلیدیر. او سیاست ایله آشینا اولان اورکلرین دؤگونتوسونو بلله، حیس ائتمه میش دگیلدی. اونا گؤره اون بنش گونلوک دانشیق نتیجه سینده تنظیم اولونان مووافیقتنامه نی ایضا ائتمه دن تبریزه موراجیعت ائدی. اوز دوغما خلقینی، اوز فیرقه یولداشلارینی مستقیم مشورت و ایتیفاقی ایله مسالنه حل ائتمک ایستهدی.

بیزیم فیرقه عوضولریمیز و فیرقه باشچیلاریمیزین هامیسی بو مسولیتی حیس و درک ائتمه‌لیدیرلر. میلیونلارجا اینسانلارین سعادتلی بیزیم دوزگون رفتاتیمیزدان، دوزگون دوشونمه‌گیمیزدن و دوزگون ایشله‌مگیمیزدن آسیلیدیر.

ایندی بیر ایراندیر، بیر دموکرات فیرقه‌سی

بیز اینانیریق کی، فیرقه‌میز اوندان گۆزلهنیلن بویوک وظیفه‌نی شرافتله انجام وئرجهک و تاریخین قیزیل صحیفه‌لری ده اونون آدینی قهرمان فیرقه‌لرین سیراسیندا ثبت ائدمکدیر.

(سون)

تبریز، ۱۲ شهریور ۱۳۲۵